Tldg
B91
an

Qdf
391
1799

Landisberg

Alfred.

all pub

~~St. Paulin.~~

~~Legionnaire's Log.~~

#

Burgsdorfs Anvisning

til at opelske
indenlandſke og udenlandſke Træarter
i det Frie.

Oversat og omarbejdet
til
Anvendelse for Dannemark og Holsteen
af
Martin Gottlieb Schæffer
Kongl. Forstbetient.

Forsynet med Anmærkninger
af
Erik Wiborg

Professor i Botaniken ved Kiøbenhavns Universitet, anden
Lærer ved den Kongl. Veterinærskole, Meddirektør for den Vo-
taniske Hauge, Consulent i Sandflugts Sager, Medlem af
Memontecommissionen, det Danske og Norske Videnskabers
Selskab, det Skandinaviske i Kiøbenhavn, det Linneiske i
London, det oekonomiske Societæt i Leipzig og Turin.

I Deel.

Med et Kobber.

Kiøbenhavn, 1799.
Trykt paa Eydendals Forlag.

Rec'd. 1/11/1907

9. 11. 1967 84-4-10-82

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

2012

432 J. A. G. Reijnders et al.

1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 26

1. The first part of the text discusses the importance of the first impression in a business meeting. It states that the first impression is often the only one that a person will have, and it can be the difference between a successful deal and a failed one. The text also mentions that the first impression is often based on the person's appearance, so it is important to look professional and well-groomed.

F o r t a l e

af

Professor B i b o r g.

Hr. Schæffer har i sin Forerindring gjort Læseren bekendt med de Forandringer, som nærværende Skrift har modtaget ved at oversættes paa Dansk. Det er derved bleven mere almeennyttigt, og ikke mindre vigtigt for Forstnynderen end Forstoekonomen. Hiin gives heri Efterretning om Plantasevæsenet, om de fremmede Træarter, som kunne dyrkes i det Frie under den danske Himmelegn, og hvorledes de skulle opelstes. Desuden faaer han ved dette Værk Kundskab om det Burgsdorfsske Frøe-Institut, og om Maaden at forskrive Frøe derfra; han sættes tillige, ved den Botaniske Fortegnelse over de afhandlede Træarter, i Stand til at vogte sig for at gjøre unyttige Udgifter ved at lade et og samme Træ komme fra flere Steder efter de forskellige

Navne

Navne, under hvilke det salghdes. Forstoeconomen finder derimod i dette Skrift en Udsigt over Skovopelskningen og dens Anvendelse i Almindelighed. Han faaer tillige en kort Naturhistorie om enhver Træart, som er passende for vort Klima, og en Efterretning om dens Opelskning og Nytte. Ogsaa for den akademiske Berger, haaber jeg, at Skrivtet vil blive nyttigt, da det kan lægges til Grund ved Forelæsninger over Skovopelskning, om hvilken der endnu hidindtil ikke er givet nogen offentlig Underviisning ved Kiøbenhavns Universitet. I denne Henseende har Udgivelsen af nærværende Oversættelse fornemmelig været mig vigtig, thi om jeg ogsaa havde fordristet mig til at udarbejde, efter en anden Plan, en Lærebog over denne Deel af Forstvidenskaben, saa vilde man i et saadant Skrift have savnet de vigtige Erfaringer af en Burgsdorf og Schæffer, hvormed denne Oversættelse er forsynet, og hvorved den bliver nyttigere og af mere Vigtighed for Oekonomen og Forstmanden, end en blot akademisk Lærebog. Forstvidenskaben er endnu hos os saa lidet kiendt, og dens Undere saa faa, at man med et Forstskrift i det danske Sprog maa have flere end een Hensigt for at kunne gavne.

Vi have bestandigen søgt om Lys for vort Forst-
 væsen hos vore tydske Naboer, og det kan ei nægtes,
 at Dannemark skylder Tydske Forstmænd meget, men
 ligesaa unægteligt er det ogsaa, at de Danske Skove
 bære de sorgeligste Præg af, at disse ellers fortiente
 Mænd ligesaa lidet have været fortroligen bekendte med
 Naturen, som med Dannemarks Klima og Statsforfat-
 ning. I Hensyn til disse tvende sidste Punkter maatte
 man med forudfattet Mistillid anvende selv den store
 Burgsdorfs Erfaringer i Skovvæsenet hos os, der-
 som de ikke allerede vare prøvede og veiede af vor Dan-
 ske Schæffer. Paa de forskiellige Reiser, jeg har fore-
 taget for at see vore Danske Skove, Plantaser, og
 Forstindretninger har jeg søgt at samle de Erfaringer,
 vi allerede have om Skov- Behandling, Skov- Anlæg
 og om fremmede Træers Opelskning under Dansk Him-
 melegn. Min Hensigt er at meddele dem ved Afhand-
 lingen af enhver Træart i anden og tredie Deel af dette
 Skrivt, da jeg troede, at de ikke ville være den Danske
 Forstoekonom ukjærkomne.

Om mislykkede Forsøg maatte det ogsaa være mig
 tilladt at tale. Det skeer ikke af Dadlelyst, ikke for

at nedværdige Projektmagere, ikke for at nedskue med haanende Øje paa Forsædres og Medlevendes Arbejde, men for at give Bidrag til en bedre Behandling af vore Skove, og for at advare, ikke for Fremtiden at begaae de Feil, hvoraf vi allerede see Følgerne. I ingen Deel af Økonomien ere falske Theorier, urigtige Erfarings - Sætninger og Fremgangsmaader uden Plan farligere, end i Forstvæsenet. Deres Skadelighed virker i flere Menneſke Aldere, og der medgaae Aarhundrede, førend deres Urigtighed kan bevises; Kundskab om uheldige Forsøg i Forstvæsenet er derfor vigtig, og den maa ligesaa vel opbevares for Efterlægten, som hiin om de heldige.

Uf Skovbehandling fortjener den mørke Hugst fornemmeligen den Danske Forstmands Opmærksomhed, da den skadelige Udhugning, og de derved foranledigede kostbare Besaaeninger eller Beplantninger, som saa ofte mislykkes ved den bortfalde. Forsøg med den mørke Hugst ere anstillede paa flere Steder i Danmark, og dens Muelighed, Nytte, og den Forsigtighed, hvormed den bør foretages under Dansk Klima er tilstrækkeligen viist i Skovene paa Grevskabet Christiansbøde i Holland.

land. Maaden, paa hvilken Herr Kammerherre Ralmette paa Moen forskaffer Lysning for de unge Træers Fremvert ved at affave eller afhugge efterhaanden Grenene paa de gamle, førend disse borttages, giver ogsaa et selgeverdigt Exempel for Forstmanden i Behandling af private Skove, naar disse ere bragte i Orden ved Udhugning.

Hvor ældre Træer undertrykke yngre, uden at hine paa eengang kunne borthugges for at vedligeholde disse, kunne ogsaa denne Lysning bruges med Nytte. Stævner eller Stynesskove er endnu kun lidet kjendte hos os, uagtet Holsteen kan opvise enkelte Pletter, hvor de i 100 Aar have været i Brug og vedbeholdes endnu af Grundeierne med sand Fordeel.

Af de ældste Skovanslag, som Dannemark har at fremvise, blive de plantede Ege- og Bøgeskove paa Allsen nogle af de mærkværdigste. Da Jagt og Fællesskab forhindrede al Fredning i Skovene, blev der ei andet tilovers for Forstmanden end at lade udplante afslappede unge Bøger og Eger af den Førlighed og Størrelse, at de tildeels kunne udstaae, tildeels ogsaa undgaae den Vold, som

som tamme og vilde Dyr maatte tilføie dem. Omkostningerne af Plantningen og Esterplantningen bleve let bestridte, thi den Tids Tænkemaade tillod Befalingen, at ingen Bondekarl maatte holde Bryllup, før end han havde plantet et vist Antal af Træer, hvorom han kunde bringe Beviis, at de vorede. Den Forstkyndige træder med Beundring ind i disse, om jeg saa tør kalde dem, EgteskabsSkove. Han finder sig stedse i Alleer, og viner alle vegne Konst og Evang, hvis Virkning den frie Natur stræber at udslætte. Han seer her 80 til 100 Mars gamle Bøgetræer, som ere snorlige og i frodig Vert, uagtet at de ere plantede, staae vidt fra hinanden og have været kappede; han finder paa nogle af dem ikke mindste Knude af Kapningen, og Beddet ikke allene seit men ogsaa haardere paa det kappede end paa noget andet Sted af Bullen. Denne gaaer som oftest todeelt eller toveget, sieldnere tredeelt ud fra Kapningsstedet, men ikke sielden findes den aldeles udeelt indtil Toppen af Træet. Saa lidet den tænkende Forstmand finder her nogen selgeværdig Plan, saa kan han som Gransker ikke forlade disse ved moralsk og physisst Evang frembragte Skove uden at have foreget sine Kundskaber. Det andet mærkværdige Slags af Dannemarks ældre Skov,

Skovanlæg ere de Lungenſke. Man ſporer i dem Tan-
ken om Fredning og Skov, men man gietter ei, hvilket
Slags af Skov Anlæggeren har villet frembringe.
Forſkiellige Arter af Naaletræer, bløde og haarde Træ-
arter ere her radviis og enkelt blandede mellem og om
hinanden, uden at man har taget mindſte Henſyn til de
enkelte Træarters forſkiellige Natur, og til Jordmo-
net, hvorpaa de ſtaaе. Man finder her en Piił at
undertrykke ſuart en Een, ſuart en Alm, diſſe igien at
underkues af de rankvokende Naaletræer, og ſielden
ſaaer den langſom vokende Eeg ſaa megen frie Luſt, at
den tvinger ſig igiennem med ſin Spidſe. Forſtman-
den ſøger her forgieves efter Diemedet med Anlægget,
men viſt ikke efter lærerige Erfaringer. Han kan her
ſammenligne den forſkiellige Vext af de ſærſkilte Træ-
arter med hinanden indbyrdes. Han finder her Lei-
lighed til at beſtemme, hvilken Jordart der er meeſt pas-
ſende for enhver Træart iſær, og hvilke Træarter,
der i Henſyn til deres Vext kunne opelſkes med hinan-
den. Ikke mindre vigtige ere diſſe Plantager forme-
delſt de mange Forſøg, ſom deri ere anſtillede med
Naaletræer. Oberjægermeſter von Langen har førſt
giort os bekiendt med diſſe Træers Dyrkning, og

om han ikke paa anden Maade havde gavnnet vort Forstvæsen, saa burde hans Minde være uforglemmeligt hos os, da han har forøget Antallet af de Danske Skovtræer med det vigtige Perketræ.

Af Naaletræers ældre Anlæg bør ogsaa de Breitenburgske ved Tjeshoe her omtales. Selv paa en Torvemose finder man der en Fyrre og Gran Skov at staae i en meget stærk Vert. Nye Anlæg af Fyrreskov have vi paa Alheden i Jylland, paa Heden ved Wittenborn i Amtet Segeberg, paa Flyvesanden ved Cronborg, og disse vise os, hvor frugtbringende vore øde Lyngheder kunne blive.

De engelske Anlæg ved Bernstorff, paa Dronninggaard, Marienborg og Liselund paa Møen giøre os bekiendt med Træarter, hvis Dyrkning vi hidindtil ikke have kiendt, og hvorved det Danske Forstvæsen beriges med nye Skatte. Det var at ønske, at flere Danske Mænd ville anvende Formue paa en saa ædel og gavnlig Forlystelse. Vore stive Lysthauger vilde da forsvinde, vor Smag for det Skønne i Naturen forbedres, vore landlige Glæder forøges, og flere Kilder aabnes til at formere Landets Produkter.

Til Slutning maatte jeg endnu giere Læseren bekendt med Indretningen af Fortegnelsen over Træearterne, s. s. I Deel S. 242. Man finder her det løbende Numer flere Gange udmerket enten med Bogstaver eller Tal. De første vise de Arter hvormed den Danske Oversættelse er bleven foreget, og de sidste betegne de Arter, som Hr. von Burgsdorf har tilføiet i den anden tydske Udgave af dette Skrivt. Det selvsamme gjelder ogsaa om Slægtnummerne, og dette har været fornødent for ei at forandre de Numere, hvorefter Hr. v. Burgsdorf udsender Frøe. Den Danske Oversættelse bliver derved brugbar for Bestemmelsen af de Burgsdorffske Forsendelser.

Læseren maae ei heller forundre sig over at finde en Træart anført paa flere end et Sted. Det skeer ligesledes for at vedbeholde de Burgsdorffske Numere, og man faaer derved tillige Kundskab om de forskjellige Navne, under hvilke saadanne Træer ere bekiendte.

Dette Skrivt bestaaer i original Sproget af to Dele, men da den anden Deel blev ved Omarbejdelsen i det Danske Sprog saa betydeligen foreget, er den bleven

ven adskilt i tvende Dele. Den anden Deel af den
tydske Udgave svarer derfor til anden og tredie Deel af
den Danske Oversættelse. Hvor den anden Deel af
det tydske Verk omtales, maae derved forstaaes den 2 og
3 Deel af Oversættelsen.

De Botaniske Kunstord har man indrykket i
denne første Deel, at de heri kunne deslettere efterslaaes
ved Læsningen af anden og tredie Deel.

Herr Schæffer har ganske overdraget mig Udgi-
velsen af nærværende Skrivt. De Feil og Mangler som
Kunstdommeren finder, maae derfor ikke bebreides ham
men mig.

Kjøbenhavn den 28 Februarii 1799.

Oversætterens Forerindring.

Det Held, med hvilket jeg i flere Aar har opelsket saavel indenlandske som fremmede Træarter og Busktræer efter dette fortreffelige Verks Anviisning, opvakte det Ønske hos mig at kunne ved en Oversættelse gjøre det almeennyttigt for dem af mine Landsmænd, som ynede Trædyrkningen, og ikke ere det tydske Sprog mægtige. Jeg troede tillige at kunne, ved adskillige Forandringer og Tilfætninger, grundede paa Erfaring, gjøre dette Verk mere anvendeligt under vort koldere Klima. Himmelegnen ved Berlin, hvor Hr. Geheimeraad og Oberforstmester von Burgsdorf har sine Planteskoler, og hvor han har gjort sine Tagttagelser, er forskiellig fra den danske. Efter sommeren er der mere varm, længere vedvarende, og mindre vaad end hos os. Dette maa meget bidrage til de fremmede og kielne Planter's fuldkomnere Modenhed, til Bladenes betimeligere Affald, og folgelig i det hele til Planternes større Haardhed, hvorved de uden Skade kunne imodstaae Vinterens strænge Kulde. Hos os derimod har det modsatte Sted; Efteraaret er sædvanlig meget vaadt og som oftest tillige koldt. Berterne maae derved nødvendig indsuge

blive indtil sidst i October eller først i November, naar Nattefrosten begynder at blive noget stræng; Bedene maae da ligeledes paa den Søndre Side omstikkes ganske tæt med Riis. Dette samles fra de tvende længste Sider af Bedet oven til, ligesom Ryggen eller Mønningen paa et Huustag, hvor det snoes tæt i hinanden. Under saadan en Bedækning staae Planterne ganske sikke mod en middelmaadig stærk Nattefrost; men saasnart man merker, at Frosten vil blive vedholdende, beklædes eller tilbækkes den over Planterne forhen satte Riishytte med tort Mosesoder. Det lægges fra nederst til overst, omtrent 3 til 4 Tommer tykt, og saavidt mueligt saaledes, at Græsstraadene ligge i Længden ned efter, ligesom Halmen paa et Tag, for at befordre Snee- og Regnvandets Aflob. Derefter stikkes noget Riis rundt omkring dette Tag af Mosesoder, at det ikke skal bortblæses af Vinden. Det indses lettelig, at de første Riis, som sættes omkring Bedet, bør stikkes saa fast i Jorden, at Mosesoderet, som omsider betynges enten af Snee eller Regn, ikke skal kunne nedtrykke Riishytten, og derved beskadige de derunder staaende Planter. Henimod Slutningen af Marts eller først i April Maaned, alt eftersom Vinterkulden tidlig eller sildig ophører, borttages Mosesoderet fra Riishytterne, at Planterne nu igien kunne nyde nogen frisk Luft, og efterhaanden vænnes til den. Riishytten derimod bliver staaende. Mod Slutningen af April, borttager man Riiset paa den sydlige Side af Bedet, at den oplivende Foraars Sol kan kaste sine Mid-

dags.

dagstraaler paa Planterne ind i Hytten. De øvrige trende Sider af Hytten borttages endnu ikke. De beskytte Planterne mod de skadelige Øst- og Nordvinde, som til denne Tid af Aaret ere mere almindelige end i Efteraaret. De forsvare dem ogsaa mod den sædvanlige indtil langt ud paa Foraaret herskende Nattefrost, hvilken, efter en varm Foraarsdag, ødelægger langt flere Planter end en varig Vinterfrost. Denne sidste Erfaring har viist mig den store Nødvendighed af at lade de kielne Planter beholde Riset paa Nord-, Øst- og Vest- Siden, i det ringeste indtil Midten af Maj Maaned, eller saa længe de kolde, sædvanlige østlige Vinde herske; man fortynder det da efterhaanden, thi det hænder sig, at endnu sidst i Maj, ja ofte tidligere indfalder en efter Aarstiden streng Nattefrost, som beskadiger mange endog hos os hiemnehørende Bøtter.

Naar jeg herefter taler om Vinterdækning, som en eller anden Træ-Art behøver, enten af Riis allene, eller af Riis og Mosesoder tillige; da meener jeg denne her anførte Dækningsmaade.

Jeg skulde ogsaa her omtale, hvad man har at iagttage i vort Klima ved Udsaaeningen af visse Frøesorter for at befordre deres Opgang, at man ikke forgiæves skal udsaae det Frø, som man for en stor Deel har forskaffet sig med megen Besværlighed og Omkostning. Det er bekiendt, at Foraaret er hos os sædvanlig tørt til den Tid man saaer Frøet. Iffun sielden falder da saa megen Regn, der er tilstrækkelig til at holde Jorden endog kun i saa Dage fugtig under de fine og for største Deel uden mind-

mindste Jorddække udsaaede Frøe-Arter. For at kunne holde Jorden stedse fugtig saavel under de fine Frøesorter, der ligge oven paa Jorden, som og for andre Frøe-Arter, der vel taale et Lag af Jord paa sig, men fordrer derhos bestandig at ligge fugtig, vil det være fornødent, at Bedene, som ere besaaede med saadant Frøe, vorder strax belagte med smaat, ei froget, men jevnt, og noget Riis; det maa ikke være stort, da det i saadant Fald ligger for tungt paa det fine Frøe, og væler det, og vilde desuden efter nogen Tid synke ned i Jorden. Allmindeligen bruger jeg hertil de yderste afbrudte Øviste af Bøge-, Hessel- eller Elle-Øvaz. Disse Øviste tages omtrent af en Alens Længde, lægges saa tæt sammen, at kun saa Soelstraaler kunne umiddelbar falde paa Bedet. De blive kun saa længe liggende paa Bedene, indtil man seer, at den største Deel af Frøet er opkommen. Dog maa man ikke troe, at Jorden kan, formedelst det paalagte Riis, holde sig selv fugtig uden nogen Vanding. Hensigten med dette Riisdække er kun denne: at Jorden efter en foretagen Vanding eller efter en falden Regn kan flere Dage i Rad holde sig fugtig, og at man ikke skal være nødsaget til, daglig og følgerig for ofte at igientage Vandingen. Hvor nødvendig denne endog er for alt det, der skal spire og voxe i indfaldende Tørke, bliver den dog her et farligt Foretagende for det fine Frøe, da Vandet ikke allene bortskyller ved Vandingen en stor Deel deraf fra Bedene ned i Gangstierne, men Frøet tranger sig tilligemed Vandet saa dybt ned i Jorden, at det

med

med sin fine Spire nødvendig maa blive qvalt og ikke kan bryde frem af Jorden. Det er desaaarsag meget vigtigt, at man ikke har nodig at vande for ofte saadanne Bede, og at man veed behorig, og med Barsomhed at giøre det. Til det sidste udfordres et vist Haandelag for at kunne fore Vandkanden saaledes, at Vandstraalerne ikke skulde falde for stærk og tillige give en jevn Fordeling af Vandet. Det kunde maaskee synes overflodigt, hvad her er sagt i Hensyn til Badingen. Men da jeg selv har erfaret de meest skadelige Folger af, at de med saadanne Frøerarter besaaede Bede ere blevne vandede for ofte og med Uforsigtighed, saa har jeg troet det nødvendigt, at giøre mine Læsere opmærksomme herpaa, og at anprise den foromtalte Dækning med Riis.

En Deel af de fremspirede Planter fordrer at staae i Skygge, saalange de endnu ere spæde. Man maa derfor give dem en kunstig Skygge. Denne kan opnaaes ved at nedstikke Lovriis langs med den sydlige, østlige og vestlige Kant paa Bedet og ved at lade det hælde saa langt ind over Bedet, at dette kan overskygges heelt deraf. For at forebygge, at Binden ikke skal kaste dette Riis omkuld, lægges midt paa de nedstukne Qviste en Lægte. Denne bindes ved begge Ender og i Midten til trende Stavre, som ere nedrammede paa den modsatte eller nordre Kant af Bedet, saaledes at de staae skievt ind over det. Man seer tillige heraf, at Bedene maae løbe i Længden fra Osten til Westen, for at kunne faae den nødvendige Skygge paa denne Maade.

For at fordrive Musene, som ere nogle af de farligste Fiender for de unge Planter, tilintetgiøre saa ofte Opelskerens Haab, og forstyrre hans Glæde over de frembragte sieldne Træ-Arter, har jeg giort Forsøg med de af Hr. von Burgsdorff i dette Værk anviste giftige Maltkager, med de Hirschfeldtske vegetabiliske Giftflugler, og med den giftige Hvede; men desværre funden, at Mark- eller Skov-Musene ikke gierne gribe til denne for dem usædvanlige Føde, saalange de have Planter og andet grønt at fortære. Derimod har jeg, i Stedet for disse Giftblandinger, forsøgt Gulerødder, skaarne i Skiver af en Fierdedeel Tommes Tykkelse, som bleve giorte giftige med Arsenikum eller Rottkrudt. Jeg strøede disse Skiver omkring de kiærlne Planter i de forhen beskrevne Riishytter, hvor jeg Foraaret derpaa fandt dem altid fortærede. Dette Middel har jeg siden stedse brugt, og erfaret, at langt færre Planter nu, end forhen, beskadiges af Musene. Ikke destomindre lide Berterne i de omtalte Riishytter af disse Dyr, thi de findes i for stor en Mængde, at de ved dette Middel aldeles kunne ødelægges. Endnu staaer det mig tilbage at forsøge det af Wolf anviste Raad for at udrydde Muus. Han vil, at man skal øse Museshullerne fulde med Vand, for derved at drive Musene ud af dem, og da at dræbe dem med en Stok eller andet Redskab. Dette skal med Nytte være bleven brugt i Dithmarsken. S. Wolffs Versuche die Feldmäuse zu vertilgen. Kiel 1794.

For at gjøre denne Oversættelse af mere udbredt Nytte, har jeg tilføiet en Beskrivelse af de Slægter og Arter, som ere anførte af Hr. Burgsdorff i dette Værk; hertil har jeg betient mig af de bedste Forfattere, som have skrevet om disse Træer og Busktræer. Jeg har deels sammenlignet deres Beskrivelser med Naturen selv, saavidt det har været mueligt; deels jevnført disse Forfattere's Jagttagelser med hinanden, og saaledes, med mueligste Flid og Nøiagtighed søgt at fremskille Kiendemerkerne paa enhver Slægt og Art. Til disse Beskrivelser har jeg betient mig af de Konstord, som Hr. Professor Rafn har brugt i sin Flora. For at gjøre dem forstaaelige for de Læsere, som ikke ere plantekyndige, og ikke eie denne Flora, har jeg tilføiet i Slutningen af denne Deel en alphabetisk Fortegnelse over Konstordene, hvor de findes forklarede og kunde efterslaaes. Hvad de Danske Plantenavne angaaer, da har jeg fulgt de Viborgske.

Da jeg begyndte denne Oversættelse, troede jeg, at det vilde være passende at inddele de af Burgsdorff i dette Værk afhandlede Træer og Busktræer i trende særskilte Klasser; den første skulde have indbefattet alle hiemmejørende Træarter og Busktræer tilligemed de fremmede Træarter, der uden mindste Betænkning kunde erklæres værdige for det Danske Skovvæsen, og som uden synderlig Vanskelighed kunde lade sig opelske. Den anden Klasse skulde have indeholdt de fremmede Træer og Busktræer, som ikke alleene i deres Ungdom, men endog for bestandig fordre hos os en var-

som

som Røgt og et bestiermet Sted. Til den tredie Klasse derimod skulde alle de henhøre, hvis Dyrkning er forbunden med for stor Vanskelighed og for liden Held, til at kunne nogensinde naturaliseres her i Danmark. Men da denne Klassifikation aldeles vilde have forstyrret den Orden, Originalverket har, og gjort Oversættelsen mindre brugbar for dem, som forskrive Frøe fra Burgsdorf, saa har jeg fulgt den eengang af ham valgte Orden.

Skulde jeg i øvrigt være saa lykkelig ved denne Oversættelse at kunne gaae dem af mine Landzmænd, som ynde Skodopelskningen; da er min attraaede Hensigt og mit Ønske opfyldt. Det er deres og ikke de lærde Plantekyndiges Bifald jeg har søgt, og dette allene skal være mig fuldestgiørende Belønning nok for min derpaa anvendte Tid.

Hirschholm den 22 Februar 1798.

Oversætteren.

Forfatterens

Bekjendtgjørelse

i Junii 1786.

Den saa nyttige Kundskab om Skovdyrkingen vilde allerede have havt en langt større Fremgang, dersom man ikke havde manglet Leiligheden overalt til at faae i rette Maastid godt og sundt Frøe i Mængde af de Træarter, som passede til Klimatet; og dersom man ikke havde savnet en sikker Anvisning til at behandle og dyrke hver Træart især. Vedragerie i Frøhandelen og forgieves anstillede Forsøg med fremmede og indenlandiske Skovfrøe, have affrækket mange fra, fremdeles at opelske Træer, naaget disse dog have et sandt Fortrin, fremfor de dyreløse, slet opelskede, endnu slettere indpakkede og urigtigen benæbnte Træer man lader komme fra langt bortliggende Lande, og fra et ganske andet Klima og Jordmon. Af slige Planter kan ikkun ventes en usukkommen Forviølse, og næsten ingen Nytte.

Den bekjendte gode Lykke, med hvilken jeg for Kongelig Preussisk Regning har drevet Skovdyrkingen, tillokker en stor Deel af Forst-Mændene, til at beskæftige sig med Skovopelskning; men jeg kan ingenlunde efterkomme deres Ønske, i at sælge unge Træer til dem. Derimod er jeg, formedelst et meget vidtøstigt Bekjendtskab, sat i den Stand, at jeg kan paa bedste og sikreste Maade forskaffe Elskere af Planter.

Skoler

Skoler og engelske Haver, en Mængde Frøe af saadanne Træer, der ere fuldkommen skikkede for vort Indskeland og de under samme Klima liggende Lande. Ved min lange og heldige Erfaring kan jeg tillige give dem en sikker Anviisning til at dyrke enhver Art i Særdeleshed.

For at udbrede Kundskab om Skovdyrkningen og tillige at kunne tilfredsstille saa mange Mænds Ønske og Forlangende, har jeg fattet det Forsæt, aarlig henimod Foraaret, under min Direction at udgive Frøe-Sortimenter.

Ethvert Sortiment skal bestaae af et hundrede fremmede og indenlandske, frisk indsamlede og Wintereren over vel bevarede Frøesorter af Skov- og Haver-Træer; under en botanisk rigtig Beværgelse i det indiske, latinske, franske og engelske Sprog; dermed skal følge en trykt, udførlig Anviisning til at behandle ethvert Slags i Planteskolerne, indtil de, som unge Træer, kunne udplantes paa deres bestemte Sted; ogsaa skal der tilføies i denne Anviisning Aamerkninger om Træernes Nytte, og henvises ved hver til Skrifter om Træedyrkningen; den hele Samling forsendes i en Kasse, til den Priis 12½ Rigsdaaler (eller 4½ Species Ducater) paa Prænumerat, Porto ei iberegnet.

Jeg vælger en saa ringe Priis, og i Forhold her til en saa liden Frøe-Mængde af hvert Slags, at ogsaa mindre Formuende kunne have Udgang dertil, og ved saadan en Kasse udsaae 100 Sorter af skionne og nyttige Bøtter; ligeledes ville de naturkyndige Forstmænd og Deconomer finde herved Leilighed til, at anlægge paa en let Maade et Frøe-Cabinet af de fornemste Træarter. En saadan Kasse (for 2½ Friderichs-Dor) vil desuden blive tilstrekkelig, til at besaae en

Frøe-

Frøeskole af 90 Rhinlandſke Quadratrøders*) Størrelse, og til at give i Tiden en Mængde af Planter, hvormed en tre Gange ſaa ſtor Plads i Planterſkolen vil kunne beſættes efter den givne Anviisning, ei at tale om at man efter nogle Aars Forløb vil kunne foretage Udplantningen paa aabne Steder med en anſeelig Samling af forſkiellige Træarter.

Den i Forveien fornødne Foranſtaltning til en Frøeskole for en eller flere Frøeklaffer efter ovenanførte Forhold, kan enhver Prænumerant gaaſte ſikker beſørge, naar han aarlig til den 12 September har Vortofrie tilſtillet mig ſin Adresse, Breve og Penge. Han kan da ved Frøeklaffens Ankomſt have alting i Beredſkab, hvortil ogsaa 100 Numerſtøkke henhøre, for dermed at betegne Frøesorterne i Frøeskolen.

Jeg nødsages til at vælge Prænumerations-Beien, for derefter at kunne beregne Mængden af Frøet, ſom ſkal indſamles. Jeg lader en Deel heraf ved egne dertil duelige Folk komme umiddelbar fra Nordamerika, og det indſees lettelig, at dette Foretagende ikke i det Lidet kan finde Sted, men maa tvinges ved Mængden. De ſom hvo udenrigs og ville modtage Prænumeration, ſamt beſørge Prænumeranternes Brevverſling til mig, ſkulde ved Pengenes eller Anviisningernes Indſendelse til Berlin, tilſtaaes en Rabat af ſex Procent.

Til en Frøeskole bør vælges en vel indhegnet Plads, ſom har Læ, er ikke udfat for Oversvømmelſe og ei heller ligger for tørt, men har en mild dog ugiødet Jord.

*) En Rhinlandſk Quadratrøde er liig den Danſke og har 25 Quadratr Alen, Danſk Maal.

Jordbund; denne bør tilstrækkelig omgraves, tilberedes og afdeles i fire Fod brede Bede, hvorefter bør være en Gangstie.

Med Træsorterne skulle aarligen, saavidt muligt, skee Afverlinger, for at forskaffe Prænumeranterne efterhaanden en altid større Mangfoldighed af Træearterne.

Mit offentlige Rygte skal, som jeg haaber, hos det velstændige Publikum tale godt for mig imod Fordomme og urigtig Bedømmelse om mine gode og billige Hensigter, hvis Nytte først med Tiden maae forventes. Min Glæde vil være stor, dersom jeg ogsaa ved denne Leilighed kan rose mig af at have med Nytte udbredet Frugten af mine Bestræbelser indtil de længst bortliggende Lande, og paa de tilkommende Tider.

F. A. L. v. Burgsdorf.

Forfatterens

Fortale.

til det første Oplag.

Foranserte Bekjendtgjærelse, som i Europa er bleven udspreddet ved Oversættelser i forskjellige Sprog, har strax opmuntret en stor Deel af Forstyndere til at modtage Midlerne til en regelmæssig og fordeelagtig Skovdyrkning. Jeg vil saa meget mere, efterat Nyttens er beviist, i Fremtiden kunne love mig hos de flittige Yndere af Forstkulturen, et retfærdigt Bisald i mit Foretagende, og en god Fremgang i denne saa vigtige Sag. Det nærværende Verk skal i dets hele Indhold sætte min uegennyttige Bestræbelse, at ville udbrede Plantagevæsenet efter sielfs Grundsatninger, i det fulde Lys.

Jeg agter ikke at paanøde nogen Forstynnder Bruugen af mit Frøe-Institut ved at udgive denne Anvisning; jeg overlader til enhver at betjene sig heraf ved Skovdyrkingen og efter eget Behag at forskaffe sig Frøesorterne, hvorfra han selv lyster.

Imidlertid er jeg overbevist om, at de ikke ville finde sig bedragne, der hos mig have gjort Forsøg med det ligesaa sieldne som gode Sortiment af et Hundrede Træarter, og som ville anvende den foreffrevne behøriges Flid derpaa, uden hvilken Følgen eller Udfaldet ikke kan svare til min Hensigt og mit Ønske.

Vel

Vel tilstaaer jeg, at der i denne Samling findes mange Slags, der ere almindelige, og som overalt kunne faaes i Mængde. Men jeg er tillige forsikkret om, at Dyrkningen endog af de almindeligste Træarter endnu for største Delen drives meget feilagtigen. Jeg veed desuden, hvor vanskeligt det er at forskaffe sig et Sortiment af fuldkomment Frøe, eller blot at kunne erholde nogle enkelte Sorter gode; de fleste mangle endog Leilighed og Bekjendtskab til at kunde faae dem. Jeg kunde anføre det Exempel, at nogle faa Pund Birkfrøe der, hvor nogle tusinde Pund kunde indsamles, ere forskrevne fra Steder 40 Mile bortliggende.

Det kan vel derfor ikke stride mod det rigtige Siemed af en practisk Anviisning til Trædyrkningen; men meget mere befordre Fremgangen af det egentlige Forstvæsen, at meddeele tillige Undervisning om den sikke og for Planteskolerne passende Dyrkning saavel af indenlandske tydske Træarter, som af dem, der stedse blive de fortrinligste, og at lade Frøesorterne medfølge til practisk Anvendelse, ~~for~~ at kunne ved disse Smaaering erholde megen Kundskab, og ved Erfaringen af smaae heldige Forsøg gaae over til større Foretagender i Forstvæsenet.

Den fuldstændige og paa Erfaring grundede Underviisning om Dyrkningen endog af de fremmede Busktræer, som i Tydskland og under samme Klima lykkes i det Frie, vil kun være dem især velkommen, der enten allerede have befattet sig med Anlægget af engelske Haver, eller og agte at beskæftige sig dermed; thi kun faa af de fremmede Træarter have almindelige Fortrin for vore indenlandske. Vore Ege-, Bøge-, Alme-, Elle- og Birketræer; og vore Fyrre-, Gran-

og Perletræer, ville i Henseende til Nyttten og Bedets Godhed, ikkun tilstaae ganske saa fremmede Træer, arter Rangen over sig.

For dem, som ere blot allene Blomsterelskere, bliver derfor Opelskningen af de skønne Busktræer næsten kun et Legeværk, i det høieste en god Tidsfordriv; endstø vigtigere derimod er den under philosophiske Kienderes Hænder, der anstille Forsøg og Jagttagelser, og berige derved paa en tilladelig og retvæssig Maade deres Fædreland med en fremmed Skat, som efter kort eller lang Tid bliver vigtig derved, at vi stedse vinde flere Produkter og lære at anvende dem til vores Nødterst og Bequemmelighed.

Den virkelige Uvidenhed og den sædvanlig deraf flydende flatte Fremgang med Plantasæesenet, har opvakt hos mange en Modbydelighed for Plantning i Almindelighed. Men Aarsagen til den derpaa forgieves anvendte Tid og Beløstning bør meget mere tilskrives dem selv, der foretage Alt kun paa et blindt Lykkestræk, uden Underviisning og Grunde, og følgerig tværtimod Tingenes Natur. De selv samme, der ligesom forfaste Træers Plantning, og under enhver Omstændighed give Saaesningen (der ikke bedre lykkes for dem) Fortrinet, tale vist nok af Erfaring, fordi de uden nogen Plan eller Kyndighed have rodet, og intet frembragt, følgerig ikkun have erfaret og følt sørgelige Følger af deres Feiltagelser, uden at kiende Aarsagerne dertil. Ingenlunde kunne de slet udfærvne, ved Trykfeil foregedes og forbedrede enkelte Anviisninger til Trædyrkningen stifte nogen Nytte, eller sætte denne Videnskab paa en fast Fod, der, ligesom alle øvrige Videnskaber, bør bygges paa sikre og uomstødelige Grunde. Den derudi

meddeelte Underviisning her derfor hverken stride med Fornuft eller Natur-Læren, naar den passes til lokale Omstændigheder.

Hvor først i flere Aar er arbeidet forgieves, og uden tilstrækkelig praktisk Underviisning betydelige Beskøftninger ere spildte, flotte Udfald og Erfaringer indsamlede, atter andre ligesaa usikre Forsøg ere giorte der indfinder sig omsider Mistroe og Brangvillighed, og der affrækkes man fra at foretage noget efter sikre Grunde. Jeg frygter allerede forud, at disse Blader komme i Hænderne af mange slige bedragne Forstyndere, og ville ligge frugtesløse hos dem, indtil fremmede Besøyer for den gode Nytte af disse vigtige Grundsætninger bestæle dem paa nyt til at begynde dette Foretagende, udrykke Fordommene hos dem, og omsider ville føre dem paa den Vej, der kan svare til deres Hensigt og Ønske.

Men jeg haaber ligeledes, at dette Værk vil stifte Nytte hos en stor Deel Læsere, udbrede Kundskab, og bewirke heldige Forsøg.

J Henseende til det Hele, vil det beroe derpaa, om de danske Regenter ville give deres Forstbetienter ved disse Midler Veilighed til en sikker Underviisning, og tillige til at kunne faae Kundskab om det nødvendige og fornødfige Plantasvæsen.

Selv for den lærdere Deel af Trædyrkningens Yndere, vil denne Anviisning ikke være ubehagelig eller synes overflødig; thi den indeholder i mueligste Korthed et systematisk konstmæssigt Indbegreb af Objecterne og deres Nytte; den fremstiller alt udi en Orden, som let kan overskues og som endnu altid i det Hele har manglet den største Deel af de saa kaldede Forst-

Forstmænd, Plantører og Gartnere, hvor mundværlig den og har været til en bedre Drive af dette yderst vigtige Foretagende.

Ved Frøesamlingen, som kan erholdes aarlig for saa ringe Priis, finder man da stedse Middelet til at anvende de her meddeelte Forskrifter.

Alt efterkomme nøiagtigen denne Anviisning i det praktiske, skal altsaa give det Resultat: om den er nyttig og nødvendig; eller ikke; og om jeg sælgelig kan gjøre Regning paa Bifald eller Dadel?

Ogsaa maa jeg nu efter alt dette henvende mig til dem især, der enten allerede have taget Deel i mit Frøe-Institut, eller agte at betiene sig deraf, eller og ville høre op at staae i Forbindelse med det.

For de første er dette Værk herved hosføiet. De, som endnu i Fremtiden agte at tage Deel heri, kunne forvente det, da et fuldstændigt Exemplar af begge Dele aarlig lægges i enhver Frøekasse. De derimod, som ikke skulle finde for godt eller passende med deres Omstændigheder, at drive Tingen praktisk, og som sælgelig ville lade sig nøie med det theoretiske Begreb herom, kunne ligeledes erholde det blotte Værk, og behøve i saadant Fald ikkun at henvende sig til Boglaenderne. Disse Personer, som staae saaledes paa trende forskellige Maader i Forbindelse med mig, eller i Fremtiden komme dertil, inddeler jeg i Kyndige og Ukyndige.

Til de første har jeg intet videre at sige, end hvad som findes i Bogen selv, hvilket gives herved til offentlig Underviisning. Det vil, til bedste for denne Sag, glæde mig, dersom jeg underrettes om Feil, for hvilke dette mæisommelige Arbeide ikke aldeles kan være fritaget.

Dem, som modtage Frøekasser, maa jeg i Forveien og førend Frøet udsaaes, erindre om den i min Bekjendtgjørelse gjorte Bemærkning:

”At ved denne Leilighed ligeledes kan anlægges en Frøesamling eller et Frøekabinet, til Undervisning, Nytte og Fornøielse.”

Hertil behøves ikkun at tilbageholde noget lidet af hvert Slags, som bevares i smaae afdeelte Fag, eller i Glas, eller smaae Kæsker, der forsynes med den samme rigtige Benævnelse, som findes paa Frøeposerne, og er overeensstemmende med det løbende Nummer i dette Verk.

Paa denne Maade vil man faae en rigtig Kundskab om Frøet selv, og ved de hvert Aar udgivne mange og forskjellige Sorter gjøre denne Samling efterhaanden mere fuldstændig.

Den anden Klasse gives hermed engang for alle tilkiende, at det er umueligt at kunne bestemme forud de Frøearter, som bære Frøe det Aar, Requisitionen skeer, og hvad deraf, saavel i hele Europa, som i det nordlige Asien og i Nordamerika kunne vorde indsamlet for mig, til at blive affendt mod Foraaret; jeg kan desaarfsag ikke give dem noget tilfredsstillende Svar paa sliche Forespørgsler. Endnu i Februarii Maaned, da jeg skriver dette, har jeg ikkun bragt 60 Sorter Frøe tilveie; og maa indtil Udgangen af Martii Maaned, efterat Skibsfarten er bleven aabnet, forvente de øvrige Sorter.

Dette udmerker ogsaa mit Foretagende fra den sædvanlige Frøehandel. Det gamle overgiemte Frø erklærer jeg, faa Slags undtagen, for udueligt, og anseer dets Afsetning i det følgende Aar for Bedragerie.

Der

Der udfordres altsaa megen Meie og Omsetning for at kunne paa eet Aar anskaffe i Mængde de hundrede Sorter af Frøe, som passe til Hensigten og vort Klima; og at afsætte dem tilhobe; hertil bør træffes næsten manufakturmæssige Foranstaltninger.

Ikke desmindre skulle der dog hvert Aar forekomme adskillige af saadanne Sorter, som ikke forefindes i Kasserne for de foregaaende Aar; og hvorved den Mangfoldighed, Elskerne af Forst- og Plantasevæsenet ønske, skal tilveiebringes. Ikke et eneste Slags vil være ganske at foragte; men meget mere har man, med rigtig anvendt Kundskab, at forvente Nytte og Fornøielse af enhver Sort. Endog hver indenlandsk Træplante vil ikke vansire nogen Engelsk Hauge, for saavidt den behørig er opelsket, og anbragt med Smag.

I Henseende til Smagen ved det engelske Haugevæsen burde Skriftet under Titel: Theorie der schönen Gartenkunst, dette fortræffelige og klassiske Werk, af den Kongelige danske Justiceraad Hr. Hirschfeldt i Kiel, som dermed har gjort Epoke i Tyskland, Frankrig og Italien, billig raadsføres. Det er ynkeligt at see, hvorledes selv Gartnere ofte mishandle den skønne Natur i Hauger.

Jeg haaber i dette Werk at have udførlig afhandlet det væsentlige af de egentlige Plantnings Forretninger, som anvendes ved Forstevæsenet, og at man folgelig kan søge i denne Bog den fornødne Underviisning herom.

De egenlyttige Modtagere af mine Frøekasser, saavelsom de Ukyndige, bør jeg offentlig erindre om: at da en Frøekasse koster $12\frac{1}{2}$ Rigsdaler, og samme indeholder hundrede Sorter, kan der kun ventes Frøe for tolv

Skilling af hvert Slags; desuden maae endnu Omkostningerne tages i Betragtning, hvilke jeg maa bære for Kasse, Magazin, Indpakning, Trykning, Kobberstik, Papiir, Bekjendtgjørelser, Afsendelse, Rabat, Bogholderie, og for de mange mig herved til Byrde faldende Brevvexlinger.

Man vil da heraf lettelig kunne indsee, at Modtagerne bør have Marsag til at være fornøiede, naar der findes i en Kasse, foruden denne trykte Anviisning, overhovedet for otte Skilling af hver Sort, som udgjør Samlingen af de hundrede forskellige Slags Frøe.

Kiendere er det bevidst, hvor lidet udenlandsk Skovfrøe man bekommer for otte Skilling; og kun disse ere i Stand til, efter deres Kyndighed, at skattere den sande indvortes Værd af mine Frøekasser. Det er altsaa de almindeligste, men desuagtet ikke mindre fortræffelige Sorter, der skulle bøde paa de fremmede Slags, med hvilke hiine i Hensyn til Mængden, ere bragte i Forhold saaledes, at af de almindelige og ubetydelige gives ikkun meget lidet, (efter Værdien), men derimod forholdsvis desto mere af de fremmede og kostbare Sorter. Ikke desto mindre findes der saa meget Frøe i enhver Kasse, at en Frøeskole af 90 Rhinlandske Quadrater Roders Indhold kan forskriftsmæssig besaaes dermed, og at man desuden kan tilbageholde noget af hver Frøesort til en Frøesamling.

Det vilde være latterligt, dersom jeg vilde levere Frøe af Aspe, Viil, &c., da deres Formerelse kan skee meget lettere, samt mere sikker og hastig ved Stikker. Af slige Sorter har jeg derfor ladet medfølge Stikker i Kasserne, naar Aarstiden, i hvilken Afsendelsen skeede, tillod det. Overhovedet troer jeg, at man

ikke

ikke med Billighed vil kunne fordre mere for denne meget ringe Priis, som saaledes er nedsat til Begyemhed for enhver, der vil betjene sig deraf. Imidlertid kan det ikke nægtes, at der vilde behøves mange af disse Frøesamlinger til et stort Anlæg.

Frøets Godhed kan allene bedømmes efter Udfaldet af de dermed skeete Forsøg hos dem, der anvende Flid paa dets Dyrkning, og have nøiagtig fulgt mine Forskrifter. Jeg skal ogsaa til min egen Overbeviisning aarlig selv udsaae saadan en Frøesamling.

Man bør derfor være billig, og ikke mistynde mine gode Hensigter, til at ville stifte offentlig Nytte.

Saadan Skaansel vil opmuntre mig til flere nyttige Foretagender, og rydde mange Hindringer af Veien, der ellers maatte modsætte sig de bedste Hensigter. Mine med stor Bekostning udrustede, vel underviiste og due-lige Folk, der allerede forhen have foretaget Frøe-Indsamlingen i Nordamerika, ere atter lykkeligen der ankomne, hvorved jeg har Haab om at kunne, foruden de her omtalte Frøekasser, gjøre meget anseelige Frøe-Forsendelser til store Forstanlæg af de nyttigste Nordamerikanske Frøearter.

De til denne Hensigt brugbarste Sorter, af hvilke een eller flere efter Behag kunne vælges, ere fornemmeligen den røde og sølobladeede Løn, Sukker-Lønne, den sorte og aumbladeede Birk, den Nordamerikanske og mod Kulden haarde Kastanie Bøg, den sorte Ask, alle Slags af Nordamerikanske Valnødder, den glatbarkede Gran, med flere Arter af denne Slægt, den røde Eg, og fl.

Prisen skal, i Forhold med alle hidtil fra Amerika bekomne Fræesorter, være yderst ringe, saa at Forsthynderne kunne forskaffe sig en let og sikker Leilighed til at beriges med de fortreffelige Skatte fra hiin langt bortliggende Verdens Deel; jeg har ikke alleneste søgt at bidrage hertil ved denne Underviisning, men skal endog trakte efter ved uegennyttige, ja ogsaa vorede Foretagender at række Publikum Haanden.

Men da jeg, formedelsi mine Foretagender, ikke kan indlade mig i nogen Smaahandel; saa bliver ingen Commission paa noget enkelt Slags Fræe modtaget under 10 Louisd'orer, hvoraf den halve Deel maa sendes, saasnart Fræet bestilles, og den anden halve Deel useilbarlig erlægges strax ved den modtagne Efterretning, at Fræet er ankommen til Europa *).

Dersom det forlangte Fræe ikke kan forskaffes, da bliver Prænummirationen paa enhver manglende Sort tilbagebetalt, undtagen at den udtrykkelig er forlangt for det paafølgende Aar, i hvilket Tilfælde jeg skal heste for den med min Formue.

Under saadanne billige Betingelser er det allene umueligt at kunne bestaae ved et saa kostbart Foretagende, og at give efterfølgende ringe Priser uden min Skade til Fordeel for Publikum.

Man ville betænke, at jeg maa betale alt i Amerika forud, og hæfter desuden for Skibbrud og Fræets Fordærvelse, fordi Affekurancen ikke kan erstatte Fræet

*) Dette, og at der ikke kan bestilles under 10 Louisd'orer af enhver Sort Fræe, er ved de oprettede Contoirer, til Betielse for dem, som bestille Fræe, afendret, i Følge efterstaaende Underretning om Institutet. Anmærkning til andet Oplag.

i Natura. Uden saadan Prænumeration vilde jeg, om end alt var lykkeligen, ankommen til mig, staae Fare for, selv at beholde Varene, see dem fordærve, eller nødes til at udhøfre dem. Det er ifflun ovennævnte saae, og fortrinlige Nordamerikanske Træarter, der skikke sig til Forsøg for det tydske Forstværseu og der skulle udgiøre Gjenstanden for Frøeforsendelsen i det Store; da de øvrige tilligemed disse allerede i det Smaa forekomme efterhaanden udi Frøekasserne, som skulde tiene til Anlæg for Fornøielse og Underviisning.

Ligesaa skal man og under min Direction kunne bekomme de fortrinligste Sorter af tydskt Skovfrøe i det Store, for efterstaaende billige Priser.

Til saadanne Frøebestillinger maa Subscriptionen inden Augusti Maanedes Udgang, saavelsom Betalingen forud, og strax efter erholdet Svar, at Frøet kan bekommes, tilsendes mig portofrie; da adskillige Frøesorter af Løvtræer skulle endnu samme Efteraar afgaae for at vorde strax saaede. De øvrige kunne derimod ventes i det følgende Foraar.

Autors Fortale

til

andet Dplag.

Ved de nu allerede i 5 Aar skeete Fræforsendelser saavel med enkelte Sorter af Skovfrøe i den betydeligste Mængde, som og med Samlingen af de hundrede Sorter i Kasserne, er Opelskningen og Formerelsen af saamange fortrinlige og yderst siældne, ja endog paa de fleste Steder hidtil endnu aldeles ukjendte Træarter, tildeels i det Store bleven bevirket; hvilket vil være Forsthynderne især for Fremtiden nyttigt, og for enhver Stat overhovedet vigtigt.

Den almindelige Tak og det Bisald af sande Patrioter fra saa mange Lande, vilde allerede være mig en Belønning for mine i Begyndelsen vovede Bekostninger; men den offentlige Tillid, som jeg paa denne Vei har udvidet og befæstet for mig, siger ogsaa god for Fremgangen med en almeeiennyttig Foranstaltning, der nu allerede ganske urokkelig bestaaer i det Store.

Mere end jeg ventede, har ligeledes denne Anviisning tilligemed mine øvrige Værker og Skrifter erhholdet en heldig Udbredelse, og bragt saavel Kunstdommere som Forsthyndere paa min Side.

Saavel den til Frækasserne fæiede Tilgiwt af denne Anviisning, som og den stærke Affætning af
den

den i Bogladerne og i mine Contoirer, har saa hastig og til min Fordeel foranlediget dette andet Oplag. Jeg holdt det desaaarsag for Pligt ikke at forglemme mine Læses Fordeel, og fornemmelig deres, for hvilke Træedyrkningen er en alvorlig Gienstand. Mine nye Jagttagelser, Forsøg, Erfaringer og indhentede Efterretninger ere alle indførte i dette andet Oplag, og føre det nærmere til Fuldkommenhed, end det første kunde opnaae.

Uden at finde Bladenes Antal kiendeligen forøget, vil man dog, ved at sammenligne begge Oplage, ikke kunne miskiende de væsentlige Fordele af det sidste. Det er ogsaa bragt i Forbindelse med min ligeledes anden Gang oplagte Forsthaandbog *), og bør selgelig betragtes som en Deel af den. Jeg haaber, at man vil altsaa paaafkionne den Flid, som jeg i enhver Henseende har anvendt paa dette andet Oplag af mine Skrifter.

De mangfoldige Anlæg, som denne Anviisning har foranlediget under saa mange Privatpersoners Hænder, vare ligeledes fornødne til at giøre adskillige nydske Regjeringer opmerksomme paa denne Gienstand, og at formaae mangt et Regjeringskammer til at giøre Berregninger over, hvor ubetydelige de Udgifter af saadan en forbedret Forstidyrkning ere i Forhold til Fordelene, der flyde af at udbrede en rigtig og bestemt Kundskab i Forstvæsenet og at naturalisere nyttige fremmede Vexter.

Endog

*) For Danske Læsere er Forbindelsen mellem disse tvende Bøger mindre vigtig, thi i den her givne Danske Oversættelse findes ved enhver Træart tilføiet det væsentligste, hvad Forsthaandbogen indeholder derom.

Endog de Personer, der for fem Aar siden for-
 kastede det Hele som unyttigt og bekosteligt, see nu
 overalt i deres Naboeskab et uventet Udfald deraf med
 egne Øine, bestemme sig ligeledes til at anstille For-
 søg, og at samle Theorie og Erfaring i Skovdyrknin-
 gen, der er saa velgjørende, og der ikke, som mange af
 Jordomme og Uvidenhed have troet, lønner Umagen
 førend efter flere Menneſkealldre.

Antallet paa dem, jeg har overbevist, under-
 vist og besaaet med Øst til dette Foretagende, stiger
 hvert Aar høiere, ligesom deres Kyndighed, Anlæg
 og Udsigter vore fra det Liden til det Store.

Men der gives steds endnu dem, som blindes
 af Gartnerrænker og deres Folks Dovenskab. Det
 gode Udfald, som de kunne spaae sig med deres Anlæg,
 forsvinder ganske, da de, uden selv at være underviste,
 give alt til Priis for en ukundig og ofte ondskabsfuld
 Behandling. Der findes ogsaa altid endnu saadanne
 Huusholdere, der hellere ville undvære Høsten, end
 anvende noget paa Udsæden; der gives Menneſker, saa-
 ledes bemestrede af Gierrighed, at de ikke kunde beslutte
 sig til at iværksætte noget. Neppe vilde de vedligeholde
 de gamle, og endnu mindre foretage nye Indretninger.
 De ere aldeles uduelige til at føre enhver liden Decono-
 mie, og hvor meget mere maae de ikke være det til at
 forestaae en Statsforvaltning. Den Dadel, Institus-
 tet er underkastet af saadanne Menneſker, vil intet virke
 hos billigtænkende og oplyste Kiendere. Det Held,
 hvormed disse sidste have fulgt min Anviisning i deres
 Anlæg, og dyrket det Frøe, de have faaet fra mit In-
 stitut, bevidner og stadfæster Anviisningens Rigtig-
 hed,

hed, og Godheden af det leverede Frøe, som enhver desuden kan prøve.

Jeg seer mig nedslaget til at anføre forskiellige Steder, hvor man har fulgt min Plan, for desto mere at kunne overtøyd Modstanderne af mit Institut om dets Nytte. Man behøve at tage i Dießau, saavel mine Anlæg i Tegel, som de Kongelige Plantaser ved Potsdam og Charlottenburg og disse maatte kunne tale for min Sag; man vilde erfare det samme ved at undersøge Anlæggene, som tilhøre Arveprindsen af Anhalt Bernburg, Biskopen til Eutin, den Dramisk-Nassauiske Oberforstmeister von Wicleben i Dillenburg, Doktor Anthou ved Götting, Universitetet i Greifswalde, Græven af Reventlow i Enkendorf ved Hamborg, Landsyndicus Moege i Liegnitz, Hr. von Arnim til Neusund i Uckermark, Baronens von der Goes ved Sprottau i Schlesien, Justitsraad Hirschfeld i Kiel, den Hertugelige Württembergiske Jægergarde i Stuttgart, Græve Alexi Rasumowski i Gorenke ved Moskau, den Russiske Geheimeraad von Sievers i Bauenhoff i Liefland, Fyrstinden Daschkow i Petersborg, Enken Poselger i Elbingen, Hr. von Schrotter i Westpreussen, Professor Rekius i Lund, Rigsstiftet Salmansweiler ved Bodensee, de Churfyrstelige Baieriske Anlæg ved München, Græven von Sermages til Agram i Croatien, Græven von Mellin i Damikow i Pommern, den Hessiske Hofgartner Stihel i Rothenburg, Baronens von Plothow i Zettwitz ved Hoff i Voigtlande, Baronessen von Friedland in der Mark, Rigsgræven von Lindenau i Mähren ved Leipzig foruden endnu mange flere i hele Europa, hvis Navne at anføre, Rummet ikke tillader.

Følgende nyeste Efterretning om mit Institut, giver den fornødne Oplysning, hvorledes man kan opnaae de Midler, som udfordres til flige heldige Forsøg og Foretagender.

Det vil altsaa beroe paa enhver's eget Godebefindende at betiene sig af mine her i Beredskab liggende Midler. Jeg betiener mig ogsaa ved mine offentlige Forelæsninger over Forstvidenskaben af denne Anviisning, for saavidt den angaaer Plantekonsten.

Berlin den 2den Januarii 1791.

Forfatteren.

Nyeste Efterretning

om det

med Kongelig Forevidende og Tilladelse

siden Aaret 1786 oprettede Skovfrøe-Institut.

§. 1.

Dette Institut beskæftiger sig:

- a) med Forfkrivning og Levering af alle Nordamerikanske Skovfrøesorter under en rigtig Betragtning.
- b) Med Forsendelsen af alle Slags Frøesorter, som de tydske Skov- og Frugtræer bringe, saavel i det store som i det smaae.
- c) Med Forsendelser af de i Junii Maaned 1786 bekendtgjorte Frøekasser, hvilke ved manufakturmæssige Anstalter allerede i fire Aar ere afgivne, og nu snart for femte Gang blive med Frøesorternes mueligste Forandring afleverede for 2½ Louisd'or Stykket.
- d) Med Bortsalg af den for egen Regning allerede tvende Gange oplagte, og i ommeldte Frøekasser hver Gang uden Betaling vedlagte: Anleitung zur sichern Erziehung und zweckmässigen Anpflanzung der einheimischen und fremden Holzarten, welche in Deutschland und unter ähnlichen Klima im Freien vorkommen; 2 Theile. 8. Ber-

lin

lin 1787 (zweite Auflage 1791) 35 Bogen, 3 Kupfer. 1 Rdlr. 2 Mk. 8 Sl.

e) Med Bortvalg af den for egen Regning allerede tvende Gange oplagte: Forsthandbuch, als allgemeiner theoretisch praktischer Lehrbegriff sämtlicher Forstwissenschaften etc. 8. Berlin 1788. (zweite Auflage 1790.) 2 Rdlr.

f) Med at modtage Subskription paa: Handbuch der höhern Forstwissenschaft.

g) Ligeledes paa: Abels Abbildungen der im Forsthandbuche beschriebenen hundert einheimischen Holzarten.

1) Paa Royal-Imperial Papiir, illumineret, á $3\frac{1}{2}$ Louisd'or.

2) Paa samme Papiir, uillumineret, á 2 Louisd'orer.

3) Paa Trykpapiir, uillumineret, á $1\frac{1}{2}$ Louisd'or.

Al dette prægtige Værk ere allerede de første 25 Blade at bekomme *).

§. 2.

Til at befordre en desto stærkere Drift af disse Forretninger, som strax gik i det Store, er der ved Udgangen af Aaret 1787 oprettet Contoirer ved Institutet og derved ansat Kollektører. Brevverlingen vil lettes herved saavel for Publikum som Institutet. Flere ville da og kunne virke til et fælles Niemed, som bestaaer i at udbrede saa mange nyttige og lærerige Midler, i at samle

*) Dette Værk er complet at bekomme i den Proffiske Boglade, for 36 Rdlr. Anmerk. af Overs.

samle Forstkundskaber, i at befordre en forbedret Skovdyrkning og at fremme det behagelige Plantasvæsen. Ogsaa forebygges dette herved, at ingen skal være for bunden til at bestille en saa stor Mængde Frøe, som til forn; men at enhver efter sine Omstændigheder og Hensigter kan beholde frit Valg til at kiebe i det Smaae, hvilket sidste unuueligt kunde bestrides fra mig, for enhver enkelt Forsthynder i hele Europa, da mine øvrige Forretninger ikkun lade saa Timer tilovers for dette Institut,

§. 3.

I Nordamerika er herfra med store Bekostninger oprettet et Indsamlings og Uffendelses Contoir med de fornødne Betientere og duelige Medhjælpere; alt er allerede der bragt i den bedste Drior.

§. 4.

I Indskland og flere Europæiske Lande, har man formaaet rejskasne Forstkundige og andre private Mænd, til at lade en tilstrækkelig Mængde Skovfrøe indsamle for billig Betaling.

§. 5.

I Henseende til Uffætningen af samtlige ommeldte Artikler meddeles til Efterretning:

Ved §. 1 og 2. I Contoirerne modtages Prænumeration paa de Nordamerikanske Frøesorter saavel i det store som i det smaae, fra 31 Maj det ene, indtil samme Tid det andet Aar, for det næstfølgende Foraar, under følgende Billaar.

§. 6.

1) De efterstaaende 19 Artikler kunne stedse erholdes for de vedsatte Priser. Valget af Sorterne og Mængden overlades til eget Behag. Den almindelige Pris maa ikke overskrides i noget Contoir, især da der allerede fra Institutet er givet Provision for Umagen ved Contoirforretningerne.

§. 7.

2) Paa alle øvrige Frøesorter af Skovtræer, der ere anførte i min Anvisning som vorende Arter fra den 40de indtil 50de Grads Brede i Nordamerika, og hvortil von Wangenheim er citeret, kan vel modtages Prænumeration, dog ikke anderledes, end at enhver Forsthynder ikke maa tegne sig for ringere end for en halv Conisd'or af hver Sort under den rigtige Bencævnelse og det dertil svarende Numer efter Anvisningen; han maa desuden henstille det til Institutet, hvor meget der kan leveres af Frøet for denne Pengesum, da Prisen ikke lader sig forud bestemme for slige Frøesorter, som ikke ere gangbare, og undertiden selv i Amerika meget rare. Imidlertid skal Institutet lade det være sin første Pligt, at forsyne enhver efter yderste Billighed med alt, hvad mueligt er.

§. 8.

Alle Bestillinger af Nordamerikanske Frøesorter, som indløbe efter den 12 Junii, blive tilligemed Prænumerationspengene ufeilbarligen liggende et Aar over,

da

da den hele Prænumeration for det næstfølgende Foraar maa paa eensgang afgaae den 15 Juni hvert Aar herfra til Amerika; og da der ikke forskrives meer Frøe af nogen Sort, end hvad der er bleven bestilt indtil denne Datum, og som behøves til Frøekasserne med de 100 Sorter.

§. 9.

Det anmerkes derfor, at aldeles ingen Kramboehandel drives enten her eller i Contoirerne, og man følgerlig ikke strax kan bekomme det ene eller andet Frøe tilsendt. De fleste Frøesorter kunne ikke taale at giemes i et Aar, hvorfor Udsalget af saadanne overgiemte Frøe vilde være Bedragerie. Der finder altsaa intet Frøe-Oplag Sted; og just dette, saavel som de ringe Priser, udmerke dette Institut fra andre Frøehandlinger.

§. 10.

De Herrer Collecteurer slutte desaaarsag useilbarligen den 31de Maj den første Prænumerationis Liste paa Nordamerikansk Frøe efter et givet Udkast, og sende den uden videre Ophold hertil. Alle Frøebestillinger, som siden indløbe, blive derimod paa Listen noterede til næstfølgende Aar, og Pengene beholdes indtil Afslutningen af det tilkommende Aar.

§. 11.

Ved §. 1. b. I Henseende til Frøet af de tydske Skov- og Frugttræer; da modtages her saavelsom i Contoirerne daarligh, fra den ene 12 September til den anden, Frøebestillinger og Prænumerationer for det næstfølgende Foraar:

- 1) Paa de 18 indiske Træearter, som findes paa efterstaaende Fortegnelse. Valget af Sorterne og Mængden af enhver Art overlades til eget Behag.

De fastsatte almindelige Priser maa ikke overskrides i Contoirerne af Aarsager, som ere meldte §. 6.

§. 12.

- 2) Paa de øvrige indiske Træearter, som ere anførte i dette Bærk, og hvortil Gleditsch, og min Forsthaandbog ere citerede; men her maa Fræbestillingen og Prænumerationen i det mindste være paa $\frac{1}{2}$ Louisd'or af hver Sort.

§. 13.

De Bestillinger paa disse indiske Fræsorter, som indløbe senere end til den 12 September, blive ikke leverede næstfølgende Foraar, men maa tilligemed de forudbetalte Penge ligge et Aar over.

§. 14.

Skulde det nu hende sig, at een eller anden Fræsort af de Nordamerikanske eller Indiske Træearter ikke kunde leveres; da blive Prænumerationsspengene tilbage betalte, dersom saadanne Fræsorter ikke ere udtrykkeligen forlangte tillige for det følgende Aar. Prænumeranterne erindres derfor, at ville strax ved Fræets Bestilling erklære sig herover, for at bespare unødvendig Brevporto.

§. 15.

Med §. 1. c. Angaaende de saa ofte omtalte Frøekasser, som indeholde 100 Sorter af fremmede og indenslandske Frøe, og overlades for $2\frac{1}{2}$ gamle Louisd'or eller $4\frac{1}{2}$ Rand-Dukat, (i danske Penge 12 $\frac{1}{2}$ Rigsdaler), da bliver fra 12 September det ene, indtil 12 September det andet Aar, modtaget Prænumeration for det næste Foraar.

Senere Bestillinger blive liggende et Aar over; de Kasser derimod, som bestilles for Exempel den 12 September, blive tilforladelig i næstfølgende Martii Maaned afleverede. Med disse Kasser følger stedse frit den under §. 1. d. omtalte trykte Anvisning, tilligemed nogle Avertissementer og Efterretninger om Institutet.

§. 16.

Angaaende de Frøesorter, som disse Kasser indeholde, kan intet forud meldes, da der herer utrolig megen Møie og Omstændighed til, at anskaffe i et Aar 100 Sorter friskt og fuldkomment Frøe og Stikler i tilstrækkelig Mængde til et saa stort Antal af Kasser, som aarlig bestilles og som først kort Tid, førend Afsendelsen Steer, kunne blive fuldstændige. Imidlertid indeholde disse Kasser saadanne Sorter, som kunne trives i det Frie under et Klima som det Indiske, og med hvilke en Frøeskole af 90 [] Roders Indhold kan besaaes.

§. 17.

Disse trende Artikler: 1) Nordamerikanske Frøesorter, a) til bestemte, b) til ubestemte Priser. 2)

Indiske

Endſke Frøesforter, a) til bestemte, b) til ubestemte Priser. 3) Kasser med 100 Sorter Frøe; afgage for Modtagernes egen Regning og Risiko med Posten herfra directe til dem. Paa den ene Side vindes der ved Saaeningstiden, som ved Fragtvogne eller Skibsleilighed kunde blive forsaemt, og paa den anden Side undgaaes ogsaa Vistering og Omroeding i Frøet, hvorefter det let kunde fordærves.

Enkelte Prænumeranter, som ville henvende sig directe hertil, maae indsende Breve og Penge frankerede til Berlin, og bekomme ufrankerede Svar og Brev. Collecteurerne derimod skrive ufrankeret, og erholde frankerede Svar og Breve. Dersom disse sidste have haft betydelige Penge-Udlæg og Transport-Omkostninger; da maa de lade sig det godtgøre. Men dersom de have baaeret flige Udgifter paa Institutets Vegne, da maa de beregne Institutet saadant Udlæg til Laast.

§. 18.

Med §. 1. d. og e. Hvad den særskilte Afsetning af denne trykte Anviisning, og af Forsthaandbogen aligaaer, da skal man sørge for, at den altid kan bekommes i Contoirerne til de eengang fastsatte Priser.

§. 19.

Med §. 1. f. I samtlige Contoirer er aabnet Subskription paa det af mig lovede Værk under Titel: Lehrbegriff der höhern Forstwissenschaft; hvilket skal, saasnart Leiligheden og mine Embedsforretninger tillade det, komme for Lyset.

§. 20.

Alle mine trykte Bøger blive for egen Regning portofrie oversendte til Leipzig, Frankfurt am Main, Hamborg, Stettin og Neisse i Schlesien, naar i det mindste 10 Exemplarer forskrives paa een gang. Derimod maa enhver, som forlanger et ringere Antal, selv bære Brev- og Bøger-Porto, og betale Bogladepreisen. Samtlige Herrer Boghandlere nyde ligeledes den sædvanlige Rabat, ligesom de Herrer Collecteurer.

§. 21.

Tillidsfuld forventer jeg, at de Herrer Collecteurer anvende al muelig Iver, for at understøtte og gløse Institutet almeennyttigt. Dets Varighed berøder blot paa, at det bliver bekiendt fra en fordeelagtig Side, og at det faaer mange, som deeltage deri.

§. 22.

Hvad der tillige skulde skaffe Institutet Varighed, bestaaer deri, at det udbreder godt Frøe, under et fornuftigt Valg og en rigtig Bestemmelse, oversender det betimeligt, og giver tillige Anvisning til at opelske og dyrke enhver Træart; hvilket man hidtil har savnet.

§. 23.

Enhver, som agter at foretage betydelige Anlæg med enkelte Frøesorter, og til den Ende har bekommet herfra bestilt Frøe, ombedes at ville prøve dets Godhed, ved at saae det i Urtepotter, som ere fyldte med en fugtig Jord og sættes i et varmt Værelse. Man vil da kunne overbevise sig, om Frøet har Skjsden, naar Anlægget mislykkes.

Sortegnelse

Priserne paa Skovfrøe Sorterne.

I.

Prænumerationsprisen paa de fortrinligste Nordamerikanske Skovfrøesorter.

(Uden Fragt fra Berlin.)

Pundet 4 Mark danske, i Louisd'or til 5 Rigsdaler.

- 1) Den hvide Valnød. *Juglans alba.*
- 2) Den sorte Valnød. *I. nigra.*
- 3) Den graae Valnød. *I. oblonga* (du Roi) *cinearea* Lin.
- 4) Den furede Valnød. *I. glabra*, Wangenh. *I. fuscata* Wild.
- 5) Den Nordamerikanske Kastanie Eg. *Fagus Castanea americana.*
- 6) Virginisk Kræge. *Prunus virginiana.*
- 7) Kastaniebladet Eg. *Quercus Prinus.*
- 8) Rød Eg. *Quercus rubra.*

Pundet 1 Rigsdaler 2 Mark.

- 9) Rød Eon. *Acer rubrum.*
- 10) Sukker Eon. *Acer saccharinum.*
- 11) Den duunbladede eller sorte Alf fra Nye England. *Fraxinus pubescens* Wilden. *F. nigra* du Roi.

Puns

Pundet 2 Rigsdaler.

- 12) Almindelig Robinie eller vægte Afacie. Robinia
Pseudo - Acacia.
- 13) Virginisk Ene; (Rød Virginisk Ceder). Juniperus virginiana.

Pundet 3 Rigsdaler.

- 14) Glatbarket Gran eller Weymouths Fyrren. Pinus Strobus.
- 15) Canadisk almindelig Gran. Pinus Abies canadensis.

Pundet 4 Rigsdaler.

- 16) Tulipanartet Liliebed. Liliodendron tulipifera.
- 17) Hunbladet Birk. Betula lenta.
- 18) Sort Birk. Betula nigra.
- 19) Nordamerikansk Kongeved (i Kogler.) Thuja occidentalis.

2.

Prænummerationsprisen paa de fortrinligste Sorter af tydske Skovfrøe.

Centneret til 110 Pund, Louisd'oren til 5 Rigsdaler.

(Uden Indpaknings-, Omkostninger og Fragt fra Berlin.)

- 1) Balbirk Løn. Acer Pseudo - Platanus. Centneret til 9 Rigsdaler 1 Mark; Pundet 8 sk.
- 2) Landbladet Løn. Acer Platanoides. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.; Pundet 8 sk.
- 3) Hvid Birk. Betula alba. Centneret til 18 Rdlr. 2 Mk.; Pundet 1 Mk.

4) Elles

- 4) Elle, Birk. (Almindelig El.) *Betula Alnus.*
Centneret til 55 Rdlr.; Pundet 3 Mk.
- 5) Almindelig Aun. (Almindelig Aunbøg.) *Carpi-*
nus Betulus. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.;
Pundet 8 $\frac{1}{2}$.
- 6) Almindelig Bøg. *Fagus sylvatica.* Centneret
til 4 Rdlr. 3 Mk. 8 $\frac{1}{2}$; Pundet 4 $\frac{1}{2}$.
- 7) Kastanie Bøg, (ægte Kastanie.) *Fagus Casta-*
nea. Centneret til 18 Rdlr. 2 Mk.; Pund-
et 1 Mk.
- 8) Høi Aß, (almindelig Aß.) *Fraxinus excel-*
sior. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.; Pund-
et 8 $\frac{1}{2}$.
- 9) Fyrre Gran. (Almindelig Fyr.) *Pinus sylve-*
stris. Centneret til 45 Rdlr. 5 Mk.; Pund-
et 2 Mk. 8 $\frac{1}{2}$.
- 10) Lærke Gran. (Lærketræ). *Pinus Larix.* Centne-
ret til 293 Rdlr. 2 Mk.; Pundet $\frac{1}{2}$ Louis-
d'or; (afvinget.)
- 11) Edel Gran. *Pinus abies. du Roi. P. picea Lin.*
Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.
- 12) Almindelig Gran. *Pinus picea. (du Roi.) Pi-*
nus Abies Lin. Centneret til 36 Rdlr. 4
Mk.; Pundet 2 Mk. (Afvinget.)
- 13) Almindelig Eg. (Vinter Eg.) *Quercus robur.*
Centneret til 2 Rdlr. 1 Mk. 12 $\frac{1}{2}$; Pund-
et 2 $\frac{1}{2}$.
- 14) Stilk Eg. (Sommer Eg.) *Quercus foemina.*
Du Roi eller pedunculata Ehrh. Centne-
ret til 2 Rdlr. 1 Mk. 12 $\frac{1}{2}$; Pundet 2 $\frac{1}{2}$.
- 15) Europæisk Lind. *Tilia europæa.* Centneret til
27 Rdlr. 3 Mk.; Pundet 1 Mk. 8 $\frac{1}{2}$.
- 16) Sier

- 16) Hjertebladet Bind. *Tilia cordata*. Centneret til 27 Rdlr. 3 Mk.; Pundet 1 Mk. 8 S.
- 17) Almindelig Alm. (Esm. Ypern.) *Ulmus campestris*. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.
- 18) Kork Alm. *Ulmus sativa*. Du Roi. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.

Berlin den 2 Jan. 1791.

F. A. L. v. Burgsdorf.

Fortegnelse

over de

Korrespondenter og Kollektører, som modtage for
Institutet frakterede Bestillinger.

Disse ere i alt 52, som findes paa forskjellige Steder i Tyskland, Danmark, Engelland, Frankrig, Pohlen og Rusland. Det vilde være overflødig at anføre dem alle. Allene de Correspondenter synes her at fortjene Sted, som kunne gavne det Danske, Norske og Svenske Publikum, og saadanne ere.

- I Berlin. Hr. Boghandler Pauli.
— Greifswalde. Hr. Akademie Sekretair Schwartz.
— Hamburg. Hr. Gotthilf Nikolas Lütgens.
— Lübek. Hr. Joh. Barthald Guinand.
— Meldorf i Ditmarsken. Hr. Landfoged Boye.
— Stettin. Hr. Agent Jawein.
— Stockholm. Hr. Professor Wilke er nu død.

Al Danske Correspondenter, er Hr. Justitsraad Hirschfeldt i Kiel ogsaa død.

Almindelig Theorie
om
Træedyrkingen
og
dens Nytte.

Første Deel.

11-11-11

11

11-11-11

11

11-11-11

11-11-11

Indhold.

Indledning.

- §. 1. Hensigterne med Trædyrkningen.
- 2. I hvilke Tilfælde der bør plantes for det egentlige Forstvæsen.
- 3. Træer og Busktræer, som give Produkter for Manufaktur, bør i Almindelighed dyrkes og udbredes for medelst Plantning.
- 4. Frugtræer bør opelstkes i Planteskoler.
- 5. Træer til Alléer, Esplanader, og som tiene til Siir ligesom Planter til levende Hekker, bør samtlig opelstkes i Planteskoler.
- 6. Jordbundens Bedømmelse er høist vigtig ved Trædyrkningen.
- 7. Opelstningen af de til Udplantning bestemte unge Træer er vigtig.
- 8. De ved Plantningen foresaldende Forretninger have megen Indsindelse paa Plantasernes gode Udsald.
- 9. Plantasernes Røgt bør ikke forsømmes.
- 10. Anlæg og Vedligeholdelse af Naturhaver eller såa kaldte Engelske Anlæg forudsætter Planteskoler.
- 11. Nødvendigheden af at forstaae grundigen disse Gienskaade.

Første Afdeling.

Grundsatninger angaaende Plantasevæsenet i Almindelighed.

- §. 12. Træers og Busktræers Opelskning stæer saavel paa en naturlig som kunstig Maade.
- 13. Forklaring over den naturlige Dyrkningsmaade.
- 14. Forklaring over de kunstige Formeringsmidler i Almindelighed.
- 15. Om Stikning i Almindelighed.
- 16. Om Stikning i Jorden.
- 17. Om Proppen eller Podning paa en Stamme af samme Art.
- 18. Afarter vedligeholdes og formeres blot ved kunstige Midler.
- 19. Forklaring over Aflægning eller Affænkning i Almindelighed.
- 20. Om Aflægning i Jorden.
- 21. Om Affugning eller Indlægning (Ablaktering) paa et Træ af samme Art.
- 22. For at kunne anvende ovenmeldte Formeringsmidler, udfordres Forraad af Sorter. Plantning er ingen Formering.

Anden Afdeling.

Grundsatninger angaaende Skovtræets Udsaaening i Almindelighed.

- §. 23. Hensigter med Træers Udsaaening i Almindelighed, og med Plantasevæsenet i Sædeleshed.
- 24. Egenstaberne af godt og tienlige Træ.

- §. 25. Om Tiden, naar en Frøeskole skal besaaes.
- 26. Hvad man har at haabe af Trædyrkningen.
- 27. Om Valget af Grunden og dens Tilberedning til en Frøeskole.
- 28. Saaenings Anstalterne.
- 29. Anviisning til at sætte Stikker.
- 30. Opmuntring til at gjøre Jagttagelser.
- 31. En Frøeskole fordrer en forskiellig Nøgt.
- 32. Om Ukrudets Udrydning.
- 33. Om at fordrive skadelige Dyr i Frøeskolen.
- 34. Omsorg, som man bør have for det udsaaede Frø.
- 35. Tilfælde, for hvilke Træplanterne ere udsatte om Vinteren.
- 36. Forsigtigheder, som man har at anvende mod Kulden.
- 37. Hvad man har at iagttage ved dyb Sne.
- 39. Forsigtigheder, som man har at bruge, naar Frostet har opskudte spæde Planter af Jorden.
- 39. Slutningen af denne Afdeling.

Tredie Afdeling.

Grundsetninger angaaende Plantningen.

- §. 40. Hensigter med Plantningen.
- 41. Om Planteskolen og dens fornødne Egenskaber.
- 42. Hvad der forstaaes under en fugtig Jordbund.
- 43. Hvori en tempereret Jordbund bestaaer.
- 44. Hvad der forstaaes under en tør Jordbund.
- 45. Om Valget af Jordbunden til en Planteskole.
- 46. Anviisning til at affikke, tilberede og inddele en Planteskole.

- §. 47. Om Plantningstiden og de Forretninger, som foresaltes ved Plantningen.
- 48. Anvisning til at optage Planterne af Frøeskolen.
- 49. Hvorledes Planterne sorteres.
- 50. Anvisning til Røddernes Behandling.
- 51. Hvorledes Planterne flyttes fra Frøeskolen til Planteskolen.
- 52. Anvisning til at gjøre Plantningsgrøften i Planteskolen.
- 53. Anvisning til Plantningen.
- 54. Om Vandingen.
- 55. Hvorledes de sætte Planter besættes i Jorden.
- 56. Anvisning til at benytte den overblevne Plads i Planteskolen.
- 57. Hvad man har at vente af Plantningen i andet og tredje Aar.
- 58. Overflæg over Bekostningen af at besætte en Planteskole med Planter.
- 59. Planteskolen fordrer Omsorg og Røgt.
- 60. Hvad der overhovedet stader en Planteskole.
- 61. Om at holde en Planteskole reen.
- 62. Om vedholdende Tørke i første Sommer.
- 63. Om vedholdende Væde.
- 64. Om Vandgrene og tvegede Toppe.
- 65. Om de unge Træers Beskiaring i Almindelighed.
- 66. Om Behandlingen af de store Skovtræer.
- 67. Om Frugetræers Behandling.
- 68. Om Tiden til at beskiare saavel naale- som løvbærende Træer.
- 69. Hvad enten ganske eller kun tildeels bør afskiøres
- 70. Skadelige Dyr i Planteskolen bør udryddes.

- §. 71. Forskiellige Hensigter med Opelsningen af Træer og Busktræer.
- 72. Om de store Skovtræers Opelskning.
- 73. Om Opelsningen af Alleetræer.
- 74. Om at opelske Frugttræer i Almindelighed, og de høistammede i Særdeleshed.
- 75. Om de lavstammede Frugttræer.
- 76. Om Spalliertræer.
- 77. Om Stævneskove (Schlaghälzer) i Almindelighed.
- 78. Om Skove i Særdeleshed, hvori Træernes Kroner kappes eller stævnes.
- 79. Om Skove i Særdeleshed, hvori Træernes Stammer stævnes eller kappes.
- 80. Om de levende Hekker i Almindelighed.
- 81. Om de høie Hauge, Bagge og Drysthekker i Særdeleshed.
- 82. Om de levende Gierder.
- 83. Forsigtigheder man har at iagttage ved de levende Gierder.
- 84. Anpriiste Træarter, som ikke ere tjenlige til levende Gierder hos os.
- 85. De Træarter, der ere bedst egnede til levende Gierder.
- 86. Alle Træer til Hekker bør opelskes i Planteskolen.
- 87. Forsigtigheder ved Planternes Opelskning til Hekker.
- 88. Forsigtigheder ved et levende Gierdes Anlag.
- 89. Årstiderne til at anlægge levende Gierder.
- 90. Anviisning til levende Gierders Plantering.
- 91. Den nye Hekke bør i Begyndelsen frebes.
- 92. Hvorledes de levende Gierder bør passes.
- 93. Det levende Gierdes Bedligholdelse og Benyttelse.

- §. 94. Træerne til Lystbustaser (Bosquets) bør opelstes i Planteskolen.
- 95. Opmuntring til nærmere Kundskab om de fremmede Træer og Bustræer.
- 96. Ikke alle Træer og Bustræer ere stikede for vort Klima.
- 97. Kunstig Formerelse af de Træer og Bustræer, som Planteskolen har i Forraad.

Fjerde Afdeling.

Grundsætninger angaaende Udplantningen i det Fræ.

- §. 98. De forskellige Hensigter bestemme Grundsætningerne ved Plantningen.
- 99. Beregning over de Fordele, som have ved en forstaaelig Udplantning af de unge Træer.
- 100. Den bestemte Afstand, i hvilken de løv- og naalebærende unge Træer bør udplantes, naar de skulle vokse til store Skovtræer.
- 101. Bestemmelse af de Tilfælde, under hvilke en saadan Udplantning kan finde Sted, uden at betiene sig dertil af de i Planteskolen opelstede unge Træer.
- 102. Anviisning til Udplantningen og Røgten af de smaa unge Træer, som ere opelstede af Frøe.
- 103. Anviisning til Aspe- og Pål-Plantningen ved store Sættestaver.
- 104. Om de opelstede unge Træers Udplantning, der skal blive til store Træer.
- 105. De bestemte Træearter, som efter Jordbundens forskellige Beskaffenhed, kunne opelstes til Bygnings-Tømmer.

- §. 106. Trærnes Afstand, efter de forskjellige Omstændigheder.
- 107. Forsigtigheder ved Plantingshullernes Af sætning og Gravning.
- 108. Forsigtigheder, som man har at iagttage ved at opgrave Træer af Planteskolen.
- 109. Forsigtigheder ved de unge Træers Forskyttelse fra Planteskolen til Plantasen.
- 110. Anvisning til de unge Træers Udplantning.
- 111. Om at fastbinde de unge Træer til Pæle.
- 112. Om at vedligeholde og passe Planterne.
- 113. Om Beføstningerne paa Anlægget.

Femte Afdeling.

Om Anvendelsen og Nytten af Trædyrkningen.

- §. 114. Bestemmelse af de Træearter, som, efter Jordbundens forskjellige Beseffenhed, kunne plantes, til at blive store Træer.
- 115. Om slige Træers Afstand fra hinanden, i Hensyn til det attraaede Viemed med dem.
- 116. Om de derved foresaldende Forretninger og Beføstninger. Anvisning til at plante store og voksne Træer.
- 117. Bestemmelse af de Træearter, som blive kun hos os til smaae Træer.
- 118. Om Lyftbustasers Plantning i Almindelighed.
- 119. Om Frugttræe Plantaser i Almindelighed.
- 120. Om de til Olden bestemte Træer i Almindelighed.
- 121. Om agern- og bøgoldenbærende Træer.
- 122. Om de frugtbærende Oldentræer.
- 123. Om de nødbærende Oldentræer.

- §. 124. Om de ærtebærende Oldentræer.
- 125. Om de indenlandske og fremmede Træarter, som (foruden den egentlige Bygningstræ og Brændevod) kunne i Thydskland give raar Produkter til Handelen.
- 126. Inddeling af Træarterne i Hensyn til de Produkter, som kunne blive Handelsvarer.
- 127. Om Træarterne, som tiene til Farvemidler.
- 128. Om Træarter, som give Farveprodukter.
- 129. De Træarter, hvoraf faaes Produkter til Silkeavl og Spinderie.
- 130. Om det flettede Træarbeide i Almindelighed.
- 131. Om de tienlige Træarter til flettede Vidsteskæfter.
- 132. Om Træarter, som kunne tiene til Kurvstetning.
- 133. Om de tienlige Træarter til Soldbunde.
- 134. Om Træarterne, som kunne give Vast til Maatter.
- 135. Om de Træer, som give Vast til Truue og Kæb.
- 136. Om de tienlige Træarter til Kaffiner.
- 137. Om Træarter, som kunne anvendes til flettede Riisgierder.
- 138. Om Træarterne, som levere Kornødenheder til Fabrikker.
- 139. Produkter af Træer, som især give Materialvare og Medikamenter.
- 140. Om de Træarter, af hvilke Sukker og Syrup kunne forberediges.
- 141. Om Træarter, som give en fedtig Olie.
- 142. Om Træarter, af hvilke der kunne vindes Bør.
- 143. Hvilke Træarter levere Lære, Beeg og Terpentin.
- 144. Træarterne, af hvilke de destillerede Olier vindes.
- 145. Om de Træarter, som give Biin, Edike og Brændevin.

- §. 146. Træerarter, af hvis Produkter forfærdiges saavel Conserver, som indvortes Lægemidler.
- 147. Træerarter, som give Kul til Krudets Tilberedning.
- 148. Slutningen af denne Afdeling.
-

Siette Afdeling.

Almindelig botanisk Fortegnelse over de Arter og Afarter af Træer, som kunne trives hos os i det Frie, og som udførligere ere afhandlede, i Hensyn til deres Kiendemerker, Opelskning og Dyrkning, i den anden Deel af dette Verk.

Syvende Afdeling.

Alphabetisk Fortegnelse paa de botaniske Kunstord, som er brugte til Trærnes Beskrivelse i anden Deel.

Indledning.

§. I.

Hensigter med Træedyrkingen.

Det vilde være overflødigt, at anvise her Træedyrkingen ved en vidtløftig Lobtale; den lønner rigeligen enhver, der driver den alvorligen og paa en rigtig Maade.

Mere passende derimod er det, at give en sikker Anvisning til Træedyrkingen selv, hvorved et saa vigtigt og yndet Fag kunde fremmes.

De Hensigter, som man kan have med Træedyrkingen, ere meget forskjellige, da de gaae ud paa:

- 1) At høve Brændemangel, eller at forebygge den.
 - 2) At dyrke forskellige Manufaktur- og Bustvær.
 - 3) At anlægge Frugthaver.
 - 4—5) At forskionne de frie aabne Egne og at frede dem ved levende Gierder.
 - 6) At forbedre Haugevæsenet ved de engelske Anlæg.
- De Midler, hvorved disse Hensigter kunne opnaaes, ere ogsaa ligesaa forskellige.

§. 2.

§. 2.

3) Hvilke Tilfælde der bør plantes for at fremme det egentlige Forstbæsen.

At forebygge Brændemangel, eller at have den, hvor den allerede er indtruffen, forudsætter store, vidt- løstige og følgerig kostbare Foretagender: Ingen maa derfor ansee Brugen af mine Troeskaffer for et umiddelbart Middel til at bevirke disse, og ligesaa lidet maa man troe, at man ved nærværende Anviisning til Plantaschæsenet kan paa eengang indhente alle de Kundskaber, der ere fornødne til at istandsætte ødelagte Skove.

Ved de store Forst-Anstalter ansees Plantningen at være hensigtsmæssig, og at kunne foretages med Nytte.

- 1) Hvor ledige Pladser findes i de store saae Skovstrækninger, der skulle udbedres.
- 2) Hvor ingen Nytte kan forventes af Saaningen formedels en Jordbund, der er for stærkt bevoxen med Græs, og Lyng og som har mange Tuer og Ujevnheder.
- 3) Hvor Græsningen for Dvæget ikke i saa lang Tid kan undværes, indtil det unge Opstod har opnaaet den Væxt, at den selv kan frede sig.
- 4) Hvor man i det Store agter at dyrke en fremmed fortrinlig Træart, uden at man har saa stor en Mængde deraf, at nogen klækkelig Udsaaening kunde foretages dermed.
- 5) Hvor man agter at dyrke fremmede Træarter, som skulde bære Frøe.

Efterat have overveiet de indløbende Omstændigheder, maa man bestemme, hvorvidt det bliver nødvendigt at anvende Planter, som skulle forberedes i Planteskolen, og hvilke Træarter man bør vælge.

§. 3.

§. 3.

Træer og Busktræer, som give Produkter for Manufakturerne, bør i Almindelighed dyrkes og udbredes ved Plantning.

Dyrkningen af de forskjellige Manufaktur Træer og Busktræer vil over Hovedet blive en Gienstand for Planteskolevæsenet, og efter de følgende Metoder have den bedste Fremgang. Det berøder her steds paa Planternes eller Stikkernes rigtige Opelskning og Formerelse, og paa at omplante og passe dem behørigt.

§. 4.

Frugttræer bør overhovedet opelskes i Planteskoler.

Frugttræers Opelskning kan ikke have Sted paa nogen anden Maade end den forberørte. Den bliver altsaa i enhver Henseende en betydelig Gienstand i Planteskolerne. Den er yderst vigtig for enhver Stat, da de Produkter, som Frugttræerne give, tiene Mennesker og Creature til Føde, og udgiøre ikke en ubetydelig Handelsgreen. I det Hele er den endnu hidtil overalt bleven forsømt. I det mindste udi Tydskland er den ikke bragt til den Guldkommenhed, som den kunde opnaae, og som ofte nok er bleven ønsket af ædelstænkende Patrioter. Frugttræer opelskes meget let af Kiærnen, og forædles ligesaa let. Efter faae Aars Forløb bliver den derpaa anvendte Flid rigelig belønnet.

Derfor Planteskoler for Frugttræer ikke vare saa siældne, saa vilde Frugttræer ikke altid strax blive Kiskmandsgods. Man vilde da ikke forædle de vilde Stammer paa saa voldsom en Maade; men søge at frembringe

derimod gode og nye Frugtarter af Kiærnen og at opelske dem paa funde, følgerlig varige Stammer.

Saaledes ere forðum hos vore Naboer fremkomne de herlige Frugtarter, hvilke vi nu søge at vedligeholde ved Podning, uden at erholde nye Sorter.

Træer som anvendes til Alleer, Esplanader, til Siir i Almindelighed, og til levende Gierder, bør samtlig opelskes i Planteskoler.

Forfærdelsen, som man kan give de frie og aabne Egne, ved Træer, og de levende Gierder, som skulle skaffe Fredning og Læ, kunne ikke erholdes uden ved Plantning. Det er derfor nødvendigt at opelske sige Træer og Busktræer konsmæssig, at de lykkelig kunne udstaae den voldsomme Behandling og den Forandring af Bøvested, som de ere underkastede ved Udplantningen.

Alt Banheld med Plantaserne, eller at en Mængde af dem gaaer aldeles forløren, kan stedse tilskrives Feil, som ere begangne enten:

- a) Ved Valget af Jordbunden for denne eller hiin Træart.
- b) Ved Planternes Opelskning.
- c) Ved Plantningen selv, og endelig:
- d) Ved Røgten, som man skal give de udplantede Træer.

Ogsaa mislykkes ofte Udplantningen, fordi man har taget dertil vilde unge Træer af Skoven.

§. 6.

Jordbundens Bedømmelse er høist vigtig ved Trædyrkningen.

Det bliver stedse en stor Sandhed, at enhver Jordbund er stiftet til at bære visse Træarter; men det er og unægteligt, at ikke enhver Jordbund er tienlig for enhver Træart, eller kan uden Undtagelse meddele alle Slags af Træer den tilstrækkelige Næring, og bringe den til Fuldkommenhed. Man bør derfor vælge Jordmonet til enhver Træart, som man vil dyrke, med Kyndighed og største Forsigtighed, dersom Fremgangen med Opelskningen skal svare til Ønsket.

Provede Veiledninger i denne yderst vigtige Gienstand, saavel i Henseende til Saaening som Plantning, kunne desaaarsag ikke være overflødige.

§. 7.

Opelskningen af de til Udplantning bestemte Træer er vigtig.

Ligesaa vigtig er de unge Træers Opelskning, der ikke skulle blive staaende paa det Sted, hvor de ere saaede, men som skulle i Fremtiden udplantes med Held, efterat de have opnaaet nogen vis Størrelse.

Det er derfor ikke nok, at oprykke unge Træer af Skovene, og plante dem hen paa det Sted, der skal udgjøre en Plantase. De skadelige Følger heraf, som alle de maae have oplevet, der paa saadan Maade have plantet, og det gode Held derimod, hvormed Stammer, der ere opelskede i Planteskoler, udplantes, bevise siensynlig, at Planternes Opelskning ikke bør behandles skædesløs.

Grundene, som gjøre saadan en Opøstning nødvendig, ligge i Rødderne. De maae være i en tilstrækkelig Mængde, og i den Tilstand, at de kunne give den fornødne Næring til Planterne for at befordre deres Væxt. Jo tidligere i Ungdommen en Plante omplantes, bestomindre skade de Saar, som Rødderne faae derved, da de strax læges igien. Dette skeer derimod ikke, naar de allerede ere gamle, stærke, og omgivne med en tyk Bark. De Rodspidser, som beskadiges og tabes ved Planternes Udgravning, erstattes mere end rigelig ved de utallige Siderødder, som udskyde igien. Planternes Omsætning i Ungdommen, befordre derfor snarere deres Væxt, end sætter den tilbage; hvilket alle de Stammer kunne bevise, som ere blevene regelmæssig behandlede i Planteskolerne.

Al samme Årsag er ogsaa den igientagne Omplantning af de Træer nødvendig, der skulle først, efter at have opnaaet nogen betydelig Størrelse, sættes paa deres bestemte Sted; deres Rødder vilde blive for gamle og stive, til at kunne hastig og vel overvinde de skadelige Følger af Udplantningen, dersom de skulde staae for længe paa et Sted i Planteskolen.

Uvidenhed altsaa, tilligemed Fordomme og Eftersædelse, er allene Årsag til de plantede Træers Vanskelighed og usle Tilstand.

§. 8.

De ved Udplantningen foreskrevne Forretninger have megen Indflydelse paa Plantasernes Fremgang.

Mange troe i Henseende til Plantningen selv, at gjøre nok, naar de kun grave Huller, sætte Planterne deri,

deri, enten med eller uden tilstrækkelige Rødder, som desuden stærkt affræsdes, fylde derpaa Hullerne til med Jord, stode en tyk Pæl ned imellem Rødderne, stampe alting fast med Foden, og endelig hængte Træet med et Bidiebindset op til Pælen. Men disse betænke ikke, at Træerne ved sliq unaturlig Behandling sættes udaf Stand til at kunne forstærke deres Væxt, og forstærke sig den fornødne Nærning af Jorden.

Jeg vil her ikke opholde mig med at undersøge disse Feil, og endnu mindre med at anføre ubehagelige Exemppler. Jeg skal meget mere søge paa behørigt Sted, at vise de Forsigtigheder, som bør anvendes ved den egentlige Plantning, dersom den skal have en heldig Fremgang.

§. 9.
Plantaserne bør passes.

Det er ligeledes ikke nok, regelmæssig at anlægge en Plantase, og fuldende den, naar man derefter overlader den til egen Skiebne, og giver den til Priis for Tørke, Ufrud og andre mangfoldige Beskadigelser. Sliq Skioðsløshed drager næsten altid Tabet af de fleste plantede Træer efter sig, hvor let og lidet bekosteligt det endog vilde have været at frelse mange tusinde Træer ved en fornuftig Eftertanke, og rigtig Kundskab om de forekommende Tilfælde. Alt saadant bør tages i Betragtning, dersom man agter at plante med Held. Det er desuden bedre at gjøre Intet, end med store Bekostninger at ødelægge en Mængde af unge Planter, som paa det Sted, de forhen stode, vare i god Væxt.

§. 10.

Anlægget af de saa kaldte engelske Hauger eller Naturhauger og deres Bedligeholdelse udfræber Planteskoler.

Det engelske Haugevæsen forudsætter, at man enten selv eier en Planteskole, eller at man maa søge dem hos Handelsgartnere, for at forskaffe sig de nødvendige Træer. Om det er mere behageligt at kunne Tid efter anden see sig selv, som Marsagen til mange tusinde vel opøssede Planters Tilværelse; og om det ikke er mere nyttigt, selv at kunne af Frøe og Stikker opøsske sine Planter under selv samme Klima, i den samme Jordbund og Beliggenhed, end at lade dem altid komme udenlands fra, kiøbe dem af vindesyge Handelsfolk under falske Navne, uden Balg, og ofte i en slet Tilstand, vil jeg ikke bestemme, men allene gjøre dem opmærksomme derpaa, som eieslige Hauger.

Vidtløftige Fortegnelser paa Dexter, som hverken Kiøberen eller Sælgeren kiender, barbariske Navne, Gaalenfab i Planternes Stilling mod hverandre, Moradstræer paa tørre Sandhøie, Bjergtræer derimod paa de lave og fugtige Steder, Afrikanske, Sydamerikanske, Sydeuropæiske Træer og Busktræer plantede i det Frie under vort nordlige Klima, ere Urimeligheder, som alt for ofte forekomme; og jeg undrer mig ikke over, at Anlæg, som grunde sig herpaa, mislykkes. Det er mig fuldkommen begribeligt, at den ligesaa velgiørende som haardnaktede Natur ikke vil bekvemme sig til at adlyde de Love, den ikke selv har givet.

§. II.

Om Nødbendigheden af at forstaae grundigen
forberorte Gienstande.

Alle forhen anførte Hensigter kunne saa tielden opnaaes, fordi saa mange Feil begaaes af Uvidenhed. De fleste have ogsaa manglet en grundig praktisk Underviisning, hvorved de kunde komme til en rigtig Kundskab om Gienstandene af Plantasevæsenet efter en bestemt Orden.

På denne Maarsag maa Publikum endnu savne mange Fordele; og selv hemidlede Forstyndere afstrækkes efterhaanden fra at foretage noget videre i denne Henseende til Bedste for det Hele.

Ved den Erfaring, jeg har samlet i Forstseeset og ved de heldige Forsøg jeg har gjort i dette Kog, føler jeg for meget Vigtigheden og Fordelene af Trædyrkningen, at jeg ikke efter yderste Evne skulde bestræbe mig for dens Opkomst og Udbredelse. I øvrigt lader jeg heroe, hvorvidt man vil give denne Opmuntring og Anviisning til Træplantningen gunstigt Bifald. Hos mig i det mindste tabes neppe ti blandt tusinde plantede Træer.

Første Afdeling.

Grundsætninger for Plantasevæsenet i Almindelighed.

§. 12.

Træer og Busktræer opelskes og formeres saavel paa en naturlig som kunstig Maade.

For at kunne udøve Plantasevæsenet i foranstøt Hensigt, bør man være forsynet med en tilstrækkelig Mængde af Planter, som skulle anvendes efter deres forskiellige Bestemmelse, og som kunne løbe en sikker og god Fremgang.

De erholdes enten formedelst egen Opelsning eller ved Indkøb. Det er tilføit viist, hvor fordeelagtigt og behageligt det første er; og hvor lidet det sidste derimod svarer til en god Huusholdning og til Hiemedets Opnaaelse.

Jeg vil derfor her allene tale om den Træopelsning, som man selv kan foretage og denne kan skee

- a) saavel paa en naturlig, som
- b) paa en kunstig Maade.

§. 13.

Forklaring over den naturlige Dyrlægningsmaade.

Den naturlige Formerelse af en Træart (Species) skeer blot ved Frøet allene.

- 1) Af Naturen selv, i det at det modne Frøe falder af Træet paa Jorden, og fremspirer. Herved forplan- tes ikke allene Træarten, men Antallet af de for- skjellige Træer, som udgør den, formeres da ogsaa paa denne Maade.
- 2) Ved Mennekehænder eller andre tilfældige Udsprede- ser af det opsamlede modne Frøe.

Disse toende Formerelsesmaader kunne have en og samme Virkning, naar Jordbunden, Frøets Godhed, Vars- tiden og andre Omstændigheder befordre tillige Fremvæxten.

Ved Frøets Fremspiren begyndes stedse en nye Ge- neration af hver Art, som derved sædvanlig forplanter og vedligeholder sig i det Uendelige.

Undertiden fremkomme hos de Træer, som ere op- skede af Frøe, nogle Afvigelser fra Arternes Form og Ud- seende; men disse vedvare ikke længere end Generationen, og forsvinde sædvanligen, naar man søger at formere saas- danne Træer ved Frøet. De maae desaaarsag vedligehol- des og formeres ved Konsten.

§. 14.

Forflaring over den kunstige Formering i Almin- delighed.

Hertil henregnes alle de Formeringsmaader, Natu- ren selv ikke betiener sig af, men som den imidlertid dog beforder, naar de foretages med Nøiagtighed og i Over- eenstemmelse med de Love, den har givet os.

De kunstige Formeringsmaader, som efter Omstæn- dighederne og enhver Træarts Natur love meer eller min- dre Fremgang og Held, bestaae:

- a) i at nedstikke afskaarne Grene, eller Rodder,
- b) i at aflægge Grene og frastikne Rodstub.

De øvrige Forplantningsmaader, som forekomme ved den spekulative Physik af Træerne, og som ere muelige, henhøre ikke herhid.

§. 15.

Om Stikning i Almindelighed.

Stikningen skeer enten 1) i Jorden, eller 2) paa en anden Stamme.

Uagtet den derved foregaaende Voldsomhed har den dog hos mange Træarter god Fremgang, naar den foretages behørigt og kunstmæssigt. Den fra Moderstammen saa pludseligen borttagne Deel maa strax ernære sig selv, og udvikle det, hvortil der allerede var giort en Begyndelse, da den sad paa Moderstammen. En saadan Dvst. eller Rod fortsætter ogsaa derfor Moderstammens Vext og Art, uden at nogen Udartning er muelig.

§. 16.

Om Stikning i Jorden.

Naar man om Foraaret stikker afstkaarne Grene eller Rodstykker ned i Jorden, saa har man den Hensigt dermed: at deres nederste Deel skal slaae Rodder, den øverste derimod skyde Blade og Grene, og at følgelig Stikken skal forvandles til et nyt Træ.

For at kunne opnaae dette, bør man kiende de Træarter, der lade sig behandle saaledes med Held.

Det beroer da derpaa, at man kan rydde de Hindringer af Veien, der kunne afholde Stikken fra at slaae Rodder og at udbrede sine Knoppe. Skygge, Varme, forholdsmaæssig Uddunstning, og en passende Tilberedning af Jorden, hvorved Stikken kunde finde tilstrækkelig

Mængde af Raring, befordre en heldig Fremgang af denne saa lette, saa lidet bekostelige og saa mangfoldiggjørende Formeringsmaade.

§. 17.

Om Podning paa en Stamme af samme Art eller Slægt.

Indstikningen af en Dvist, paa en anden Stamme, kan skee med lige god Held paa flere Maader. Hvilken Maade man ogsaa vælger, saa har man, fornemmelig at iagttage, at Barken af de sammenføiede Stykker forenes paa det nsigtigste, og at deres Bast slutter nsie til hinanden, hvorved Castkarrene berøre hverandre, og Castterne kunne gaae fra Stammen i den nedstufne Dvist. De forskiellige Maader, paa hvilke saadanne Dviste kunne forenes med en Stamme, kaldes Podning, Ofulering, Kopulering, &c., hvorved Haandgrebene behørig bør læres.

Ved disse Formeringsmaader, træder Stammen i Jordens Sted, og nærer det påasatte Stykke, uden at dette sidste behøver at have egne Rødder. Det voxer tilsammen med Stammen, fortsætter paa den sin Moderstammes Vext, og beholder saaledes alle naturlige Egenskaber tilfælles med Moderen. Den Raring, som gaaer af Stammen ind i den podede Dvist, kan blot anses som en raa Jordsaft, der, efter Dvistens eller Diets Organisation, undergaaer den Forandring, at den kan tiene det indpodede Stykke til Raring. Stammen bør stedse holdes fri for vildtvoxende Skud, da al Raring bør ledes hen til det indpodede Stykke. Podning og Kopulering foretages om Foraaret; Ofuleringen derimod skeer om Sommeren.

§. 18.

Arter vedligeholdes og formeres blot ved kunstige Midler.

Saadanne kunstige Midler anvendes for at forplante de Arter, som tilfældigen ere fremkomne af Træet, og sælgelig for at formere de enkelte Træer, som findes deraf. Disse Arter vilde tabe sig, naar Træet af dem blev faaet, da de Planter, som deraf fremkom, vilde stedsse, efter Naturens Love, igien gaae over i deres oprindelige Art.

Uden denne vise Orden, maatte den organiske Natur tilfodst kun indeholde lutter Arter, hvilket dog ikke skeer; thi man finder, at de virkelige og bestemte Arter af en Slægt vedligeholde sig i det Uendelige; og at sælgelig ingen Art er bestandig.

Imidlertid lader Podning, Okulering og Kopulering sig ikke anvende ved alle Træarter; og desaaarsag skal det i den særskilte Anviisning til at forplante enhver Art og Art, vorde anmerket, hvilke Arter heldig kunne forenes med hinanden.

§. 19.

Forklaring over Afslagning i Almindelighed.

Afslagning foretages med Grene eller med de nederst paa Stammen siddende Skud, (Stammeskud) hvilke, uden strax at skilles fra Moderstammen, enten

- a) nedlægges i Jorden, for at slaae Rødder; eller
- b) bringes til en Stamme af den samme, eller af en dermed beslægtet Træart, for at kunne sammenvæxe med den. Paa begge Maader faaes et nyt Træ af samme Art, som den afslagne Green.

Afslag-

Aflægning er mindre voldsom, end Podningen, hvorfor hiin er mere anvendelig og sikker. Ved Aflægning bliver Grenen efterhaanden vant til at forskaffe sig selv Næring, hvilken den i første Tilfælde indsuer af Jorden, og i sidste fra Stammen, hvorved Grenen er bleven forenet. Den første Formeringsmaade kaldes egentlig Aflægning og den anden Affugning eller Aflaktering. Roddyngel ansees for intet andet end Aflæggere. Nogle Træarter ere meget villige til at lade sig formere herved; andre derimod give slet ingen Roddyngel.

§. 20.

Om den egentlige Aflægning.

Aflæggere gøres om Foraaret af saadanne Grene eller Stammeskud, eller Roddyngel, som enten kunne lægges ned paa Siden, befæstes, og tildeels omgives med Jord nedentil, eller dermed dindynges.

Den med Jord omgivne Bark af Aflæggere sætter (naar de ikke ere for gamle og stive) Røtter. Fra disse fremspire Rodtrævlerne, som efterhaanden blive stærkere, og mangfoldiggøres saaledes, at de blive stikkede til at danne den nedlagde Green til et Træ, og at kunne i Fremtiden, naar den skilles fra Moderstammen, give det en behørig Befæstelse og en tilstrækkelig Næring.

Imidlertid at den aflagte Green slaaer Rødder, voxer den ikke mindre ved Moderstammens Hielp i Hvidet fra dens Vine og Knoppe, der ere blevene over Jorden.

Saasnart Aflæggeren har bekommet tilstrækkelige Rødder, er den forvandlet til et Træ, og da stikket til at kunne, adskilt fra Moderen, fortsætte sin egen Væxt. Den fravænnedes altsaa, (skæres fra Moderstammen) og

om.

omplantes, forend Saften kommer i Omløb, paa en for Arten passende Jordbund.

Roddernes Fremvæxt paa Aflæggerne stæer hos adskillige Træarter mere tidlig end hos andre. Blandt de naalebærende Træer gives flere, der meget vanskeligt lade sig formere paa denne Maade.

For at erfare, om Aflæggerne have slaaet Rodder, kan Jorden omhyggeligen tages bort fra dem. De kunne da eftersees, og derefter igien bedækkes med Jorden. De fleste Arter, der formeres paa denne Maade, blive inden tvende Aars Forløb, ofte og før denne Tid, tilstrækkelig forsynede med Rodder; og Haandgrebene herved, ere de samme, som ved Rellikers Aflægning.

Siældne Arter, af hvilke ingen Træer habes med lavsiddende Grene, og som man dog ønskede at formere ved Aflægning, uden at være nødsaget til at afhugge Stammen, og derved at faae Stammestub til Aflæggere, forplantes paa følgende mere usømmelige Maade. Man lader forfærdige Blomster eller Urtepotter, som have tvende Hanke, og en Nabning i Bunden; man slaaer en Pæl ved Siden af Træet ned i Jorden, binder Potten fast til Pælen, og bringer dernæst en Green af Træet ind igiennem den nederste Nabning paa Potten, saa at Greenen rager ud af Hullet frem over den; man binder derpaa Greenen fast, fylder Potten med god fugtig Jord, bedækker den med vaadt Mos, for at holde Jorden frisk, at den ikke hastig skal udtørres, og vander den ofte, dog ikke for stærk.

Efterat Greenen har slaaet Rodder, afvikles den neden under Potten fra Stammen, og den nye Plante tages for Safttiden omhyggelig ud af Potten, for at omplantes. Paa denne Maade kan et Træ paa een gang mang-

mangfoldig formeres, uden at blive beskadiget; allene har man at sørge for, at Redskaberne til denne Maade at aflægge paa, tilstrækkelig fastgjøres, thi ellers kunde Aflæggeren let beskadiges af Vinden.

§. 21.

Om Afsugning eller Aflaktering paa et Træ af samme Art eller Slægt.

Til Afsugning eller Aflaktering, udfordres en Stamme af samme Træart eller Slægt, i Nærheden hos det Træ, som skal formeres. Til at foretage dette lemsældige og hos alle Træarter muelige Formeringsmiddel, maae et Aar, førend Operationen skeer, nogle unge vilde Træer plantes hos det Træ, man agter at formere, og det saaledes, at Grenene af dette sidste kunne række til hine unge Træer. Efterat disse ere rodfæstede paa det plantede Sted, bringes til enhver af dem en Green af Træet, som man vil formere. Begge skæres i Forveien noget flade, og deres Sasthinder (Bast) forbindes saa nøie, at Grenen, som endnu sidder ved Moderen, kan tillige drage Næring fra den vilde Stamme.

Naar begge Dele ere voxne fast til hinanden, kan Grenen stilles fra Moderstammen, og fuldkommen overlades til den unge Stamme.

Saaet, som fremkommer ved at affikere Grenen, bedækkes med Trævox, og læges endnu samme Sommer; saaledes er Grenen af det ene Træ, dannet paa en anden Stamme til et Træ af samme Art, hvoraf Grenen er taget.

Alle vilde Skud, som kunde fremkomme neden til paa Stammen, borttages efterhaanden, at Næringen kan ledes hen til den afsugede Green. Af.

Affugningen kan skee til alle Tider, naar Træet voxer, dog er det bedre at foretage den for tidlig end for sildig paa Aaret. Haandgrebene derved bør egentlig enhver Gartner have lært, og de lade sig bedre forevise end beskrive.

§. 22.

Hvad der udfordres til disse kunstige Formeringsmaader. Udplantning er ingen Formerelse.

De hidindtil omtalte Formeringsmaader forudsætte, at man tildeels bør være forsynet med Planter, som skulle forædles, og med Nøisne eller Skud af de Træer arter, man vil formere, da disse forplantes ved at bringe deres affkaarne Dele til at voxer, enten umiddelbar i Jorden, eller paa andre Stammer af samme Art.

At saae Træer er den naturlige Formeringsmaade; denne har Fortrinet for alle kunstige Metoder, og fører os til den oprindelige Besiddelse af virkelige Arter og Afarter.

Udplantningen af de saaede Træer bør ikke urigtig henføres til Formeringsmaaderne. Den er allene en kunstig Fordeling af de unge Planter, som allerede ere til, men som staae for tæt paa hinanden.

Erfaring lærer, at Naturen understøtter Plantningen, naar den foretages med tilstrækkelig Kundskab og Forsigtighed. Disse ere aldeles nødvendige, da de unge Træer maae taale en Voldsomhed, som Naturen selv ingentid udøver. Det er desaaarsag fornødent, at de unge Træer, som skulle omplantes, fornuftig forberedes hertil, og opelstes hensigtsmæssig fra deres spædeste Ungdom, for at kunne udholde denne Forandring.

Det foranførte udgør altsaa de vigtige Grundsætninger for den almindelige Plantekunst. De ere byggede paa Fornuftslutninger, ere overeensstemmende med en reen Naturlære, og grundede paa sand Erfaring. Man har allene at udøve dem med Virksomhed og Forsigtighed, dersom Saaening og Plantning skal faae det forønskede Udfald.

Anden Afdeling.

Grundsætninger for Skovfrøets Udsaaening i Almindelighed.

§. 23.

Hensigterne med Skovfrøets Udsaaening i Almindelighed, og med Plantasevæsenet i Særlighed.

Da Saaeningen er den første og væsentligste Forretning ved Skovdyrkningen; saa bør man i Forveien gjøre sig bekiendt med de rigtige Grundsætninger, hvorpaa den grunder sig.

Ved denne naturlige Formeringsmaaade af Træerne, har man, i Hensigt til Skovdyrkningen, tvende Viemed; enten:

- 1) At lade de af Frøet opvoksede Planter blive staaende paa det Sted, hvor de ere saaede, og overgive dem til deres egen Skiebne; eller:
- 2) Ved Udplantning af de saaede Træplanter, at besætte en langt større Plads end Stedet, som de indtage, hvor de ere saaede.

Det første bevirker Naturen selv, det opvokses ogsaa i større Foranstaltninger ved os selv.

Her besætte vi os blot med det andet Viemed i Hensyn til Plantasevæsenet, hvorved unge Træer og Bustræer af

af mangfoldige Arter skulle opelskes i Mængde til alle haande Brug, til videre Omfætning og Udplantning.

De sikreste, hastigste og mindst bekostelige Midler til at opelske mange Planter af Frøet blive her da af megen Vigtighed.

§. 24.

Egenskaberne af fuldkomment og godt Frøe.

Udsaaeningens gode Held beroer især paa Frøets Godhed.

Egenskaberne, som bestemme Frøets Godhed, bestaae deri:

- 1) At det har faaet sin fuldkomne Vert og Dannelse paa Moderstammen, hvilket forudsætter, at Blomsteret er bleven rigtig befrugtet.

Et fuldkomment veldannet Frøekorn bør bestaae af trende væsentlige Dele.

- a) Af den udbendige og indvendige Hinde,
- b) af Kiærnen, og
- c) af Kornet, Sproten til den kommende Plante.

- 2) Udi Frøets fuldkomne Modenhed. Et Frøekorn kan bestaae af alle forbemeldte Dele, uden derfor at kunne fremspire.

Kiendetegnene paa Modenhed, ere:

- a) Frøehusets Fuldstændighed.
- b) At der er Meel eller Olie i Frøet; at Kiærnen er fast; og hos mange Træarter.
- c) At Frøet er affaldet til den Tid, det pleier at være modent.

- 3) Udi Frøets tilbørlige Indsamling, og Bevaring indtil dets Udsaaening.

Frøet kan have alle foregaaende Kiendetegn paa at være godt; og desuagtet, formedelsk dets skædesløse Indsamling og Bevaring, tabt sin Kraft til at spire.

Dette skeer ved en voldsom Behandling med Slag og Knusning under Indsamlingen, og ved at lægge det friske og fugtige Frø i store Dyrger. Det første fordrør Spiren, og det sidste forstyrer den, da Frøet derved bliver varmt og bringes i en stærk Giæring.

Alt friskt indsamlet Frø bør strax vidtløftig udsræes, ofte vendes og kastes, og saaledes, tørret blot i Luften, bringes til den fuldkomne Modenhed.

Imidlertid maa her tages i Betragtning, om Frøet strax bør udsæes, eller skal bevares Vinteren over.

I sidste Tilfælde fordrer ethvert Slags af Frøe en særskilt Behandling. Det ene Slags vil bevares i Luften; det andet i Vandet; det tredje i Jorden; atter et andet i tør Sand, eller i Aske, eller i Frugten selv. Mange Slags udkræve derimod at behandles paa forskiellige Maader efter hinanden.

Men med al Bevaring af Skovfrø er Hensigten denne: at forhindre eller forebygge ved forskiellige passende Midler, Bortdunstningen af Frøets flygtige, og flydende Bestanddele, at forekomme Giæring og Forraadnelse, og dets utidige Spiren.

Mange, som ikke have eftertænkt dette, vilde af det foranstøt, nu lettelig kunne indsee, hvorfor saa mange Udsaaeninge ere mislykkede, og ikke have havt det forvæntede gode Udfald. Heraf følger end videre, at, da saadant Vanheld har saa ofte Sted med Frøet af de almindeligste indenlandske Træarter, maae de fremmede Frøsorter langt snarere kunne mislykkes; de ere sædvanligen slet indsamlede, og ved den lange Forsendelse endnu slettere blevne behandlede.

Jeg haaber derfor, at man vil bifalde mit Foretagende; da jeg saavel, ved mine Frøefasser som øvrige Frøe Forsendelser, har med største Forsigtighed sørget for at bortrydde alle ommeldte Hindringer for Trædeyrkningen.

4) Herforuden beroer det meget paa, hvorlænge Frøet har været giemmet.

Alt ovenanførte er endnu ikke tilstrækkeligt for at have godt Frøe. Kun ganske faae Frøesorter beholde nogle Aar efter hinanden deres Spirekraft.

Jo mere Vand og Olie Massen af Frøekiærnen indeholder, desto kortere Tid vedvarer dens Spirekraft. De fleste overlagte Frøesorter ere altsaa uskikkede til at saaes, og deres Udsalg blot Bedragerie.

Nogle Frøearter kunne undtages herfra, naar de behandles rigtig; disse bør man derfor kiende, hvilket dog sielden kan ventes hos de almindelige Frøehandlere.

§. 25.

Om Tiden, naar en Frøeskole skal besaaes.

For at kunne gjøre rigtig Brug af det med saa mange Forsigtigheder anskaffede Frøe og tillige have Haab om, at dets Vext vil lykkes, bør man vælge den tienligste Tid til at udsaae det. Uden Rundskaab herom, er Vanheld en useilbarlig Følge af Saaeningen.

Efter Naturens sædvanlige Løb bestemmes den rette Saaeningsstid for enhver Frøeart efter Frøets eller Frugtens Modenhed og Affald.

I de fleste Tilfælde, tiene disse Regler til den sikreste Rettesnor. Imidlertid have Flid, Forsøg, og derved erhvervede Erfaringer lært, at Naturen desuden har

har ladet os beholde andre bequemme Veie for at kunne opnaae vore Hensigter.

Uden at kiende disse Veie, vilde vi ikke kunne glæde os over de sieldne og fortræffelige Træarter, som vi have faaet fra langt bortliggende Egne, ved at have opelsket dem af det sildigere udsaaede Frøe.

Erfaring lærte, at alt Frøe, som falder af i Efteraaret, ligger Vinteren over begravet enten i Løv eller i Jorden, hvor det beholder den Fugtighed, som er saa høist fornøden til dets Vedligeholdelse; det fremvoxer deri mod først i det næstfølgende Foraar, og undertiden ikke før i andet og tredie Aar. Endvidere har Erfaringen viist os, at Planternes Vext under vort Klima begynder i Foraaret, vedvarer indtil ud paa Efteraaret, og at den opfører hen imod Vinteren; men at ogsaa til den Tid alt bør være dannet, hvorfra Vexten i det næstfølgende Aar skal gaae for sig. I modsat Tilfælde ødelægges de unge Planter af Frostene, i det mindste den yderste Spidse af deres sidste Sommerstød; hvorved enten den hele Plante, eller i det mindste forrige Aars Stød, gaaer tabt i den derpaa følgende Vinter.

Overveies alle disse Erfaringer næiere, finder man ogsaa Aarsagerne, hvorfor saa mange Træarter, uagtet de næsten hvert Aar bære modent og godt Frøe, saa sjelden formere sig selv, Frøet fremspirer for tidlig, hvorfor de spæde opgangne Planter med deres saftfulde Frøblade ødelægges ganske af den sildige Nattefrost, som indfalder hos os. Vi see derimod ogsaa meget ofte, at mange for sildigen fremspirende Frøplanter ikke blive stærke og modne nok, til at kunne ufrænkede taale vor tidlige Efteraars Kulde.

For Opøstningen af saa mange forskellige Træarter, som er egentlig Gienstanden for Plantaselskabet, er det altsaa høist nødvendigt, at drage visse og sikre Regler af hine Erfaringer, hvilke vi kunne følge ved Trædyrkningen af saa mange Arter i det smaae for at undgaae Tilfælde, som ved større ForstAnlæg ikke ere saa let at forebygge.

Ved Udsaaeningen af hundrede Sorter Træ paa een gang, er det derfor vigtigt at vide, hvorledes man skal forholde sig med de forskellige indenlandiske og fremmede Træarter; de Sorter, som fremspire for tidlig, bør holdes tilbage; derimod skal man befordre en tidligere Dgang af det Træ, som kommer for sildig frem.

Saa snart alle Træsarter ere blevene vel bevarede, i Overensstemmelse med deres Natur; da vil alt dette sikkert opnaaes ved Foraarsaaeningen.

Man bør ved denne søge at benytte sig af Vinterfugtigheden, dog maa man ikke udsaae Trøet tidligere, end at det først da kan komme frem, naar den sildigen indfaldende Foraarsfrost er forbi. Den meest passende Saaenings tid indtræffer derfor i April Maaned, til hvilken Tid Stikkerne ligeledes kunne sættes.

Alle de Planter, som pleie at gaae op i første Mar og ere saaede til denne Tid, ville opnaae Styrke, førend Vinteren kunde overraske og ødelegge dem.

Saadanne Planter ville ikke heller komme for tidlig frem, og ere folgeligen ikke udsatte for at lide af den sildige Nattefrost i deres spæde Tilstand. En sildigere Udsaaening vilde derimod tilintetgiøre alt Haab om en heldig Fremvæxt af Planterne, da de først hen i Sommeren kunde fremkomme og ikke faae Tid nok til at udvikle sig fuldkommen, førend de bleve overraske af Frosten i Efteraaret,

aaret, hvorved de sikkert maatte gaae til Grunde. Det meste Frøe og alle Stikker i Frøekasserne vilde desuden forderbes, dersom man udsatte Saaeningene indtil Efteraaret eller endog til næstpaafølgende Foraar.

§. 26.

Forventningen af Trædyrkningen.

Ved Frøet af mangfoldige indenlandske, og af saadanne fremmede Træarter, der trives under vort Klima, komme vi i Besiddelse af mange nyttige Træarter; og just denne Mængde af Frøesorter bliver ved min Anstalt udbreder iblant Forskynderne.

Alle Træarter udgaae efter Botanikens Grundsaetninger, den syvende Famillie i Vextriget, og henhøre til forskjellige Klasser, Slægter, Arter og Afarter.

Efter mit Inddelings System, hoormed jeg har været saa heldig at finde Bifald *), ere Træerne.

I. Løvbærende eller

II. Naalebærende.

Disse ere enten:

- a) Sommergrønne; eller og tillige
- b) Vintergrønne.

Efter deres forskjellige Størrelse og Vext ere de:

- 1) Bygningstræer.
- 2) a. Træer af første Størrelse.

b. Træer

*) v. Burgsdorfs Versuch einer vollständigen Geschichte vorzüglicher Holzarten 2c. Th. I. Berlin, 1788. 4, Side 113 2c. Krüniz ökonomische Encyclopädie. 24. Deel Side 463. Physikalisch-ökonomische Bibliothek 2det Bind, 2det Stykke Side 333 2c. v. Burgsdorfs Forsthandbuch. Side 102.

b. Træer af anden Størrelse.
 c. Træer af tredje Størrelse.

- 3) Større Busktræer.
- 4) Mindre Busktræer.
- 5) Rankede Busktræer, og udstrakte Busktræer.

Bed deres Dyrkning erholdes:

- 1) Bygningstræer.
- 2) Store Træer til Alleer, Skove, Gavnstammer og Brænde.
- 3) Frugt- og Oldentræer, og adskillige Produkter for Manufakturterne.
- 4) Stammer og Krone Stævneskove*).
- 5) Busktræer til Hekker og levende Gjerder.
- 6) Frugtbærende Busktræer.
- 7) Blomsterbærende Busktræer.
- 8) Rankede og udstrakte Busktræer.

Enhver Træart er tienlig enten blot til eet eller og til flere af disse Niemeed. Hien første Inddeling er altsaa naturlig; men denne sidste er foranderlig, da den berøer paa Dyrkningen og de dermed havte Niemeed.

Det skal fremdeles vorde udførligere afhandlet, og anmerket, hvortil enhver Træart bedst er stikket.

§. 27.

Om Valget af Grunden og dens Tilberedning til en-Frøeskole.

Enhver Frøesort, udfordrer næsten en særskilt Behandling ved Udsaaningen. Snart skal Frøet, saaes dybt,

*) Vi savne endnu en dansk Benævnelse til de saa kaldede Schlaghölzer; jeg har kaldet dem Stævneskove, efter den almindelige Talebrug hos Landmanden, at stævne Piiil, eller andre Træer.

Schaff.

dybt, og snart maa det neppe være skult med Jord. Under tiden skal det udsrøes tæt og ofte derimod tyndt. Ligesaa forskiellig er ogsaa den Dækning og Røgt, det udkræver, indtil det er opgaaet. Pladsen, som besaaes med Frøe af Træer og Busktræer i det Nimeed, at de af Frøet fremkomne Planter skulle omplantes, kaldes Frøeskole (Pepinière).

Da Planterne ikke skulle staae her længe, og folgelig ikke vænnes til Jordbunden og Beliggenheden af Frøeskolen; saa er her ikke Forskielligheden af Jordmonet, som enhver Træart forlanger, saa vigtig som den, hvor Planterne i Fremtiden skulle opelskes.

Det er i Henseende til Frøeskolen tilstrækkeligt, naar der, som forhen er meldt, vælges en Jordbund, der hverken er for tør eller fugtig, ikke for haard, og bindende, eller for sandet, men frugtbar, dog uigødret og som kan bringe hvert Slags af Frøe til at fremspire.

Det bliver af sig selv indlysende, at den hverken maa være udsat for Oversvømmelse eller Tørke, men at den maatte kunne befries for begge Dele. Det vilde være meget beleiligt, dersom Vand kunde have i Nærheden af den.

Pladsens Størrelse bør indrettes efter Frøets Mængde. I den Henseende vil til enhver af mine Frøekasser udfordres en Plads af 90 Rhinlandske eller Danske Qvadrat Rodet.

Frøeskolen bør have et tilstrækkeligt og tæt Hegn, som giver fuldkommen Fredning; thi uden dette kan man ikke vente allermindste Nytte af den. Denne saaledes vel indhegnede Plads maa tilstrækkelig dybt omgraves, jævnes og ligesom en Ristkenhauge, befries fra alt Ukrud. Derefter afdeles Pladsen, efter Fig. 1. i Beder af fire Guds Brede, mellem hvilke bliver en Gangstie halvanden God bred.

Man gjør tvende saadanne Gangstier tvært over, og een Gangstie rundt omkring Pladsen, for at kunne desto bedre udmerke enhver Sort af det saaede Frøe, og for at skaffe en desto lettere Udgang til de unge Planter, hvorved de bevares for at blive beskadigede.

Da en nyelig omgravet Jord vilde for de fleste Planter være for løs, muldet, og følgerig for hastig udtørres, hvilket maatte forhindre Frøet fra at spire, (især, dersom Grabningen først om Foraaret er foretaget, og Jorden altsaa ikke nok har kunnet sætte sig), saa bør Jorden i Bedene trædes eller trykkes fast. Til at betegne de udsaaede forskjellige Frøesorter, bruger man smaae tilspidsede Numerstokke, paa hvilke sættes med rødt Kridt den samme Betegnelse, som findes paa Frøe = Pakkerne; Numerstokkene stikkes derefter ned foran det saaede Frøe.

§. 28.

Om Saaenings Anstalterne.

Naar man saaledes har beredt alt til Saaeningen henimod Foraaret, aabnet Frøekasserne, som endnu før April Maaned kunde være ankomne, og hensat dem imidlertid paa et tørt Sted, foretages endelig Udsaaeningen selv, og hvert Slags Frøe nedlægges særskilt i Jorden.

Til den Ende drager man med en Stok tvært over Bedene flade Render, 6 Tommer fra hverandre, i hvilke Frøet strøes eller nedlægges saa dybt, som det maatte findes passende for ethvert Slags efter dets Størrelse.

Foran den første Rad eller Rende sættes Numerstokken, som henhører til det Slags Frøe, der skal saaes; derefter fortsættes Saaeningen, indtil Forraadet, som findes i Pakken, er medgaaet.

Man sætter atter den til følgende Sort henhørende Numerstok, og da bliver man ved at saae, saa længe der findes Frøe og Plads.

Denne omstændelig beskrevne Orden har sine vigtige Grunde, og maa ikke ansees at være overflødig. Dens gode Følger ere:

- 1) At Wildfarelse og Forbytning med Frøesorterne forea bygges.
- 2) At man tydeligere kan see Frøet fremkomme.
- 3) At Saaenings Rønderne, i vedholdende Tørre, lettere kunne vandes.
- 4) At hver Plante har lige meget Rum til begge Sider for at udbrede sig i og over Jorden.
- 5) At Reengjørelsen eller Rugningen lettere kan foretages; da man paa adskillige Maader har Leilighed til at borttage Ukrudet mellem de lige vidt fra hinanden værende Rader, uden tillige at oprykke Planterne, som da og
- 6) paa denne Maade bedre kunne udmerke sig fra Ukrudet, endog for det meest uvante Dye; endelig
- 7) at de unge Planter kunne meget lettere og uden Beskadigelse optages radviis til videre Omplantning, end naar de staae klyngeviis i hverandre.

Frøets Udsaaening i Rønderne bør ikke skee enten for tykt eller for tyndt; det er: man bør sørge for, at ikke mange Frøeforn komme til at ligge paa en Plet, men saavidt mueligt ved Siden af hverandre, og at en liden ledig Plads bliver imellem hvert Frøeforn.

I den særskilte Anviisning til at behandle hvert Slags Frøe, kan man eftersee, om det nedlagte Frøe skal ligge blottet uden at skiules med Jord, og kun besprøites med Vand; eller om det skal bedækkes med Jord eller Sand;

eller

eller og, hvor dybt det skal nedtrykkes med Fingrene, og Jorden siden efter jevnes derover.

Først saaes de Frøesorter, hvoraf der findes mindst Forraad, eller som enhver Forstynner, efter sine Hensigter, anseer at være de fortrinligste. De derimod, som holdes for mindre vigtige og for almindelige, blive saaede tilsidst, at de første Frøesorter ikke skulle mangle Plads, dersom Saaeningen maaſkee skulde være ſteet for vidtløftig *).

Vel har jeg i det Hele, ved Frøets Fordeling, havt Størrelsen af den dertil bestemte Plads for Bine; men da enhver saaer anderledes, enten overflødiggere eller sparsommere; saa hender det sig ofte, at Pladsen endnu ikke er tilstrækkelig for Frøet, eller Frøet for Pladsen. Man maa desaaarsag søge at hjælpe sig paa foransorte Maade.

§. 29

Anviisning til at sætte Stikker.

Da jeg i mine Frøekasser lader medfølge Stikker af de Træarter, der ikke saa læt formeres ved Frøet, som ved affkaarne Grene og Rødder; saa maa jeg bemærke at disse Stikker, strax efterat Kasserne ere ankomne, bør udpakkes af Mosset, hvori de ligge indsvøbte, uden at forbytte de derved hængende Rømerstokke, og lægges saaledes i frisk Vand, at deres øverste halve Deel er oven over Vandet.

Saa

*) Da det i Kasserne oversendte Frøe kan, formedelst adskillige velgtundede Årsager, umuelig alt være saa sukkomment og godt, at hvert Frøekorn kunde fremspire, og det desaaarsaa ikke bør saaes for sparsomt, om man ellers vil have Planter i en tilstrækkelig Mængde paa Bødene, saa behøver man ikke at frygte for manglende Plads til Frøet.

Anmærk. af Oversætteren.

Saa snart Grøeskolen er tilberedt, sættes Stikkerne noget heldende *) i de foromtalte Rønder, 6 Tommer fra hverandre, og saa dybt, at ikkun de tvende øverste Dine eller Knoppe ere over Jorden.

Fremgangsmaaden herved er følgende; Jorden graves langs med Rønden saa dybt som Stikkerne ere lange; disse sættes da noget heldende imod Kanten af Grøften, og den muldede Jord kastes derefter paa dem. Man fortfarer saaledes saalænge man har Stikker, og forsyner dem med de behørigte Nummerstokke, ligesom det udsaaede Frøe. Stikkerne drages herefter saa høit op, at de tvende øverste Dine kunne være over Jorden; man øser Vand paa den løselig nedfældede Jord, og denne, naar Vandet er nedsunken, trædes fast omkring Stikkerne, dog uden at røre eller beskadige dem. Førend Stikkerne sættes, bliver det tørre Ekraasnit (det Sted, hvor de ere affkaarne) med en skarp Kniv fornyet.

Langs med Stikkerne maa være en Fordybning til at opholde Vandet, naar det regner eller man vander dem. Vandingen maa ved tørt Veirigt ikke forsømmes, thi da Stikkerne ikke have Rødder, og skulle først danne sig de Rødder, ved hvilke de i Fremtiden kunne indsuge deres Næring; saa maa man søge at skaffe dem nærende Materie ved at holde dem fugtige, dog maa Vandingen ikke skee for heftig eller for ofte, at de ikke skulle forraadne af det staaende Vand.

De over Jorden fremragende Dele af Stikkerne maae ikke i Begyndelsen udsættes for Sølsstraalernes heftige

*) Da Roden kommer herved til at ligge ganske hen til den ene Side, naar Stammen skal staae lige op ved Omplantningen, saa giver jeg mine Stikker en lodret Stilling i Grøften.

rige Virkning, da de ellers maatte uddunste mere end de kunne indsuge, saalænge de ikke ere forsynede med Rødder, og derved fortorres. Den fornødne Stygge for Middagsfolen bør derfor gives dem paa forskiellige Maader, efter eget Behag *).

§. 30.

Opmuntring til at giøre Jagttagelser.

Naar Arbeidet i Frøeskolen saaledes er tilendebragt i April Maaned, har man at forvente Frøets Opgang og Stikkernes Udbrydning.

De, som finde Smag i disse Forretninger, ville behørig studere Trædyrkningen, og sælgelig have Hensyn saavel til, det gavnlige som behagelige, giøre vel, om de ofte besøge deres Frøeskole, for at iagttage og bemærke Frøets Fremvæxt. De ville da ikke allene lære at kiende de fremspirende spæde Planter, der ofte vise sig ganske forskiellige fra de ældre af samme Art; men tillige lære at benævne dem med rigtige Navne, og ved at betragte Planterne i deres tiltagende Væxt, saaledes uformerkt udvide deres Kundskab. De ville fremdeles, besjælede af Lyst, gaae langt videre frem i det videnskabelige Forstbæsen end de fleste Gartnere og Forstbetiente, som dreve denne Sag haandværksmæssig, hidindtil have giort. De ville samle et Herbarium, til Underviisning for dem selv og andre, og overbevises om, at der iblandt vore indenlandske Træarter findes mange, af hvilke vi, ved en næiere Kundskab om dem, (som vi savne for største Delen af Mangel paa beqvem Leilighed til at erhverve os den),

*) Man stikker nemlig langs i Kanten paa Bedet saa høit Løvris, at det kan overskygge hele Bredden af det.

Anmerk. af Oversæt.

den), kunne drage den største Nytte; da vi derimod af de fremmede Arter (saae undtagne) blot kunne vente vor Nysgierrighed tilfredsstillet.

§. 31.

En Frøeskole udkræver forskiellig Røgt.

Til at befordre de fremkomne spæde Planter's hedsige Fremgang, er aldeles fornødent, at

- 1) alt Græs og ukrud udryddes, og Frøeskolen saaledes stedsvis holdes reen.
- 2) At afvende alt det, der kan være til Skade for Grøet i Jorden, og for de opgangne Planter, eller som kan ødelægge dem.
- 3) At anvende alle Midler, hvorved Planterne kunne opøffes til sunde Træer, og blive passende til forskielligt Brug.

Saa lidet det svarer til Hensigten med en god Forstkultur, ved en eller anden Slags Givning, at drive de unge Planter's Væxt, (hvorved de ufeilbarligen tage Skade, blive ormsstukne, brandige, raadne, og dæ efter deres Omplantning), saa lidet det ligeledes er tjenligt, og, saa slette Virkninger det frembringer, naar Planterne, der ere bestemte til Omplantning, staae i deres Ungdom for længe paa en feed Grund, og derefter henflottes paa en slettere Jordbund; saa skadeligt er det derimod, naar de spæde Planter, af Mangel paa Røring forknyttes, saa ligesom en tærende Syge og indsvinde i alle deres Dele, istedet for at deres Saftkar skulde udvide sig og derved befordre Væxten.

Disse særdeles vigtige Gienstande for Træedyrkningen fortiene en grundig Erfrentanke, at der hverken virkes for lidet eller for meget i denne Henseende.

Det

Det hendes meget ofte, at Planternes Vanheld maa tilskrives Feil, der ere begangne mod disse physiske Grundsætninger. Kienderen bemerker strax slige Feil, og betragter saadanne Plantaser med Medynk, da han med Visshed forudseer deres tilkommende slette Skiebne. For altsaa at forebygge de Mangler, som forekomme endnu ofte ved Trædyrkningen, skal jeg nærmere handle herom, for saavidt det vedkommer den første Opættning af Froet og Stikker, og søge at anbringe det øvrige der, hvor Ordenen i Foredraget fordrer det.

§. 32.

Om Ukrudets Udrydning.

Alle de Vexter, som staae omkring og over de opkomne Træplanter, ere høist skadelige for disse, da de quæles og forknyttes af hine, og bortgaae omfider aldeles. Denne Virkning er saa begribelig, og ligger saa naabent for Diet, at den ikke behøver en vidtløftigere Stadfæstelse.

Men Aarsagerne hertil ere ikke saa almindelig bekiendte eller rigtig angivne, hvilket de forskellige Forklaringsmaader heraf vise.

Mange paastaae, at Ukrudet ved sine Rødder besrøver Planterne den Næring, de skulde have af Jorden.

Andre derimod sige, at Skyggen, som Ukrudet forarsager, quæler Planterne; ja der gives endog nogle, der ansee Ukrudet som et bestiaarmende Middel mod Tørke og Frost.

At igiendrive enhver af disse Gissninger er her ikke Stedet. Jeg nøies derfor med at give de mindre Fyndige

dige Forstyndere en Theorie *), som vil gjøre dem mere bekendt med den fornødne Værdom om de Træarters Væxt og Røring, som de agte at opøffe.

Det er en almindelig Egenskab hos alle Væxter at indsuge Røring; men intet Valg af Røringsmidler kan finde Sted hos Rødderne, da hine bestaae af en nøie foreenet Blanding i Jorden, og udgiøre en fælles Masse for alle Væxter.

Dette fælles, og flydende Røringsmiddel finder derfor en lige Indgang i alle Væxter, hvis Rødder ere tilbørlig omgionne med Jord; da alle Rødder maa, i den Tid Vegetationen gaaer for sig, besidde en tiltrækkende Kraft.

Dersom disse Rødder skulle kunne tilegne sig noget Røring, og føre den videre frem; da maa den ogsaa findes i Jordens Overflade, og være der opløst.

Er denne Røring bleven indsuget i tilstrækkelig Mængde; da ledes eller føres den op i enhver Plante, bearbejdes i den paa en for dens Art passende Maade, forbruges og gaaer over eller forvandles i Plantens særegne Masse. Det Overflødige, det Flydende, som Planten ikke kan suge til sig, det rene Vand og det Flygtige, uddunster derimod giennem Plantens Overflade, saavel igiennem Barken som Bladene, og giver derved atter Rum for Røringen, som Planten fremdeles skulde tage til sig.

Denne Røring bestaaer i en Blanding af Vand, Luft, Olie, Salt og Jord, dog indbringes kun af denne sidste ubegribelig fine Dels i Planten. Hvor liden Jord
Plan.

*) Adskilligt lod sig indvende mod denne Theorie, men Sten det tillader ikke her at anføre det. Over denne Materie ses Rasmus Plantephysiologie m. m.

Planterne indeholde, beviser den udløbende Afte, som er den egentlig jordartede Levning af den hele Plante.

For at kunne grundig bedømme Jordens Frugtbarhed eller Ufrugtbarhed i Hensyn til Planternes Væxt, bør man forud vide, at Jordens Frugtbarhed berøder mere paa Tilværelsen af hine Dele, som udgiøre Næring for Planten end Jorden selv. Denne sidste bidrager til Frugtbarheden kun middelbar, da den ved Forbindelsen af dens fineste Dele med Planten befordre mere eller mindre Tilgængelsen, Bevaringen, og Bevægelsen af Næringsmidlets flydende og flygtige Dele.

Disse erholder Jorden umiddelbar udbortes fra, ved Regn, Sne, Luft og Varme, ligesom Planterne selv indsuge og tilegne sig dem paa deres Overflade, skjønt kun til forskjellige Tider. Heri ligger nu den sande Aarsag til Ufrudets Skadelighed, og til Nødvendigheden af at pløje og omgrave Jorden, til at rense og hakke den omkring Planterne, hvis Fremvæxt man vil befordre. Naar Græs og Ufrud skjuler Jorden, forhindres denne fra at tage de Dele til sig, som skulle vedligeholde den i en uafbrudt Frugtbarheds Tilstand. Forstyrres derimod Ufrudet, og Jorden gøres muldet, da kan Jorden drage disse Dele til sig udbortes fra, og giøre tillige ved sin Grundblanding bedre og mere uafbrudt Planterne den Næring, som deres Væxt udfordrer.

Ufrudets Skygge, som nogle holde for at være til Fordeel for Planternes Væxt, kan ikke komme i Betragtning mod den Skade, den tilføjer dem. Det er derfor altid bedre, ja endog nødvendigt at udrydde alt Græs og Ufrud af Frøe og Planteskolen, da de unge Planter Væxt utroelig befordres derved.

I den paa anførte Maade anlagte Frøeskole foretages Rensningen meget let, og med ringe Bekostning; da man med Gangskuffen og Hakken næsten overalt kan borttage Ukrudet. Iffun i Linierne selv behøves Lugningen. Rensningen af saadan en Frøeskole vil derfor omtrent koste 7 Mark og 8 Skilling dansk Courant, naar Dagløn-
nen betales med 24 Skilling *).

§. 33.

*) Antager man, at Bedene ere, saaledes som hos mig, 47 Alen lange og 2 Alen brede; saa udgør en Frøeskole af 90 □ Roders Indhold, 25 saadanne Bede, foruden de derimellem værende Gangstier. Beregnes nu kun Daglønnen til fiorten Skilling for en Lugkone; da skal hun daglig luge trende saadanne Bede, naar hun, efter ovenstaaende Penge-Beløb, syn Mark otte Skilling, skal for-tiene fiorten Skilling i Dagløn. Det kan ikke vel tilraa-des at lade Bedene renses med Gangskuffer og Hakker, der som man vil have Planterne ubeskadigede. Det er desuden indlysende nok, med hvilken overordentlig Taalmodig-hed og Varsomhed Ukrudet maae pilles bort fra Planter-ne, der af adskillige Arter strax efter deres Opgang vans-keligen kunne sees med blotte Øine. Neppe vil derfor en Lugkone daglig kunne renses med Fingrene meer end et eneste saadant Bed, Gangstien ei iberegnet. Det ind-sees altsaa ikke, hvorledes en Mand efter Forfatterens Foregivende, har kunnet i fem Dage renses 25 Bede til-ligemed deres Gangstier af foranstøt 47 Alens Længde, undtagen i det Tilfælde, at der ikke har været Ukrud at bortluge; men da har man ogsaa uden al Tvivl maattet foretage saadan Rensning hver fiortende Dag, hvilket meget vel kan lade sig gjøre i de smaae Anlæg, hvortil ik-kun faa Arbeidere behøves. Her derimod, hvor Anlæg-gene foretages i det Store, til Gavn for Efterkommerne; og hvor man, formedelt Mangel paa Arbeidere, ikke kan erholde det fornødne Antal af Daglei-ere, bliver det kun mueligt, at komme overhovedet trende Gange rundt med Lugningen Sommeren igiennem, og fire Gange der, hvor der findes smaa og spæde Planter. Heraf følger da, at Ukrudet maae findes i større Mængde, og at Lugnin-gen altsaa maa medtage længere Tid. Anmerk. af Overs.

§. 33.

Om at udrødde skadelige Dyr i Frøeskolen.

Til en Frøeskoles Røgt, og til at befordre Planternes Fremvæxt, henhører ogsaa den Forsigtighed og Omfarg, at afvende alt det, der kan skade og ødelægge Frøet og Planterne. Foruden Ufrugter hidregnes hertil

- 1) Muus.
- 2) Muldvarpe.
- 3) Jordkrebs. (*Gryllus Gryllotalpa*. L.)
- 4) Snegle.
- 5) Orme.
- 6) Oldenborrer.

Imod Oversømmelse og Skade af Dvæg og Vildt, er allerede ved Frøeskolens Anlæg og Indhegning eller Færdning tilstrækkelig sørget for det fornødne.

Det vilde falde vanskeligt, ja endog umueligt, i det Store at kunne med Fordeel ødelægge alle ovenmeldte Fiender. Men ved denne liden Plads af 90 Quadrats Roders Indhold kan dog noget udrettes til Bedste for saa mange fældne og kostbare Planter, naar man kun betids opdager Skaden, førend den bliver for stor.

Muus og Muldvarpe kunne fanges med Fælder; hine kunne ogsaa dræbes med Gift, som blandes i Maltgrøvt og Rugmeel, hvoraf gøres smaae Kugler med Vand, som tørres og strøes omkring paa Bedene. Giftede Gulerødder hjælpe ligeledes imod Mark- og Skov-Muus. Jordkrebsene kunne paa deres Gangstier fanges i gasserede Potter, som graves ned lige med Jorden.

Snegle, Orme og Oldenborrer bør ofte samles og dræbes, førend de tage Overhaand og anrette stor Skade. Dersom man forsømmer disse Forsigtigheder, mister man ofte

ofte den største Deel af det udsaaede. Har man til denne Tid ikke besøgt Anlægget, eller maaskee først henimod Slutningen af Sommeren faaet det at see, og finder Intet, tillægges Frøet Skylden, og det skal have været utienligt til at saaes.

§. 34.

Omsorg, som man bør have for det udsaaede Frøe.

Foruden det ovenneldte bør de bedste Midler anvendes, som befordre Frøets Dvgang og bringe de opkomne Planter til en frodig Vext, at disse kunne opelskes til sundde Stammer, tienlige til forskielligt Brug. Dette henhører til Frøeskolens Røgt, og er til væsentlig stor Nytte for Fremtiden.

Da Jordbunden og Veliggenheden af en saa liden Plads, som her er valgt til en Frøeskole, maa blive af en og samme Bessaffenhed, og Frøet af Bierg, Morads, løv- og naalebærende Træer dog desuagtet ikke allene skulle vore, men ogsaa Planter af saa forskiellige Træer opnaae en god Vext deri, saa bør man ved Konst komme Naturen til Hielp, i det mindste ikke hindre den, enten formes delst Ukyndighed eller bagvendte Anstalter.

Der gives Træarter, hvis Frøe udkræver at ligge enten tørt eller fugtigt, i Skygge eller i Solen, eller ogsaa frit for at kunne spire; og hvis Planter undertiden udfordre en ligesaa stor Forskiellighed af Sted og Veliggenhed, dersom de skulle tribes og opelskes med Nytte.

Mange Frøesorter fremspire aldeles ikke i en tør Jordbund, eller ligge ogsaa eet Aar længere i Jorden, end de vilde have lagt i et mere passende Jordmon, og dersom man havde befordret deres Dvgang. Det er en afgjort Sag, at Epirens Godhed ikke forbedres, men
meget

meget mere aftager, naar Frøet ligger for længe i Jorden. Herved fremstaae ogsaa usle og sygelige Planter, og tages desuden eet Aar i Planternes Væxt.

1) Iagtet jeg vel har iagttaget alt mueligt i Henseende til Frøets gode Bevaring, indtil Frøekasserne vorde affendte, og Frøet ligeledes er behandlet efter de her berørte Anordninger; saa vil dog al min Forsigtighed og Flid tilintetgøres, naar man ikke iagttager de i anden Deel af dette Værk forefættene Forholdsregler, efter at Frøet er udsaaet, og hvorefter her kun i Almindelighed og forud kan meddeles følgende:

1) Mange Frøesorter bør i et eller to Døgne lægges i Blod i Vand, og derefter aflustes paa et Klæde, at Frøet ikke skal klæbe sammen, og Udsaaening af de enkelte Frøekorn derved hindres og gøres vanskelig. Saadan en Behandling udfordrer Frøet af alle ærbærende og naalebærende Træer, af alle Løn, af Egen, Bøgen, Asten *), Morbær, Æble, Pære og Dvæde-Træer, og af alle Ellearter.

2) De paa denne Maade behandlede Frøesorter maae bestandig holdes fugtige i tørt Veirligt, dog ikke for vaade, at de hverken skulle fortørres eller raaadne. Et Frøekorn, som er lagt i Blod, og igien bleven aldeles tørt, har tabt sin Spirekraft. Naar derfor Vandingen foretages med Maade, bliver lig en mild Regn, og følgende Forsigtigheder endvidere anvendes, da vil disse Frøesorter useilbarlig komme frem i første Sommer, og Planterne blive saa stærke førend Vintertiden.

Da alt Afsefrø ligger et Aar over i Jorden; saa nyttes denne Udblødning ikke, men den er endog skadelig.

Anmerk. af Overs.

teren indtræder, at de kunne udholde den strengeste Kulde.

3) Andre Sorter af Frøe derimod, som i Folge deres Natur opgaar først i andet og tredie Aar, bør ikke vandes, da de ellers ville mugne og raadne. Herhvid hører Frøet af Nun, Kornel, Hvidtorn, Aksel ved med øvrige Arter af denne Slægt, Kielderhals, Halese, Ene-Arter, Mareved, Liguster, Mispel. Arterne, de fleste Frugtstene, alle Roser, Blærenød, Bartind, europæisk Lind, almindelig Aft, alle Bølle-Arter, og Qualkvæd. Af alle disse Frøes sorter fremkommer ingen i første Sommer.

4) Flere Træ-Arter fordre Skygge, medens deres Frøe fremkommer af Jorden, og saalange de ere i deres spæde Alder. Herhvid kan man regne for Exempel:

a) Alle nyligen lagte Stikker.

b) De Sorter af Frøe, som formedest deres egen Tyngde falde lige ned under Modertræet; disse ere: Alle store uvingede Frøesorter, overhovedet tagne, som findes i Frøekasserne. Desforuden er Skygge ligeledes nødvendig for Arterne af Bøn, Nun, Cypress, Liliebed, og for Arterne af Slægten Gran (Pinus.)

Skygge kunne dertil forskaffes slige Frøesorter ved at lægge Riis af Ene, Gran, Eyr, eller Hessel, og i Mangel af dette, Halm paa de besaaede Bede*). Imidlertid bør dog kun Halm anvendes i høieste Nødsfald, da den

*) Halm bør paa ingen Maade bruges hertil, da Musene søge Opholdssted deri, og fortære Frøet og Planterne.

den gior Jorden ureen, og det deraf faldne Korn enten fremspirer, eller tilloffer Musene. Derimod

5) Forlange andre Frøesorter at ligge uden nogen Beskæftning. Ved disse findes derfor i den særskilte Anvisning intet anført i denne Henseende. Af saadan Natur ere Frøesorterne af alle Birk-Arter, ærtebærende Træer, Affel, Morbar, Læderkrone (Ptelea) Spire, Alm, Kongebød, tilligemed alle Frugtstene og Frugt-Kiærner.

6) Maa man, i Henseende til Badingen, tage sig i Agt med Arterne af Granne Slægten (Pinus), efterat Frøet er opkommen, thi naar Lærker, Strand- og Rør-Grannen undtages, som taale og elske Vand, bør man kun i vedholdende Tørke komme dem til Hielp dermed. Ligesaa lidet taale Ene-Arterne at vandes, da derimod alle Cypresser og Arterne af Kongebød (Thuja) bestandig ville staae fugtig.

7) Af løvbærende Træer og Busktræer holdes følgende meget fugtige i Frøeskolen: de Nordamerikanske Løn-Arter, de almindelige Elle, Kielderhalsen, Asten, Hvidtorn Axlvedet, Lillevedet, Rispeleer; den røde Eg, Morads Egen, Tørste og Drietorn-Rorsvedet, Hyliden, bitterfødt Ratskyggen, Blærenoderne, Barlinden, den rubarkede og den Amerikanske Alm, Linden, alle Bolle- og Quakføds Arterne.

8) Med en mindre fugtig, dog ikke for tør Middelbund tage til Takke vore egne Lønarter, den Norske eller graae El, alle Nordamerikanske Birker, Berberisser, Kastanier, Slynge (Clematis), Judasbød, Hassel, Meelbær Axlved, Tarmvrid Axlved, Stilkballe (Cytisus), Kastanie og almindelig Bøg, Robinie; Vædbende; Valnød, Hægebær Kræge,

Ronicer, Morbær, Blommer, Kirsebær, Æbler, Pærer, alle øvrige Eg-Arter, Røn og almindelig Alm.

9) Paa tør Grund i en Blanding af Sand og Leer med Muldjord, lyffes blandt de løvbærende Træer vore egne Birker og Lyng, tydst Wisse og øvrige Arter af denne Slægt, Hestehage, Virginisk Kræge; Fersken og almindelig Mandel, Sumak og Roste. Gysel.

§. 35.

Tilsælde om Vinteren.

Efterat Frøet og de opkomne Planter ere blebne behandlede i første Sommer med behørig Forsigtighed, vil man blive overbevist om, at de her givne og paa Erfaringen grundede Regler bringer et ganske andet Udfald end man ellers maaskee torde have ventet. Den anvendte Gliid og ringe Bæftøftning erstattes rigelig ved et stort Forsaad af saa forskiellige Planter:

Bed at besidde, og have alt dette for Dine, opmuntres man nu til, ikke allene at sørge for, at det i første Aar tilbageblevne Frøe kan i næstfølgende Aar komme frem, men endog fremdeles at værdige Frøeskolen den fornødne ringe Røgt, som adskillige spæde Planter trænge til især i første Vinter.

Skint alle i min Frøesamling værende Frøe-Arter og de deraf opgangne Planter ere saaledes passende for vort Klima, at de med Tiden kunne udholde Kulden i det Frie, saa lærer dog Erfaring, (endog med vore almindeligste Træarter,) at flere af dem kunne, i Tilsælde af et slet Veirligt om Efteraaret, gaae ud i den paafølgende Vinter.

Dette Tab. foraaarsages for første Deel, naar Frøet i en vaad og kold Sommer kommer for sildig frem, hvorefter Planterne voxer indtil langt ud paa Efteraaret, overraskes derpaa af Vinteren, og dræbes, som ikke ganske, saa dog ned til Roden. Ved store Forstånksalter bliver intet at anvende derimod; man kan allene beklage, at store Beskøftninger ere giorte forgæves, og Haabet tilintetgiort.

Men da man ved Plantasevæsenet befatter sig i det Smaa med saa mange kostbare Træarter, som man selvsigelig ikke gierne taber, og til hvis kunstige Behandling man kan forskaffe sig de nødvendige Midler; saa maa man ikke slye Umagen at vedligeholde dem herved.

De spæde Planter af saadanne Træarter, som man opelsker paa en saa indskrænket Plads, lide om Vinteren

- 1) af Varsfrosen enten udvortes paa Stammen, eller og paa Rodderne,
- 2) ved at blive gnavede og afædte af Harerne, som, formedelst Sneedynger, liggende op til Hegnet, komme ind i Frøestolen, og ødelægge næsten alt.
- 3) Ved at vorde ophævede af Jorden formedelst Varsfrost, som følger umiddelbar paa Sneens Bortsmeltning eller vaadt Veirigt. Jorden bliver derved saa opblødt, at Rodderne paa de unge Planter hænge ganske løse i den; og den derpaa strax indfaldende Varsfrost hæver da den løse Jord tilligemed Planterne saaledes, at de sidste ligge ganske omfuld og blottede fra al Jord, ligesom de vare oprykkede ved Menneskehænder.
- 4) Af Musene, som fornemmelig om Vinteren, opsøge det tilbageblevne Frø, og afsnave Roden og Barken paa Planterne. Herimod anvendes de anførte Midler.

§. 36.

Forsigtigheden, som man har at anvende imod Kulden.

Alle de Træplanter, som, førend Efteraars Kulden indtræder, ikke endnu have fuldendte deres Væxt, staae Fare for at fryse bort om Vinteren.

Denne aarligen fuldendte Væxt kiender man derpaa, at de øverste Knoppe mod Toppen af Planten ere fuldkomment udbannede, og at de øverste Blade tillige med Spidsen af Grenene have faaet deres naturlige Stivhed og Fasthed. Alle Træplanter, som have fuldendt saaledes deres Væxt, behøve ingen Tildækning mod Kulden. I modsat Tilfælde dækkes de baade for oven og neden. Følgende Træarter ere sædvanlig kiønlige i de første Aar: Bersten og almindelig Mandel, Bignonie, Judasbød, rød Blærebælde, Cypres = Arter, Stilkbæller (Cytisus), Kastanie = Bøg, Liliebed, Etyrax, Morbær, Strand = og Rør = Fyr, Italiensk Asp; mange Gege = Arter; Robinier, babylonisk Pæl, og orientalsk Røgebed.

Disse tildækkes derfor en Iverhaand høit neden til med Løv eller Gran = Naale *), og oven til med tætstaaende Qvas eller Riis, eller i Mangel heraf, med gamle Naatter **).

Halm

*) See Oversætterens Forerindring.

**) Naatter bør aldeles ikke bruges til Dækning for noget Træ, da de for meget afholde Luften fra Træet og forstærke Mønsene et bekvemt Ophold, foruden flere skadelige følger, som endog Gartnerne selv omsider have maattet indse.

Halv bør ikke tages dertil, da Musene ellers useilbarlig tage deres Vinterquarteer derunder, og gnave Planterne.

Dette Kiisdekke maa tidlig om Foraaret, saasnart den strengeste Kulde er forbi, efterhaanden borttages, hvorved de unge Planter mere og mere vænnes til Luften.

Løvet derimod kan blive liggende, indtil Planterne begynde at udbryde *); de unge Planter i andet Aar, bør ikke vandes, undtagen naar en eller anden Art Kulde i stærk Tørke trænge dertil, som til Exempel de Nordamerikanske Kon-Arter, den almindelige Elle, Cyressen, Lieveedet, Styraxen, Porsen, Platanus, Aspen, den røde Eg og Rør-Egen, Tørste Korsvedet, Pilen, og Dobbeltkronen.

§. 37.

Hvad man har at iagttage ved dyb Sne.

Da Sneen ofte dynger sig høit op til Hegnet, og bliver saa fast, at Hårerne kunne derved gaae over Hegnet ind i Frøeskolen; saa er det fornødent at have Tilsyn dermed, og at fæste Sneen bort i saadant Tilfælde. I en eneste Nat ville ellers disse Dyr forarsage megen stor Skade ved at afsnave Planterne.

Man bør ligeledes være betænkt paa at forskaffe Sneevandet Afløb, at det ikke skal blive staaende paa Pladsen, og drukne Planterne.

§. 38.

*) Denne Udbrydning af Løvet, skeer desværre, formedelst den sælgende Nattefrost, meget for tidlig hvi og. Et Bepv. afsl. at Nattefrosten ikke i Tydskland hersker indtil saa langt ud paa Foraaret som her.

Anmerk. af Overs.

§. 38.

Forsigtigheder, som man har at bruge, naar de spæde Planter opskydes af Frosten.

Den af Sneevandet stærk opblødte Jord, og den løse Sandbund giver, efter Vinterens Forløb, et besynsderligt, men for Forstmanden bedrøveligt Syn.

Vandet, naar det fryser, udvider sig, -hæver Jorden i Veiret, og sætter dens Dele videre fra hverandre. De spæde Planter, som have korte og fine Rødder, opløstes derved, og komme til at staae i saa løs en Jord, at de falde om og ligge oven paa Jorden, ligesom de med Glid vare oprykkede og henkastede.

Man bør derfor strax ved indfaldende Tørveir trykke omhyggelig Planterne ned med Fingrene, og ligesom plante dem, dersom man ellers ikke vil tabe alt, hvad Frosten saaledes har ophævet.

§. 39.

Slutning af denne Afdeling.

Ved saadan ringe, men nødvendig Glid og Umage, vil den første Vinter lykkelig og kun med lidet Tab være overstaaet, hvorfor man da kan glæde sig i Haabet om en god Fremgang med Planterne.

De fleste af de i afvigte Aar ikke opkomne Frøesorter ville nu komme frem, ja endog de, hvoraf nogle allerede i forrige Aar vare opkomne.

Frøeskolens Pugging maa foretages, saa ofte det gøres fornødent, og førend Ukrudet bliver for høit og bærer Frøe. Det røde Kride paa Nummerstoffene, der maa skee kan være udslettet, bør fornyes; og i øvrigt maa man have et vaagent Øie henvendt paa alt det, der kan være til Skade for Planterne i det paafølgende Aar.

Tredie Afdeling.

Grundsætninger angaaende Plantningen.

§. 40.

Hensigter med Plantningen.

Jeg har tilforn allerede viist, at man maa, dersom Plantningen skal foretages med Nytte, saa tidlig som muligt forberede de unge Planter til denne store og unaturlige Forandring. Denne Forberedelse skeer ved en tidlig Forskytning af alle de Planter, der ere opstaaede i Frøeskolen. De staae her for tæt, hvorfor Rødderne ikke kunne behørigt udbrede sig, og de fleste Planter maae tillige af denne Aarsag undertrykkes og blive gaaelte. Deres Rødder kunne ikkun stige lige ned i Dybden, og ikke blive forsynede med Side-Ætud, der dog ere saa fornødne for de større Stammer, som ere bestemte til Omplantning. De kunne ogsaa ingen Sidegrene bekomme, men nødes til at opvoxe rank; hvilket er ikke gavnligt for de unge Træer, der skulle omplantes, thi Grene og Blade ere Dele som give Planterne fra Ungdommen af indsugende Redskaber, Styrke og Næring. Af Mangel paa Rum forknyttes de desuden, førend de komme saa vidt, at de kunne sættes i det Frie for at opfylde deres forsiellige Bestemmelser.

Endelig er det og, i Følge de forhen givne Grunde, altid høist skadeligt, at lade Planterne blive for gamle i Frøeskolen. Man bør derfor efter Omstændighederne nøie

see hen til Diemedet med Trædyrkningen; og efter dette allene bør Forholdsreglerne tages.

En Skov-Eier, som kan anlægge Indhegninger efter Behag, og vil tillige opelske fremmede Træarter, kunde sikkerst og bedst anvende de i Træeskolen værende kostbare Sorter, naar han saavel i Høst som Vaar udplanter dem, jo yngre desto bedre, paa det Sted, hvor de i Fremtiden skulle blive staaende og bringe Nytte.

Planterne tages altsaa i andet og tredje Aar fra Træeskolen, og sættes strax paa deres bestemte Sted. Den rette Aarstid for Omplantningen bestemmes for enhver Art efter de forekommende Omstændigheder. Alle øvrige i §. 1. angivne Hensigter med Trædyrkningen forudsætte Omplantning, og gjør følgelig en Planteskole nødvendig.

§. 41.

Om Planteskolen og dens fornødne Egenskaber.

Med en Planteskole forstaaer jeg en fuldkommen indhegnet Plads, som bruges til Opelskning af unge Træer og Busktræer, og har en Jordbund, som er hverken for feed eller mager. Men da alle Træarter ikke kunne opelskes paa en og den samme Jordbund lige gode; saa forudsættes til en Planteskole en afstykende Plads, som 1) nedentil bør være fugtig; 2) i Midten middelmadig fugtig eller tempereret; og 3) øventil tør. Under saadan Beskaffenhed af Jordmonet kunne alle optænkkelige Træarter, som udholde vort Klima i det Frie, opelskes saaledes, at de i Fremtiden love den mueligste Fuldkommenhed.

De, som have et frit Valg i Henseende til Stedets Beliggenhed for en Planteskole, kunne derfor spaae sig saa meget mere Lykke af Anlægget,

Til Beliggenheden henregner jeg 1) Pladsens Ekraahed imod Sonden, og at den der er fri, og forsynet med en Vandgrøvt; 2) at den er beskiermet mod Nord og Østen af en høj Skov, Bygninger eller Bierge; 3) at den har meget Vand i Nærheden, da flere Mands Erfaringer have lært mig, at Frostens skadelige Følger derved afvendes fra Planteskolen; 4) at Opsynsmanden over Planteskolen boer i Nærheden af den, for at kunne have et desto næiere Tilsyn.

Jeg finder det fornødent mere udsærligen at forklare Jordbundens Beskaffenhed, som udfordres til en Planteskole. Saa snart den formedelt den omtalte Ekraahed eier en fugtig, middelmaadig fugtig og tør Jordbund, saa sees ikke videre paa Jordarterne selv, da saadan en Beliggenhed kan frembringe hos Planterne alle de Virkninger, som muelig kunne ventes af de forskiellige Jordarter selv, efter den i §. 32 afhandlede Theorie.

§. 42.

Hvad der forstaaes under en fugtig Jordbund.

Jordbunden kalder jeg fugtig, naar den indeholder meget Vand, dog at det ikke staaer klart paa dens Overflade, og at den til enhver Tid i Mæret kan omgraves, uden at man kommer til Grundvand.

Men da det er høistfornødent, at Planteskolen har Vand; saa bliver her i denne fugtige Jordbund den bedste Leilighed til at grave et Vandsted eller sætte en Brønd. Paa den nederste Deel af Planteskolen henhøre ogsaa de Træarter, der kunne ansees som Vandtræer, og som nærmere blive omtalte i den anden Deel af dette Verk.

Foraaaret er den bedste Plantningstid for alle de Arter, som skulle staae paa saadan en Jordbund.

§. 43.

Hvori en tempereret eller middelmaadig fugtig Jordbund bestaaer.

En tempereret Jordbund i saadan en skraa Beliggenhed, som man giver en Planteskole, forudsætter, at den hverken maa være vaad eller tør. Den er for de fleste Træarter en frugtbar Jordbund, naar den ikke bestaaer af en for tung og bindende Leer. Sand derimod, blandet med Muldjord, (Haugejord) og med smaae Stene, gjør den tempererede Jordbund yderst frugtbar. I denne Jordbund vilde selv Vandtræer, ja endog alle naalebærende Træer bringes til en utroelig Fuldkommenhed, dersom man lod de sidste staae her for bestandig, og man ikke skulde sætte dem derefter paa en lettere Jordbund. Men da saadan en Omvexling ikke vilde faae et godt Udfald for de naalebærende Træer, saa handler man rigtigst, naar man ikke sætter dem paa en bedre Jordbund i Planteskolen, end de i Fremtiden kunne erholde i det Frie. Paa en tempereret Jordbund er Plantningstiden saavel om Vaaeren som Esteraaret, lige god for de Træarter, der udfordre fligt et Jordmon.

§. 44.

Hvad der forståaes under en tør Jordbund.

Den øverste Deel af en afskydende Plads er sædvanlig tør, naar der ikke findes endnu flere Høie eller Banker over den, og den tillige er fri for Kildebald. Her ønsker jeg ligeledes hellere en sandet end en streng og stiv Jordbund,

Bund, hvilken sidste desuden er den fletteste i Hensyn til Trædyrkningen. Denne Deel af Planteskolen er stiftet for de Træarter, der i Fremtiden ere bestemte for en Lyngbund, og som nærmere skulle omtales.

Efteraars Plantningen lover paa en tør Jordbund det bedste Udfald, fordi denne Jord kan sætte sig om Vinteren, og blive fast; da den derimod, naar den gøres muldet om Foraaret, udtæres indtil under Planternes Rødder.

§. 45.

Om Valget af Jordbunden til en Planteskole.

Alle disse forskellige Egenskaber af Jordbunden findes for den største Deel samlede ved Enggrunde. Jo bedre og beleiligere Pladsen kan være til en Planteskole, desto anseeligere bliver Fordelen; og man vil blive overbevist om, at ingen Jord kan benyttes med større Fordeel paa nogen anden Maade.

Enhver udyrket Skov- eller Engjord har unægtelig fortrinnet til en Planteskole, frem for alle ved Dyrkningen ndmagrede Ager- og Haugejorder. Træernes Værd i hine, forholder sig til den i de sidste, som 2 til 1.

Men da ikke enhver Forsyndder besidder saa mange Grundstykker, at han kunde efter eget Behag gjøre saadant et Valg af Jord til en Planteskole, og har kun ofte Leilighed til at forskaffe sig en liden Plads i en Hauge til saadant Brug: saa bør man ogsaa her være betænkt paa at kunne ved Konsten efterabe Naturen. Er Jordbunden tør, nødes man til at holde Planterne fugtige med Vand, og de Planter derimod, som forlange en tempereret Jordbund, bør her ofte forfriskes ved maadelig Vandet. Man foreskaffer man en fugtig Jordbund maaden forhøies ved opkastede

kastede Grøster, trappevis, saaledes at den kunde passe til de forskjellige Træarter, der skulle staae i Planteskolen.

§. 46.

Anvisning til at affstikke, inddele og tilberede en Planteskole.

Er Pladsen valgt til Planteskolen og det første Aar er forløben, efterat Frøeskolen er anlagt og besaaet, saa at man har en Mængde af unge Planter, er det Tid at gjøre Anstalt til Planteskolens Affstikning og Tilberedning.

Dersom en Frøeskole af 90 Kvadrat Roders Størrelse er besaaet med Frøet, som findes i en af mine Frøeskaffer, og den i øvrigt er vel behandlet og røgtet; da vil den deri værende Forraad af Planter udfordre i det mindste en treende Gange saa stor Plads eller 270 Kvadrat Roders til Planteskole.

Jorden tilberedes efter Omstændighederne, enten ved at ploie den treende Gange ret dybt og derefter at harve den, eller og ved at omgrave den. Det sidste er bekosteligere, men har sine Fordele i en vild og raa Jordbund, da Rødderne af Ufrudet paa denne Maade bedre kunne udryddes.

Imidlertid er det ligegyldigt, hvilken Tilberedningsmaade man vælger. I begge Tilfælde er Hensigten, at rense Jorden og gjøre den brugbar. Marsagen, hvorfra Planteskolen bør være tilstrækkelig indhegnet, er allerede bemærket i Anvisningen til Frøeskolen og dens Røgt.

Denne saaledes indhegnede Plads af 270 Kvadrat Roders Størrelse, indbefatter, saavidt mueligt, de foranstøttede Egenheder af Jordbund, eller og maa disse forskaffes den ved Kunst og Arbejde. Den vel tilberedede og

jevnt harvede Plads afdeles i trende lige Dele, (see Fig. 2), af hvilke den nederste kaldes den første Hoveddeel, og er fugtig; den mellemste, bliver den anden Hoveddeel, som har en tempereret Jordbund; og den øverste eller den tredje Hoveddeel indeholder det tørre Jordmon.

Paa denne Inddeling af Jordbunden beraaber jeg mig i den særskilte Anvisning til Forst dyrkingen, uden at tage Hensyn til, om enten Pladsen virkelig har af Naturen foremeldte Egenskaber, eller om de ved Kunst ere tilvejebragte.

Imellem hver af disse trende Hoveddeele, og rundt omkring dem, sættes 4 Rod brede Gangstier efter Snoren.

Enhver af Hoveddelene inddeles dernæst paa tværs i jevnfides løbende Plantningslinier eller Ræder, som staae trende Rod fra hverandre. Man betegner dem med et Kiendemærke i begge Ender for at kunne finde dem igjen, naar de skulle besættes med Planter.

§. 47.

Om Plantningstiden og de Forretninger, som forefalde ved Plantningen.

Plantningstiden begynder om Efteraaret, naar Træerne tabe deres Løv, og vedvarer Vinteren igiennem, saalange Jorden er aaben. Den fortsættes i Foraaret, naar Saftens Omløb kiendes paa Knoppene ved deres Opvolmen og Udvikling. Endog ofte om Sommeren har jeg med godt Held plantet løvbarende Træer, i Mellemtiden af deres Foraars og Sommerstid, og de altid grønne naalebarende Træer imod Udgangen af Augusti Maaned.

Naar Plante skolens Tilberedning er fuldendt til ommeldte Tid, skrides til dens Besætning med de i Forstskolen opelskede Planter.

Heri

Hermed tages i Betragtning, saavel Fordelene som Haandgrebene:

- 1) Ved at optage Planterne af Frøeskolen.
- 2) Ved at ordne Planterne efter deres Størrelse.
- 3) Ved Røddernes Behandling.
- 4) Ved Planternes Indpakning og Hensførsel til Planteskolen.
- 5) Ved at grave Plantningsgrøften.
- 6) Ved Planternes Nedsætning i Grøften.
- 7) Ved Planternes Banding.
- 8) Ved at befæste Planterne i Jorden og jævne den.

Alle Regler, som kunne meddeles herom ere almindelige for alle Træarter.

§. 48.

Indviisning til Planternes Optagelse af Frøeskolen.

Det er af sig selv indlysende, at enhver Træart bør optages særskilt og henføres saaledes til Planteskolen, hvor den sættes i Plantningslinierne.

Man begynder derfor med det Slags Planter, der allerede har fuldendt deres Væxt i det indeværende Aar.

Man optager dem omhyggelig med alle Rødder og den derved hængende Jord, ved Hielp af en Spade. Jorden bliver ved dette Foretagende muldet omkring Rødderne; og Planterne lade sig saaledes opgrave uden mindste Beskadigelse.

Man begynder Opgravningen i den første Sævnings-Linie, og hiin fortsættes Linie for Linie, saa længe Planter af det første Slags ere for Haanden.

§. 49.

Anviisning til Planternes Sortering.

Alle optagne Planter ordnes efter deres forskiellige Størrelse. Man udsøger de største, middelmaadige og mindste, og lægger hver Sort for sig.

Man har tillige noie paasee, at Rødderne ikke udsættes for den frie Luft i for lang en Tid. For at forebygge dette, betiener man sig af gamle Baskmaatter, som gøres fugtige, og bredes ud over de optagne Planter. Denne Sortering er høist nødvendig, for at bevirke, at enhver Plante efter sin Størrelse kan faae lige store Raabøer i Planteskolen, og at ikke den ene skal voxer op over den anden.

§. 50.

Anviisning til Røddernes Behandling.

Da Viemedet ved Omplantningen er henvendt paa at forskaffe Planterne mange, gode, og unge Rødder; saa er det vigtigt, at dette ogsaa kan opnaaes. Til den Ende affikæres den nederste Epidse af Hierteroden, om det endog er nok saa lidet. Saa snart den er borttaget, ophører Roden at skyde lodret ned i Jorden, og nu udvoxer mange Siderødder, der ikke saa let vilde fremkomme, naar Vexten blev fortsat fra Pælrodens yderste Epidse, og naar dens Stamme blev for gammel, til at give Trøplersødder igiennem den tykke Bark.

Man tager derfor en Haandsfuld Planter, og affikærer paa eengang alle Rodspidser. Siderødderne derimod skaanes med al Forsigtighed.

Denne Operation har saa ringe Følger, at Snittet allerede er lægt fiorren Dage, efterat Planten er udsprun-

sprungen. Men paa ældre, sælgelig tykkere Rødder, læges Saaret vanskeligt, da det gaaer sædvanlig i Forraadnelse. Formedeltst slig ubesindig Omplantning forede store, forhen ei omplantede, Træer allerede Døden med sig til det dem bestemte Sted.

Skulde man herimod indvende: "at det i Almindelighed er skadeligt for Træerne, naar Pælroden hindres fra at skyde dybere ned, og at denne af mig foreslagne Operation altsaa er betænkelig;" da svares herpaa: at enten bør intet Træ omplantes, eller og at denne Operation bør foretages; thi det er blot Fordomme og Uvidenhed, naar man troer, at større Træer skulde kunne optages fra deres Saaeningssted, uden tillige at afstøde Hierteroden; og da indfinder sig dog useilbarlig de forhen ommeldte Feil og Sygdomme, som maae have farligere Følger end min Behandlingsmaade, hvorved Planterne blive sunde, ernæres rigelig og befordres i deres Væxt.

At dette ikke er nogen Hypothese, eller en af mig uden Grund antagen Yndlings Mening, bevise mine Miljoner levende, og i den frodigste Væxt staaende unge Træer af saa mangfoldige Arter *).

§. 51.

*) Desuden erfares ogsaa Rigtigheden af dette, naar man ved Egens første Omplantning afstikker Pælrodens Spidse, thi man vil da finde ved at optage den efter nogle Aars Forløb, at den har, istedet for den forhen lodret gaaende Spidse, nu faaet 2 til 3 Stangrødder, som gaae skævt ned i Jorden, og ere forsynede med mange smaae Side- og Travlerødder; Træet maa desuden nødvendig bekomme ved disse langt mere Næring, end forhen ved den eneste Pælrod. Anmerk. af Overs.

§. 51.

Hvorledes Planterne flyttes fra Frøeskolen til Planteskolen.

Ligesom den frie Luft, efter den forhen givne Forklaring, findes at være skadelig for Planternes Rødder; saa gielder endvidere denne Regel ved Planternes Forskyttelse til Planteskolen.

De sorterede Planter lægges derfor i Kurve, og bedækkes med fugtigt Mos, der bliver liggende saa længe, som der findes Planter i Kurvene.

Man bør ei heller optage flere Planter paa een Dag af Frøeskolen, end der kunne sættes igien paa samme Dag i Planteskolen. Det Modsatte maatte ellers om Foraaret være høist skadeligt formedelsk de skarpe Østenvinde, som vilde udtørre Planterne. Ved slige Feil staaer man Fare for at miste især alle de naalebærende Træer, som blive fra den ene Dag til den anden liggende over Jorden *).

At

- *) Ikke at optage flere Planter, end de, der paa samme Dag kunne blive plantede, lader sig vel gjøre, hvor Planteskolen er i Nærheden af Frøeskolen. Men hvor disse findes langt fra hinanden, vilde Transporten af Planterne efter denne Regel blive uden Nødvendighed meget besværlig. Naar Planterne vel indslaaes i Jord og holdes fugtige, kunne selv de naalebærende Planter ganske gierne og uden mindste Skade ligge saaledes i nogle saa Dage. Hovedsagen bliver kun denne: at bevare Rødderne fra at udtørres, førend de sættes i Jorden, og ikke, som det er brugeligt paa adskillige Steder, at tage en heel Haandfuld Planter paa engang, beholde dem i den varme Haand, eller lade dem ligge oven paa Jorden, og med disse tørre Planter at besætte et Plantningsskole efter det andet, indtil de alle ere udplantede. Heraf maa nødvendig følge, naar Plantningen saaledes fortsættes, at de fleste af de satte Planter bortvisne og døe. Udplantes

At ingen Ombytning skal skee med Træarterne, er det fornødent, at forsyne Planterne i Kurven med de Nummerstokke, som de forhen have haft i Frøeskolen, og som de beholde i Planteskolen.

De i forrige Aar, eller for tvende Aar siden satte Stikker, behandles paa samme Maade; thi dersom de staae for længe paa deres første Sted, løbe Rødderne for vidt og enkelt ud fra Stammen; og herved fremkomme de forhen ommeldte Mangler og Feil ved deres Omplantning.

§. 52.

Anvisning til at gjøre Plantnings Grøften i Planteskolen.

I den anden Deel af denne Anvisning, bliver ved enhver Træart anført, til hvilken af de trende Hoveddele i Planteskolen den henhører. Ved at efterslaae der enhver Sort, som skal sættes, kan man da bestemme dens Sted. Paa Hoveddelen, hvor den skal staae, drages en Snor fra det nederste til det øverste Kiendemerke af Plantnings Linien, og langs med Snoren affikkes Linien med en Spade. Jorden opgraves en Spade breed og dyb, og lægges ved den anden Side af Plantnings Grøften; da derimod Siden langs med Snoren bør staae fri, og have en skarp Kant.

H 2

Dette

plantes smaae Træ Planter, enten i Planteskolen eller andensteds, da maa derfor den, som sætter Planterne, bære dem under Plantningen, indsvøbte med fugtig Mos, i en Kurv. Plantes derimod større unge Træer, som ikke kunne føres i smaae Kurve, brinaes de, dersom Plantningen er videløstlig, stykkevis til Plantøren af en Arbejder, som tager kun nogle faa Træer hver Gang fra de forskjellige Steder, hvor de ligge indslagne i Jorden. Anmerk. af Overs.

Dette Arbejde fortsættes fremdeles baglænds, for ikke at træde paa de tilplantede Linier.

§. 53.

Anvisning til Plantningen.

Naar man vil begynde Plantningen, tager man en Sort af Planterne, som ligge i de store Kurve, besprøiter hine med Vand (at Muldjorden kan blive hængende ved Træslædderne,) og lægger dem i en liden Kurb, hvor de bedækkes ligeledes med Mos.

Denne Kurb sætter Plantøren for sig ved den skarpe Kant af Grøften, nedstikker derpaa Nummerstokken for Enden af Linien, knæler med det venstre Been paa den opkastede Jord, for at nedsætte Planterne, og fortsætter Plantningen fra venstre til højre Side.

For at kunne sætte Planterne lige vidt fra hverandre i Linien, (hvilket ved enhver Sort skal nærmere forskrives,) betiener man sig af en liden Maalestok, som lægges paa den skarpe Kant af Grøften. Man tager en Plante af Kurven, og opstiller den i Grøften for Enden af Maalestokken. Med den højre Haand skydes noget af den opkastede Jord ned, hvormed Rødderne bedækkes. Derefter fyldes Grøften til Randen med den muldede Jord omkring Planten. Kurven og Maalestokken flyttes da videre frem til højre Haand, og det venstre Knæ tillige den højre Fod følger efter. Man vedbliver saaledes med dette Arbejde indtil Enden paa Linien.

§. 54.

Om Bandingen.

Naar Planterne nedsettes i Grøften, bør der altid blive en liden Jordhøiing mellem dem, i hvilken man øser saa meget Vand, at den løse Jord bliver til en Belling og kan sætte sig tæt omkring Rodderne.

Denne Banding er stedse og under alle Omstændigheder fornøden, da Planternes gode Fremgang især berøer derpaa.

§. 55.

Anvisning til at befæste Planterne i Jorden.

Efterat Bandingen er fæet, og Vandet har sat sig; skydes den øvrige Jord ned i Grøften, og trædes fast og jævnt langs med Linien, dog uden at komme Planterne for nær, hvilke tilslige rettes med Haanden, og ikke sættes dybere end de forhen have staaet i Frøestolen.

Naar denne første Linie er tilplantet, affikkes den næstfølgende og behandles paa samme Maade som den første, hvilket fortsættes, saalænge man har Planter af den Sort og Størrelse, hvormed man har giort Begyndelse. Derefter sættes de mindre, og tilsidst de allermindste. Alle øvrige Planter, som findes af enhver Art i Frøestolen, behandles paa samme Maade.

§. 56.

Anvisning til at benytte den overblevne Plads i Plantestolen.

Den Plads, som er bleven tilovers fra den første Foraarsplantning, kan indtil videre benyttes til Kartofler,

ler, Tobak, Hvidkaal &c. Ved deres Dyrkning forhindres Græs og Ukrudet fra at tage Overhaand; og disse Havebexter ere allerede igien borttagne til den Tid i Efteraaret, man vil sætte her de endnu i Frøeskolen tilbageblevne Planter. Saaledes kan man imidlertid benytte Jorden, saalange der er Plads tilovers i Planteskolen, og man har Planter til dens Besætning i Frøeskolen.

§. 57.

Hvad man har at vente af Plantningen i andet og tredie Aar.

Førend de sidste Planter, under hvilke forstaaes de som ere i andet og tredie Aar efter Saaningen opgangne, og de af Grene og Stikker opelskede og igien omplantede Træer, ere førte fra Frøeskolen hen til Planteskolen, har man allerede Fordeel og Fornøielse nok af de først nedsatte Træplanter.

Mange deraf ere inden to eller tre Aar voxne saavidt frem, og have faaet den Styrke, at de enten allerede kunne sættes paa deres bestemte Sted; eller, dersom de i Forveien skulle i Planteskolen opelskes til større Træer, atter kunne omplantes paa samme Sted i Planteskolen.

§. 58.

Overflag over Beføstningen af at besætte en Planteskole med Planter.

Ved at udplante de meget smaae Planter af en halv eller heel Fingers Længde, kan megen Plads spares i Planteskolen, naar, efter Fig. 2 g. endnu en Linie stikkes ind imellem tvende Planterlinier.

Dette

Dette kan altid skee med de naalebærende Træarter, da de fleste af dem voxer langsom og vilde følgerig uden Nødvendighed tage megen Plads bort, dersom Plantningslinierne skulde være trende Fod fra hinanden.

Besøfningen, som forårsages ved at bringe Planterne fra Frøeskolen og sætte dem i Planteskolen, er meget ringe imod den Rytte, som kan forventes deraf med Visshed. Naar 24 Skilling betales i Daglon, saa kunne meget magelig tusind Planter omsættes for 1 Rigsdaler og 24 Skilling, hvorefter Overslaget kan gøres.

Dette Arbejde gaaer bedst og lettest fra Haanden, naar trende Mand dertil ansættes tillige.

§. 59.

Planteskolen fordrer Omsorg og Røgt.

Det er ikke nok at have Planteskolen forsynet med Trær, og efter dens Tilplantning at overlade den til sin egen Skiebne. Meget mere fordrer den nu en tilbørlig Røgt, for

- 1) saavidt mueligt at afvende al Skade fra den.
- 2) At opelske de unge Trær, efter deres forskiellige Bestemmelse.
- 3) At sørge for den meest mueligste Formerelse af adskillige Træarter.

§. 60.

Hvad der over Hovedet skader en Planteskole.

Til Skade for Planteskolen, er

- a) Græs og Ufrud.
- b) Vedholdende Tørke i første Aar.
- c) For

c) For megen Bæde, hvorved Planterne standse i deres Væxt, i det de indtage mere Røring, end de kunne forbruge, og sølgelig blive sygelige.

d) De mange Vandgrene paa Stammen, og de tvægede Toppe.

e) Utidig Beskærelse, endelig og

f) Mूस, Orme og Oldenborrer.

Alt dette udgjør vigtige Gienstande, hvilke nærmere skulde omhandles.

§. 61.

Om Planteskolens Reenholdelse.

Hvor skadeligt Græs og Ukrud er for Planterne, har jeg allerede § 32. ommeldt. Det er derfor høist fornødent, at udrydde det ogsaa af Planteskolen, dersom man ikke forsætlig vil standse og hindre de unge Træers Væxt.

Formedelsk Planteskolens regelmæssige Inddeling i Plantningelinier og Gangstier vedligeholdes ikke allene Ordenen; men ogsaa Rensningen lettes derved.

Hertil betiener man sig med megen Fordeel af de almindelige Gangskuffer, med hvilke alt Ukrud i Gangene og imellem Plante Rækkerne meget lettelig kan affødes, og ødelægges; men det i Linierne selv, og omkring Planterne staaende Ukrud bør derimod ørrykkes med Hænderne.

Enhver, som vil holde sin Planteskole ret reen, jerner efter Rensningen Jorden med en Rive, og fører det henvisnede Ukrud bort, tørrer det, og bengtter det som man kan.

Dette har sine Fordele, især i fugtigt Veirligt, da de affødte vedvarende Græsarter igien rødfæste sig, naar de ikke strax visne eller brørføres.

Naar

Naar derimod Rensningen foretages i tørt og klart Veir, kan alt Ukrudet blive liggende, thi da visner det, gaaer derefter i Forraadnelse og bliver til en naturlig og uskadelig Gisdnung for de unge Træer; hvorved Jorden og Planterne i det mindste vinder det igien, som de formedelsk Ukrudets Tilværelse maatte savne.

Da Ukrudets stærkere eller ringere Formerelse berøer paa Jordbundens Bessaffenhed, og Veierliget; saa kan man ikke bestemme Tiderne, naar Rensningen bør foretages. Imidlertid bør den i det mindste skee tvende Gange om Sommeren; og som oftest vil det være trende Gange fornsdent, nemlig: først i Maj Maaned, midt i August, og først i October Maaned.

Især bør man bruge den Forsigtighed, ikke at lade Ukrudets Frøe blive modent. Ogsaa har man at sørge for, at de vedvarende Græsrodder udrybdes, naar Jorden første Gang bearbeides.

De Omkostninger, som Planteskolens Rensning forarsager, lade sig ikke i Almindelighed bestemme; da det meget kommer an paa Jordens Bessaffenhed, enten den er reen eller steenrig, bindende eller løs; og om de i den værende Arter af Ukrud let eller vanskelig lade sig borttage. Imidlertid kan man i Almindelighed antage, at en Magdesburgsk Morgen Land til 160 Quadrat: Rodder (omtrent fem Skiepper Land dansk Maal) koster hver Gang at rense henimod femten Mark dansk, naar fire og Tyve Skilling betales i Daglon *).

§. 62.

*) Hvor Jorden er stiv og leeret, saaledes som hos mig, kan Rensningen, som maa skee ved at borthalke Ukrudet, (thi med Gangsuffen kan her intet udrettes), samle det med en Rive, og bortføre det, ikke høves under dobbelt saa stor Bekostning.

Anmerk. af Overs.

§. 62.

Om vedholdende Tørke i første Sommer.

En vedholdende Tørke i første Sommer, medens de nydeligen satte Planter endnu ikke ere rodsfæstede, forårsager ofte deres Død; dog kunne de let og med ringe Bekostning frelses, hvor man har Vand i Nærheden.

I saadant Tilfælde drages med Hækken en Kende langs ved Siden af Plantelinien, og her ofrer man saa meget Vand, som kan være tilstrækkeligt til Røddernes Gødsning. At man saaledes ved en Dagleier kan frelse Livet paa mange tusinde Planter, behøver vel ingen videre Forklaring.

§. 63.

Om vedholdende Bæde.

Den store Fugtighed, som forårsages formedelst vedholdende Regn om Sommeren, og af Sneebandet om Foraaret, kan enten tilskrives Feil, der ere begaaene ved Planteskolens første Anlæg, da man ikke har paaæet at bekomme en Plads, hvor Vandet har Fald; eller og kan den hidledes derfra, at Pladsen er for indskrænket, og at man ikke har valgt saadant et Grundstykke, der svarer til det attraaede Niemeed.

Man har ikke at frygte for Fugtigheden, naar Pladsen er afhængende og nedentil forsynet med en Vandgravt, thi da vil det overflødige Vand finde Afkob og ikke blive til nogen Skade. I andet Fald nødes man til, dersom ikke alt skal gaae forloren, at skaffe Vandet bort ved Kunst og Arbejde. Dette skeer tildeels ved at grave smale og dybe Vandgrøfter, hvis Anlæg den lokale Beliggenhed man foreskriver.

§. 64.

§. 64.

Om Vandgrenene, og tvægede Toppe.

Vandgrenene og de tvægede Toppe paa frodig voksende unge Træer ere høist skadelige, da Røringskraften fordeles og ledes for meget ved dem til urigtige Steder.

Herved fremkomme vanskabte Træer, hvis Stammer eller Bulle hverken vokse ret op, eller blive tjenlige til noget bestemt Brug i Fremtiden. Paa slige Træer bør de tvægede Toppe og Vandgrenene affiæres i Julii Måned, dog hverken tidligere eller sildigere; derimod borttager man de tvægede Toppe paa de naalebærende Træer om Vinteren.

Saa skadelig end Planternes utidige Beskiæring er, saa fornøden er den derimod i denne Henseende.

§. 65.

Om de unge Træers Beskiæring i Almindelighed.

De mindre kyndige Gartnere ere vant til, ved rigtig Brug af deres Kniv, at danne deres Træer til Krokslinger, fordi de miskiende den Sandhed, at Grene og Blade ere aldeles fornødne til at fremme Vegetationen. Ved samme falske Begreb opelsse de Træerne strax saa ranke, at de ikke ere i Stand til at understøtte deres Krone, imodstaae Vinden, eller bære Sneens trykkende Byrde. De vide ogsaa ikke, at Træerne bekomme derved meget faae og slette Rødder, da disse vokse i Forhold med Grenene.

Men da det er umueligt, at forbedre og rette slige begangne Feil ved Træedyrkningen, og at erstatte disse Mangler, naar Træerne allerede ere blevne gamle; saa vil det være fornødent, i Forveien at gjøre sig bekiendt med en paa Fornuft og Erfaring herom grundet Theorie.

Hen

Hensigterne med Trædyrkningen ere, som forhen meldt, meget forskiellige, og kunne gaae ud paa at opelske Træer enten ved Saaening allene, eller og ved Plantning, og i sidste Fald for at erholde saavel høistammede som frugt bærende Træer.

§. 66.

Om de store Skodtræers Behandling.

Dersom man vil opelske høistammede Træer, tiellige til Bygningstømmer, bør man vel vogte sig for ikke at standse deres Fremvæxt paa nogen Maade, men meget mere befordre den. Desaaarsag ere alle konstige Operationer, som man foretager med slige Træer skadelige, naar Rødderne hindres derved fra at udbrede og mangfoldiggjøre sig, og Stammen fra at opnaae den tilbørlige Styrke.

De Træer, som i Planteskolen have faaet mange Rødder og Grene tillige med stærke fegledannede Balle, ville sikker faae en heldig Fremgang paa deres sidste Plantningssted. De ville ligeledes inden kort Tid naae hverandre med deres Grene, naar de kun staae paa en for dem passende Jordbund og i en behørig Afstand. Grenene ville da stedse tilføre Stammen mere og mere Næring, hvorved den tilligemed sine Rabotræer vil vøxe stærk i Veiret; de underste Grene, hvorved baade Soel og Luft, maae da standse i deres Væxt, saa at Stammen uden al voldsom Bestiæring renser sig fra alle overflødig Grene, og følgerlig bliver til et anseeligt Træ. De affudsede og affappede Træer, derimod kunne umuelig afgive gode Træer, og endnu mindre anvendes til Bygningstømmer.

§. 67.

Om Frugttræers Behandling.

Langt anderledes forholder det sig, naar man vil opelske Frugttræer. Man søger hos dem ikke saa meget en stærk Væxt af Vedet, som at Træerne ere sunde, bære tidligen og ofte Frugt.

Der, hvor Vegetationen er meest beskæftiget med at danne Ved, kan den ikke virke behærig paa at udvikle Blomster og Frugt. Disse indfinde sig, efter Naturens Løb, først naar Træet har opnaaet sin mandige Alder, tillige med alle de Dele, ved hvilke Udkaftet til Blomstret, dets Udvikling, og Frugtens eller Frøets Næring og Uddannelse skulle erholde deres Tilværelse.

Men da man, i Følge denne Naturens Gang, maatte hos de fleste Træarter vente herpaa meget længe, og da de skønneste Afarter, som ikke kunne formeres ved Kærnen, maaske desuden vedligeholdes blot ved de forhen forklarede kunstige Midler, hvorfor de behøve en anden kunstig Behandling, saa bør man ved den søge at istandse Væxten i Vedet, og saaledes befordre Blomster og Frugt.

Ved at affstude det øverste af Toppen eller det midterste Skud, (i Almindelighed ved at formindste Grenenes Mængde og Størrelse), og ved at anvende alle Methoder til at forædle Træet, hindres det fra at sætte for meget Ved, hvor imod Udviklingen af Blomster og Frugt befordres.

Denne skønt hensigtsmæssige og nødvendige Behandling gjør imidlertid hvert Træ saa kælent, at endog de almindeligste Træarter lide af Kulden, eller i det mindste at deres Levetid forkortes derved.

Man

Man bør derfor med desto større Varsomhed foretage sig konstig Behandling ved fremmede Sorter, der komme fra et varmere Klima, og skulle vænnes til vor Himmels-egn. Vilde det derfor ikke være ubesindigt, at bestiare og afstuds de Træer og Busktræer, hvis Fremvegt man vil befordre, men hvis Frugt ikke skal afvinges.

§. 68.

Om Tiden til at bestiare saavel løv- som naalebærende Træer.

Ved al Bestiæring af de mangfoldige Træarter, kommer det meget an paa Aarstiden, hvorvidt den passer for saadanne Operationer.

Naar de naalebærende og harpiksfulde Træer bestieres i Safttiden; da løber Harpiksen ud af Saaret, hvorved Træet bliver sygeligt, og om det ikke ganske uddør, saa sættes det dog meget tilbage i sin Vægt.

Det er i Almindelighed unødvendigt at bestiare de naalebærende Træer, undtagen naar de have tvægede Toppe, hvis Afstikning bør efter §. 64, skee om Vinteren, da Saften til denne Tid er styrket. Saaret vil da kunne læges, førend Saften fortyndes, kommer i Omløb, og kan udslyde.

Man betiener sig ogsaa af en anden Maade til at bortskaffe de tvægede Toppe. Den bestaaer deri, at man til enhver Tid af Aaret afbryder den midterste eller øverste Knop paa den mindste Tvege, hvorved dens Vægt i Høiden strax standses.

Dersom de løvbærende Træer bestieres om Foraaret, da voxer Sommeren derpaa endnu flere Vandgrene og Stammeffud end der fandtes forhen paa dem. De Træer

der skulle opvoxe til høie Stammer, tabe derved megen Næringskraft.

Før at bortskaffe disse overflødige Dele paa Løvtræerne, vælges Midtsommeren, som den bekvemmeste og uskadeligste Tid, eftersom Vegetationen i Hviden allerede da er forbi; og den øvrige Tid af Sommeren bliver tilstrækkelig til Saarets Lægning, medens Træet endnu voxer og tager til i Førbredelse, (hvilket skeer henimod og i Efterhøsten).

Beskiæringen i Efteraaret forklarer Træerne meget. Den kan derfor ikke tilraades ved Løvtræerne i denne Tid af Aaret. Kulden virker skadeligt paa det fugtige Saar; den foraarsager Brand, og Kiærnetrødske; ja at endog Træerne bortfryse til Roden.

Det er desaaarsag aldeles urigtigt, naar nogle af Fordomme og Uvidenhed påståaer, at Saften imod Vinteren træder tilbage og ned i Roden, og at Træet da har ingen Saft. Frost-Rifterne bevise det Modsatte. Uden Vædske kan ingen Jis være til. Den meste Saft er kun forbrugt i den Tid, Træet voxte; men den øvrige er om Vinteren styrket i alle Træets Dele.

§. 69.

Hvad enten ganske, eller kun tildeels bør affiæres.

Hvad det angaaer at bortskiære Grenene, som udbrede sig paa de unge Træer i Planteskolen, bliver det dog stedse endnu et Spørgsmaal, enten om Bortskiæringen bør skee ganske nær ved Stammen, eller i nogen Afstand fra

fra den? *) Det samme finder ogsaa Sted ved de tvægede eller tvædeelte Toppe. Jeg seer dette næsten af enhver Gartner at foretages paa en forskiellig Maade, men uden at man kan angive nogen Grund eller Marsag dertil. Dog kan man antage, at alle de Vandgrene, der foranledige en unaturlig Udbredelse af Safterne, bør afskieres i Julii-Maaned ganske nær ved Stammen, da man derved bevirker, at intet Vandstud kan frembryde mere, og at Saa-

ret.

*) Ved Brændeskovningen af store Bøgetræer har jeg ofte funden en tør, snart haard, snart raaden Stump af en afhuggen Grene, indsluttet i Bedet, der var voret rundt omkring og over den, dog uden at være bermet sammenhengende. Saaomme Stumpe sad allene fast med deres Grund, da de paa Siderne vare omgivne af en sort, brunn barkartet Skæl, hvorved de løsnede sig fra det grønne Ved. Paa unge Riisbøger har jeg ligesledes seet Merker af afhuggene Grene, men disse vare rundladne, glatte, og sad to Tommer dybt ind i Bedet, hvor de havde en tynd barkartet Skæl om sig. Slige smaae Merker ere mig ikke forekomne i fuldvorne Træer, maaskee fordi de Tid efter anden forvare og forsvinde med Træets tiltagende Alder. I Bedet af fuldvorne sunde Gege og Bøgetræer ere derimod baade større og mindre Huler ikke sieldne. De ere indvendig beklædte med en sort barkartet tynd Skæl, og indeholde fint muldet Trødske af sort eller rød Farve, men Hulens Rand og Bedet rundt omkring den viser intet Spor til nogen Forraadnelse. Jeg formoder derfor, at der i disse Huler har sat en Stump af de i Træets yngre Alder afhugne eller afbrudte grønne Grene; thi de kunne ikke være fremkomne ved Grene, som bortvisne af sig selv, da Erfaringen viser, at de ved at forsvinde, efterlade en glat Hul. Alt dette giver mig Anledning til at troe: at, dersom et unge Træ skæl renses fra de overflødige Sidegrene, de da bør afskieres ganske nær ved, og glat med Stammen, uden at Snittet gaaer ind i dens Bark, hvorved Saaret vil desto hastigere kunne tilslukes med en nye Bark, Ibrænd Forraadnelse indfinder sig i det. Anmerk. af Overs.

ret endnu fuldkommen kan læges, førend Esteraars Væden kan forårsage Forraadnelse i Snittet, og følgelig blive skadelig for Stammen.

Derimod bør man, paa Grund af, at Grene og Blade ere nødvendige for Træerne, nøie vogte sig for, at forfare paa samme Maade med de Grene, der kunne synes at være overflødige.

Deres pludselige Borttagelse fra Stammen virker strax en Standsning i Saften; hvilket er høist skadeligt, og ophæver Forholdet imellem Næringsmidlernes Til- og Afgang. Dog, dersom de overhængende Grene maae og skulle bortskæres, bør dette ikke skee paa eengang, ei heller for nær ved Stammen, men i det mindste en god Tværhaand fra den. Man foretager denne Beskiæring i Julii Maaned, naar Træet har fuldendt Vexten i Høiden. Paa denne Maade blive endnu smaae Sidegrene og Blade tilbage, som om Ratten kunne indsuge det fornødne, men om Dagen uddunste det overflødige, og saaledes vedligeholde den fornødne tiltrækkende Kraft i Roden.

For at rette den Krumhed, som de tvægede Toppe give Stammen, kan man bruge følgende konstige Haandtag. Den ene Tvege affiæres en Tværhaand fra Stammen, hvorpaa det tilbageblevne Stykke, som ved Afstudsningen vorder stivere, bøies mod den blivende Tvege, og bindes fast til den med Bast. Det omtalte Stykke eller Stumpen affiæres derefter i Julii Maaned ganske nær ved Stammen, og Saaret hærdes da, førend Esteraars Fugtigheden kan beskadige det. Saaledes kunne og de paa en Tværhaand nær afstudsede Grene efterhaanden affiæres, hvorved Saaret vilde tillæges.

§. 70.

Skadelige Dyr bør ødelægges i Planteskolen.

Imod de skadelige Muus, Oldenborrer og Orme i Planteskolen bør ligeledes anvendes de Midler og Forsigtigheder, som allerede ved Frøeskolen ere berørte. Man vil desuden med Forundring blive vaer, at en Mængde, ja undertiden hele Rader af Planter, især af arteartede Træer, Morbær, Eble-, Gege- og Aspetræer afgnaves i Jorden af Vandmuus, (her i Egnen saakaldede Mosegrise).

Oldenborrer og Orme fortære Bladene paa Træerne, hvorved disse standses saavel for dette som det hele paafølgende Aar i deres Væxt.

§. 71.

Forskiellige Hensigter med Opelsningen af Træer og Busktræer.

Planteskolen er det Sted, hvor de mangfoldige Træarter skulle dyrkes til forskiellige Bestemmelser. Man vil let kunne indsee, at det Hele ikke opnaaes behørig paa en og den samme Maade.

Iblant Mængden af Træarter agter man at opelske:

1) Af løvbærende Træer.

a) Høststammede (langbullede) Skovtræer.

b) Alleetræer.

c) Frugttræer.

d) Støvnescove.

e) Træer til levende Gierder.

f) Blomster og Busktræer til de engelske Hauger.

2) Med de naalebærende Træer kunne Hensigterne allene gaae ud paa;

a) Høst

- a) Høistammede Træer, for Skove og Hauger; og
- b) Buskverk af altidgrønne Træer, for Plantaser og Hauger.

§. 72.

Om de store Skovtræers Opelsning.

Ved de høistammede Træer søger man at befordre Bøkten formedelsst alle hidtil bekiendtgjorte Midler; og derimod at afvende alt det, som kan hindre den.

Enhver Eier af Planteskoler har derfor at bestemme, om han kan opnaae dette enten paa en let eller mere mgiaa sommelig og bekostelig Maade, eftersom Omstændighederne ere ham mere eller mindre gunstige.

Enhver, som ikke har nogen Rettighed til at holde sine Skove fredede for Creature, og sølgelig ikke kan besætte dem med smaae Planter, som tages enten strax ud af Frøeskolen, eller naar de efter deres første Omplantning ere blebne noget stærkere, bliver vist nok nødt til at bringe sine Træer saavidt i Planteskolen, at Toppen ikke kan naaes af Dvæget, at de behørig kunne understøtte sig selv, og taale baade Solen og den frie Luft.

Men man vilde ogsaa tage meget Hvil, dersom man troede, at man har gjort alt, naar de hidtil givne Regler vare fulgte, og at man allene lod Træerne staae længere i Planteskolen.

Man behøge kun at overveie, 1) at der til den Størrelse og Hørlighed, som Træerne efter ommeldte Omstændigheder skulde have, behøves en meget lang Tid, i hvilken Rødderne udbrede sig, og blive stærke, og at Træerne ikke uden Røddernes største Bestadigelse kunne optages. 2) At Grenene af de ved første Omplantning tætstaaende Træer, voxer til hinanden og holde sig i lang Tid sammens

sluttede, hvorved de samme Feil vilde møde hos de i Planteskolen staaende Træer, som man finder hos de Træer, der blive staaende paa det Sted, hvor de ere saae. De ere, formedelst den Skygge, de have givet hinanden, blevne saa tielne paa Barken, at de siden efter ikke kunne taale Solen og den frie Luft, som de dog, naar de ere udplantede i det Frie, nødvendig maae udsættes for.

For at forebygge dette Onde, og for at kunne tilføjelige udplante i det Frie sunde Træer, som der ere i Stand til at taale hiin store Forandring, og derefter opnaae en rank Væxt, bliver det uomgiengelig nødvendigt, at de atter omsættes i Planteskolen. Forsømmelse af denne anden Omplantning er Aarsag til de mange mislykkede og høist usle Plantaser; da man derimod ved at iværksætte den faaer den derpaa anvendte større Umage og Beføstning rigelig erstattet. Det er og bliver en Sandhed, at ikke den hundrede Deel af de ved store Besaaeninger fremkomne Planter, og ikke den tiende Deel af dem, som strax udplantes, medens de ere smaae, og folgelig sættes tæt, kan worde til brugbare Træer; da den ene med Tiden undertrykker den anden ved at staae for tæt. Naar altsaa de unge Træer i Planteskolen allerede ere bragte til nogen Høide og Styrke; da bør de ikke længere staae saa nær paa hinanden. De omplantes derfor i en videre Afstand, og der behøves folgelig ikke nær saa mange Planter til de senere Omplantninger. Arbeidet, som disse forarsage, bliver ogsaa hver Gang mindre, og Beføstningerne, som man anvender derpaa, aftage i samme Forhold. Træplanterne føle nu meget lidet til den Forandring, der herved foregaaer med dem, da de ere vant til den, ved at være flere Gange omplantede. De bekomme desuden ved hver Omplantning mere Rum, nye Forfriskning og flere Træeroder.

I Følge de Grunde, Jagttagelser, og mange Aars Erfaringer, som have overtydet mig om Nødvendigheden af den igientagne Omplantning, behandler jeg allerede temmelig store Træplanter paa følgende Maade.

Naar Planterne have efter deres første Omplantning opnaaet 3 til 4 Fods Høide, (af hvilken Høide de ellers sædvanlig plantes i det Frie, dersom de kunne der staae i Sikkerhed for Nøget), saa blive strax om Foraaret, naar Frosten er forbi, deres Siderødder affrukten med en skarp Spade rundt omkring Stammen i en Afstand af 6 Tommer, og derefter gives et Stik med Spaden paa skraas ind under Midten af Rødderne uden i øvrigt at bevæge Træet, som urørt bliver staaende. I det næstfølgende Foraar opgraves Jorden rundt omkring Stammen lidt uden for den affrukne Kredse, og derpaa optages Træerne. Man vil da finde, at de affrukne Rødder have bekommet mange smaae Træødder, som er besatte med Suge-Ører eller Vorter; Træerne sættes da atter i Planteskolen, og man giver dem en Afstand, der passer til den Størrelse, de paa dette Sted skulle opnaae, eller med andre Ord: at de beholde Rum til at kunde erholde den behørgige Styrke, og udbrede sig saavel under som over Jorden.

Denne igientagne Omplantning foretages efter de Regler, som meddeles i næstfølgende Afdeling.

§. 73.

Om Opvekslingen af Alleetræer.

Til Alleetræer ere anseelige Stammer fornødne. De Træplanter, som skulle tieue hertil, bør ligeledes tvende Gange omplantes. Men da de ikke maae staae nær

naar paa hinanden, kunne de ikke selv i Fremtiden danne sig en glat og raut Stamme, som dog er en væsentlig Egenskab af et Alleetræ. Man bør derfor i Planteskolen søge at give dem en glat Stamme og god Krone. Dette bevirkes i Følge §. 69 ved at affludse Sidegrenene, naar Træerne efter deres første Omplantning staae i bedste Væxt; dog maa den øverste Top blive urørt, dersom den ikke er tveget.

Efter den anden Omplantning, naar Træerne igien staae i god Væxt, skæres de overblevne Stumper eller Stykker af Sidegrenene glat af, indtil en Høide af 8 Rod paa Stammen; og derefter stubses de oven over denne Høide værende Grene til en Haandbred fra Stammen, for derved at danne et tæt Krone paa Træet. Dog fraraader jeg at afskappe Træets øverste Top, som en unaturlig Behandling, hvorved et Alleetræ vanskeliges. Efterat vi, til Væe for vor Hirschfeldt, ere bragte fra den daarlige og unaturlige Måde at bestiare Alleetræer, bør denue Stamfering ikke mere finde Sted.

§. 74.

Om at opelske Frugttræer i Almindelighed, og de heistammede i Særdeleshed.

Frugttræer opelskes enten til høis eller lavstammede, eller og til Spalliertræer.

De høistammede Vbletræer forædles enten kort oven for Roden, eller og oven i Kronen. De naturlige Sorter derimod, som man ikke behøver at forædle, behandles paa samme Måde som Alleetræer, dog maa Toppen nødvendigaffludses, at Træet ikke skal sætte for meget Ved, men at dets Frugtbarhed kan bevirkes.

Dette sidste bør foretages ved alle Frugttræer uden Undtagelse.

Forædlingen fort oven for Noden, seer, strax efter at de unge Træer første Gang ere omplantede, formedelst Podning og Kopulering. Man lader Podedqvisten vore frem til et Træ, som derefter affstudsas, naar det er høit nok, og dannet til en ret og reen Stamme.

Forædlingen oven i Grenene eller paa Stammen selv, foretages ligeledes ved Podning, Kopulering og Ofulering. Man affstuder nemlig Grenene oven i Kronen, og forædler dem; eller man ofulerer Træerne paa Stammen selv, medens de endnu ere unge, og Barken tilstæder denne Operation, som dog ikkun bør skee af kundige og heri øvede Folk.

§. 75.

Om de lavstammede Frugttræer.

De lavstammede eller saa kaldede Franztræer (Franz-bäume) forkrybles enten formedelst ofte igientagne Affstudsninger, hvorved de sættes tilbage i deres Væxt; eller og de opelskes af saadanne Sorter, der i og for sig selv beholde en dvergagtig Væxt.

Man attraaer at give disse Træer en skøn, rund, og indvendig tragtdannet Krone, hvorfor de bør fra deres Ungdom saaledes dannes. I Henseende til Forædlingen, da gielder det samme her, som ved de høistammede Frugttræer; og man vælger de Sorter, som fuldkommen svare til Hensigten.

§. 76.

Om Spalliertræer.

Spalliertræerne sættes enten strax i deres Ungdom paa det Sted, som er dem bestemt for bestandig, hvor de opelskes

opelskes med en flad vistedannet Krone; eller og de bringes under saadan Skikkelse i Planteskolen; dog at de, saasnart de ere blevne noget større, maae sættes op til Mure eller Plankeværker.

I begge Tilfælde beroer det paa en passende Bestikring af Kronen, og at man borttager de Grenene, der staae lige over for hverandre.

Man binder Grenene, fra Ungdommen af, til Lægter, og leder dem saaledes, at de ligge enkelte hver for sig, og at Træerne kunne skule Muren jævnt overalt.

§. 77.

Om Stævneskove (Schlagholzer) i Almindelighed.

Ved Forst-Økonomien hender det sig ofte, at man af en eller anden løvbærende Træart agter at anlægge, enten:

- 1) Krone-Stævneskove; eller
- 2) Stamme-Stævneskove.

Begge kunne hastigst og sikkert opnaaes ved Plantning, især naar de bestaae af saadanne Træarter, hvis Frøe ikke kan bekommes i Mængde, eller er for kostbart, til at besaae dermed store Strækninger. Planteskoler ere da fornødne, for at kunne opelske (Pilearterne undtagne) disse Træer enten af Frøe eller Stikker, for siden at udplante dem i det Store.

§. 78.

Om Krone-Stævneskove i Særdeleshed.

Krone-Stævneskove ere det fortrinligste og næsten eneste Hjælpemiddel imod Brændemangel paa de Steder, hvor

hvor Græsgangen ingen Ufgang taaler, og hvor altsaa denne Forst-Økonomie kan anvendes med ubeskrivelig Fordeel.

De løvbærende Træer opelskes dertil i Planteskolen, ved at omplante dem tvende Gange, ligesom de i §. 72 afhandlede høistammede Skovtræer. De udplantes noget vidtløftig paa deres bestemte Sted, (for ikke at undertrykke Græsset), og forsynes i nogle Aar med Pæle og Liorne, at Qvæget ikke kan beskadige dem. Ere de da efter nogle Aars Forløb rodfæstede, og staae i bedste Fremvæxt; bør Kronen afstævnes i Marti Maaned med en skarp Øxe, indtil en Længde af 7 Fod, som Stammen maa være høj. Der frembryder da en Mængde af nye Skud, og disse borttages efterhaanden neden fra op ad, indtil de øverste, som maa blive staaende, og skulle voxe til Stænger. Man afstævner Stængerne hvert fiette, tiende eller fiirtende Aar ligesom Piletræerne, og de give da Brændsel, Gierdsel og smaat Gavnved. Træerne inddeles i saa mange Hugster, som Stængerne udfordre Aar for at faae deres fuldkomne Færlighed, saa at man aarlig kan have en Hugst. Hvergang at Afstævningen skeer, forøges ogsaa Udbyttet, indtil Træerne af Ældre ere blevene kraftesløse, hule og døde omsider i en temmelig høj Alder.

For at giøre denne Benyttelse varig for Fremtiden, sættes disse Træer i Begyndelsen saa vidtløftig, at nye Træer Tid efter anden kunne stikkes ind imellem dem. De udgaaende Træer bør ligeledes efterhaanden opryddes, og unge sættes i deres Sted igien.

Denne ligesaa let som fordeelagtige Maade, at afhjælpe Brændemangelen inden kort Tid, kan derfor ikke noksom anbefales paa Steder som ere beqvemme dertil, allers

allerhelst, da dette ganske henhører under de hidtil forsømte Midler imod Brandemangel.

De fortrinligste Arter af Løvtræer, der, foruden Piss og Asp, skikke sig bedst hertil, ere: Valbirk og norst Lon (Ahorn), El, Åvn, Kastanie Bog, Åst, Plataner, Engle Kræge, Eg, almindelig Robinie eller Akacie, Røn, Lind og Alm.

Alle disse Træarter slaae meget vel an, og udskyde igien, efterat deres Krone er affløvet; men de fordre i denne Henseende alle en tempereret og nærende Jordbund tilligemed et mildt Klima.

§. 79.

Om Stamme-Stævneskove i Særdeleshed.

Vil man anlægge en Skov, hvori Stammerne skulle stævnes, bør man kunne holde den halve eller i det mindste den tredie Deel af hele Skoven i Fred for Dvæget og Wildtet, da de udslagne Stammestud maa skaanes for Creaturenes Bid i nogle Aar, dersom ikke alt skal gaae forloren.

Under saadanne Omstændigheder vilde det være ubesindigt at anvende flere Aar til at opelske de unge Træer i Planteskolen, for dog omsider at afhugge Stammen tæt ved Roden.

Det er derfor nok, enten at besaae en saadan Plads; eller og, efterat de unge Træer eengang ere omplantede i Planteskolen, da at sætte dem hen paa deres bestemte Sted. Dette kan foretages udi tredie eller fjerde Aar efter foromtalte første Omplantning, da de sættes i det høieste kun 6 Fod fra hverandre. Det tredie Foraar, efterat de ere satte paa deres bestemte Sted, affløvnes

alle

alle Træer ved Roden, som staae i en frodig Væxt, da de derpaa give en Mængde Stammeskud og Roddyngel, som afhugges efter forskellige Hensigter fra det 15de til 40de Aar. De maae derfor plantmæssig inddeles i Hugster, at de kunne vekselsviis affrøves. Til dette Brug ere alle løvbærende Træer og Busktræer tjenlige; dog bør man ikke lade de sidstnævnte blive for gamle, da deres Stub ellers vilde uddøe. Underkrovene affrøves derfor efter 15 til 18 Aars Forløb, undertiden og før denne Tid, ligesom Jordbundens Beskaffenhed tillader det.

Enhver der anlægger sine Hugster paa aabne ubenyttede Strækninger af sine Godser, hvor Brændsel mangler, kan derfor paa en let Maade og med ringe Bekostning forbedre dem meget betydeligen herved.

§. 80.

Om de levende Hækker i Almindelighed.

Naar man vil anlægge levende Hækker, bør man være forsynet med saadanne Træarter, der findes tjenlige til dette Brug, og som dertil ere opelskede. Dette opnaaes sikkerst ved Planteskoler; da de i Skoven oprykkede unge Træer have ubetydelige Rødder, ere allerede forknyttede, og om de end ere smaae, dog for gamle og udnyttede til Omplantning. Dette er Aarsagen til Hækkernes seendragtige Væxt, til de ofte fornødne Udbedringer, og til deres hastige Død.

De inddeles i Almindelighed:

1) I høie Hauger og Bryshækker ved Gangene, hvor de bruges til Siir, Indsatning; og til at forskaffe Læ. De holdes bestandig under Saxen, see ud ligesom de vare høylede, ere og ofte formedelst de derimellem

mellem anbragte Figurer saa vanskabte og unaturlige, at de ere en Bæmmelse for den kyndige og smagfulde Forsthynder.

2) I levende Gierder, til Fredning for Ager og Enge. Disse ere høist vigtige, men i Almindelighed urigtig anlagte og slet vedligeholdte.

§. 81.

Om de store Hauge- og Brysthekker i Særdeleshed.

De store Haugehekker findes endnu mangesteds endog i store Hauger. Det er desbaarsag fornødent at forstaae deres rigtige Opelskning og Behandling.

De Træarter, der skulle stikke sig bedst til slige høie Hekker, maae holde sig godt under Særen, vore tæt tilsammen med Grenene, ikke give nogen Roddyngel fra sig i Gangene, og beholde Lobet længe; de ere: i fugtig Jordbund, Elle, i en tempereret Jordbund Aln, Bøg og Eg, paa en tør Jordbund vindfoglet og ædel Gran (*Pinus échinata*, Aiton) og (*P. abies*, du Roi), det sure Kirsebærtræ, Akacien, og i enhver Jordbund, Linden og Almen.

Til Brysthekker tages: Mark Lon, Berberisjer, Italiensk Stilkballe (*Cytisus sesilifolius*), alle Korneler, rødt Hjelved (*Cratægus coccinea* L.), Mareved, Liguster, graae Piiil, hvid Morbær, vedlugtende Pibeved (*Philadelphus coronarius*), virginisk Kræge, Quæder, Brietorn Korsved, almindelig Stilkballe, Ribs, Stikelsbær, Hyven Rose, buskede Piiilarter, Qualkved-artet Spiree, Barbind, og Sneebold Qualkved.

Naar saadanne Træarter opelskes enten af Træ eller ved Stikker, og sættes siden i Planteskolen, tvende

Kod fra hverandre; da bør Grenene, som udskyde fra Stammen affstudsés indtil en Afstand af tvende Tommer fra den. Dette foretages ved Løvtrærne om Foraaret, og ved Naaletrærne om Vinteren. Fra disse efterblevne Stykker af Grenene udbryder igien en Mængde nye Qviste, hvilke, naar de have fuldendét deres Skud, bør affstudsés atter ganske kort med Hugesaxen; Toppen derimod bliver endnu urørt.

I næstfølgende Aar fremvokser endnu flere Qviste; disse bør da kun paa de tvende modsatte Sider skarp beskæres med Saxen, men i Linien affstudsés de saaledes, at de ikke hange fast i hverandre.

Efterat de have opnaaet den behørigé og forlangte Høide, affstudsés Toppen paa Løvtrærne om Foraaret, men paa Naaletrærne om Vinteren, med Hugesaxen; og beskæres de første om Sommeren, men de sidste om Vinteren.

De ere da nu skikkede til at opfylde deres Bestemmelse, og kunne i næste Høst eller Foraar sættes hen paa Stedet, hvor de skulle blive staaende og hvor de sikkert ville trives vel, saa at de inden kort Tid vore tæt i hinanden. Ved denne Opelskningsmaade behøves ikke nær saa mange Træer til en Hekke, som man ellers sædvanlig bruger.

§. 82.

Om de levende Gierder.

De levende Gierder opelskes paa de fleste Steder saa slet og ufaldkomment, at Viemedet ikke opnaaes med dem, hvorfor man maa sædvanlig søge Tilflugt til de Brænde opslugende Riiegierder, der ere en Pest for Skovene.

Det tilskrives da blot den flette Jordbund, naar de levende Gierder ikke ville lykkes; og man indseer ikke, at den stodesløse Opelsningsmaade af de dertil brugte Træer; det bagvendte Anlæg, den urigtige Behandling af Hekkerne; og i Bysynderlighed det flette Valg af Træarterne, ere Aarsagerne til, at de levende Gierder mislykkes.

Uuægtelig kunne levende Gierder frembringes paa enhver Jordbund, som er værd at frede; da Jorden i Gierdelinien kan forandres og forbedres efter Behag, og en tienlig Træart dertil udvælges.

Intet er derfor mindre hensigtsmæssigt, end naar gamle Buske af Hvidtorn Uxved, som have staaet i en god Grund, og Skygge, opgraves og anvendes til Gierdeplantning i en brændende Sandbund; eller naar man planter levende Gierder i en stid og fugtig Jordbund, der ofte oversvømmes. Saadanne Urimesligheder har jeg ofte forefunden paa mine Reiser *).

Man finder allerede saa meget skreven om levende Gierder, at man næsten maatte holde denne Materie for udtømmet. Ikke destomindre tilstaaer jeg oprigtig, at jeg anseer alle givne Forskrifter for saa utilstrækkelige, at man ikke kunde følge dem med Sikkerhed i Anlægget af levende Gierder.

Denne min Mistillid reiser sig fra den Kundskab, jeg har om en stor Deel af Træarterne, fra den Erfaring jeg har om deres meget forskiellige Opelsningsmaade, og fra de mange baade heldige og uheldige Forsøg jeg har gjort med Anlæg af levende Gierder, uagtet de ere blevne efter en rigtig Theorie anstillede i forskiellige Jordarter.

Uden

*) Det er at beklage, at det samme kan siges om Anlægget af flere levende Gierder i Danmark. V.

Uden at opholde mig ved de af andre begangne Feil, har jeg, i Henseende til denne for enhver opmerksom Oekonom saa værdige Gienstand, gjort mig følgende Regler, som jeg her vil fremlægge, og underkaste Kunstdommerens Kritik og Prøvelse.

§. 83.

Forsigtigheder man har at iagttage ved de levende Gierder.

De levende Gierder skulle frede Hauger, Marke og Enge fra al Beskadigelse. De bør altsaa indrettes saaledes, at denne Hensigt kan opnaaes.

Dersom levende Gierder skulle anlægges i saadant Viemed og til den saa nødvendige Besparelse af Gierdesel, da bør

- 1) saadanne Træarter vælges, som i Henseende til deres Væxt og Varighed, (uagtet al voldsom Beskadigelse) ere bedst skikkede dertil.
- 2) Bør Planterne opelskes overeensstemmende med den attraaede Hensigt.
- 3) Bør deres Egenskaber overveies i Hensyn til Jordbundens Forskiellighed, saa at man vælger de tielligste Træarter for den Jordbund, hvor det levende Gierde skal plantes.
- 4) Desuden beroer det, efter ommeldte Omstændigheder, paa Jordens Tilberedning i Plantningslinien, og
- 5) paa Anlægget selv efter de forskiellige Methoder, i Hensigt til
 - a) Hekkeliniens forskiellige Beplantning, og de Haandgreb og Fordele, som derved anvendes.
 - b) Det levende Gierdes Fredning, og
 - c) dets

c) dets Istandsættelse; endelig

- 6) beroer det ogsaa paa den behørigte Vedligeholdelse af det anlagte Gierde.

Dets Opførelse, Anlæg og Vedligeholdelse har meget tilfælles med Planteskolevæsenet. For desto lettere at kunne overse det Hele, skal saadant her samlet vorde behandlet, og intet forbeholdes deraf til næstfølgende Afdeling.

§. 84.

Anpriste Træarter til levende Gierder, som ikke ere tjenlige dertil hos os.

Man er ofte ved fremmede Forfattere bleven foreledet til at vælge saadanne Træarter til levende Gierders Anlæg, hvilke, da de ere for kielne, ikke kunne med god Fremgang anvendes hertil under vort Klima, og saa meget mindre, da deres Kielenhed forøges ved deres Beskæring. Blant hine høit anpriste, men for os ubrugbare Træer til levende Gierder henhøre:

- 1) Ruskartet Harebr. (*Bupleurum fruticosum*).
- 2) Tretornet Gleditse. (*Gleditschia triacanthos*).
- 3) Steenved. (*Phillyrea*).
- 4) Christorn Korsved. (*Rhamnus Paliurus*).
- 5) De altidgrønne Gegetræer.
- 6) Europæisk Tornblad. (*Ulex europæus*. L.) vulgo. *Genista spinosa*.
- 7) Herkulist Tandved. (*Zanthoxylum clava Herculis*).

Mange andre, endog her hos os varige Træarter, stikke sig ligesaa lidet til levende Gierder, da de voxe enten for meget udsprede med Grenene, eller og kunne ikke frede.

§. 85.

De Træarter, der ere bedst skiktede til levende Gierder.

Der gives mange Træarter, som hos os ere tiendelige til levende Gierder, og blant hvilke flere vore paa tør Jordbund; andre derimod elske et tempereret og atter andre et fugtigt Jordmon. Man har ogsaa dem, som kunne enten trives paa en Sandbund eller i en Leergrund. Efter mine Jagttagelser og Erfaringer troer jeg, at disse Træer kunne bringes i følgende Orden:

1) Paa en tør Jordbund.

a) I Sand med Muldjord *).

- 1) Almindelig Berberisfe. (*Berberis vulgaris*).
- 2) Rød Axlved. (*Cratæus coccinea*).
- 3) Almindelig Buffetorn. (*Lycium barbarum*).
- 4) Prikbarret Axlved. (*Cratæus punctata* Ait. *Mespilus cuneifolia* Ehrhart, eller *Cratæus Crusgalli du Roi*).
- 5) Blomme Kræge. (*Prunus domestica*).
- 6) Almindelig Robinie eller vægte Akacie. (*Robinia Pseud-Acacia*).
- 7) Almindelig Alm. (*Ulmus campestris*).

b) I Leer med Muldjord.

- 1) Fjeld Axlved. (*Cratæus alpina*).
- 2) Glindsende Axlved. (*Cratæus lucida*).

De 7 fornævnte Træarter trives ligeledes godt i denne Jordbund.

De

*) Ved Muldjord, forstaaes: det frugtbare Jordslag, der er fremkommet Tid efter anden ved forraadnede Planter. Jo tykkere denne Jordkorpe er, desto frugtbare er Jordbunden.

Overf.

146 Grundsætninger ang. Plantningen.

2) Paa en middelmaadig fugtig eller tempereret Jordbund.

a) I Sand med Muldjord.

Alle foranstorte Arter af første Klasse vore for stærkt i denne Bund; hvorimod følgende ere mere passende for den.

- 1) Almindelig Nun. (*Carpinus Betulus*), tillige med alle fremmede Arter af denne Slægt.
- 2) Røstfarvet Korneel. (*Cornus amomum*).
- 3) Almindelig Liguster. (*Ligustrum vulgare*).
- 4) Hære Abild. *Pyrus communis*.
- 5) Æble Abild. (*Pyrus malus*). Her forståes det vilde Æbletræ *).

b) Leer med Muldjord.

- 1) Mark Løn. (*Acer campestre*).
- 2) Kirsebær Korneel. (*Cornus mascula*).
- 3) Rød Korneel. (*Cornus sanguinea*).
- 4) Hvidtorn Hælsved. (*Cratægis oxyacantha*).
- 5) Slaaen Kræge. (*Prunus spinosa*).

De først anførte 5 Sorter i denne Klasse tribes ogsaa godt i denne Jordbund.

3) Paa fugtig Jordbund.

a) I Sand med Muldjord.

- 1) Sand Tidse. (*Hippophaë rhamnoides*). (Voxer ogsaa i Flyvesandet. V.)
- 2) Brietorn Korsved. (*Rhamnus catharticus*).
- 3) Gul Pii. (*Salix vitellina*).

I Tydskland har jeg fundet denne Pileart i en tør Sandbund. V.

4) See

*) Jeg har seet det vilde Æbletræ vore i en tør Jordbund, som var en Blanding af Sand og nogen Muldjord. V.

- 4) Selve Pilen. (*Salix capræa*).
 - b) 3 Leer med Muldjord.
- 1) Almindelig Mareved. (*Ilex aquifolium*).
- 2) Tyndst Mispel. (*Mespilus germanica*).
- 3) Døde Abild. (*Pyrus Cydonia*).

De første 4 Sorter i denne Klasse, lyffes og
saa i den sidste Art af Jordbund *).

§. 86.

Alle Træer til levende Hækker bør opelskes i Plan-
testkolen.

De Træer, som anvendes til Hækker og levende
Gierder, erholdes enten

- a) ved Frøe,
- b) ved Afstaggere, eller
- c) ved Stikker.

Man behandler dem i deres spæde Alder ligesom
Træerne i en Planteskole, for at forskaffe dem gode Rød-
der, og give dem derved god Fremgang i Hækken, tillige
med den fornødne Varighed.

Til den Ende bør de Træer, som ere opelskede paa
en af foranstøtte tre Maader, røgtes i Planteskolen, ind-
til de have opnaaet en liden Fingers Tykkelse, uden at
deres Høide kommer verimod i nogen Betragtning.

*) Denne Liste kunde endnu betydelig forøges, da vi eie flere
saavel inden som udenlandske Træarter, der kunne tiene
til levende Gierder, men for at undgaae Tjientagelse,
skulle de først i den anden Deel blive omtalte. V.

§. 87.

Forsigtigheder ved Planternes Opelskning til
levende Gierder,

Man giver meget vel, dersom man strax søger at forskaffe Planterne fra deres spæde Alder, den samme Jordbund i Planteskolen, som de siden efter faar paa det Sted, hvor det levende Gierde skal anlagges. I det mindste gaaer man pakkere til Verks, naar Jordbunden i Planteskolen ikke er fugtigere og federe end den, hvorpaa Heften skal staae, hvilket gielder for alle Træers Omplantning og er en almindelig samt vigtig Regel ved Trædyrkningen i det Hele.

Saa lidet man bør ønske, at Træerne i Hefterne skulle forknyttes og blive sygelige; saa lidet gavnligt er det dog, naar de vore for frødigen og stærkt. Detsaarsag er og i §. 85 den Virkning, som Stedets Beliggenhed saavel som Jordbunden har paa de forskiellige Træarter, taget i Betragtning. Akacien vilde, paa en fugtig Leerbund med Muldjord, vore til et stort Træ, og Stammen opnaae paa en Tid af 15 Aar Tykkelsen af 15 Tommer i Giennemsnit. Den vilde altsaa i denne Jordbund være lidet tienslig til den attraaede Hensigt, da den derimod i en Sand med Muldjord fuldkommen vilde svare til den. Mark-Lønnen eller Mauren, og den almindelige Hvidtorn (Akselved), vilde vise en modsat Virkning paa en hoi og tør Sandbund. De maatte her sættes ganske tilbage i deres Bort, forknyttes, og inden kort Tid aldeles bortdøe. Formedelst saadan forskiellig Bort, bør altsaa ikke forskiellige Træarter sættes iblant hverandre, men enhver særskilt Strækning af Heften kun bestaae af et Slags Træer.

§. 88.

Forsigtigheder ved Anlægget af et levende Gierde.

De Jordarter, som udfordres til et levende Gierde, ere enten allerede for Haanden der, hvor det skal anlægges; eller og at de bør føres derhen, og blandes med hinanden, efter den meddeelte Anvisning.

Dersom Jordbunden er for fugtig til den Træart, som man vil plante, da graves en Grøvt trende Fod dyb, langs ved Siden af Linien, hvor Heften skal staae. Med den opkastede Jord forhoies Grunden i Linien, og med den opføres en Vold, paa hvilken Plantningen foretages, naar Jorden i Forveien er traadt vel fast. Er Jordbunden derimod for tør; da drages en Grøvt langs i Plantningslinien, og den opkastede Jord lægges paa begge Sider af den, dog gøres Grøften kun halvandet Qvarteer dyb, og Jorden blandes i Grøften med en for Træarten passende Jordart, hvori Plantningen da foretages. Men dersom Stedet og Jordmonet er bekvemt til Anlægget af det levende Gierde, da omgraves Jorden der, hvor det skal sættes trende Fod breed og en god Fod dyb, for derved at blive noget skør.

§. 89.

Narstiderne, i hvilke de levende Gierder anlægges.

Der kan ikke bestemmes nogen vis Narstid for Plantningen af et levende Gierde. Man maa heri rette sig efter Omstændigheder, og efter Jordbunden, om denne er enten tør, tempereret eller fugtig.

I den tørre Jordbund bliver Esteraaret, i den tempererede, saavel Esteraaret som Foraaret; og i den fugtige Jordbund er Foraaret især den bedste og bekvemmeste Tid

Lid for at sætte det levende Gierde. Imidlertid forbre dog adskillige Træarter en Undtagelse fra denne Regel; og det er nødvendigt at bemærke den.

1) Paa en tør Jordbund,

Hvor man i Følge Reglen burde plante om Eftersaaet; forlanger derimod

1) Almindelig Robinie eller vægte Akacie. (*Robinia Pseud-Acacia*. L.) at sættes om Foraaret; da Erfaring lærer, at den sædvanlig gaar ud om Vinteren, naar den plantes om Eftersaaet.

2) Paa en middelmaadig fugtig eller tempereret Jordbund,

hvor Plantningen efter Forskriften kan foretages saabel i Vaar, som Høst, maa

a) Kirsebær Korneel. (*Cornus mascula*) nødvendig plantes i Eftersaaet, da dens Blomsterstand i Februarii Maaned giver den en tidlig Bevægelse af Saften, hvorved dens Plantning om Foraaret vorder farlig.

b) Almindelig Liguster (*Ligustrum vulgare*.) maa derimod plantes om Foraaret, da den ellers bortfryser.

§. 90.

Undtægning til levende Gierders Plantning *).

Træerne, som bruges til levende Gierder, udplantes paa forskiellig Maade, efter Træarternes særskilte Natur;

*) Saa rigtige og grundede disse Forskrifter ere, som Hr. von Burgsdorf her giver for Opelsningen af levende Gierder, saa udfordre de dog nogen Forandring for at kunne blive almindeligen fulgte af den Danske Landmand. PlanteSkoler ere saa faa i Dannemærk, at enhver som vil

tur; men hvilken Plantningsmaade man endog skal vælge, bør Træerne stedse være forsynede med mange og gode Rødder.

At

vil sætte levende Gierde, ikke kan forskaffe sig herfra den Mængde af unge Planter, som dertil udfordres. De vilde desuden blive ham for kostbare. Dernæst maa det Hegn, som den Danske Landmand opfører, strax være lovligt og forskaffe fuldkommen Fredning, hvilket savnes i Begyndelsen ved det levende Gierde, som Hr. von Burgsdorf opelsker. Det freder ikke heller, naat det skæves eller kappes, hvilket er ligesaa stor en Ufuldkommenhed, som hiin. Den Danske Landmand, som vil opelske levende Gierder, maa derfor først opføre en Jordvold med tvende Græster efter Hegns Forordningen af 29 Octobr. 1794 og dernæst plante Gierdet oven paa Diget, hvorved de Burgsdorfske Forholdsregler ville tiene ham til en vigtig og grundig Veiledning. Saadan en Jordvold skal holde 7 Qvarter i lodret Høide, være i det mindste 3 Alen breed i Grunden, hvor Jordmonet er godt og fast, og 4 Alen i løs og sandet Jord. Græsterne skulde i det første Slags af Jordbund være 9 Qvarter brede og 6 Qvarter dybe i lodret Maal, derimod $3\frac{1}{2}$ brede i løs og sandet Bund. Græsten faaer den største Ekraahed paa den Side, som vender mod Diget, hvor det ogsaa er forsynet med en Rod fra $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Alens Brede, paa det at Diget ikke skal nedstride. Digets Sider faaer den Ekraahed, at det i det mindste har ovenpaa en Brede af 6 Qvarter. Man kan da sætte paa det 3 Rader af Træplanter, hvoraf de trende yderste kunne staae $\frac{1}{2}$ Alen fra Digets yderste Kant, og derved være mindre udsat for at udtørres. Raderne selv fik paa denne Maade en Afstand af 1 Qvarter fra hinanden, og vilde saaledes give et desto tættere Hegn. Skulde man af Mangel paa Træplanter nødes til at tage Busktræer af Skovene, da sættes de derimod formedelsi deres Størrelse kun i en Rad. Hr. General-Garten-Inspektør Schmidt paa Nyegaard ved Hadersleben har meddeelt mig en Efterretning om den Maade, man sætter levende Hegn i Apenrader og Hadersleb Amt, den jeg her skal meddele, da jeg ikke finder den almindelig bekendt, og da den tillige indeholder adskilligt nyttigt. Han beretter herom følgende:

”Man

At plante levende Gierder bed at sætte Stikker af de Træarter, der paa denne Maade lade sig formere, er vel

"Man graver Græssten (mod Naboens Grund) om-
 trent 2 Alen bred og 1 Alen til $\frac{1}{2}$ dyb, lægger de grænse-
 Tærv med Græssiden mod Græssten, saaledes at der bli-
 ver en Kant eller Digefod, omtrent af en god Haand-
 bred, hvorved Diget eller Jordvolden forhindres fra at
 falde ned, dersom noget af Jorden i Kanten af Græs-
 sten skulde løøne sig, (her tales om Leer eller anden sam-
 menholdende Jordart, og ei om Sand eller løs Grund).
 Er Diget opsat om Koraaret, plantes Heget derpaa det
 følgende Efteraar, er det derimod opkastet om Efteraa-
 ret, kan det beplantes i Koraaret; dog holder man det
 almindeligen for bedst at lade Jorden ligge et Aar over,
 for at giennemvirktes af Sol, Regn og Frost, førend
 Plantningen foretages."

"Naar der skrides til Plantningen, er det første Ar-
 bejde at opgrave Planterne, som sædvanlig tages i Sko-
 ven. Opgravningen forrettes mere med en paa Enden
 bred og skarp Rybdestang end med Spaden, der kun
 bruges til at borttage noget af den øverste Jord med.
 En saadan Jernstang letter Arbeidet meget, og de større
 Rødder hugges dermed over, uden at de flekkes eller træv-
 les og behøve næsten ingen Beskiering. Disse opgrave-
 de Planter læsses paa Vogn og køres til Stedet, hvor
 de skulle plantes; derefter graves en dyb Kanal i Dige-
 kammen, hvori Planterne ned sættes saa dybt de kunde
 komme, og helbes med Toppens lidet over indod Græs-
 tens Side. Naar Jorden er kastet til, og ved Plan-
 ternes stærke Rystning bragt til at sætte sig tæt om Rød-
 derne, trædes den temmelig fast, og tillige gøres da en
 Jordhyning langs ved begge Sider af Planterne, saa at
 de staae i Midten deraf; dette er nødvendigt, deels
 for at kunne vande dem i en tør Forsonner, og deels
 for at Regn og Snevand kan synke ned til Roden og
 ikke løøbe ned af Diget fra Planterne. Derefter afhug-
 ger en Mand Toppens af Planterne, sædvanligen 1 Alen
 over Jorden. Dette skeer med en liden meget skarp Ør-
 i den ene Haand, og et Stykke haardt Træ i den an-
 den, hvilket han holder under Plantetne, hvor de skulle
 over-

vel den hastigste og letteste Anlægningsmaade; men den er tillige den usuldsomneste. Stikker her, ligesom Træplanter

"overhugges." Hegnet er da for saavidt færdigt. Frygter man nogen Vold af Creature, bliver det fornødent at sætte et lidet saakaldet Stikgjerde ved den indre Side af Hegnet, som kan afholde Creaturene og især Kaar, der ere overmaade skadelige for levende Hegn. Alt stort Ukrudt maae i Begyndelsen bortluges eller haffes bort fra slige Hegn."

"At man her bruger store Planter, ja ofte temmelig store Buske, naar de kunz ikke forhen have været afhugne og have alt for tykke gamle Rødder, skær, fordi et saadant nyt Hegn stor skal kunne fredda for alle tamme Dyr; denne Hensigt foraarsager ogsaa, at Planterne maa sættes tæt sammen, hvilket vilde udfordre alt for stort et Antal, naar de kunz vare smaae eller havde enkelte Stammer.

De Træer, som her udgøre det levende Gjerde, ere i Almindelighed Hvidtorn, Årelved, almindelig Hessel, Hvi Aak, Selje, graa, spidsbladet, hvid og Rødt Piel, Fuglebær Røn, Slaaen Kræge, almindelig og Hyven Rose, Brambær Klynger, almindelig Bøg, Alun, Feg og Skov Abild (Vildt Æble Abild). Hesselene er det almindeligste Træ i de her værende Gjerder, men Grenene lide altid i Epidisen, hvor den er meget udsat Nordvest og Sydøst Vindene; den kappes hvert 10 eller 12 Aar. Åften modstaaer derimod Vinden, og nyttes til mange Slags Agerdyrknings Redskaber, naar den staves. Af alle Piele Arter foretrakkes her Selje Pilen, da dens Bark affattes med Fordeel til Garverne. Denne tillige med den graa og spidsbladede Piel lider mindst af Foraars Nattefrosten, som ofte ødelægger de unge Skud paa Rødt Pilen. Fuglebær Røn modstaaer hyppeligen Vinden, og voxer tillige i en stærk Jordbund. Alunen er her ikke saa almindelig i Gjerderne som i det Hølske, hvor den viser, at den lader sig nære med et flattere Jordsmon og modstaaer bedre Vinden end Bøgen. Egen fortjener ogsaa meer Opmerksomhed til levende Hegn, end man her stienker den, da den giver godt Hegn, og ved Kapningen saa megen Fordeel, hvilket de levende Gjerder

planter og Afslæggere, i Forveien opelskes behørigen i Planteskolen for at faae tilstrækkelige Rødder, og først dannes til virkelige Planter.

Har

der i Grevfabet Ranzau bevise. Men af alle vore indlandske Træer burde man lægge meest Vind paa Skov-Absiden til levende Gierder, da den vøjer hastig, freder hyperligen, trodser Vinden, taaler en tør Jordbund, og giver haardt Veed, som er fortrinlig godt til Brændsel. Birken, som giver saa smukke levende Gierder i Holsteens sandige Egne, savner man her. Dens Anvendelse til Hegn er ikke kiendt i det Slesvigskke, uagtet den kunde opelskes til saa stor Nytte paa de mange nøgne Diger, som ere her fremkomne ved Udsiftningen, og ikke kunne hegne formedelsi den sandige Grund. Paa flere Steder mellem Eckernförde og Rendsborg ligesom i det Holsteenske giver Ellen godt Hegn paa sandige Jordvolde; hvor lidet endogsaa dette Træ synes at finde her et naturligt Børested, og den Fugtighed, som det forlanger for at vore frodig. Imidlertid bør det bemerkes, at Digerne, som man opfører her for at beplante dem med levende Træer, ere meget lave og brede, hvorved de blive forholdsvis fugtigere end de høiere og smalere Diger. Jeg har ofte fundet hline Diger af 5 Qvarteers Høide, 8 Qvarteers Brede, og deres Væg næsten ganske lodret staaende. De Diger, som opsættes om de Kongl. Forstindhegninger i det andet Slesvigskke Distrikt, holde i Grunden 3 Alen, i Høiden 8 Qvarteer og ovenpaa i Bredden 6 Qvarteer. Saadant Dige har kun en Græst paa den udvendige Side, som er 3 Alen bred, og 2 Alen dyb. Hvor Diget støder paa en Mose eller løs Grund, bruger man paa nogle Steder at lægge Elle-Stager i Grunden af Diger, paa hvilke det sættes. Skeer dette i Foraaret, give de Stænger, som ligge udvendig i Foden af Diget, Kviste, der vore op, og fæste Jordvolden for neden. Hvor man har Forraad paa El, kan man derfor undvære Flekkegræfter i saadan en Grund. Om Jordvolde og levende Hegn see mere i Høeghs Anviisning til et vel indrettet Jordbrug for Gaardmænd og Huusmænd paa Landet S. 9 m. fl., og Almanakken for Aaret 1793.

V.

Har man forsynet sig med saadanne Planter, og tilberedet Jorden i Plantningslinien efter §. 88 enten paa den ene eller anden Maade, drages en Snoer langs paa Linien, hvorefter man graver en smal Plantningsgrøft, ligesom det skeer i Planteskolen, i Folge §. 52. I denne Grøft sættes de unge Planter 9 Tommer fra hinanden, efter §. 53, 54 og 55, og atter drager man i en Afstand af 9 Tommer fra denne Linie en jevnslides løbende Grøft, som behandles paa samme Maade; dog saaledes at Planterne i denne Linie ikke sættes tvært over for dem i hiin første, men afvejlende som .'.', hvilket beforder Gierdets Læthed og giver dessto bedre Plads for Rodderne.

§. 91.

Det nye levende Gierde bør i Begyndelsen frettes.

Saa snart det levende Gierde er plantet, bør man tillige sørge for dets Fredning, da det i de første Aar ikke kan bestierne sig selv, mindre den indhegnede Plads.

Paa hvilken Maade man ogsaa gjør denne Fredning i Hensyn til de lokale Omstændigheder; saa bør den dog saaledes anbringes udenfor de beplantede Linier, at intet Dvæg kan naae Planterne, eller komme indenfor i Hegenet. Har man saaledes indhegnet det, er Anlægget fuldført, hvorefter følger dets tilbørlige Røgt og Vedligeholdelse.

§. 92.

Hvorledes det levende Gierde bør røgtes.

I første Sommer renses Planterne fra Ukrudet, og vandes i paakommende Tørke. I næstfølgende Plantningstid optages de Planter, som hiit og her ere udgaaene,

og nye af samme Art sættes i deres Sted. Aaret, efter at de ere plantede, naar de nemlig have staaet en Sommer over, bør de alle uden Undtagelse affiæres i Martii Maaned med en skarp Kniv tæt ved Jorden.

Sommeren derpaa fremkomme en Mængde nye Stamme-skud og Roddyngel, som i Augusti Maaned befiæres med Saxen paa begge Sider af Hekken, saaledes, at Hekken for det første ifkun bliver en Fod bred. Det næste Foraar derefter nedsættes dens Høide ved Saxen indtil en Fod; men de skarpe Kanter af Hekken befiæres saaledes, at Ryggen bliver tilrundet, i hvilkes Form den bestandig bør vedligeholdes, da den ellers vorder for lys nedentil, gaaer hastig ud, og undertrykker sig selv, naar den er ligesaa bred oven som neden, eller maaskee holdes endnu bredere oventil.

De nye Øviste, som fremsthyde atter i den tredje Sommer, befiæres igien om Foraaret ligeledes straaes med Saxen, men man lægger bestandig noget til Hekkens Høide og Brede.

Saaledes vil den omfider blive uigiennemtrængelig, og inden kort Tid opnaae den tilborlige Høide. Det er en Hovedsag, at det første Aars Skud holdes vel kort, og at Hekken ikke for hastig faaer sin tilborlige Høide, da dens Læthed og Varighed beroer især derpaa.

§. 93.

Det levende Gierdes Vedligeholdelse og Benyttelse.

Jeg behøver vel ikke her at erindre om, at alle Aabninger i Gierdet, som indfinde sig i det første Aar, maae udbedres; ligeledes bør Befiæringen i Julii Maaned ikke forsømmes i Fremtiden.

Gaa.

Saa snart det levende Gierde er tilstrækkeligt tæt, og saa høit, at det fuldkommen kan frede, borttages det døde Hegn eller Riisgierdet. Man har vel at iagttage, at ingen Stavre bliver staaende i Jorden og raadner, hvilket er meget skadeligt for Hekken, da dens Rodder udsættes for at befænges af de raadnende Pæle, og Hekkestammen bekommer derved Brand.

Skulde der paa de gamle levende Gierder findes Rabninger ved Jorden, (som dog ikke lettelig skeer ved de Hekker, der paa anførte Maade ere anlagte og vedligeholdte), da vilde Haver og de tamme Høns bekomme fri Indgang i Indhegningen. Man planter derfor paa slige Steder alle Slags af Stikkelsbærterne saa tæt sammen som mueligt er, hvorved Rabningerne tilslukkes. Dog er det ikke raadeligt, at lade et levende Gierde staae længere end i 35 Aar. Det aftager efter denne Tid, og en nye Hekke maa derfor omsider plantes. Man gjør derfor bedst, naar man om Foraaret afhugger slige gamle Hekker tæt ved Jorden med en skarp Øre. Stubbene eller Stødene forfriskes meget derved, drive atter en Mængde nye Skud, som behandles paa samme Maade som en nye Hekke, saa at de igien give et levende Hegn.

Nytten af disse gamle Hekker vil maastee paa mange Steder ikke ansees at være saa ubetydelig, som den virkelig er i de Egne, hvor man har Forraad paa Brændesed. Jeg ønsker, at min anvendte Klid paa denne oekonomiske Gienstand maatte opmuntre andre til at gjøre Forsøg med at anlægge levende Hegn efter denne Forskrift, og at sand Nytte herved maatte stiftes *).

§. 94.

*) Jeg har allerede den Glæde at see paa Frue Humboldts Gods, ved den Tegelse Mølle en meget lang Hvidtornhekke, som er anlagt efter denne min Forskrift, og findes i en fortreffelig Stand. Anmerk. til andet Oplag.

§. 94.

Træerne til Lustbuskaser, (Bosquets) bør opelskes i Planteskolen.

Foruden alle hidtil berørte Hensigter med Planteskolevæsenet kommer denne endnu dertil, at man derved kan opelske enten til sig selv, eller til Salg, en Mængde af saadanne Træer og Busktræer, som formedelsf deres Skønhed tiene til Siir og smagfulde Afvekslinger i Lustbuskaser og Naturhaver. Saadanne Træer betales endnu stedse dyrt, uden at de have nogen almindelig erkendt oekonomisk Nytte. Imidlertid frembringer Naturen dog intet forgiæves. Aarsagen ligger allene hos os og i vore indskrænkede Kundskaber, at vi ikke forstaae at anvende enhver Plante til Nytte for os.

Træarternes Formerelse og de fremmede Arters Naturalisering er yderst vigtig for enhver Stat. De have derfor uanægtelig Fortieneste, der med Overlæg og Kynighed beskæftige sig med Trædyrkningen, og der anstille Forsøg med fremmede Træarter. De erhverve sig derved mange Erfaringer og gjøre nye Opdagelser, hvorved enten strax, eller dog i Fremtiden frembringes mere Ræring, og andre Bequemheder for den mindre tænkende Medborger. Disse Produkter erhverves da i Landet paa en lettere, mindre bekostelig, og med Finansvæsenet mere overeensstemmende Maade.

Den Dadel; saadanne Beskæftigelser ere underkastede, og de Hindringer, som man lægger dem i Veien, ere aabenbare Beviser paa Ufornuft, Misundelse og hvor lidet de Mennesker, som ere Aarsag heri, deeltage i Landets indvortes Berigelse.

Hvad vilde vi nu vel her i Tydskland have for Levnets og Klædningsmidler, dersom Industrien ikke havde ladet os komme i Besiddelse af saa mange Produkter, dem vi have faaet fra saa langt bortliggende Lande, enten ved Beboernes Godhed eller deres Eenfoldighed. Uden dette maatte vi endnu have stillet vor Hunger med Agern, og stiuile vor Nøgenhed med raae Hude.

§. 95.

Opmuntring til nærmere Kundskab om de fremmede Træer og Busktræer.

At Naturhaverne ere blebne saa almindelige i Europa, vidner ikke allene om Nationernes Oplysning og bedre Smag, men tillige om vor Deeltagelse i den delgjørende Naturs Skønheder. Det fortræffelige Tydske Verk: Theorie der schönen Gartenkunst, af Hirschfeldt, hvilket er oversat i adskillige Sprog, tiener os til sand Vre.

Maatte vi dog ikke blot staae stille herved, men tillige beslutte os paa at forbinde det behagelige med det nyttige, og ved denne Leilighed gjøre os nærmere bekiendt med de fremmede Træarter, deres Egenskaber, Fremvæxt, Barighed, Nytte, og ikke lade sig nøie blot med at besidde dem, ofte under falske Navne.

Blandt de Tydske, fortiene især en. Münchhausen og du Roi, Efterverdens Tak, at de ved Forsøg og Jagtagelser have banet Veien i dette Fag, og givet os saa megen Kundskab, ved hvilken vi sikker kunne gaae videre frem. Dem skyldte vi ikke alleene Kundskaben om saa mange Træarter, der tribes fuldkommen vel i Tydskland; men de have ogsaa lært os Omheligheden af at gjøre Lustspring,

spring, og at opelske Planter fra de varmere Lande hos os i det Frie *).

Slige Forsøg opvakte hos eftertænkssomme Forsthyndere en billig og grundet Mistillid til Handelsgartnernes Fortegnelser. Andre derimod fortsatte deres Forsøg, og fandt, at mange Træarter, som forhen bleve opelskede og vedligeholdte i Wexthusene, vare saa haardsøre, at de hos os kunne udholde Veirliget i det Frie.

For den varmere Deel af Tydskland har Hr. K. r. Medicus i Mannheim udrettet meget for denne Sag; og hiin Deel af Tydskland tør love sig endnu mere af hans Bestræbelser. Dog bliver det kun under saadanne Mands Hænder giørligt, at naturalisere fjerne Træarter, hvor til Foranstaltningerne fordrer megen Kyndighed, sand filosofisk Aand og utrættelig Virksomhed. Under de almindelige Forsthynderes Hænder vil man ikke kunde forvente nogen Glæde, mindre væsentlig Nytte deraf.

§. 96.

Ikke alle fremmede Træer og Busktræer ere skikede for vort Klima.

Det vilde i Betragtning af det foregaaende ikke være overflødigt, til Slutning af denne Deel at meddele en

For-

- *) Et endnu mere frugtesløst Arbejde vilde det være, i vort kolde Nordøst at tænke paa at opelske Træer fra de varme Lande, eller at naturalisere, og bringe dem til den Højde og Hørlighed, de opnaae i deres Fædreland. Slige Træarter, naar de endogsaa kunde udstaae vort Klima, vilde erholde hos os en saa forknyttet Vægt, og blive saa ukjendelige, at man neppe skulde ansee dem for at høre til den Træart, af hvilken de ere bleodne opelskede.

Anmerk. af Oversætt.

Fortegnelse over de Træarter, som efter sikker Erfaring funde tribes i den mellemste Deel af Tydskland, eller i de under samme Klima liggende Lande, og som desaaarsag udgiøre en almindelig Gienstand for Plantaveksenet i Tydskland. Man vil, i Sammenligning med andre be-
kiendte Fortegnelser, finde Antallet paa Arterne og Afar-
terne meget formindsket, og man bør derfor ikke undres
over, naar de Sorter, som her savnes, ikke have villet
tribes i den mellemste nordlige Deel af Tydskland.

Skaden er ubetydelig, man lider ved uheldige Forsøg med de Træarter, der opelkes blot til Afvoexling og til Pryd i Naturhaverne og Lystbustkaser, da de altid kun dyrkes her i det Lidet, men derimod er Tabet betydeli-
gere, naar store Anlæg af slige Træer og Busttræer mis-
lykkes. Store Bekostninger ere giorte, og den Uvidende
lover sig af disse Træer betydelige Fordele, som dog ikke
kunne forskaffes, da hine ere for kielne under vort Klima.

Alle de Træarter, som blot opelkes til Brug i Na-
turhaverne uden at have nogen hidtil bekiendt oekonomisk
Nytte, ere altsaa Gienstanden for det skionne Havevæsen.
Men da saadant ikke uden oplærte Konsts og Lyst-Garte-
nere, (der bør forstaae Trærnes Egenstaber og Røgt),
lader sig tænke; saa gjorde jeg maaskee et Indgreb i deres
Konstlaug, dersom jeg desangaaende vilde foreskrive dem
Love, som de dog ugierne modtog fra en Fuster. Jeg
vil desaaarsag (blot for deres Skyld, der eie Haver),
tillige anføre i Hovedfortegnelsen de Træarter, som endnu
ikun henhøre til det skionne Gartnerie, og merke de Arter,
som i deres Ungdom ere kielne, med det Tegn ○; men de
bestandig kielne Sorter, med et Kors †; hvorved Eierne
sættes i Stand til at bedømme hvorvidt saadanne Træer
ere bleve behandlade med Kyndighed. Ved disse Tegn

og ved de forhen giorte Bemærkninger, blive de tillige underrettede om, at saadanne Sorter kun tiene til Legeverk hos os *).

§. 97.

Konstig Formerelse af den i Planteskolen værende Forraad af Træer og Busktræer.

Ved Træedyrkningen, hvor man beskæftiger sig med mange Træarter, er Planteskolen det Middel, ved hvilket man kan paa mange Maader hastigen og sikkert formere, og forplante Afarterne, der alleene ved Konsten kunne vedligeholdes, da de, som forhen er meldt, opvokse af Frøet, gaae tilbage til deres oprindelige Art. De herved forekommende Forretninger henhøre altsaa ligeledes til Planteskolens Røgt og Vedligeholdelse.

Ved disse muelige, allerede tilforn afhandlede kunstige Formeringsmidler, er man i Stand til, af en eneste Plante, der lader sig formere ved Stikker, at opvokse inden faa Maas Forløb en saa anseelig Mængde af gode og unge Træer, at det aldeles overstiger deres Forventning, der ikke allerede have forsøgt saadan en Opvoksningsmaade.

Andre Træarter, som ikke kunne formeres paa denne Maade, men vel formedelst Afslagning, frembyde deres nedhængende Grene til megen Fordeel for denne Operation.

Atter hos andre Sorter, der skyde Rodtyngel, afstødes de med Rodder forsynede Skud fra deres Roders Stamme,

*) Disse Tegn skulle ogsaa vende anførte ved alle de Træarter, der vise sig tielne under vort Klimat.

stamme, og sættes særskilte i Jorden, hvorved de opelskes til Træer, og Antallet af Afartens Individuer forøges.

De øvrige vilde Stammer, som findes i Planteskolen, kunne tiene til Podning, Kopulering og Okulering, og til Afarternes Vedligeholdelse og Formerelse.

Podningen og Kopuleringen efter de forskellige Metoder, foretages, førend Saften kommer i Bevægelse; Okuleringen skeer derimod fra Midten af Julii Maaned indtil Midten af August, naar Træerne have fuldendte deres Stød i Længden. I den særskilte Anvisning til Dyrkningen af enhver Træart, skal de kunstige Formeringsmidler bemærkes, som passer for ethvert Slags.

Fjerde Afdeling.

Grundsætninger angaaende Udplantningen i det Frie.

§. 98.

Grundsætningerne angaaende Udplantningen bestemmes efter de forskjellige Hensigter, som attraaes dermed.

De i Indledningen ommeldte forskjellige Hensigter ved Træedyrkningen have givet forskjellige Forholdsregler ved Saaningen og de unge Træers Opelsning. Disse Hensigter bestemme ligeledes de forskjellige Grundsætninger, efter hvilke de mangfoldige Træarter skulle udplantes i det Frie.

Det paaligger os nu at anlægge de forskjellige Planter overensstemmende med de forskjellige Hensigter, at foretage de derved forekommende Forretninger med de behørigte Fordele, og endelig under en vis Orden at vøgte og vedligeholde dem.

Man vil paa saadan Maade see den foranstte Nytte, og hæste den mueligste Fordeel for den anvendte Flid og ringe Beføstning.

§. 99.

Beregning over Fordelene ved de unge Træers forstmæssige Udplantning.

Jeg har §. 40. forløbigen ommeldt, og indtil nu forbeholdt mig nærmere at afhandle: at de, som ere be-

retti

rettigede til at anlægge Indhegninger, og at indslutte deres Skove for Creature, men derhos ikke strax forlange noget for Dinene, have den Fordeel, at kunne uden Planteskoler anlægge deres Plantaser, da de unge Planter, i Stedet for først at sættes i Planteskolen, kunne strax i andet eller tredie Aar plantes fra Frøeskolen paa deres bestemte Sted.

Denne Opelskningsmaade er ligesaa sikker som let. Naar Anlægget ikke gaaer saaledes i det Store, at man ikke kan anvende den behørig Omsorg ved den; da har den i visse Maader Fortrinnet fremfor de store Pladsers Besaaening, og koster ogsaa undertiden mindre; thi denne sidste udfordrer en vidtløftigere Bearbejdning af Jorden, som enten steer ved en kostbar Ophafning, Gravning eller ved Pløining. Ligeledes bør Frøet udsaaes i Overflodighed, fordi mangfoldige Tilfælde ødelægge den største Deel deraf; og dog mangler det aldrig paa ledige Pladser, som bør besaaes, dersom det unge Opstuds skal staae sluttet.

Det vilde maaskee ikke være ubehageligt for Forstyn-
derne, at jeg her anførte et lidet Overslag over hvad een
og anden Opelskningsmaade, saavel med løv- som naalebæ-
rende Træer maatte koste, da det tillige gav nogen Oplys-
ning om de store Besaaeninger.

I a) En Magdeburgsk Morgenland eller 180 Rhinlands-
ke Quadrat-Roder (omtrent fire geometriske Skiepper
per Land) koster at besaae med Agern:

- 1) For at pløie Jorden
treende Gange, á 1 Rd. 3 Rd. = Mk. = St.
- 2) for 6 Berliner Skiepper
(18 danske Skiepper),
Agern á 2 Mk., er 2 =

3) For

166 Grundsætning. ang. Udsaaeningen i det Frie.

3) For at henbringe disse
 Aljern til Saaenings-

Stedet 2

4) For deres Udsaaening 12

5) Jorden at tilharbe 2

Summa 5 Rd. 4 Mk. 12 Sk.

Derimod

b) En saadan Morgen Land, naar den skulde be-
 plantes med treaarige Egeplanter fra Frøeskolen,
 6 Rod fra hverandre, vilde medtage 742 Styk-
 ker Planter.

Betales Daglønnen med 24 Skilling Dansk,
 og Vandet til Jordens Redskylning omkring Rod-
 derne ikke tilføres over en halv Mil fra Plante-
 nings Stedet, koster hver Skof eller 60 Stykker
 Planter at optage, transportere, udplante og
 vande, tilsammen 20 Skilling Dansk; dette be-
 løber sig for det hele Antal af Planter for en
 Morgenland til 2 Rd. 3 Mk. 14 Sk., og altsaa
 koster Beplantningen 3 Rd. 14 Sk. mindre end
 Besaaeningen.

2 a) At besaae en Morgenland med Fyrrefrøe, koster:

1) for at ophakke Jorden i

Render 3 Rd. 2 Mk. 2 Sk.

2) Otte Pund reengtort

Fyrrefrøe, á 36 Sk. 3 " "

3) Frøets Udsaaening " " 12 Sk.

Summa 6 Rd. 2 Mk. 12 Sk.

b) For at beplante en Morgen Land med treaarige
 Fyrreplanter, naar de sættes 4 Rod fra hveran-
 dre, udfordres 28 Skof, 22 Stykker (pr. Skof
 60 Stykker).

Under ovenmeldte Omstændigheder koster
høer Skot at udplante 20 Sk.

Omkostningen af at beplante een Morgen
Land beløber sig altsaa til 5 Rd. 5 Mk. 14 Sk.
og er 1 Mk. 14 Sk. ringere end hiin.

Derksom man endnu vilde tillægge Bekostningen paa
Planternes Opelskning i Frøeskolen, og Anlæggets Udbe-
dring, da vilde Beplantningen dog ikke komme til at staae
høiere end Besaaeningen, der ligeledes useilbarlig maa ud-
bredes, og vil dog ofte ikke lykkes *).

§. 100.

*) Denne Beregning lader sig ikke anvende paa det danske
Forstvæsen uden med Undtagelser. Dannemark har for
nærværende Tid saa liden Folkemængde, og Levnetsmid-
lerne saa dyre, at Daglønnen er langt høiere her end i
Tydskland. Beplantningen bliver derfor mere kostbar end
Besaaeningen, og hiin Opelskningsmaade kan derfor ikke,
hvad Bekostningerne angaaer, foretrakkes denne. Efter-
staaende Sammenligning af Omkostningerne, som anvæn-
des hos os paa at besaae og beplante en geometrisk Tønde
Land eller 14000 □ Alen til Skovsopelskning, vil nær-
mere kunne oplyse dette.

Omkostninger af at besaae en Tønde Land
med Ugern.

En Tønde Land koster i Sieland
at pløie fra 8 til 10 Rd dansk. Anta-
ger man Middeltallet, saa vil en tre-
dobbelst Pløining af en Tønde Land be-
løbe sig til

4 Rd 3 Mk 8 Sk

2 $\frac{1}{2}$ Tønde Ugern (efter Hr. Schæf-
fer 4 Tønder) udfordres til Besaaenin-
gen af en Tønde Land. Tønden af disse
koster fra 1 Rd 2 Mk til 2 Rd . Saa-
ledes vilde derfor Besaaeningen efter
Middeltallet beløbe sig til

5 Rd 2 Mk 8 Sk

Sor at udsaae Ugern m. m.

1 Rd 1 Mk 8 Sk

Summa 10 Rd 1 Mk 8 Sk

Omkost-

§. 100.

Den bestemte Afstand, i hvilken de løv- og naalebærende Træer bør udplantes, naar de skulle voxe til store Træer.

Elige unge Beplantninger lykkes upaatvibelig, naar de stee paa den rigtige Maade. Man undgaaer da den

Omkostninger af en Tønde Lands Beplantning med Egeplanter.

Sættes 3 aarige Egeplanter 2
Alen fra hinanden, udfordres 3500
Stykker for at beplante een Tønde
Land. 100 saadanne Egeplanter betales
med 1 *Rid.*, gjør for 3500 = 35 *Rid.* 1 P 8 β

At grave og beplante 100 Huller
betales efter Jordbundens Forskiellighed
med 4 P til 5 P , gjør efter Middel-
tallet at regne for 3500 Huller 26 *Rid.* 1 P 8 β
Summa 61 *Rid.* 1 P 8 β

At beplante en Tønde Land med unge Egetræer koster
altsaa det serdobbelte mod at besaae samme Strækning
med Agern. Vilde man ogsaa med Hr. Burgsdorf an-
tage, at man kunde have Egeplanterne for en ubetydelig
Priis eller for Intet, saa oversteeg dog Beplantnings-
Omkostninger dem af Besaaeningen. Hertil kommer
desuden, at man paa de fleste Steder kan faae Landet
pløiet til Besaaeningen for de Halme, som kunne tages deraf
under Bearbejdningen til Udsæden af Agern, saa at Pløi-
ningen i første Beregning kan ansættes til 0. Egens
Opvækstning ved Besaaening bliver derfor langt mindre be-
kostelig hos os end ved Plantning. Det samme gielder
ogsaa om Fyrrens Opvækstning, hvilken Saaeningsmaade
man ogsaa vælger. Den Kunziske Maade, som Hr.
Brühl har brugt paa Alheden, og som jeg har omtalt i
min botaniske Bestemmelse af de i den danske Lov
omtalte Sandvefter m. m. S. 43, koster paa hver Tøn-
de Land at udsøe 5 *Rid.* i Arbejdsløn; og da Hr. Brühl
bruger

den Befymring for at saae en Mængde af godt Frøe, og Anlægget sees ogsaa paa eengang at være besat overalt hensigtsmæssig med unge Træer. Nogle saa her og der bortdøde Planter kunne igien meget lettere og hastigere udbedres med Planter af lige Alder, end saadant kunde skee ved Eftersaening i de paafølgende Aar, hvilket ofte af

Mans

bruger 18 $\mathcal{L}$ Fyrrefrøe til hver Tønde Land, hvoraf Pundet naar Frøet forskrives fra Hannover, kommer Re-
gieringen næsten paa 3 $\mathcal{P}$, saa koster en Tønde Land at
besaae paa denne Maade henimod 14 *Rid*. Dens Be-
plantning med Fyr vilde derimod være det samme, som
med Agern og beløbe sig til 61 *Rid* i $\mathcal{P}$ 8 β . Den Schæf-
feriske Maade, som afviger deri fra den Kunziske, at det
gravede Hul fyldes med Grønsværet, og med Jorden
af det næstfølgende Hul saaledes, at Grønsværet lægges
omvendt nederst, og den derunder liggende Jord trædes fast
oven paa dette, er meget kostbarere i Sielland, da Arbej-
det af Menneffer er her dyrere, og Jordmonet besvær-
ligere at bearbejde, end i Jylland. 100 saadanne Huller
koste 2 $\mathcal{P}$ at grave, og da der findes henimod 3500 paa
en Tønde Land, saa ville Arbejdslønnen af Hullerne be-
løbe sig til 11 *Rid* 4 $\mathcal{P}$. En Tønde Land besaaes om-
trek for 4 $\mathcal{P}$, og da Hr. Schæffer bruger ikke fulde 10
 $\mathcal{L}$ paa en Tønde Land, saa koster Besaaeningens heraf
efter hans Methode noget over 16 *Rid*. Mindre beko-
stelig er den Saaeningsmaade af Fyrren, som Hr. Kam-
merjunker von Rosen lader udøve med saa megen Held i
det Plønke. Lyngen afbrændes om Vinteren eller Som-
meren, førend Frøet udsaaes om Foraaret, og den eneste
Tilberedning, som den afbrændte Hede saaer, naar Frøet
skal udsrøes, bestaaer i at give den een eller to Tønde af
en Jern-Harve. Bekostningen af en Tønde Lands Be-
saaening med Fyr beløber sig her kun efter forestaaende
Frøe-Priis til 9 *Rid* 3 β , og selv Harvingen kan man
undvære tillige med Lyngens Afbrændning, naar denne er
kort og Græsforpen ikke for tyk, thi da kan man ud-
saae Frøet uden Jordens videre Tilberedning. Heldige
Forsøg, anstillede med Fyrrens Opelsning paa denne Maade
sees i Hornbecks Indelukke paa Cronborg Amt. V.

Mangel paa Frøe, ikke kan foretages. Endelig kan Udsaaingen Eftersaaening have Sted i det Aar, man ikke kan erholde Frøe.

I foransatte Beregning er Afstanden mellem Egeplanterne antaget at være 6 Fod, og Fyrreplanterne 4 Fod i Quinconce fra hinanden.

Denne Regel kan gælde for alle Løv- og Naaletræer, som skulle opelskes til stort Bygningstammer. Der som de bleve plantede længere fra hinanden, kunne de ikke hastig nok voxe sammen med Grenene, og hielpe hverandre i Hvidden, men vilde derimod blive bukkede og forfnyttede Træer. Sætter man dem derimod nærmere sammen, da udfordres flere Planter, end som ere nødvendige; Rodderne vilde desuden ikke faae Rum nok til at udbrede sig, hvilket ofte er det uhyggelige Tilfælde hos de store Besaaninger. Stammerne gaaes indbyrdes, og den attraaede Hensigt, at see Alt voxe rank i Hvidden opnaaes ikke. Der henhører i øvrigt ikke her, at omtale vidtloftigen de begangne Feil med den for tykke Saaening, og de andre Følger, som flyde af denne almindeligen yndede Idee.

Jeg gaaer derfor tilbage til vore Beplantninger, og vil først handle om de Maader, paa hvilke Plantaserner kunne anlægges og istandbringes med Held uden Planternes foregaaende Opelskning i Planteskolen. De store Strækninger, som jeg selv har saaledes ladet beplante med Løv- og Naaletræer, og som enhver kan tage i Diebyn, tale Ordet for mine Grundsætninger mod de mange Tusindkonstuere paa Papiir.

§. 101.

Bestemmelse af de Tilfælde, under hvilke en saadan Udplantning kan finde Sted, uden at betiene sig dertil af de i Planteskolen opelskede unge Træer.

Plantaser uden Planteskole kunne allene efter ovenmeldte prøvede Grundsætninger finde Sted:

1) Naar der efter §. 40. findes tilstrækkelig fredede Pladser til Anlæg, paa hvilke saavel de lov- som naalebærende Træer kunde voxe i Ro og nyde selv samme Fred, som ellers udfordres for besagede Strækninger.

2) Naar man troer det tjenligst, at beplante Kanten paa Dæmninger og Bredder af Bække, Floder, Søer, Landeveie og Græsvange med Sætte- Alf og Pæl, som skulde blive Krone-Træer.

I hvert andet Fald fordre de til Udplantning bestemte Træer en Forberedning i Planteskolen, dersom Planterne ikke, som altid hendes, skulle faae et flet Udfald.

§. 102.

Anvisning til Udplantningen og Røgten af de smaa unge Træ-Planter, som ere opelskede af Frøe.

Den Afstand, Længde og Bide, som Planterne af enhver Træart bør have i Folge §. 101 sættes ved Hielp af en Snoer, af Stokke og et Vinkel-Maal, hvis Længde er lig Planternes Afstand fra hverandre. Rundt omkring Stokkene graves Huller, som hverken maae være for store eller smaa, ikke heller for dybe, men passe til Rod,

Roddernes Størrelse. Den øverste gode Jord lægges ved den ene Side, og den underste slettere Jord ved den anden Side af Hullet.

Derefter samles Stokkene, og sættes videre frem. Naar alle Huller ere gravede, optages med Forsigtighed saa mange Planter, som kunne udplantes samme Dag. Alt dette, og Planternes Sortering efter deres Størrelse; tillige med deres Transport, foretages efter Forfscrivterne; som ere givne fra den 48 til 51 §.

Plantøren forsyner sig med en Kuro, hvori Planterne ligge, og med en Spand, som er fyldt med Vand, stiller sig hen til en Plantningslinie, tager en Plante op af Kurven, dypper den ned i Vandet *), holder den med den venstre Haand ned i Hullet, og skyder med den høire Haand den øverste gode Jord ned, som gøres muldet og lægges rundt omkring Rodderne; han retter dernæst Planten, paaseer, at den ikke kommer til at staae dybere end forhen, lader den saaledes staae i den løse Jord, og gaar videre frem med Plantningen.

Bag efter Plantøren følger den, der skal vande, og som maa forsynes af en Haandlanger med Vand i en ikke for stor Vandkande. Denne holdes med den venstre Haand, og med den høire Haand vandrer han Planterne saaledes, at enhver af dem faaer en Pot Vand. Derefter følger en tredie Arbejder med en Spade, hvormed han fører den øvrige Jord ned i Hullet, trykker den fast med Hænderne, og giver Planten en Stilling, at den staaer opret, og hverken for dybt eller for høit. Paa en
 tor

*) Ingenlunde bør smaae Planter dyppes i Vand, da de sine Trøvlerrødder klæbe sig derved fast til hinanden, saa at de ikke kunne ligge udbredte i Jorden.

ter Grund bør Planterne staae ligesom i et Bækken; men paa en fugtig Grund plantes de paa Forhøininger.

Saaledes kan trende Mand med en Haandslanger sætte en Mængde Planter paa een Dag; og for disse faa Beføstninger vil man vist opleve megen Glæde. Plantningslinierne kunne mod Høsten lettelig eftersees, og man bemerker da, hvor mange Planter der ere udgangne, eller blevene beskadigede ved Tilfælde. Ved dette Eftersyn optages de døde Planter, og Hullerne opfastes igien indtil næste Plantningstid, da Udbedringen bør foretages.

Denne Udbedring bør saalænge fortsættes, indtil Alt i hele Anlægget behørig og uden Nabning voxer godt frem. Al øvrig Røgt, undtagen den maa skee fornødne Banding i første Sommer, er overflødig, og Planternes Bestiæring høist skadelig.

§. 103.

Anvisning til Asp- og PiiL-Plantning, formædelt store Sætestavre.

Til at anlægge Plantafer af Asp og PiiL, betiener man sig af det paa Erfaring grundede Hielpemiddel, Sætestavre, hvorved man paa en hastig og let Maade kommer til store Træer, i det man om Foraaret sætter af hugne Grene ned i Jorden, som derefter udbryde og grøenæs. Enhver sætter vel Asp og PiiL; men med meer eller mindre Held, fordi en urigtig Behandlingsmaade ofte tilintetgjør alt Haab, eller fordi den valgte Jordbund ikke er stikket til Plantning af Sætestavre.

De Aspe-Arter, af hvilke man især kan betiene sig, ere: Poppel Asp, den sorte og den Canadiske Asp. De øvrige Arter af denne Slægt bør opelstes af smaae Grene eller Stikker i Planteskolen.

Al Piletræer ere især: den glatte Piil (*Salix triandra*), Baand Pilen (*Salix viminalis*), den laurbærbladede Piil (*Salix pentandra.*), og den røde Piil (*Salix purpurea*), de fortrinligste.

Til saadanne Sættepiil eller Sætteasp vælges 6 aarige Grene, som afstøvnes i Martii Maaned med en skarp Øre. Man giver dem en Længde af 8 Fod, afhugger dem skraas i den øverste Ende og lægger dem i 14 Dage med den nederste glatte og paa tværs afhugne tykke Ende i Vand.

Imidlertid graves Plantningshullerne, 12 Fod fra hinanden, 3 Fod vide og 2 Fod dybe, saa at de fine Trælerødder, som udstyde fra Sættestangen, kunne trænge igiennem den muldede Jord, behørig udbrede sig og blive stærke. Feii, som begaaes mod denne Forsigtighed forsaarsage, at Piletræerne faae en uffel Vext og hastig blive hule.

I de gravede Huller sættes Pilestængerne lige ned, efterat man i Forveien har efterseet, om Barken ikke er beskadiget, eller om Stangen er flækt; i hvilke Tilfælde det beskadigede maa glat afhugges, eller og hele Stangen bortkastes.

Dernæst fyldes Hullet med den muldede Jord; Stangen dreies derefter lidet her og der, og det øverste Skraahug vendes imod Nord, at Solen ikke skal brænde derpaa, og udtørre Saften af Stangen. Da der formedelsi Sættestangens Bevægelse er bleven en Abning imellem Stangen og Jorden; saa ses nogle Potter Vand i denne Abning, hvorefter Jorden trædes fast omkring Stangen, dog uden at beskadige den.

Ikke al den opkastede Jord bør igien fyldes i Hullet, da et Bækken maae blive omkring Stangen, hvori Regn- vandet kan samle sig, til Næring for Stangen.

Saaledes vil Jorden komme nøie til at berøre Stangen, hvorved den desto lettere slaaer Rødder.

De Dviste, som frembryde om Sommeren overalt paa Stangen, bør tilsammen afbrydes, indtil 6 Tommer fra dens øverste Ende, hvor Kronen skal dannes. De overflødige Skud ville ellers gjøre den endnu uden Rødder levende Sættefang kraftløs, og forhindre den fra at slaae Rødder. Deres videre Behandling berøer nu paa, om Sættefangerne enten skulle opelskes til Kronestævnes træer, eller skulle dannes til høibullede Træer.

I første Fald affstudser man i Martii Maaned det næstfølgende Aar de fremvorne Grene saaledes, at de beholde en Længde af 2 Tommer, hvorved Rødderne af Sættefangeren forstærkes, og en rig og tæt Krone frembringes.

For at opnaae den anden Hensigt, bør man i det andet Aar mod Slutningen af Julii Maaned afhugge alle Sideskud paa et nær, som maa være det bedste, stærkeste og sidde nærmest ved den skraas afhugne Ende. I Fremtiden holdes Stammen overalt reen og frie fra alle Dviste, som kunne frembryde paa nye. Saaet af de affstavnede Grene ville snart igjen forvoxe, og det kan i Fremtiden neppe mere kiendes, at Toppen ikke fra Begyndelsen af har været paa Stammen. Dette bør især hos Solv-Aspen iagttages, da den kan opelskes til et stort rank Træ.

§. 104.

Om de opelskede unge Træers Udplantning, der skulle voxe til store Træer.

Jeg har hidtil handlet om Udplantningen af saadanne unge Træer, som man ikke behøver at opelske i

Plan

Planteskolen, og skulde nu stride til de mangfoldige Udsædninger af de i Planteskolen opelskede Træer, i Hensyn til de i §. 1 og 26 angivne forskellige Bestemmelser.

Derfor Planternes Opsætning og Udsædning kun overalt er tilbørlig besørget, og Plantens øverste Top der ved er bleven ubeskadiget; da kan der ingen Tvivl være om, at de omplantede Stammer af saadanne Træarter, som efter deres naturlige Egenskaber ere stikkede dertil, jo kunne vorde ligesaa store, og afgive ligesaa gode Bygningstræer som de uomplantede.

De Træarter, som ved saadan Behandling, under vort Klima og i en forskellig Jordbund ere stikkede til Bygningstræer, anføres her i den samme systematiske Orden, som findes i §. 85 ved de Træarter, der ere tjenlige til levende Gierder.

§. 105.

De Træarter, som efter Jordbundens forskellige Beskaffenhed kunne opelskes til Bygningstræer.

De, som kunne opelskes til store, og formedelsi deres Veed til nyttige Bygningstræer, ere:

1) Paa en tør Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer:

1) *Populus tremula.* Hæder. Asp.

2) *Quercus robur.* Almindelig Eeg.

3) *Quercus Prinos.* Kastaniebladet Eeg.

b) Naaletræer.

1) *Pinus sylvestris.* Den almindelige Fyr eller Fyrre Granen.

2) Pi-

2) *Pinus sylvestris rubra.* Den Skottlandske Fyrre Gran.

3) *Pinus Abies canadensis.* Den Canadiske almindelige Gran.

B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) *Fagus Castanea.* Kastanie Bog.

2) *Ulmus americana.* Amerikansk Alm.

3) *Ulmus campestris.* Almindelig Alm; saavel som foranførte Løvtræer af første Klasse.

b) Naaletræer.

1) *Pinus echinata.* Pindfoglet Gran.

2) *Pinus picea du Roi.* (*P. Abies L.*) Almindelig Gran.

2) Paa en tempereret eller middelmadig fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

Alle foranførte Træarter; end videre.

a) Løvtræer.

1) *Betula incana.* Graa El eller Birk.

2) *Fagus sylvatica.* Almindelig Bog.

3) *Fraxinus excelsior.* Almindelig Afsk.

4) *Fraxinus (alba) caroliniana.* Carolinsk eller hvid Afsk.

5) *Fraxinus nigra du Roi (pubescens Wild.)* Sort eller dunubladet Afsk.

6) *Populus alba.* Poppel Asp.

7) *Populus nigra.* Sort Asp.

8) *Populus dilatata caroliniana.* Carolinsk Pyramide Asp, (som ikke maa forbyttes med den Italienske eller Lombardiske meget fælske Pyramide Asp).

9) *Populus canadensis.* Canadisk Asp.

178 Grundfætning. ang. Udplantning. i det Frie.

10) *Quercus fœmina*. Stilk Eg. (Commer Eg).

11) *Quercus rubra*. Rød Eg.

b) Raaletræer.

1) *Pinus Strobus*. Glatbarket Gran eller Weymouths Fyr.

2) *Pinus Larix*. Lærke Gran.

B) J Leer med Muldjord.

Alle foranførte Sorter; ligesledes.

a) Løvtræer.

1) *Ulmus fativa*. Sort Alm.

b) Raaletræer.

1) *Pinus abies du Roi*. (*P. picea* Lin.) Edel Gran.

2) *Thuja occidentalis*. Nordamerikansk Kongeved.

2) Paa en fugtig Jordbund.

A) J Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) *Betula Alnus*. Almindelig El eller Elle Birk.

2) *Platanus occidentalis*. Nordamerikansk Platanee eller Klædeved.

3) *Robinia Pseudo - Acacia*. Almindelig Robinie eller vægte Akacie.

4) *Salix alba*. Hvid Pæl.

b) Raaletræer.

1) *Cupressus Thyoides*. Kongeved Cypress (hvid Cypress, hvid Ceder). J Læ, og i de varmere Egne af Sydskand. I de koldere Egne sættes den derimod meget tilbage i sin Væxt.

B) J Leer med Muldjord.

Den første, tredje og fjerde af de sidstnævnte Løvtræesorter.

Disse Træerarter kunne udplantes i Plantaserne enten, efter § 101, eller af middelmaadig Størrelse, eller og som store Planteskolestammer.

Angaaende de først omtalte smaae Træeskoleplanter, har jeg berørt det nødvendige i § 101; her derimod skulle de Forretninger afhandles, der forekomme ved Udplantningen af de i Planteskolen opelskede Træer.

§. 106.

De unge Træers Afstand, efter de forskjellige Omstændigheder.

Størrelsen af de unge Træer skal bestemme den Bide eller Afstand, i hvilken de bør udplantes efter forberørte Plømed til Bygningstommer.

Større og allerede i fuld Væxt staaende unge Træer kunne meget snarere naae høeraandre med Grenene, end de mindre Træer.

Men da det til Trærnes høie og ranke Væxt er aldeles fornødent, at Grenene nærme sig hinanden; saa maa især denne Omstændighed tages i Betragtning ved Trærnes Udplantning.

Det er vanskeligt at give almindelige sikke Grundregler herfor, og desaaarsag fordrister jeg mig kun til, med Forbeholdenhed af mange Undtagelser, at meddele noget lidet desangaaende.

1) De Løvtræer, som blive høie og udbrede sig tillige, saasom: Ege, Bøg, Aln, Kastanier, Plataner, kunne plantes mere videløstige end Poppel, Aß, El og Naaletræer, da disse, udplantede i samme Afstand, meget forseent vilde nærme sig hinanden med Grenene.

2) I det første Aar efter Udplantningen, have Træerne nok at bestille med at indhente deres forrige Væxt, uden at de skulle derhos betydeligen kunne udbrede

deres Grene og Rødder; dette skeer først i andet og tredie Aar derefter, og gaaer da stærk for sig.

3) Træerne have til denne Tid tillige faaet Styrke, og kunne derefter selv behørig understøtte sig. Naar derfor

4) Grenene da nærme sig til hinanden; vore Træerne tilfælles med hinanden i Hviden, rense sig selv fra de underste Grene, og bekomme høie ranke Bulle. Det er desaaarsag

5) ikke fornødent, at her skal, saaledes som det skeer ved Besaaeningerne, en Mængde Træer undertrykkes og sættes tilbage af deres Nabotræer, saasnart Udplantningen er skeet i den behørige Afstand, hverken for nær eller for vidtløstig.

Da saadanne Træer allerede have gode Rødder, saaa gøres det ikke fornødent, at affliære Grenene ganske ved deres Udplantning.

Naar man kun regner Grenenes Længde overhoved til halvanden Fod, og antager deres Bært i andet og tredie Aar endnu til treende Fod, saa bekomme Træerne efter denne Tid, Grene af fire og en halv Fods Længde. Men da Træerne sættes skraas, over for hverandre, og Grenene fra den ene Række vore dem i anden Række lige langt imøde, saa kan den rette Afstand for Løvtræerne med stærke Kroner bestemmes til 9 Fod ved Udplantningen i det Frie.

Men hos de andre Løvtræer, saavel som hos Naaletræerne, der vore mere pyramidalske, maatte deres Afstand kun ansættes til 6 Fod.

§. 107.

Forsigtigheder, som man har at iagttage ved Plan-
tehullernes Afsætning og Gravning.

Efter denne her bestemte Vide, eller maaskee efter
en anden mindre eller større, afsættes Plantningspunkterne
i Overensstemmelse med § 102 ved Marquerstøffe paa
den raae Skovbund.

Hullerne graves hellere noget for vide end for snævs-
re, at Rødderne kunne faae muldet Jord nok til at udbre-
de sig i; dog er det ikke raadeligt at gjøre Hullerne for
dybe, da for megen raa og ufrugtbar Jord graves derved
op, som ikke beforder Trærnes Væxt.

Man bør derfor rette sig efter Jordbunden, saas-
velsom efter Trærne og deres Rødder; thi en streng og
bindende Jordbund udtrækker dybere og videre Huller end
et mildt Jordmon.

Det er og godt, at Hullerne graves om Efteraaret,
da den raae Jord udsættes derved for den frie Luft, og
gøres frugtbar.

§. 108.

Forsigtigheder man har at iagttage ved at op-
grave Trærne af Planteskolen.

Naar Plantasen er affat, anlagt og tilberedet,
ved hvilket Arbejde man bør tage Hensyn til Besskaffenheden
af Jordbunden, og til Træarten, som kunde passe for
den; saa blive Trærne i Planteskolerne undergravede rad-
viis paa begge Sider med megen Forsigtighed, og den
mueligste Skaansel af Rødderne. Det vil da saaledes
være let at faae Trærne ubeskadiget optagne.

Da

Da Planternes gode Fremvæxt berøber paa Røddernes Mængde og deres gode Bessaffenhed; saa forstaaer det sig selv, at intet af Rødderne bortskiares eller affindes. Kun allene de Rødder, som ere ved Opgravningen, uagtet al anvendt Forsigtighed, her og der blebne beskadigede, affiares glat paa Straas, saavidt de ere fordervede.

Raaletræerne bestiares aldeles ikke; hos Løvtræerne derimod affiares ifkun de lange Grene indtil halvanden Fod fra Stammen, og Affnitter skeer nedenfra opad, at Solen ikke skal brænde paa Gaaret. De øverste kortere Grene saavelsom Evidsen bør aldeles forstaaes for Aniben.

Træerne bør ligeledes sorteres efter deres Størrelse, og hvert Sortiment plantes særskilt, da ellers de smaa undertrykkes af de større, naar de sættes blandede imellem hverandre.

§. 109.

Hvad man har at iagttage ved at bringe Træerne fra Planteskolen til Plantasen.

Ved Træernes Forskyttelse kommer det an paa, om Planteskolen ligger nær ved, eller langt borte fra Plantasen.

I første Fald føres Træerne uden mange Omstændigheder derhen, hvor de da staaes ind i Jorden; dog maae Rødderne bedækkes med Halm, som er gjort fugtig, for at bevare dem undervejs for Luften. Ikke heller bør flere Træer optages daglig, end som igien kunne udplantes samme Dag.

Men dersom Transporten er lang, da fordre især Raaletræerne megen Forsigtighed. De maae bedækkes med Mos, indsvæbes deri, og lægges lagvis imellem Halm

Halm i Bognen, at Stammerne, saavelsom Grenene, ikke skulle beskadige hverandre, og Rødderne ikke forstørres.

De Træer, som ere nogle Dage undervejs, maae efter deres Ankomst til Plantasen, bedækkes i tre til fire Dage med fugtig Jord, hvorved Barken igien trækker nye Saft til sig, spolmer op, og Stammen, som undervejs har uddunstet, og igien ikke kunnet trække Fugtighed til sig, sættes atter i sin forrige Tilstand.

Forsømmelsen heraf er Aarsagen, hvorfor Maale træer lade sig, efter den almindelige Fordom, saa vanskeligt omplante.

§. 110.

Undviisning til at udplante Træerne af Plante-Polen.

Naar Plantningen skal foretages, stiller Plantøren et Træ, hvis Rødder er i forveien beskaftet med Vand, midt i Hullet, uden derhos at bryde sig om Himmelvej; lader derefter en Haandslanger bringe en Spade fuld af den øverste gode muldede Jord ned under Rødderne, indtil Træet kommer ligesaa dybt som det forhen har staaet. Derpaa holder Haandslangeren fast ved Træet; Plantøren derimod gjør den øvrige Jord muldet, og lader den falde ned omkring Rødderne i Hullet, indtil dette er fyldt og Træet kan holde sig selv opreist i den løse Jord.

Dette Arbejde fortsættes saaledes indtil Enden af Plantningslinien, og fremdeles i de næstfølgende Linier; hvorved stedse maa iagttages, at Træerne komme til at staae i lige Linie og Straas over for hverandre.

Bag efter disse Folk komme tvende andre, af hvilke den ene holder Træet med begge Hænder, medens den anden øser saa meget Vand omkring Træet, indtil Jorden bliver

bliver ligesom en Grød. Den første hæver Træet nogle Gange lemsældig og lidet op i Veiret, og trykker det igien ned, indtil Vandet har sat sig og Stammen kan staa allene. Derefter fortsætte disse deres Arbeide videre frem.

Endelig følger den femte Arbeider med en Skovel eller en Spade, og folder Hullerne med den øvrige Jord, som efterhaanden trædes noget fast omkring Stammen, dog uden at komme Træet for nær med Foden. Hullet kan i en middelmadig fugtig Jordbund gøres jevn med Jordfladen; men i en tør Grund dannes et Bæcken omkring Træet; og i en fugtig Bund, hvor Træerne ikke bør staa dybt, gøres Forhøjninger af Jord, i hvilke Træet sættes.

§. III.

Om at fastbinde Træerne til Pæle.

De Træer, som ere forsynede med tilstrækkelige Rødder, og plantede paa foreskrevne Maade, kunne uden nogen Understøtning med Pæle holde sig selv stive og faste, da de, efterhaanden som Jorden sætter sig, stedse mere og mere befæstes, førend endnu Rødderne begynde paa nye at vore og udbrede sig. Det er derfor ikke fornødent at sætte Pæle til saadanne Træer, der ikke ere over otte Fod høje, have Førlighed nok nedentil og løbe desuden spids opad. Skulde det derimod findes fornødent, at sætte Pæle til dem; da bør Træerne aldrig anbindes, førend Jorden har tilstrækkelig sat sig; og bør det ligeledes ikke være saadanne enkelte Pæle, hvoraf Gartnerne sædvanlig betiene sig. Meget Træeværk bortkødes derved, Rødderne beskadiges ved Pælens Nedslagning, Barken gnabes af Bindselet, Pælens Forraadnelse tilfører Træerne Muggenhed, Kræft og Brand; og, naar Træerne bindes fast til Pælene, for-

end

end Jorden har sat sig, da ligesom ophænges de, hvorved foraarfages aabne Mellemrum under Rødderne, og Træerne; om de ikke strax gaae ud, dse dog langsomt bort.

Den bedste Befæstning for Træer, som nyligen ere plantede, skeer saaledes, som Fig. 3 tydelig viser. Man sætter tvende korte Pæle udenfor Plantehullet, lige over for hinanden, og binder Træet til dem med Halsbaand. Disse kunne ikke gnave Barken, eller hindre Træet i Væksten, som derimod ofte skeer af Pileqvistene. Saadanne Pæle befæste Stammen bedre, og hindre ikke, at den jo kan bevæges af Vinden, uden dog derfor at løsnes ved Røden, eller at dens Væxt skulde sættes tilbage. Ved disse korte Pæle bespares ligeledes meget Træverk, da de behøve kun at være i det højeste fire Fod lange, og fløves af Træestykker, som ikke ere tjenlige til noget bedre Brug; de sædvanlige Pæle derimod skulle i det mindste være 9 Fod lange, og selvfølgelig bestaae af godt skåret Træ, som kunde anvendes meget fordeelagtigere.

§. 112.

Om Plantasernes Vedligeholdelse og Røgt.

Det vil bidrage meget til Plantasernes gode Fremgang og frodige Væxt, naar den øverste Jord omkring Træerne behaffes noget lidet, i de første Aar, baade i Juni og September Maand, da ikke allene Græs og Ukrud odeslægges derved, men da Jorden endog gøres bedre skicket til at modtage Næring udenfra.

Skulde en vedholdende Tørke indtræffe i de første Aar, og Træerne altsaa lide af Tørke; da kan man med ringe Beføstning holde en stor Mængde skionne haabefulde Træer ved Live og Sundhed formedelst Vandning.

Med flige retliniede og store Bepplantninger betiener man sig af en smal Bogst med et derpaa lagt stort Orehoved, som fyldes med Vand, og er forsynet med en lang Læderslange, og en Hane i Enden.

Med en eeneste Hest kan man, ved at fiøre imellem Linierne, vande en stor Mængde Træer paa een Dag, der som Vandet ikke skal hentes for langt borte.

For end Waadningen foretages, oprenses Bækkene omkring Træerne, da Vandet ellers forhindres fra at flyde bort.

Her har jeg vel nødig at bemærke, at ogsaa alle her udgangne Træer behørig bør uobedres i næste Plantningstid.

§. 113.

Om Beføstningerne paa Anlægget.

Beføstningerne, som man anvender, paa at anlegge og vedligeholde saadanne Plantaser af større Træer, ere noget betydeligere, end naar dertil bruges to eller treaarige Planter af Frøeskolen; dog ere de ikke saa overdrevne, at man, af Frygt for dem, skulde afholdes fra saadant nyttigt Foretagende, især naar man ikke kan sætte smaa Planter.

Ogsaa maatte jeg tilføie dette for uersarne Forstnydere, at Beføstningen paa de mange Tusende Træer, dem jeg saaledes har plantet, aldrig hos mig har været over 2½ Skilling for Stykket, og ikke under 2 Skilling, naar Daglønnen betales med fire og tyve Skilling, og naar Vandet desuden maa for Betaling tilføres, undertiden fra et Sted, som ligger en Fierding Mil borte. Heraf vil man være i Stand til at bedømme de Overslag, som gøres over saadanne Anlæg, og som ofte forraade saa meget Bedragerie og saa stor Bindsyge.

Ikke desto mindre kan det dog ikke nægtes, at Omkostninger paa saadanne Anlæg maae vorde særskielige, ligesom Jordbunden er meer eller mindre vanskelig at bearbejde. En særdeles stenet og streng Grund gjør Hullernes Gravning vanskelig, og maa derfor forøge Omkostningerne af Arbeidet. Disse stige ogsaa, hvor anden bedre Jord maa tilføres, og hvor man skal hente Træerne tilligemed det til Blandingen uundværlige Vand fra langt bortliggende Steder.

Femte Afdeling.

Grundsætninger angaaende Nytten af Trædyrkningen.

§. 114.

Bestemmelse af de Træarter, som efter Jordbundens forskellige Beskaffenhed kunne plantes til at blive i Fremtiden store Trær.

Min eengang valgte Orden bringer mig nu til de store Trær, som foruden de allerede omtalte Bygningstrær, fortjene blot for Vedets Skyld, at dyrkes og opelskes ved Plantering, og som altsaa blive en Gienstand enten for Forstøekonomen til Savntømmer og Brænde eller for Plantasebæreren, til Alleer, Esplanader og til at forskønne Egne og Naturhaver.

Disse ere: 1) for en tør Jordbund.

A) J Sand blandet med Muldjord.

a) Løvtrær.

- 1) *Acer Platanoides*. Tandbladet Løn.
- 2) *Betula alba*. Almindelig Birk.
- 3) *Prunus virginiana*. Virginisk Kræge.

b) Naaletrær.

- 1) *Pinus virginiana*. Virginisk Gran.
- 2) — *rigida*. Stivskallet Gran.

B)

B) I Leer med Muldjord.

Foranførte Træarter; endvidere.

a) Løvtræer.

- 1) *Betula nigra*. Sort (Sukker) Birk.
- 2) *Betula excelsa*. Høi Birk.
- 3) *Cratægus Aria*. Meelbær Urelved.
- 4) *Iuglans nigra*. Sort Valnød.
- 5) *Iuglans oblonga du Roi*. Graae Valnød.
- 6) *Quercus Cerris*. Galable Eeg. (Østerrigsk Eeg.) (i Læe).

b) Naaletræer.

- 1) *Iuniperus virginiana*. Virginisk Ene. (Virginisk rød Ceder.)
- 2) *Iuniperus caroliniana*. Mill. Carolinisk Ene. (Carolinisk rød Ceder.)
- 3) *Pinus Tæda*. Vellugtende Gran.
- 4) *Pinus Cedrus*. Ceder Gran, (i Læe.)

2) Paa en tempereret Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

Alle foranførte Træarter; end videre.

- 1) *Acer pensylvanicum*. Pensylvanisk eller stribet Løn.
- 2) *Aesculus Hippocastanum*. Heste Kastanie.
- 3) *Betula papyracea*. Papir Birk.
- 4) *Carpinus virginiana*. Virginisk Nun. (Virginisk Nønbøg.)
- 5) *Fraxinus rotundifolia*. Rundbladet Asf.
- 6) *Fraxinus integrifolia*. Heelbladet Asf.
- 7) *Fraxinus paniculata*. Topblomstret Asf.
- 8) *Populus alba*, *foliis lobatis*. Sneehvid Popul Asf.

190 Grundsætning. ang. Nytten af Trædyrkn.

- 9) *Populus cordifolia.* forskielligbladet Asp.
- 10) *Populus balsamifera.* Balsom Asp. (Tafas mahafa.)
- 11) *Sorbus hybrida.* Blandet Røn.
- 12) *Tilia americana.* Amerikansk Lind.
- 13) *Tilia caroliniana.* Carolinsk eller dunet Lind, (i Læe.)
- 14) *Ulmus belgica.* langstilket Alm.

b) Naaletræer.

- 1) *Pinus laricina.* Hænge Gran.
- 2) *Pinus mariana* Mill. *P. nigra* Ait. Sort Gran.
- 3) *Pinus Cembra.* Cember Gran. (Russisk Ceder.)

B) Jæer med Muldjord.

a) Løvtræer.

Alle foranførte Løvtræer, undtagen Aspearterne;
endvidere:

- 1) *Acer Pseudo-Platanus.* Almindelig Røn.
- 2) *Betula lenta.* Lunbladet Birk.
- 3) *Carpinus Betulus.* Almindelig Lun. (Lunbøg.)
- 4) *Carpinus Ostrya.* Humle Lun.
- 5) *Cytisus Laburnum.* Sibirisk Stilkballe eller Sibirisk Ertétræ.
- 6) *Juglans alba.* Hvid Valnød. (Høfory Valnød.)
- 7) *Quercus alba.* Hvid Eg, (i Læe.)
- 8) *Sorbus domestica.* Storbærret Røn.
- 9) *Tilia europæa.* Europæisk Lind. (Sommerlind.)
- 10) *Tilia cordata.* Filtcapslet Lind. (Winterlind.)
- 11) *Ulmus scabra.* Bredbladet Alm.
- 12) *Ulmus angustifolia.* Smalbladet Alm.

b) Naaletræer.

- 1) *Pinus balsamea.* Balsom Gran.

- 2) *Pinus americana*. du Roi. *P. canadensis* Linn.
Canadisk eller Hemlof Gran.

(Alle forbehandlede Træarter være ligeledes paa en
tempereret Jordbund, i Sand med Muldjord.)

3) Paa en fugtig Jordbund.

- A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

- 1) *Acer dasycarpum*. Solbladets Løn.

- 2) *Acer saccharinum*. Sukker Løn.

- 3) *Acer Negundo*. Alfbladets Løn, (i Læe.)

- 4) *Liriodendron Tulipifera*. Tulipanartet Liliesved,
(i Læe.)

b) Naaletræer.

- 1) *Pinus palustris*. Lær Gran, (i Læe.)

B) I Lær med Muldjord.

a) Løvtræer.

- 1) *Platanus orientalis*. Østerlandsk Platané, (i Læe.)

- 2) *Platanus hispanicus*. Spansk Platané, (i Læe.)

- 3) *Taxus baccata*. Lær Barlind. (Lærtræet.)

Barlinden henhører, uagtet dens Lighed, dog
ikke som nogle have angivet, til Naaletræerne,
fordi det ikke indeholder nogen harpikagtig
Saft.)

b) Naaletræer.

- 1) *Pinus Sibirica* (Pallas.) Sibirisk Gran.

Alle foranstøttede Træarter kunne enten som 3 Aars
gamle Planter i Frøeskolen sættes hen paa deres bestemte
Sted; eller ogsaa i Planteskolen, hvorfra de udplantes i
det Frie efter at have opnaaet den forstøttelige Størrelse og
Færdighed, som man ønsker at give dem. Udskillige, af
hine Træer kunne ogsaa saaledes opøffes i Planteskolen en-
ten af Stikker eller Afstøggere

Oversigt af Træernes Afstand fra hinanden, i Hensyn til det attraaende Diemed med dem.

Den Afstand, i hvilken saadanne Træer udplantes, bør rette sig efter den sædvanlige Bægt af enhver Træart og efter de forskjellige Hensigter, som man søger at opnaae med dem.

Balsædderne, Egen, Heste Kastanierne, Linden, Allmen, Alnen, Liliebedet og Platanerne, danne en mere udbredt Krone, og sættes derfor videløftigere end de øvrige Træarter, hvis Grene voxer mindre udbredte.

Ved Forstanlæggene bliver derfor Spørgsmaalet: om de foretages blot for at benytte Vedet, eller for at opelske frøebærende Træer?

I første Fald skulle Træerne have en rank Bægt og selgeligen staae tæt; men i sidste Tilfælde kunne de ikke staae vidt nok fra hverandre, da de skulle udbrede sig, og ikke voxer for meget i Høiden, for derved at bære desto snarere og oftere Frøe. Dette udsættes ogsaa ved Træernes vide Afstand desto bedre for Luft og Soel, hvorved det snarere kommer til Fuldkommenhed, og bliver modent. Derimod vilde det ikke være raadeligt at opelske frøebærende Træer, af Alvearterne, Platanerne og Barlinden, da de langt sikkrere og hurtigere kunne opelskes og formeres ved Afslæggere og Stikker.

Da Anlægget af Alleer og Esplanader udfordrer stedsse anseelige Stammer, saa bør selgeligen de Træer, som bruges dertil, bringes i Planteskolen saavidt, at de, som store Træer, og med Sikkerhed kunne udplantes. Det selvsamme gjelder ogsaa om Lyschaugerne.

Intet vansirer mere Lystbøskagerne, end naar Træerne staae for nær paa hinanden, hvilket dog saa ofte er Tilfældet, og maae hidledes fra Mangel paa Kundskaben, om hvorledes de udplantede Træer forholde sig i Fremtiden.

Det behager at see en Beplantning i de første Aar at staae tæt; men saadant medfører et Onde for mere end en Menneſſealder; Alt forvildres i hinanden; de underſte Grene vælges og forgaae, Skoven bliver derved ligesom ſkal-det og tør, Luften deri fordærbet, Jorden begroet med Mos, saa at den forbivandrende søger her forgieves den behagelige Afveksling af det grønne, og den sunde Luft, som en Naturhave ſkulde forſkaffe.

Uagtet man erkjender dette Onde, vil det dog i Fremtiden holde meget haardt, at Eieren ſkulde beqvemme sig til at foretage en Udhugning, da han derved nødes til at beſkadige Raboetræerne. Optagning og Omplantning af ſaa ſtore Træer, ſom have ſtaaet ſaa længe paa et Sted, vilde ogſaa være for uſikkert og for bekoſteligt. Saadanne for tæt plantede Træer, blive derfor ſædvanlig ſtaaende, naar Feilen begaaes ved det første Anlæg.

Saa fornøden alſaa en tæt Plantning er ved Forſt-anſtalter; ligesaa ufordeelagtig er den i Naturhaver og Lystbøſkager.

§. 116.

Om de ved Plantningen forefaldende Forretnin-ger, og om de Bekoſtninger, den foraaſager. Anviſning til at plante ſtore voksne Træer.

Forretningerne ved Plantningen ere de ſamme, ſom jeg allerede har aſſandlet ved Bygningstræerne; men for ſaavidt endnu ſtørre Træer her ſkulde udplantes, forøges ogſaa Arbeidet og Bekoſtningerne.

De ganske store Træer, med hvilke man bør udbedre de ældre Alléer, og Explanader, forårsage de største Vanskeligheder, dersom man vil være forvissset om et godt Udfald; thi

- 1) mangler man sædvanlig flige Træer, som ere dertil opelskede.
- 2) Forårsager det store Befæstninger, naar Træerne skulle tilføres langt fra.
- 3) Er deres Fremvegt hvist usikker, naar de ikke med største Forsigtighed omgaaes.

Denne Forsigtighed bestaaer fornemmelig i at vælge den rette Aarstid til at flytte saadanne Træer. Erfaringen har lært, at dertil er Vinteren den bedste Tid. Man graver da ved klart Veir meget vidtløftig og dybt rundt omkring Træerne med skarpe Spader, og afftudser de forvidt udlobende Rødder med en skarp Øxe. Derefter vandes den derved fremkomne Jordklump tilstrækkelig, saa at Vandet trækker sig fra Graven ind under og omkring Rødderne.

Naar en stærk Frost indfalder, optager man dernæst det paa forrige Maade behandlede Træ med Omhyggelighed af Graven. Det vil da have en stor Klump af Jord, som er fast til Rødderne.

Man nødes nu til at indstudse Grenene stærkt, da ingen Befæstningsmaade vilde være tilstrækkelig til at holde et Træ op, som har saa anseelig en Krone, og i Forhold dertil, kun meget korte Rødder; de væiende og flære Grene ville desuden afbrydes ved Træets Paalæsning og Transportering. Træet henføres tilligemed den vedhængende Jordklump til Stedet, hvor det skal sættes, og bringes derefter strax i Hullet, som bør være saa stort, at Træet med Jordklumpen kan fuldkommen faae Rum deri.

Dere

Derpaa opreises Træet, som man giver den samme Stilling mod Himmelegnene, det forhen har staaet i, da et saa gammelt Træ allerede er færdigt, og har sat mere Ved paa den ene end paa den anden Side.

I Forhold til Træets Størrelse, blive tvende stærke Støtter nedgravne ved Siden af det i øster og vester, dog i en Afstand af fem Fod fra Stammen. Hullet til disse Støtter tilligemed det Hul, hvor Træet staaer, bør allerede være gravede, førend det fryser. Til den ene af disse Støtter, som ere omtrent 10 Fod høie over Jorden, besæfies Træet ovenil med et beget Reeb. Dette bindes først til Støtten, og føres dernæst hen til Stammen, og fra denne igien tilbage til Støtten, hvor det fastbindes. Stammen forsynes med nogle Klude, hvor Rebet omvikles, for at forhindre Barkens Bessadigelse. Ved den anden Støtte foretages det samme med et andet beget Reeb; man giver Træet tillige en Bøining mod Vesten, da et fritstaaende Træ tvinges desuden af Vinden hen til den østre Side. Derefter bringes muldet Jord ned i alle Jordklumpen og Randen af Hullet; (hvilket i Frostveir er underciden vanskelig at faae) og man øser saa meget Vand paa den nedkastede muldede Jord, som den vil imodtage; Jorden stødes efterhaanden fast med en Pæl, og man lader da alt dette fryse fast. Saa snart Frosten er af Jorden, lægges strax mere af den opkastede Jord over Træets Rodder, som stødes fast; derefter dannes af samme Jord en Forbøining omkring Træet, paa Rummet mellem Jordklumpen og Randen af Hullet, saaledes, at der i Midten bliver et Bækk til det fornødne Vands Modtagelse. I øvrigt paasees, at Træet ikke sættes dybere end det forhen har staaet.

I denne Tilstand forbliver det, indtil man seer, at det faaer Fremgang, og bliver ved at skyde.

Naar dette er skeet, planeres Pladsen omkring Træet ganske jævnt. Rødderne, som nu ere trængte igennem Randen af Hullet, kunne da behørig udbrede sig i Jordens Overflade, og drage deraf deres fornødne Næring.

Træet erholder paa denne Maade efter 3 til 4 Aars Forløb saa megen Befæstning, at det nu ikke mere behøver de hidtil fornødne Støtter, som desuden ikke give nogen god Anseelse i Alleen.

§. 117.

Bestemmelse af de Træarter, som vore høs og kun til smaae Trær.

Foruden forberørte store Træarter findes endnu mange Trær, som have en liden Væxt. Naar man undtager, at de give noget Beed, at de blot tiene til Hekker og til engelske Hauger, hvor de egentlig henhøre for at mangfoldiggjøre Afvekslingen ved deres tildeels skionne og fremmede Anseelse, saa have de efter vore nærværende Kundskaber kun faa Fortienester.

Men da de imidlertid alle trives hos os i det Frie, naar kun nogle af dem, hvilke fremdeles skulle bemærkes, ere holde en noget forsigtig Opdragelse og et bestiermet Sted; saa henhører Kundskaben, om disse Trær og deres Behandling, ligeledes til Gienstanden for Plantasevæsenet og det skionne Haugevæsen.

Blandt Trær af sædvanlig ringe Størrelse, trives følgende hos os; saasom:

- 1) Paa en tør Jordbund.
- A) I Sand, med Muldjord blandet.
- B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

- 1) *Acer campestre hispanicum*. Spansk Løn (udfrø-
ver et beffiermet Sted.)
- 2) *Acer Opalus*. Italiensk Løn, (ligeledes i Læe.)
- 3) *Aesculus Pavia*. Pavisst Kastanie, (i Læe.)
- 4) *Aesculus flava*. Gul Kastanie, (i Læe.)
- 5) *Bignonia Catalpa*. Almindelig Bignonie, (i Læe.)
- 6) *Celtis occidentalis*. Virginisk Meldeved, (i Læe.)
- 7) *Cercis Siliquastrum*. Skulper Judasved, (i Læe.)
- 8) *Cercis canadensis*. Canadisk Judasved, (i Læe.)
- 9) *Cratægus alpina*. Fjeld Årved.
- 10) *Cytisus alpinus*. Fjeld Stilkballe.
- 11) *Prunus ferotina*. Silbig Kræge, (i Læe.)
- 12) *Prunus Lauro-cerasus*. Låurbærbladet Kræge,
(i Læe.)
- 13) *Robinia hispida*. Rodblomstret Robinie, (i Læe.)

b) Naaletræer.

- 1) *Iuniperus sibirica*. Sibirisk Ene.
- 2) *Iuniperus thurifera*. Kægelse Ene, (Spansk Ceder.)
- 3) *Pinus montana*. Fjeld Gran.

Alle forestaaende Træarter trives ligeledes i efter-
følgende Jordbund. Dog vilde de kielnere Sorter,
om de sættes paa en fugtig Jordbund, ganske sikkert
lide hos os af Frosten. De maae derfor bringes
paa en tør Jordbund, at deres Vext kan endes, før
end Frosten indtræder.

- 2) Paa en tempereret eller middelmaadig fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

- 1) *Acer monspesulanum*. Monspessulanst Løn, (i
Læe.)
- 2) *Acer laciniatum*. Fliget Løn.

3) Be-

- 3) *Betula pumila*. Lav Birk.
- 4) *Cornus florida*. Skiankronet Korneel, (i Læe.)
- 5) *Cratægus coccinea*. Rødt Apxelved.
- 6) *Fagus sylvatica*, foliis atro-purpureis. Almindelig Bøg med mørkrøde Blade.
- 7) *Fagus latifolia*. Bredbladet Bøg.
- 8) *Gleditschia triacanthos*. Tretornet Gleditsie, (ægte Alfacia), (i Læe.)
- 9) *Gleditschia inermis*. Tornfri Gleditsie, (i Læe.)
- 10) *Gleditschia horrida*. Chinesisk Gleditsie, (i Læe.)
- 11) *Mespilus cuneifolia*. (Ehrhard.) Kålbladet Mespel.
- 12) *Ptelea trifoliata*. Trebladet Løderkrone, (i Læe.)
- 13) *Rhamnus catharticus*. Brietorn. Korsved.
 - b) Naaletræer.
- 1) *Iuniperus canadensis*. Canadisk Ene.
 - B) 3 Leer med Muldjord.
 - a) Løvtræer.
- 1) *Acer striatum*. Stribet Eon.
- 2) *Buxus sempervirens*. Almindelig Buxbom.
- 3) *Eleagnus angustifolia*. Smalbladet Eleagen, (i Læe.)
- 4) *Evonymus europæus*. Almindeligt Beenved.
- 5) *Evonymus latifolius*. Bredbladet Beenved.
- 6) *Evonymus verrucosus*. Bortet Beenved.
- 7) *Evonymus atro-purpureus*. Rødbrunt Beenved.
- 8) *Quercus nigra*. Sort Eeg, (i Læe.)
- 9) *Robinia Caragana*. Sibirisk Robinie, (Sibirisk Vortetræe.)
- 10) *Tamarix gallica*. Fransk Tamarisk, (i Læe.)
- 11) *Tamarix germanica*. Tydsk Tamarisk, (i Læe.)
- 12) *Ulmus pumila*. Lav Alm.
 - b) Naale-

b) Naaletræer.

1) *Thuja orientalis*. Østerlandst Kongeved, (i Læe.)

3) Paa en fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) *Betula Alnus laciniata*. Fligbladet Elle Birk.

2) *Betula rugosa*. Hessel Birk.

3) *Liquidambar styraciflua*. Virginisk Ambraved, (i Læe).

b) Naaletræer.

1) *Cupressus disticha*. Toradet Cypress, (Eder), med affaldende Naale, (i Læe).

2) *Cupressus thyoides*. Kongevedartet Cypress, (hvid Eder,) (i Læe).

B) I Leer med Muldjord.

Foransførte Løvtræarter; end videre:

a) Løvtræer.

1) *Ilex Aquifolium*. Almindeligt Mareved, (Christ-torn), (i Læe).

Udskillige blandt foransførte Træarter, voxer ofte kun til Buske; ligesom Busktræer kunne formedelst Dyrkning gives en trædannet Anseelse.

Mange derimod opnaae i deres Fædreland en Høide af de anseeligste Træer; s. E. den sorte Eg, det østerlandste Kongeved, den kongevedartede Cypress og Ambravedet, hvilke alle hos os kun blive til meget smaae Træer. Man vilde derfor meget feile, dersom man lod sig forlede af Reisebeskrivelserne til at ville opelske slige anpriste Træarter, for at faae høibullede Træer. De Træarter, bemærkede (i Læe), vise sig under vores nordlige Klima meget fielse, og maae især ikke beskaeres i deres Ungdom, endnu mindre plantes om Efteraaret. Ved deres Udplantning bør iagttages, at de ikke

ikke komme til at staae paa den sydlige Side eller Soelsiden af høitliggende Steder; de bør ogsaa have Læ af Skove eller Mure for de kolde Østenvinde *).

De ved Udplantningen foreskaldende Forretninger og Beføstninger ere aldeles lig dem, jeg har anført §. 113 ved Bygningstræerne.* Da de her omtalte Træarter henhøre for største Delen til Lyfiboskaser; saa bliver, i Henseende til deres Afstand fra hinanden, at anmerke, at de anseeligste blandt dem udbrede sig i det høieste kun 6 Fod i Tvermaal.

Svørgsmaalet bliver alleneffe dette:

- a) Om disse Træer skullesættes enten for sig allene, eller
- b) blandede med Buskvexter, i de forskjellige Dele af Lyfiboskaserne?

Derfor man agter at sætte fornævnte Træer for sig allene; da vil den rette Afstand blive 12 Fod.

De nedhængende Grene, som tilspærre Gangene, affstudseshæfterhaanden, og Kronerne vilde da med Tiden neppe kunne naae hverandre.

Skullederimod Buskvexter sættes derimellem, da bliver 12 Fods Afstand for nær. De bør derfor sættes 18 Fod fra hverandre, og midt i Quirkonen plantes nu Buskvexter.

Saaledes vil de Feil ved Anlægget kunde undgaaes, om hvilke jeg §. 115 med mere har handlet.

§. 118.

*) Blandt de her anførte Træarter, har jeg bemærket, at endnu flere maae have et meget beskiærmet Sted hos os i Siælland, da de ellers forfryse om Vintren ligesom ned til Roden. Schaff.

§. 118.

Om Lystboskafers Plantning i Almindelighed.

I Lystboskaber (Bosquets) henhøre de skønne og sielfne Busktræer; endog de almindeligste Arter ville hjælpe til at forøge Mangfoldigheden, og ved deres fordeelagtige Stilling vist ikke vansire nogen Beplantning.

Desaarsag ville ligeledes de Træarter være stiftede dertil, som hidtil ikke ere anførte, men som forekomme i følgende Hovedfortegnelse. Dertil henhøre ogsaa alle Arter af Træer og Busktræer, af hvilke man ikke hidindtil, for saavidt de ikke ere frugtbarende, har gjort nogen særskilt oekonomisk Brug.

Alle slige Busktræer sættes, efterat de i Forveien ere opelskede i Planteskolen, i de engelske Lysthauger, hvor de skulle danne en Lysning, uden dog at undertrykke hverandre.

Man har derfor ved Anlægget at paasee:

- 1) at de ikke plantes for nær paa hverandre;
- 2) at de deriblandt, som voxe høiere og mere udbredte, ikke stikle de lavere og buskartede Træer.
- 3) At det Mellemrum, som i Begyndelsen synes at være for stort, hellere bør udfyldes med smaae Buskexter og høitvoxende aarlige Blomster.

Det hører ikke herhid at handle om deres Stilling mod hverandre, efterdi dette indbefattes under Theorien af den skønne Gartnerkonst, der udgjør et eget vidtløstigt Fag, som med Estertanke bør studeres og med Smag anvendes.

§. 119.

Om Plantaser af Frugttræer i Almindelighed.

Under Frugttræer indbefatter jeg alle de Træer og Busktræer, der enten som Hovedarter eller Afarter opelkes og udplantes formedelt deres spiselige Frugters eller Kierners Skyld. Vigtigheden af deres Dyrkning er allerede tilstrækkeligen bleven viist; og det var at ønske, at man vilde beskæftige sig dermed mere alvorligen.

Ved at opelke Frugttræer, bør man kunne skielne de oprindelige Arter fra Afarterne, ikke allene for at kunne forplante de førstnævnte af Frøet, og de andre ved de forskellige allerede afhandlede kunstige Metoder, men ogsaa for at kunne erholde stedse nye Forandringer. Dette indsees kun sieldent af de almindelige Gartnere, der ere vant til at arbejde efter den Glendrian, de have lært, uden at kiende Aarsager og Virkninger.

Yderst vigtig er altsaa Læren om Frugtslægterne, saavel som deres forskellige Arter, og Afarter, da der hele naturlige og kunstige Formerelse beroer herpaa, og da der ved tillige forklæres den Lighed og de Beslægtninger, der lette og befordre Forbindelsen ved Sorternes Forædling.

I Tydskland tæller man følgende Planteslægter, af hvilke mangfoldige Arter og Afarter trives som Frugttræer, og have god Fremgang.

- 1) Amygdalus. Mandel, indbefatter Mandler, saavel søde som bittere, og Fersken. Denne Slægt er nærmest beslægtet med Blomme Krægen, og begge modtage hinanden ved den kunstige Formerelse.
- 2) Corylus. Hessel. Alle Sorter af denne Slægt bringe deels større og deels mindre Hesselknødder. De modtage hverandre ved Podning og Skulering, men for

formeres sikkest ved Afslaggere. En Plantase med Zellerknødder er den fordeelsagtigste, da en Morgen (omrent 4 danske Skiepper Land) aarligen kan give en Fordeel af hundrede Rigsdaler.

3) Cornus. Korneel. Heraf gives kun en eenest Art, som bærer spiselig Frugt.

4) Cratægus. Axlved. Naar Aserol, og almindeligt Axlved undtages, da kan vel ingen Art af denne Slægt betragtes umiddelbar som Frugttræ; men dens Beslægtning til Abild (Pyrus) og Mespel (Mespilus) gjør, at Stammerne af Axlved modtage Arterne af disse tvende Slægter, saa at deres Formeerelse paa Axlvedstræerne skeer derfor hyppigen. Aserol Axlvedet lader sig ogsaa lettelig pøde og kopulere paa Rønnes træet.

5) Fagus Castanea. Kastanie Bog. Af Frugtstierne falder sædvanlig den liden søde Kastanie. Til at opelske de store Maroner, bør Stammerne forædles ved Podning og Skulering med Maronqviste.

6) Juglans. Valnød. Bringer forskellige Afarter, som kunne ligeledes formeres ved Konst. De Nordamerikanske Valnødder, Høforn Nødden eller den høide Valnød undtagen, have en for haard Skal og for liden Kierne, at de kunne indbefattes blandt Frugttræer.

7) Mespilus. Mespel (den almindelige) frembringer Afarter med store og kærnløse Frugter; de formeres enten ved hinanden selv, eller ogsaa ved Pære Abild eller Axlvedstammer, som i Følge No. 4 ligeledes ere duelige dertil.

8) Morus. Morbær. Det sorte Morbær er den oprindelige Art, og bliver sig bestandig lig ved Saaening.

ning. De øvrige Sorter kunne ikke betragtes som Frugttræer, da de fornemmelig opelskes formedelsk deres Blade til Silkeavlens.

9) *Prunus*. Kræge. Denne Slægt indbefatter mangfoldige Arter og Afarter.

a) *Prunus domestica*. Blomme Krægen. Den modtager de øvrige Arter af denne Slægt, (saavel som Mandler og Aprikoser.

b) *Prunus armeniaca*. Aprikos Kræge; har sine egne Afarter.

c) *Prunus avium*. Fuglebær Kræge. Den er stiftet til Modtagelse af alle søde Kirsebær.

d) *Prunus Cerasus*. Kirsebær Kræge. Den kan modtage alle sure Kirsebærarter. Slaaen Kræge saavel som Hægebær Kræge og laurbærbladet Kræge høre vel og til denne Slægt; men de kunne ikke ansees som Frugttræer.

10) *Pyrus*. Abild. Denne Slægt indbefatter ligeledes mangfoldige Arter og Afarter.

a) *Pyrus communis*. Pære Abild. Skovpære Abilden formerer sig ved Kiernen, og modtager alle andre Pærer Dvæder og Mespler ved den kunstige Formerelse.

b) *Pyrus Malus*. Æble Abild, (Krabable). Den vilde Æble Abild forplanter sig, ligesom Skovpære Abild, bestandig af Frøkiernen, og paa dens Stamme kunne vodes alle Æble Afarter.

Disse give steds igien andre Afarter naar de opelskes af Frøet; og derved fremstaae de nye Sorter, naar man kun vil vente paa Frugten af de glatte og tornsfrie unge Stammer, og ikke forædle dem, førend saadan Jagttagelse er giort.

c) Py-

c) *Pyrus Cydonia.* Dvæde Abild, med rund eller langagtig Frugt. De blive sig bestandig lig ved Opvækstningen af Trækiernen; og modtage ved den kunstige Formerelse ligeledes Pærer, Æbler og Mesples.

11) *Ribes.* Rib. Denne Slægt indeholder de mange Slags af Rib, og Stikkelsbærarter, der lade sig formere af Træet, dog hyppigst ved Afstæggere og Stikker *).

12) *Sorbus.* Røn. Ikkun en eneste Art af denne Slægt, nemlig den storbærrede Røn, bærer sødselig Frugt, som er lig Mespelen i Smag. Alle Arter af denne Slægt modtage Pærer, Æbler, Dvæder og Mesples; ligeledes har jeg ved No. 4 allerede ommeldt, at den kunde tiene til Podestammen for Aserol Nelsbedet.

Enhver, som vil anvende denne Theorie paa behørig Maade, kan selv opvækste sine Frugttræer, og see sin Flid rigelig belønnet ved det gode Udfald af sine Foretagender.

Elige mangfoldige Frugtarter opvæktes i Planteskolen, førend de udplantes i Haverne.

Da Frugten er den eneste Hensigt med disse Træer; saa bør de plantes saaledes, at de staa vidtløftige nok, til at kunne overalt nyde Sol, Luft og Regn.

Frugttræerne taale intet Træover sig. Man maa derfor ikke sætte Balnodtræer blandt andre Frugttræer, da de udbrede sig saa stærkt og opnaa saa stor en Høide.

Det

*) Hr. von Burgsdorf synes ikke her at have udtrykt sig bestemt nok. Ribarterne give ved at saas de selv samme Arter, men Afarterne af enhver Art kunne derved betydelig formeres, hvilket Erfaringen har vist i Engelland, hvor man, ved at saae Stikkelsbær, har deraf saaret ganske nye Afarter.

Det er meget fortrinligt. dersom man har Leilighed til at kunne plante hvert Slags af Frugttræer for sig, og ikke skal nødes til at blande alt mellem hinanden. Forretningerne og Beføstningen ved Udplantningen, ere de samme, som ere anførte fra §. 107 til 113.

§. 120.

Over Oldentræer i Almindelighed.

Foruden fornævnte Frugttræer, være endnu andre Træarter saavel Frugt som Frøe, der kan anvendes til Gode for Creaturene, kaldes Olden, og hvorved megen Kornfæd kan bespares.

Slige Træers Opelsning er derfor vigtig, og det saa meget mere, som de fleste baade formedelft deres Veed og anden Benyttelse ere af megen Værdi. Adskillige ere tildeels allerede her anførte. De fine og foræblede Sorter af Frugttræer, vilde ligeledes være tienlige hertil, dersom ikke deres Frugter tillige være et Næringsmiddel for Mennesket og kunne selgelig benyttes bedre.

Olden saavel af Træer som Busktræer inddeler jeg i den:

- 1) Algeru og Bøgartede.
- 2) Frugtartede.
- 3) Modartede.
- 4) Urteartede.

Slige Frugter eller Frøesorter bør være af den Bæstfæstethed, at de til Fordeel for os kunne nydes af forskjellige tamme og vilde Dyr, og disse derved fedes. Men Oldentræerne bør staae vidtløftige, og opelskes ligesom Frugttræer, dersom Oldenen skal kunne falde ofte og i Mængde.

§. 121.

Om Algern- og Bogartede Oldentræer.

Da den egentlige Algern = Olden er den fortrinligste til at føde de fleste Dyr; saa gjør jeg Begyndelse med disse.

Under vort Klima findes især:

- 1) Quercus Robur. Almindelig eller Drue Eg. (Vintereeg).
- 2) Quercus foemina. Stilk Eg. (Sommereeg).
- 3) Quercus rubra. Rød Eg.
- 4) Quercus Prinus. Kastaniebladet Eg.
- 5) Quercus Cerris. Galable Eg. (Østerrigsk Eg); (i et mildt Klima).
- 6) Fagus sylvatica. Almindelig Bøg. (Rød Bøg).
- 7) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.
- 8) Fagus pumila. ~~Rød~~ Bøg.
- 9) Aesculus Hippocastanum. Heste Kastanie. S.

2 Deel af dette Werk Side 36 i Anvendelsen.

Frøet af alle disse Træarter giver saavel særskilt som samlet en meget god nærende Olden.

§. 122.

Om de frugtartede Oldentræer.

Foruden de fine og almindelige Ebleforter, kan man ligeledes føde med Frugten af:

- 1) Cratægus Aria. Meelbær Axlved.
- 2) Cratægus coccinea. Rødt Axlved.
- 3) Pyrus arbutifolia. Klarbundartet Abild.
- 4) Mespilus cuneifolia. (Ellers Cratægus Crus-galli (du Roi). Kiltbladet Mespel, eller Prikbærret Axlved.

§. 123.

§. 123.

Om de nødarteede Oldentræer.

Balnødder og Hesselnødder ere allerede anførte blandt de spiselige Frugter, og blive altsaa endnu følgende Sorter af Nødder tilbage, som kunne anvendes til Olden.

- 1) Juglans alba. Hvid Balnød.
- 2) Corylus cornuta. Nordamerikansk hornet Hessel.
- 3) Corylus arboreseens. Træartet Hessel.
- 4) Pinus Cembra. Cember Gran (Rusfisk Ceder).

Alle disse Nødder søges meget begierlig af tamme og vilde Evtin.

§. 124.

Om de ærteartede Oldentræer.

Alle ærtebærende Træer og Busktræer levere en meget nærende og velsmagende Olden. Dog bære de ikke alle saa rigeligt Frøe, at deres Dyrkning som Oldentræer kan lønne Umagen. Imidlertid trives især hos os:

- 1) Cyrtisus Laburnum. Almindelig Stilkbælle eller Værtetræ.
- 2) Cyrtisus alpinus. Fjeld Stilkbælle eller Værtetræ.
- 3) Robinia Pseudo-Acacia. Almindelig Robinie. (Uagte Akacie)
- 4) Robinia Caragana. Sibirisk Robinie.

§. 125.

Om de indenlandske og fremmede Træarter, som, (foruden det egentlige Bygningstræ og Brændevæd), kunne give raare Produkter til Handelen.

Foruden forbemeldte Nytte, som de mangfoldige Træarter give, tilbyde de os endnu mange andre Fordele, hvilke

burde være Bevæggrunde nok, til at lægge Vind paa deres Dykning. Man vilde derved vinde mange raare Produkter, som maae søges hos Fremmede. Ikke alleneſte de Pengesummer, som nu udgaae for dem, kunde spares, men ogsaa fremmede Penge vindes ved at udføre dem. Staten vilde derved beriges, og mange Næringsøveie frembringes, som nu ligge i Dvale.

Mange fremmede, ikke egentlig oprindelige tydske Træarter ere allerede i det lidet naturaliserede, eller dog i det mindste ſkikkede til at blive det, og vilde rigelig erstatte den derpaa anvendte Glid og Bekostning.

Men for at kunne gaae ſikkert og heldigen frem, bør man noie kiende de Træer, man vil dyrke, og ved Erfaring være overbeviſt om de kunne ſvare til Henſigten. Saa berømte end Oliventræet, Brødsfrugttræet, Mahagonytræet og flere ſlige Træarter ere: ſaa forgieves vilde det være at opellſte dem hos os. Vi ſkulle kun allene ſøge at dyrke de Træarter, der ere ſkikkede for vort Klima og vore Fornødenheder, hvorved Manufacturer ſamt Fabrikker iſar, og Commercevæſenet i det Hele vilde ſaae anſeelig Fremgang, og giøre betydelige Fremſkridt.

Denne Betragtning er derfor en vigtig Gienſtand for Finantſvæſenet, og fortienet de tydske Regieringers Opmerkſomhed, da man endnu hidtil i de færreſte tydske Lande kunne glæde ſig ved at frembringe ſlige Produkter og endnu mindre ved deres fordeelagtige Udførſel *).

Det mangler i Almindelighed paa en Udfigt over det Hele i dette Fag.

Jeg troer derfor ikke at forciene Utaf eller at vanſire dette Skrivt, naar jeg her beſtræber mig for at anføre ſaadanne Træarter i en Orden, hvorved deres muelige Nytte kan læres.

§. 126.

*) Det ſamme kan ogsaa ſiges om de danſke Stater. V.

§. 126.

Inddeling af Træearterne, i Hensyn til de Produkter, de kunne afgive til Commercebæsenet.

Hvad der kunde anføres om Træernes Anvendelse til Bygningss- og Gavntømmer, til Brændeved og til Kulbrænderie, er allerede afhandlet ved Frugt- og Oldentræerne. Ligeledes ere de Træearter ikke blevne forglemte, der ere tienlige for os til Fædning eller levende Gierder; endog de ere blevne berørte i det foregaaende, som endnu hidtil kun blot ere brugte til Siir i Plantafer og Naturhaver, og som sølgelig allene afgive Gienstande for Hornsølsfen og Plantasehandelen. Allsaa har jeg endnu tilbage at afhandle de Træearter, som i Henseende til Manufakturere og Fabrikere, kunne give en særdeles Nytte for Commercebæsenet, og fortiene desaaarsag at dyrkes.

Jeg inddeler disse samtligen, efter de Produkter, de levere, og sølgelig i dem som give

1) Manufakturfornodenheder:

- a) til Garvning;
- b) til Garverie;
- c) til Silkeavl og Spinderie;
- d) til Flettearbejde.

2) Fabrikfornodenheder;

3) Materialvare. (Efter denne Orden, som let kan overskues, skal jeg fremstille de omtalte Træer og tilslige anføre deres Brug og Nytte).

§. 127.

Træearterne, som tiene til Garvemidler.

Af Vigtighed synes den Undersøgelse at være: om et Land kan bestandig have tilstrækkelig Forraad paa Gar-

vemid-

veimidler, thi uden disse vil det savne een af de første Fornødenheder, som ikke allene kunde give det Rigdom, men ogsaa bidrage til dets Selvstændighed og Styrke.

Gammel vedtaget Skik, og rodfæstede Fordomme, have modsat sig at prøve alle de nyttige Forsøg, man har gjort med nye Garvemidler for at kunne undvære Egebarren, som stedse bliver sieldnere.

Først da, naar de gamle Eger ere aldeles forbrugte, vil man for sildig begynde alvorligen at tænke paa andre Garvemidler, som nu trædes under Fodder, og forkastes af Egenfindighed. Paa et andet Sted skal jeg mere udførlig handle herom, og vise Brugen af de Garvemidler, som foruden dem, Træarterne give, endnu findes i Mængde *). Her vil jeg allene benævne de Træarter, af hvis forskellige Dele man betiener sig til Læderets Garvning.

- 1) *Betula alba.* (Linn.) Hvid Birk.
- 2) *Betula lenta.* Hunbladet Birk.
- 3) *Betula nigra.* Sort (Sukker) Birk.
- 4) *Betula papyracea.* Gordon. Papiir Birk.

Af alle disse Birker anvendes Barken enten allene eller blandet med Egebark, med ligegod Nytte til at garve Saaler og Overlæder. Barken af den almindelige Birk giver ogsaa en emphyreumatisk Olie, som bruges til Ryglæderets Beredning.

- 5) *Fagus sylvatica.* Almindelig Bøg.
- 6) *Fagus latifolia.* Breddbladet Bøg.

Hvis Frøekapsler og Blade ere ligesaa gode som Egebark.

D 2

7)

*) v. Burgsdorffs Versuch einer vollständigen Geschichte vorzüglicher Holzarten, etc. 2. Theile, von den Eichenarten, zweiter Band. Autors Anmerk.

7) *Myrica Gale.* Almindelig Pors.

Af denne liden Buskvert, der lettelig lader sig formere, og voxer hyppig paa mange Steder, betiene Garverne sig, til at berede alle tynde Hude.

8) *Pinus picea* (du Roi). *P. Abies* (Linn.) Almindelig Gran.

Barken af denne stampes, og deraf gøres en Garverluud, som er tienlig til at garve Saale og Overslæder med. Den samme Nytte kan man have af den derommed saa nærbeslægtede.

9) *Pinus Abies canadensis.* Canadisk almindelig Gran.10) *Pinus mariana* (du Roi.) *P. nigra* (Aiton). Sort Gran *).

Endvidere:

11) *Quercus robur.* Almindelig eller Drue Eeg. (Vintereeg).12) *Quercus foemina.* Stilk Eeg. (Sommer Eeg).13) *Quercus rubra.* Rød Eeg.14) *Quercus Prinus.* Kastaniebladet Eeg.15) *Quercus alba.* Hvid Eeg.16) *Quercus Cerris.* Galable Eeg. Østerrigsk Eeg.

Af alle disse Eegearter, som kunne vore i Tydskland, er Barken lige god; og alle Dele af disse Eeger ere fornødelst deres sammensnærende Saft tienlige til Garvning. Endog Saugspaanerne heraf, brugte i Mængde, træde i Barkens Sted **).

Egea

*) Efter du Hamel, bruges ligesledes Barken af Parkegrænen til Garvning. Autors Anmerk.

**) Det samme gielder ogsaa om Eegbladene. S. Gildesbrandts Chemische Betrachtung der Fohgerberei. Erlangen 1795. 8vo. V.

Gegetræerne levere ligeledes Galabler, hvorpaa man dog kun i det sydlige Lydsland kan giøre Regning *).

J Hensigt til Garberiet, ere Ståvne eller Styvne skove meget at anprise for at spare paa de høistammede Gegetræer. Om deres Anlæg og Nytte har jeg handlet udførlig udi min: Vollständige Geschichte vorzüglicher Holzarten, under den Artikel: Eeg.

17) Rhus Typhinum. Virginisk Sumak.

18) Rhus glabrum. Glat Sumak.

19) Rhus canadense. Canadisk Sumak.

20) Rhus Cotinus. Farve Sumak.

Disse fire Træarter have lige Egenskaber, og ere uundværlige til Kardevanlæderets Garvning; naar de blandes med Egebark, ere de ogsaa meget gode til Overlæderets Beredning. De trives fuldkommen vel hos os, og allene Fjordom og Uvidenhed kan hindre den udbredte Dyrkning af disse nyttige Træarter.

De i Berlin giorte Forsøg med de af mig opfædte Træer sub No. 18 have faaet et godt Udfald. Mine Sumak-Anlæg ere allerede komne saavidt, at jeg ikke allene af Roddyngelen aarlig kan tilplante mange Morgen Land, men endog allerede drage Nytte af dem.

21) Salix pentandra. Laurbærbladet Pii. (Seber Pii).

22)

*) Vid. meine Abhandlung von den Knoppem, als ein Beitrag zur Naturgeschichte der Eichen und Insekten. In den Schriften der Berlinischen Gesellschaft naturforschende Freunde 4te Theil. S. 1—12. Autors Anmerk.

- 22) *Salix fragilis*. Græs Pæl.
- 23) *Salix alba*. Hvid Pæl; saavel som alle øvrige Sorter af denne Slægt; deres Bark giver en Lued, med hvilken det danske Læder *) berebes. Ved Til sætning af Gegebart kan Pælbarken med megen Nytte anvendes. Da Pæls Opvæxtning er meget lettere og hurtigere end Gegetræets; saa lønner det vel Umagen at være ret opmærksom derpaa **).

§. 128.

Om de Træarter, som give Farveprodukter.

Uagtet vi nu ikke kunne frembringe hos os de egentlige Brasilianiske Farvetræer; saa gie vi dog andre, som i mange Henseender ere ligesaa skatteerlige, og kunne i deres Sted bruges. Til disse henhører:

- 1) *Berberis vulgaris*. Almindelig Berberis. Rodderne og Stammen give tilligemed Barken Spaaner, hvormed der kan farves gult paa uldent og linnet Løi, især til Grund for det grønne Klæde. Opvæxtning.

*) Det er egentligen Barken af Guls og Grøn Pæl (*Salix caprea* og *cinerea*) som bruges hertil. V.

**) Denne Liste kunde endnu forøges med flere Træarter og Busktræer. Roden og Frugten af Slaagen Kræge (*Prunus spinosa*) kan bruges som Farvemiddel. Dette haves ogsaa i den umodne Frugt og i Barken af tydsk Mespel (*Mespilus germanica*), Fuglebær Røn (*Sorbus Aucuparia*), i Barken af høj Alf (*Fraxinus excelsior*), Heste Rostanie (*Aesculus Hippocastanum*), Tørste Rorsved (*Rhamnus Frangula*), og tydsk Tamarisk (*Tamarix germanica*); i Løvet og Grenene af Rør Rostblad (*Ledum palustre*), Rost Gysel, (*Spartium Scoparia*), Meelbær Klarbund (*Ampelus Uva ursi*), Blaabær og almindelig Vølle (*Vaccinium Myrtillus* et *uliginosum*), og almindelig Lyng (*Erica vulgaris*). V.

ningen af dette i alle Henseender saa nyttige Buxtræ
kan ikke nok som anbefales. S. 2 Deel af dette
Berk S. 95.

2) *Betula alba*. Hvid Birk; den forekommer atter her;
dens Bark og Blade farve guult paa uldent Løi, og
af Blådene tilberedes endnu især den Malerfarve, som
kalder Schützguult.

3) *Betula Alnus*. Elle Birk. Den er formedelsi Bar-
ken uundværlig for Hattemagere, til den sorte Farve.
Ligeledes bruges den paa forskiellig Maade og til man-
ge Farver i de egentlige Farverier.

4) *Genista tinctoria*. Gult Bisse; (Farve Bisse);
farver guult paa Silke og uldent Løi.

5) *Quercus Robur*. Almindelig eller Drue Eg.

6) *Quercus foemina*. Stilk Eg.

Uf disse tvende Egearter havees ligeledes foruden om-
meldte Farvemidler allehaande Produkter til Farvning.
Disse ere især Gælæblerne, der med Vitriol og anden
Tilsætning give forskiellige Farver, som sort, graat,
violet og brunt; Barken farver desuden orange-
guult paa Silke og Linnet.

7) *Rhus Typhinum*. Virginisk Sumak. Med
denne har jeg ladet anstille flere heldige Forsøg i Ber-
lin af den duede Silkefarver Hr. Dorell, som har
freimbragt dermed den skønneste sorte, violette, røde,
og mørkebrune Farve paa Tæst, Satin og Silketraad.
Efter Formodning skulde *Rhus glabrum* og *Rhus*
canadense have de samme Virkninger.

8) *Rhus Cotinus*. Farve Sumak, hvid Weed og Bark
bruges i Spanien og andre Lande, til Gultfarven og
især til den saakaldede feuille morte.

- 9) *Rhamnus catharticus*. Trietorn Korsved. Med dens grønne Bark farves guult, og med den tørre mørkbrunt. Af Bærene tillaves det saakaldede Gæstgrønt, ved at blande den udpersede Gæst med opløst Alun, og ophænge den i Blærer over en varm Don, hvor den tørres; den er da færdig, og kan derefter afleveres til Salg. Hertil maae Bærene være netop ret modne; thi de umodne farve guult, og de overmodne give en bruunrød Farve.
- 10) *Vaccinium Myrtillus*. Blaabar Bølle. Bærene give en vægte violet Farve paa Silke. Det lønnede vel Umagen, at anstille med disse Bær flere Forsøg paa ægte Indigoblaat. Jeg har kun en eneste Gang seet dette Blaa; men Omgangen dermed er mig ubekendt; og Manden hos hvem jeg saae det, lever ikke mere *).

§. 129.

- *) Ogsaa denne Liste kunne taale en betydelig Forøgelse. Almindelig Lønn (Erica vulgaris), almindelig Slynge (Clematis Vitalba), Røst Egel (Spartium Scoparia), Torn Hesteglase (Ononis spinosa), Valsødarterne, formedelt Bladene og den grønne Skæl omkring Rødderne. Tørste Korsved (*Rhamnus Frangula*), sort Huld (*Sambucus nigra*). Hvidtorn Kælvad (*Crataegus Oxyacantha*), Bilde ~~Pære~~ ~~Ublis~~ *Pyrus communis*, hoi Aften (*Fraxinus excelsior*), Kirsebær Kræge (*Prunus Cerasus*), sort Asp (*Populus nigra*), og hvid Pæl (*Salix alba*) i Hensyn til Barken, sort Krællina (*Empetrum nigrum*) formedelt Bærene, almindeligt Breenved (*Evonymus europæus*), i Henseende til Rapslerne. ~~Blad~~ ~~Bladet~~ Løn (*Acer platanoides*), Heste Kastanie (*Aesculus Hippocastanum*), Liliaved (*Liriodendron*), og Brambær Klynner (*Rubus fruticosus*), hvad Bladene angaaer, kunne alle anvendes til Farvemidler.

§. 129.

De Træarter, hvoraf faaes Produkter til Silke-
avl og Spinderie.

Formodentlig vil man her kun vente den saa eld-
gamle Materie om Mørbærtræer ommeldt; men man vil
destomere have Marsag til at glæde sig, naar jeg meddeler
den Opdagelse, at

- 1) *Acer tataricum*. Tartariff Træ, som udholder
det koldeste Klima, og lader sig lettelig formere,
træder i Henseende til Silkeavlen fuldkommen i Mør-
bærtræets Sted. Thi det er ganske vist, at
- 2) *Morus alba*. Det hvide Mørbær, og endnu mere
- 3) *Morus papyrifera*. Papiir Mørbær, tilligemed
de øvrige Sorter, som frembringes ved Podning, ere
og blive hos os meget fuldstiære. Jeg har i flere
Aar iagttaget dette i de meest udbredte Mørbærplan-
taser ved Tegel, bevoxne med nogle tusinde store og
smaae Træer, som bære hvide, røde og smaae sorte
Bær.
- 4) *Morus rubra*. Rødt Mørbær, er vel ikke tielen;
men dets Blade ere for tykke og skarpe, til at kunne
være en god Føde for Ormene.

Bassen af de Mars gamle Grene paa det hvide
Mørbær, kan, naar den ristes stærk over Ilden,
riene til Spinderie, og er hertil ligesaa god som
Hampen.

Med Snokket af den laurbærbladede Piils Træ,
der ligner Bomulden, ere giorte flere heldige Forsøg i
Henseende til Spinderie. Barken af Rost Cyelen kan
ogsaa bruges som Hamp.

§. 130.

Om det flettede Træarbejde i Almindelighed.

Her aabne sig forskellige Næringsveie, ved hvilke flere Hænder kunne sættes i Arbejde og hvorved ethvert Land kunde vorde forsynet med uundværlige Fornødenheder af flettet Træarbejde, som man ellers maa være nødsaget til at lade komme udenlands fra.

Alle dertil nødvendige Materialier, kunne allesteds erhverves. Det berøer altsaa kun paa at tiende dem, at dyrke dem hensigtsmæssig og i tilstrækkelig Mængde, og at opvække Industrien til deres Forarbejdning.

Alt flettet Arbejde af Træ, hyffelsætter fem Slags Haandværker, og foranlediger følgerlig ligesaa mange Slags Manufakturere, nemlig til at forfærdige:

- 1) De flettede Pidskestæske.
- 2) Flettede Kurve.
- 3) Goldbunde.
- 4) Bæstemaatter.
- 5) Bæstouge og Keel.

Hertil kommer endnu:

- a) Tæstener til Vandbygninger og Dæmninger

og:

- b) De flettede Riisgjerder, ved Landvæsenet.

§. 131.

De Træarter, der ere tjenlige til flettede Pidskestæske.

Paa mange Steder ødeslægges aarlig en strækkelig Mængde af unge Ege, Alse og Birke, til Pidskestæske, hvilke stedse staares paa en staaalen Maade og paa urette Steder, saa at de ikke ere længere brugelige, end de ere friske og grønne.

I Thyningen derimod, og især i Eisenach, forsær-
diger et eget Haandverkslaug flettede Pidsteskæfte for hele
Europa.

Acer campestre. Mark Lon, (Maur), som kom-
mer overalt frem i en middelmædig fugtig Jord-
bund, anvendes som Stebnetræ til dette Brug, og
betales dyrt. I Folge den Hertugelige Sachsen-
Gothaiske reviderede Brandetaxt af 1765 koster en
Savn af Mark Lønnens Weed til Pidsteskæfte, 18 Meis-
nisse Gylde, eller 15 Rdlr. 4 Mk. 8 Sk.

Formedelsk dette Træs Seighed kan en til dette Brug
tildannet Stok lade sig flække næsten i tyve tynde Strenger,
og sammenflette til en Pidst. Man indseer let, at saadan
en Stok bør tages af ungt rankvoxende Weed. Materi-
alierne til disse Pidste har en temmelig høi Priis, og deres
Bearbejdning er kostbar. Det vil derfor vel lønne Umagen
at tænke paa denne Næringsgreen, og at opelske denne Træ-
art i en Stævnesskov, inddeelt i femten Hugster.

§. 132.

Om Træarterne, som kunde tiene til Kurvflækning.

Kurve af alle forskiellige Slags ere uundværlige i det
borgelige Liv, men tillige af liden Varighed. De ere alt-
saa Husholdningsnødheder, der bestandig finde Afsetning, og
hvis Forfærdigelse sælgelig kunne bestieftige mange Hænder,
for saavidt Materialierne dertil kunne erholdes.

De Træarter, som hertil anvendes, ere:

- 1) Corylus Avellana. Almindelig Hessel. Den giver
Kurvstokke, hoortil de unge ranke Stammestub tages.

En Hesselbust er overhovedet langt mere gavnlig end
de træ, som ikke kiende dens Nytte og Anvendelse.

Uund-

Uundværslig er den for Bødderne til Baand, og med Fordeel bruges den til Kurvarbeide.

2) *Pinus sylvestris*. Fyrre Gran. Dette Træ flyder i en meget sandet, muldet og forhen dyrket Jordbund meget lange, smidige og seie Rodder under Jordens Overflade, som let lade sig oprykke. I Mark Brandenburg betiener man sig af dem til deraf at flette store Kurve og andet saadant Arbeide. Men da man derved skader Fyrreskovene, saa kan dette Træ dertil ikke anprises. Mere hensigtsmæssig kunne følgende Træarter tiene til dette Brug, nemlig:

- 3) *Salix triandra*. Blat Pii.
- 4) *Salix pentandra*. Laurbærbladet Pii. (Fiber Pii).
- 5) *Salix vitellina*. Gul Pii.
- 6) *Salix viminalis*. Baand Pii.
- 7) *Salix purpurea*. Rød Pii.

Af hvilke de Aars gamle Skud anvendes til Fletning, og de toaarige Skud til Kurvestofke.

Til meget fint Kurvarbeide betiener man sig af Selje Piiens flatte Stavre, (Cael), og af:

- 8) *Salix arenaria*. Graariis Pii, (Graavidie).
- 9) *Salix Myrsinites*. Myrtebladet Pii.
- 10) *Betula nana*. Dverg Birk, og
- 11) *Vaccinium oxycoccos*. Tranebær Bosse.

Af de toende sidstnævnte Arter forfærdiges meget fint Kurvarbeide i Kamtschatka.

§. 133.

Om tienslige Træarter til Soldbunde.

De forskellige saavel tætte som aabne Soldbunde, der ere saa nødvendige i Landhuusholdningen, og tiene til
saa

faa mange andre Fornødenheder i det daglige Liv, forfærdiges af et eget Haandværkslaug: Goldmagere som dertil bruge:

Salix capræa. Selje Piil (Sael); af hvilken de ranke, smidige, i til $1\frac{1}{2}$ Lomme tykke afstavnede Stænger tages. En Favn heraf koster efter forberørte Brændetaxt, 17 Rdlr. 3 Mk. og en Skof (er 60 Stykker) af disse Stævre, 1 Rdlr.

I adskillige Skove findes en Mængde af Selje Piil, som man af Uvidenhed anseer for et Forsukrud; de blive derfor ikke benyttede, men tvertimod udryddede. Man lader imidlertid Goldbundene komme fra Bøhmen og andre Lande, hvor Industrien mere er kommen i Gang.

Goldstævrene lade sig fløve i meget fine, seie og varige Reimme, af hvilke Goldbundene stettes; de fragaende kortere bruges derimod til andet Flette- og Kurdarbejde, og til Sammenhefning af Sidesykkerne paa Væsterne. En Stævnescov af Selje Piil, anlagt af Stikker i en middelmaadig Jordbund, og inddeelt i fem Hugster, indbringer en meget stor Fordeel, især hvor der findes Folk, der kunne forarbejde dette raa Produkt.

S. 134.

Om de Træarter, som kunne give Vast til Maatter.

Bed Varenes Forsendelse ere Vastmaatter til Indpakning uundværlige; og de fine Maatter afgive meget varige Godtepper. Af følgende Træsorter bereder man Vast.

- 1) Tilia cordata. Fjlskapslet eller Vinter Lind.
- 2) Tilia europæa. Europæisk eller Sommer Lind.
- 3) Ulmus campestris. Almindelig Alm.

4) *Ulmus americana.* Amerikansk Alm.

Man affkræller Barken i Sæfttiden af de unge Stammer; hvilken derefter renses, ristes, bankes og flættes.

Rusland især leverer os disse Bastmaatter af Lindetræer. Dog behandles Tingen ikke der med tilbørlig Forsigtighed. De første bedste unge Stammer hugges i Sæfttiden for bestandig bort, uden at see derhen, at unge Skud igien udbryde fra Roden. En Lindeskov paa denne Maade behandlet, bliver derfor ikke altid frugtbringende.

Hvo som eier en god Jordbund, og har Leilighed til at indrette en Bastmaatte Manufaktur, kan drive den med anseelig Vinding.

Til den Ende beplantes efterhaanden en Strækning med unge Alne- og Lindetræer, 6 Fod fra hoerandre; saadan en beplantet Strækning indrettes til en Stavneskov, hvoraf den femtende Deel aarlig benyttes saaledes, at Hugsten foretages sidst i Martii eller først i April Maaned, tæt over Jorden; derefter bortføres de afhugne Stammer, lægges hen i en 4 Ugerstid, og derpaa affkrælles Barken sidst i April Maaned, og først i Maj, naar Sæften er flydende. Paa denne Maade erholdes Barken for bestandig, uden Tab af de frembrydende unge Skud fra Stubben.

§. 135.

Om tienslige Træarter til Basttøuge og Kæb.

De stærke og tykke Tøuge, som bruges ved Søve-senet og til Fisseriet, kunne forfærdiges af Bast og dog i mange Henseender gjøre den samme Tjeneste, som naar de gøres af Harnp og Bæk. De raae Materialier kunne erholdes paa samme Maade, som er omtalt ved Bastmaatterne.

Desforuden forfærdiges endnu forskellige Slags Reeb af Bast, ligesom og Basten selv bruges ved Gartneriet, og til Indfletning af Kramsfugle Donerne. Herved kunde aabnes nye og vigtige Næringsgrene; som sielden erkendes *).

§. 136.

Om tienslige Træarter til Faskiner og andet Brug, ved Vandbygninger og Dæmninger.

Foruden forberørte Kurbarbeide, gives der endnu forskielligt andet Arbeide af flettede Grene, som er af stor Vigtighed i mange Egne.

Paa de Steder, hvor man har at sikke Søebreden og Dæmninger mod Beskædigelser af Vandet ere Faskiner nundværilige.

Hertil bruges vel alt Slags af Riiis, som bindes i i Knipper med Grene af sei Pilene, men egentlig burde de bestaae af Pilequas, der er smidigt, bøleligt og varigt.

I de vandrige Egne kan man derfor ikke nok bestitte sig paa at opelske mange Pilearter, da dette kan skee ligesaa let, som det er fordeeltigt og nødvendigt.

* §. 137.

Træarter, som kunne bruges til flettede Riiisgierder.

Hvor Brændemangel allerede har indfundet sig, og hvor man desuagtet skal vedligeholde en Mængde af døde Gierder, er det til stor Besparelse for Skovene, naar Indfredningen ikke skeer med Stolper og Planker, eller med udviiist

*) Eierne af Den Riisholm, som ligger i Colding Fiord, og som overalt er bevoxen med Lind, vilde, ved Kundskaber om at berede Bast gjøre den liden Plet mere frugtbringende, end den er for nærværende Tid.

viist Gierdsel af Skovene, men ved levende Gierder, og i Mangel heraf ved stættede Gierder af Pile Grene *). Dette sidste Slags af Gierder indrettes fortrinligst, naar Gierdes stæbrene tages af ældre Pilestænger, og sættes saaledes, at de kunne voxer. De ville da ikke allene gjøre Tjeneste som Stævre, men endogsaa give de nødvendige Grene ved Afstævningen til Fletningen af Gierdet, saa at Materialerne kunne havees paa Stedet selv til saadant et Gierde **).

Slige Gierder frede lettest og sikkest i de fugtige moradsfulde Egne, hvor ingen levende Hækker kunne frembringes uden Blands Afledning. De indrettes ogsaa med Fordeel paa de Steder, hvor levende Hegn, formedelsk en for tør og let Jordbund, ikke kunne opstilles uden en meget kostbar Anskaffelse af en bedre Jordart til at sætte Planterne i ***). Endelig kunde de ogsaa anlægges, hvor andet Gierdsel er kostbart, og sjældent at bekomme.

Imidlertid beroer Godheden af disse stættede Riisgierder især paa Valget af de dertil anvendte Pilearter.

De bedste og fordeelsagtigste ere:

- 1) *Salix vitellina*. Grøn Pæl.
- 2) *Salix triandra*. Glat Pæl.
- 3) *Salix purpurea*. Rød Pæl ****).

Ved

*) Om Skiegaardene s. Tönder Lund.

**) Den Fyenske Bønde kiender allerede saadanne Gierder, men det er Skade, at han vedligeholder dem ofte, hvor det levende og bedre Hegn kunde havees. V.

***) Herimod kunde vel indvendes, at der ikke findes nogen Jordbund aldeles uskikket til levende Hegn. Selv i det sandigste Jordmon give mørk og grønt Pæl (*Salix fusca* og *cinerea*) et levende Gierde. Man seer heraf flere mellem Husum og Slesvig i Herredet Treya. V.

****) Afstedet for den røde Pæl anvendes med større Fordeel hvid Pæl, da den giver bedre Stævre. Den Fyenske Bønde bruger

Ved Piils Opelskning i Almindelighed, bør man vel erindre, at deres Formerelse maa stee enten blot ved Grene af Hans eller af Huntræet, thi dersom Piletræer af begge Rion kom til at staae nær ved hverandre, vilde den hele omliggende Egn blive besaaet med Pii.

§. 138.

Om Træarterne, som levere Fabrikfornødenheder.

Det vilde blive her for vidtloftigt, dersom jeg skulde anføre alle de mangfoldige Fornødenheder af Træer til Fabrikernes Bygningsredskaber, Kul og Brændsel. Jeg vil derfor her blot berøre de Træarter, hvoraf intet Brug gøres i disse Henseender, men som blot kunne opelskes med Fordeel til Geværfabriker; nemlig:

- 1) *Iuglans regia*. Almindelig Valnød; dette Træ staaer i Haugerne for Alles Pine, og beviser derved, at det kan trives allevegne. Ikke desmindre tænker man dog ikke paa at opelske det i Mængde, for at benytte dets Ved til de uundværlige Bøsseskæfter for Geværfabrikerne. Det er en betydelig Pengesum, som aarlig oversendes til vore Naboe for slige Skæfter, og som vi selv kunde beholde. Valnødtræets Kultur fortæner derfor, især i en militairisk Stat, en særdeles Opmærksomhed. Man kunde for Fremtiden ved dets Opelskning afhielpe den almindelige Mangel paa Valnødtræ til Bøsseskæfter, som nu for den største Deel forfærdiges af Bøgetræ.
- 2) *Iuglans nigra*. Sort Valnød, og

3)

bruger sort Asp (*Populus nigra* L.), til dette Slags af Størder. S. m. h. i min Afhandling om Asp og Pii.
V.

- 3) *Iuglans oblonga* eller *cinerea*. Graa Balmød, for-
 tiener i alle Henseender at dyrkes, og især for at giøre
 smukke Jagtskinteskæfter af deres Ved.

Jeg har maaskee bragt det første af dette Slags Skæf-
 ter til Lydsland. Hans Majestæt Kongen af Preus-
 sen har bekommet adskillige deraf, som kunne sees i
 hans Livgebærkammer *).

De som forfærdige Bøsseskæfter, betiene sig ligeledes
 af det skaarne Balmødtræ til Ladestokke for Hagles
 og Kuglebøsser; men for de sidstnævnte ere de for
 kjælige og ikke varige nok; og for de første ere de ikke
 skionne nok.

- 4) *Lonicera Xylosteum*. Duunbladet Lonicer og;
 5) *Lonicera nigra*. Sort Lonicer, leverer de skionne-
 ste, meest glindsende, beenhaarde, stive og derhos
 meget seie Ladestokke til alle Slags af Jagtgeværer.

I Understovene, hvor disse Træarter findes, give de
 undertiden ved Kapningen meget ranke Stammestud,
 der ere yderst flatteerlige til det omtalte Brug; de er
 holde deres Skionhed ved Politur og ved Beitsning
 med Skedevand.

I Nærheden af Geværfabriker, vilde det vel lønne
 Umagen at anlægge i en god Jordbund Plantafer af
 disse Træarter, og at behandle dem behørig, da de
 fordeelagtigen kunde benyttes. I Rødsfald kan ogsaa:

- 6) *Cornus sanguinea*. Rød Korneel, unge Gege- og
 Afstræer tages dertil; men som i alle Henseender
 hverken ere saa gode eller saa skionne.

Det

*) Dette er sagt om den sidst afdøde Konge af Preussen.

Det flammende Ved af Alm, Birk og Løn bruges ligeledes til Skæfter; men disse ere tunge, og ikke saa skionne, som de af Valnødtræet.

§. 139.

Produkter af Træer, som især tiene til Materialvare og Medikamenter.

Foruden foransførte mangfoldige Benyttelser give mange Træarter endnu i Særdeleshed raare Produkter til gangbare Materialvare og Apothekerfornödenheder.

Ved deres behørigte Tilberedning kan enten med eller uden Tilfætning tilbeiebringes:

- 1) Sukker og Syrup;
- 2) Olie, Bør, Beeg, Tiære og Terpentín;
- 3) Wiin, Brændewiin og Wdike;
- 4) Conserver, Lægemedler til ind- og udvortes Brug; og endelig:
- 5) Krud.

§. 140.

Træarter, af hvilke Sukker og Syrup kunne tilberedes.

Saften af mange Træarter og Frugter, have saa megen Sødhed, at deraf kan erholdes en brugbar Syrup, som, naar den luttres eller rafineres, giver godt Sukker.

De dertil tienlige Træarter ere:

a) I Hensigt til deres Saft:

- 1) Acer Pseudo-Platanus. Almindelig Løn.
- 2) Acer saccharinum. Sukker Løn.
- 3) Acer Platanoides. Tandbladet Løn.
- 4) Acer striatum. Stribet Løn; og

5) Acer Negundo. Affbladet Løn.

For at erholde Saften, bores henimod Foraaret Hul i Træer, som have nogen Hørlighed. I Hullet sættes et Rør, af hvilket Saften løber ud i temmelig Mængde, og den opsamles i et Kar, som er sat under Røret. Deresom denne Operation skeer for ofte, er det høist skadeligt for Træerne. Den bør derfor kun finde Sted hos saadanne Træer, som desuden skulle sælbes efter kort Tids Forløb, eller som dog i det mindste ikke ere bestemte til Stævnetræer, eller til andet Brug end Brændsel. Den samme Bestæfsehed har det og med den bekiendte Birkesaft

b) I Hensyn til Frugten, give:

- 1) Morus alba. Hvidt Morbær,
- 2) Pyrus communis. Pære Abild;
- 3) Ribes Grossularia. Stikkelsbær Ribs,
- 4) Vitis vinifera. Almindelig Viinstok, en meget god Syrup, naar Saften udperses af den ret modne Frugt, og berøves de vandagtige Dele ved Afdampning.

§. 141.

Træarter, som give en fedtig Olie.

Frøekærnerne af efterstaaende Træer give ved Udpresning en meget god Olie.

- 1) Amygdalus communis. Almindelig Mandel.
- 2) Amygdalus communis dulcis. Lyndskallet almindelig Mandel. See herom anden Deel af dette Werk Side 36.
- 3) Corylus Avellana. Almindelig Hessel, med alle dens Afarter *).

4)

*) Her burde ogsaa almindelig Valnød anføres, da dens Kærne giver en meget velsmagende Olie. Dens Frugt anvendes

- 4) Fagus sylvatica. Almindelig Bøg.
- 5) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.
- 6) Pinus Abies du Roi. P. Picea Linn. Edel Gran.
- 7) Pinus Picea du Roi. P. Abies Linn. Almindelig Gran.

§. 142.

Om Træarter, af hvilke der kunde vindes Bøx.

Bierne tilvirke det sædvanlige Bøx næsten af alle Blomsterne og ved dem blive vi forsynede med dette Plantereprodukt. Imidlertid kan man ogsaa erholde Bøx af efterfølgende Træarter, ved at fuge visse Dele af dem.

- 1) Betula alba. Hvid Birk. Hanraaklerne heraf give Bøx, naar de koges.
- 2) Myrica cerifera. Bøx Pors. Naar Bærene, som denne Pors bærer i stor Mængde, og som indsamles i October, koges i Vand, affætter der sig oven paa, en grøn Skive af Bøx, som er fortreffeligt til Lys, og giver en behagelig og sund Lugt. Denne Buss er meget haard mod Kulden, og lader sig let opsluse i en god Jordbund blandt anden Understov *).

§. 143.

Træarter, der give Liare, Beeg og Terpentint.

Liare, Beeg og Terpentint ere særdeles vigtige Handels-Artikler, som fortjene megen Opmerksomhed; og deres

des ogsaa til Oliepersning i det Større paa adskillige Steder i Tydskland.

V.

*) Det er sandsynligt, at saadant Bøx kunde ogsaa erholdes paa samme Maade af vor almindelige Pors.

V.

Tilvirkning bør ikke saa ligesvem ansees at være til Skade for Skoven.

Det berøder allene paa en fornuftig og passende Indretning af Tiareovnene; om hvilket her ikke kan handles udførligen *).

Efter Planen af det nærværende Skrift kan jeg kun anføre her de Træarter, som man burde dyrke og vedliges holde for at bekomme disse Produkter.

Tiaren er ligesaa uundværlig for Søemagterne, som for Landvæsenet; men den erholdes kun sielden god og med Fordeel.

Den egentlige Stikstiare vindes af:

- 1) *Pinus sylvestris*. Fyrre Gran. Almindelig Fyr.
- 2) *Pinus sylvestris rubra*. Rød eller Skotlandsk Fyrre Gran.
- 3) *Pinus echinata*. Vindfoglet Gran.
- 4) *Pinus rigida*. Stiofskallet Gran.
- 5) *Pinus virginiana*. Virginisk Gran.
- 6) *Pinus Tæda*. Bellugtende Gran.

Alle disse Arter af Gran indeholde Harpiz saavel i den hele Stamme, som især i Stubbene, og give derfor ved Heden i visse til Tiarebrænden indrettede Døne eller ved en ufuldkommen Forbrænding den bekjendte Tiare i en seiflydende Tilstand **).

Terz

*) Om Tiarebrænden see Plinius XVI Bog, II Capitel. Funke in den schwedischen Abhandlung 1754, S. 96. Wiesenhavers Abhandlung über das Theer- und Pechbrennen. Breslau 1793. Hvorledes man brænder Tiare af Virkebarken i Carpathen fortæller Hacquet in den Reisen durch die Dacischen und Sarmatischen Carpathen 1 Th. S. 28 m. fl.

**) Sårend den egentlige Tiare begynder at flyde, nedrinder et suurt Vand, som kaldes Tiaregalde. Paa denne følger

Ken.

Terpentin og Harpix give ogsaa de forestaaende Træarter, men de faaes fornæmmelig af:

- 1) Pinus Abies L. Almindelig Gran;
- 2) Pinus alba Ait. Hvid Gran;
- 3) Pinus mariana Ehr: eller nigra Ait. Sort Gran;
- 4) Pinus Picca. Edel Gran.
- 5) Pinus balsamea. Balsom Gran.
- 6) Pinus Larix. Lærke Gran.
- 7) Pinus laricina. Hænge Gran.

Man gjør i Barken paa disse Træer Ridser, hvori en sei Bædse da affondrer sig, som er Terpentinen. Bliver denne steddende, indtil den gjør en haard Masse og har tabt sin flygtige Olie, haves Harpix.

§. 144.

Træarter, af hvilke destilleres Olie.

Herhid horer alle de Træer *), hvoraf Liaren og Terpentinen vindes, og som tildeels ere anførte i foregaaende Paragraph.

Liaren giver ved Destillationen en Olie, som ligner den foromtalte Rosolie. Af Terpentinen eller af Granskogler erholdes ogsaa paa samme Maade den bekjendte Terpentinosie.

§. 145.

Rosolie, af rødbrun Farve, naar Heden ej er for stærk, og til Slutningen kommer Liaren. Indkoges denne, indtil den bliver tør, bliver den Beeg.

*) Almindelig Enz fortiente ogsaa et Sted mellem disse Træarter, da dens Bær give ved Destillationen Enzkarolie, som er en betydelig Handelsartikel. Almindelig Lavendel kunde ligeledes her anpræses. Af dens Blomster destilleres
Etil:

§. 145.

Træarter, som give Viin, Ædike og Brændeviin.

Alle Frugter, hvoraf der presses Viin og Most (Eyder), kunne ogsaa formedelst den sure Giæring give Ædike, og ved den viinagtige Giæring og Destillation Brændeviin.

a) De Træarter, af hvis Frugt kan tilberedes Viin og Most, ere:

- 1) *Pyrus communis*. Hære Abild,
 - 2) *Pyrus Malus*. Æble Abild; med deres Afarter *).
- 3)

Spilskolie og Lavendelvand (Eau de Lavande), for hvilke det sydlige Frankrige trækker betydelige Pengesummer fra Danmark. V.

*) Mostpressning har allerede for rum Tid siden været en Gienstand for det danske Landhuusholdningselskab. See 4de Deel S. 129, men den er endnu ikke bleven almindelig. Først da kan dette ventes, naar Frugttræer blive i Mængde udbredte i Bøndernes Hauger, og den danske Bønde lærer at sætte Priis paa Træefruater. Vi have meget at haabe i denne Henseende af vore Planteskoler ved Fredrichsberg, Ledøie, Kiel, Ploen og af de forskellige private Anlæg i begge Hertugdømmene, hvoraf det paa Nyegaard ved Hadersleb fortæller fornemmelig her at omtales formedelst den Nidkierhed og Iver, hvormed det fortsættes. Hertugen af Augustenborg lader ligeledes aarlig, ikke allene uddele mange Frugttræer til Bønderne omkring Gravensteen, men lader dem tillige plante ved Beiene og i Skovene. Vilde man gjøre Frugttræers Opvæxt almindelig for at vinde Most, maatte det stee med Valg af de Sorter, som give den bedste Most. Ikke af ethvert godt Æble vindes god Most. Saaledes fandt Herr Hofraad Hendrichsen paa Gravensteen, som med saa megen Barmh. har søgt at udbrede denne vigtige Green af Haugevæ.

- 3) *Pyrus Cydonia*. Dvæde Ålbild.
- 4) *Ribes rubrum*. Rød Ribb.
- 5) *Rubus fruticosus*. Brambær Klynger *).
- 6) *Vitis vinifera*. Almindelig Viinstok.
- 7) *Vitis laciniosa*. Fligbladet Viinstok; saavelsom alle øvrige Sorter **).

b) Til Vedse. Alle foranførte Frugter, saavelsom Saften af de forhen anførte Lønarter, hvoraf vindes Sukker, endvidere;

- 1) *Berberis vulgaris*. Almindelig Berberisse. Saften af disse Bær er lig den af Citroner, og giver en herlig Punsch af hvidrød Farve ***).
- 2) *Betula alba*. Hvid Birk, hvis Saft kan ved den sure Gærning blive til Vedse.
- 3) *Cratægus torminalis*. Tarmbrød Årsløve,

(4)

bevæsenet, at det velsmagende Gravenstener Væble gav flattere Most end andre Frugtsorter. Hvor vigtigt var det ikke derfor, at Korskog bleve anstillede med vore forskellige Frugtsorter i Hensyn til Mostpersning. Hvad Herr Voßmann mener herom, findes i omtalte Skrift S. 138.

*) Hindbær Klynger (*Rubus idæus*) bør foretrakkes Brambær Klynger, da hiin giver en bedre Saft end denne.

**) Almindelig Opelskning af Viinstoffen kan ikke anprises hos os, da Druerne sjelden opnaa den Grad af Modenhed, at de kunde give god Vijn. Derimod kunde man ikke gjøre Nordmanden og Islænderen opmærksomme nok paa Blaabær Vøllen (*Vaccinium Myrtillus*), som findes hos dem i saa stor Mængde, da Bærrene heraf give en meget god Vijn. Af Bjørnebær Klynger (*Rubus arcticus*) laves en meget fin Vijn. Tyttebær Vøllen (*Vaccinium Vitis Idæa*) og Muldebær Klyngerne (*Rubus Chamæmorus*) foretlene ogsaa at vorde her anførte. V.

***) Tranebær Vøllen (*Vaccinium oxycoccos*) giver ogsaa ved Udpersning en meget suur Saft.

- 4) *Cratægus Aria.* Meelbar Arelved, hvis Frugter give ved Persning en Saft, hvoraf kan tillaves Edike.
- 5) *Quercus Robur.* Almindelig, eller Drue Eg; Vandet udtrækker af dens Beed en Bædse, som kan gaae over i en syrlig Gæring, og vordre til Edike.
- 6) *Rhus Typhinum.* Virginisk Sumak. En meget stærk Edike bliver beredt af dens Blomsterduske, naar de betids indsamles, og overgødes med Vand.
- c) Brændeviin; Dette distilleres af de i denne §. anførte Produkter naar de ere bragte til den viinagtige Gæring.

Frugterne af efterstaaende Træer kunne ogsaa tiene til Brændeviinsbranderie.

- 1) *Prunus domestica.* Blomme Kræge.
- 2) *Prunus insititia.* Tornet Kræge.
- 3) *Prunus spinosa.* Slaaen Kræge.
- 4) *Prunus Cerasus.* Kirsebær Kræge.
- 5) *Sorbus Aucuparia.* Fuglebær Ron.
- 6) *Sorbus domestica.* Storbærret Ron.
- 7) *Sorbus hybrida.* Blandet Ron.

§. 146.

Træarter, af hvis Produkter forfærdiges saavel Conserver som ind- og udvortes Lægemidler.

Forskjellige Træarter levere Frugter og andre Produkter, hvoraf man laver saavel Conserver som andre Lægemidler.

a) Til Conserver tiener Frugten af følgende Træsorter:

- 1) *Iuniperus communis.* Almindelig Ene.
- 2) *Sambucus nigra.* Sort Hylde; Moosen heraf bruges meget i de nordlige Lande, især af de Søefarende, som

som et svæddrivende Middel. Jeg har seet en Plantase af Hylb, der har indbragt Eieren aarlig 80 Rigsdaler af hver Morgen Land formedelsf Bærenes Anvendelse til Moes.

- 3) Sorbus Aucuparia. Fuglebær Ron;
- 4) Vaccinium Myrtillus. Blaabær Bosle; Bærene adpersede og opkogte, give en Tinktur, med hvilken Wiinhandlerne forvandle den flette hvide Landvijn til Pontak. Der gaar aarlig mange Ophøveder af denne Saft her fra os til Søestæderne; og vi bekomme den igien tilbage under Navn af den tykke røde Wiin.

b) Følgende Træarter give desuden officinelle Produkter.

- 1) Aesculus Hippocastanum. Hesse Kastanien. Bæren bruges som et Middel mod Feberen *);
- 2) Arbutus Uva ursi. Meelbær Klarbund. Bladene og Bærene ere meget sammensnærende, og et Hjelpe-middel mod Steensmerter **).
- 3) Betula alba. Hvid Birk. Dens friske Saft er af-førende og blodrensende.
- 4) Ceanothus americanus. Amerikansk Ceanoth.
- 5) Hedera Helix. Forskielligbladet Vedbende. Dens Harpiz anvendes til Salve; formedelsf Vedets pirrende Kraft, dreies smaae Kugler deraf, til Fontanelernes Vedligeholdelse.
- 6) Juniperus communis. Almindelig Ene. Bærene anvendes til Røgelse og til Lægemiddel formedelsf deres urin- og svæddrivende Virkning.

7)

*) Thurras Briefe über den Gebrauch des Rosskastanienbaums.

**) Murray Comment. de Arbuto Uva ursi. Göttingen 1764.4.

- 7) *Iuniperus Sabina*. Sevenbom Ene. Løvet er urindrivende og virker i Besynderlighed paa Moderen (Uterus).
- 8) *Morus nigra*. Sort Morbær. Den i §. 140 anførte Saft af Bærene bruges til Syrup mod Hals-sygdomme; den blandes ogsaa med andre Lægemidler, som derved blive behaglige.
- 9) *Pinus montana*. Fjeld Gran. Den i Veterinairs medicinen saakaldte Krumholts Olie vindes heraf.
- 10) *Pinus Larix*. Lærke Gran; giver Terpentin og Harpix. Paa samme voxer ogsaa den laxerende Lærkeskvamp.
- 11) *Pinus Abies* Lin. Almindelig Gran, giver ogsaa Harpix.
- 12) *Pinus Picea* Lin. Edel Gran, heraf vindes ligesledes Harpix og det hvide Beeg.
- 13) *Quercus Robur*. Almindelig eller Drue Eeg. Deraf er officinel: de spæde Blade og det deraf destillerede Vand; saavelsom Barken og Spaanerne.
- 14) *Salix pentandra*. Laurbærbladet Piiil; Feber Piiil; og
- 15) *Salix fragilis*. Skior Piiil. Barken bruges som et Febermiddel *).
- 16) *Taxus baccata*. Bær Barlind (Taxtræ). Det er endnu ikke almindelig bekiendt, at det finraspede, med Deig æltede, og derefter bagte Ved, er et meget specifique Middel mod galne Hundes Bid. Man tager heraf et Lod strax efter at Biddet er steet. Jeg har

*) Flere Pilearter kunne i denne Henseende her anføres; s. t. E. rød, glat og hvid Piiil. V.

har adskillige Gange anvendt dette Middel med god Virkning, og har stedse slige Rager liggende.

- 17) *Tilia europæa*. Europæisk Lind. (Sommerlind). Blomsterne give det saakaldede Lindesblomstervand; Frøet stopper Durksløb; Bladene tiene til Omslag paa betændte Dele.
- 18) *Vaccinium Myrtillus*. Blaabær Balle. De tørrede Bær standse Durksløb.
- 19) *Vitis vinifera*. Almindelig Viinstof. Af Druerne tilberedes Viin, Viingeist og Druerpomaden *).

§. 147.

Træarter, hvis Kul anvendes til Krudets Tilberedning.

Jeg slutter min Betragtning om Nyttten af Trædyrkn. ningen med at anføre de Træarter, hvis Kul man bruger i Krudtmøllerne som Bestanddele af Krudet; disse ere:

- 1) *Corylus Avellana*. Almindelig Hessel.
 - 2) *Rhamnus Frangula*. Første Korsved.
 - 3) *Tilia cordata*. Hiltkapslet Lind. (Winter Lind).
 - 4) *Tilia europæa*. Europæisk Lind. (Sommer Lind).
- J Sielland bruges ogsaa Barken af

5)

*) Denne Korteqvælle taaler ogsaa nogen Udvidelse. *Bigonia* Lægemidler give almindelig Kielderhals, (*Daphne Mezereum*), Bietorn og Første Korsved (*Rhamnus catharticus* og *Frangula*), Sommer Hylb (*Sambucus Ebulus*) forskellige Kræscarter, almindelig Alm (*Ulmus campestris*), almindelig Valnød (*Juglans regia*), høi Alf (*Fraxinus excelsior*), Gul Vise (*Genista tinctoria*) Rør Røstblad (*Ledum palustre*), almindelig Vørs (*Myrica Gale*), Torn Hestenslage (*Ononis spinosa*), Balsom og sort Asp (*Populus balsamifera* og *nigra*), hvilke alle foruden flere kunne her anføres.

- 5) Betula alba. Hvid Birk.
 6) Berula Alnus. Elle Birk *).

§. 148.

Slutning paa denne Afdeling **).

Jeg har nu søgt at giøre Forsthynderen bekendt med de forskiellige Benyttelser af Træerne, og saaledes givet

Wei:

- *) Flere Træarter, som have let og fint Ved, kunne hertil anvendes. T. E. forskiellige Arter af Asp og Pil m. fl.
- **) Det er af megen Vigtighed saavel for Forstmanden som Gartneren at kunne forebygge og læge den saakaldte Brand i Træerne, da disse deraf borrhæ i stor Mængde. Man finder vel i alle Haugebøger en Mængde af Recepter for at lave Trævor, Vornvor eller Vornkit, hvormed man skal kunne læge denne Sygdom, men ved saa af disse Recepter ophaaes Hensigten. Disse Midler ere i Almindelighed for fedt og forsvare ikke Saarer for Lustens Daa-virkning. Jeg skal derfor her til Slutning bekendtgjøre en Træsalve, som er, skont lidet bekostelig, den bedste og sundeste for Træerne, og som man vil finde langt bekvemmere end den, for hvis Opdagelse Gartner William Forsyth fik en Belønning af 15000 Rdlr.

Min Træsalve tilberedes paa følgende Maade.

Til omtrent saa megen Salve, som kan fylde en Hattepuld, og hvormed man kan række temmelig langt, tages

friske Røekasser, den halve Deel;
 almindeligt guult Leer, den halve Deel;
 2 Haandsfuld Røehaar; og
 $\frac{1}{4}$ Pund tyk Terpentin.

Leeret tørres, pulveriseres og dristes igennem en Sigte, at alle Smaastene kunne skilles deraf. Af dette Leer æltes saa meget i Røekasserne tilligemed Røehaarene, (som maae være vel udpillede), at Deien net op bliver stiv nok for at kunne beqvemt stryges paa Træerne, og flæbe fast. Intet Vand maa komme i Deien, da man kun tager

ger

Veiledning ikke allene til at dyrke dem, men ogsaa hvorledes de
 skulle anvendes. Hidindtil har man i Almindelighed plantet
 uden

ger saa meget af Peerpulveret, som det friske Roemøg vil
 modtage. Efterat Deien er godt giennemarbejdet, og
 Roehaarene deri vel fordeelte, bredes den ud paa en flad
 Steen. Paa den saaledes udbredte Dei hældes Terpentini-
 nen, naar den er gjort tyndflydende ved Varme, og arbej-
 des med en liden Træstøder meget nøie ind i Deien, som
 derefter staaes i Hænderne, indtil den er klevet ret sej
 som Plaster.

I Lusten bliver dette Bomkit hastig steenhaardt.
 For altsaa at kunne beholde det bestandig blødt og tjenligt
 til Brug, søvdes det ind i en Svine- eller Oxeblære, som
 graves ned i Jorden, eller man trykker det ned i Leer-
 frukter, og bedækker det oven paa med et Lag frisk
 Roemøg. Krukken tildækkes med en Steentalerken, og
 sættes hen i en Kielder.

Denne Bomsolve har jeg fundet af fortrinlig Nytte.
 Ved Frugttræers Podning behøves ingen Forbinding; man
 stryger kun noget af denne Salve paa det blottede Sted.
 Den befrugter Podningestedet bedre end ethvert andet
 Middel, da den strax bliver haard, og lader sig vanskeligt
 opløse af Regnen; den beforder tillige Træernes Vort og
 læger Saaret, hvilket sidste stærk fornemmelig derved, at
 den forhindrer Lustens Udgang til det.

Man bør ikke befrygte, at Rittet ved at blive saa
 meget haardt, maatte kunne hindre Barken fra at groe
 over Stedet, hvor Grenene ere fraskkaarne, eller hvor
 Podningen er skeet, thi det beholder af Duggen og Reg-
 nen en saadan Blødhed, som er tilstrækkelig til Saarets
 Forvovning. Har man med denne Salve overstrøget en
 betydelig Skade paa et Træ, hvis Tillægen udfordrer
 længere Tid end et Aar, og man bemærker, at Plasteret
 har løsnet sig, saa maa man henimod Vinteren affrakke
 det, og belægge Saaret med nye Salve; eller og det gamle
 Plaster besæstes og dets Sprækker udfylde med nye
 Salve.

At Forstynderne, som ikke kiende den Forsythske
 Træsalve, kunde prøve den i Sammenligning, med den af
 mig anpriste, skal jeg her meddele Forfættret, hvorefter hin
 kan tillaves.

Man

uden at vide hvad, hvorledes og hvorfor? Jeg smigrer mig derfor med at dette mit Arbejde ikke vil blive uden Nytte.

J

“Man tager 1 Skieppe frisk Koemøg;

“ $\frac{1}{2}$ Skieppe Kalkgruus af gamle Bygninger, især
“fra Gipsdækker.

“ $\frac{1}{2}$ Skieppe Træaske;

“ $\frac{1}{8}$ Skieppe Rullesand eller Strandsand.

“De sidste Bestanddele maae, før end de blandes,
“være fint stødt og sigtede; de sættes dernæst til Kom-
“get, og stampes med en Støder, indtil de gjøre en glat
“og sei Dei. Efterat denne Blanding er færdig, maa
“Saaret, paa hvilket dette Borkitt skal anvendes, forud
“behørigen tilberedes. Dette bestaaer deri, at alle tørre og
“beskadigede Dels i Saaret bortskieres med en Skarp Kniv
“eller med en Meisel, indtil man træffer paa det sunde og
“friske Ved. Randen af Barken omkring Saaret maa
“ligeledes afrundes jævnt med en Kniv. Borkittet klines
“dernæst paa hele Overfladen af det beskadigede Sted, om-
“rent $\frac{1}{8}$ Tomme tykt, og saaledes, at Kittet taber sig gan-
“ske tyndt ud mod Randen. Derpaa tager man tør, pul-
“veriseret og sigtet Træaske, og blander det med $\frac{1}{2}$ Alse
“af brændte Ore eller GesteKnokler; man fylder dette
“Pulver i en Blikbøsse, som oven i er gienneboeret med
“smaa Huller, ligesom en Sukkerbøsse. Man strøer ved
“Hjelp af dette Instrument saa meget Pulver paa Over-
“fladen af det paalagte Kitt, at det er ganske bedæk-
“ket. Dette lader man saaledes ligge en halv Times Tid,
“at det kunde trække Fugtigheden af Kittet til sig; derpaa
“strøes atter frisk Pulver derpaa, hvilket gnides sagte med
“Haanden ind i Kittet. Paastrøening af dette Pulver
“igientages saa ofte, indtil Kittets Overflade er tør og
“glat.

“Paa de Træer, som afhugues tæt med Jorden, maa
“Snittet gøres jævnt, og afrundes omkring paa Randen.
“Det tørre Pulver, som bruges til at strø oven paa Kittet,
“blandes i dette Tilfælde med en lige Mængde af tørt og pul-
“veriseret gammelt Gruus af et Gipsdække, da Pulveret der-
“ved bedre vil kunne udholde Dryppet af Nabotræerne, og
“tillige bedre modstaae Skylregnen. Hvor intet Gips-
“gruus kan bekommes, tages i dets Sted pulveriseret
“Kride eller almindelig Kalk, som i det mindste maa være
“ledsfet en Maaned forud.

“Træ.

I følgende Afdeling findes Fortegnelsen paa de Træarter, som kunne trives i det Frie. Ved den vil man være i Stand til at gjøre sig paa en let Maade en Katalog over enhver Plantase, da man allene behøver at undersøge de Arter, som findes. Man kan ogsaa ved denne Fortegnelse let overskue de Planter, som afhandles i anden Deel.

Siette

Træets tiltagende Væxt vil efterhaanden fraløse og have det paa lagte Rit omkring ved Kanten af Saaret. Desaaarsag maa man især træffe og paa nye stygge Rittet med Fingrene tæt til Saarets Rand, saa at det kan stikle det hele Saar, og afholde Lusten og Sugtigheden fra at trænge ind i det.

Bliver noget af det tillavede Rit tilovers, maa det lægges ned i et Kar, og overgødes med Urin, indtil den Raar oven over Rittet; thi ellers vilde Lusten for største Delek berøve Blandingen sin Virksomhed.

For dem, som ikke drive Træopvækstningen i det Store, men ønske sig mere et Trævov, som de stedse kunne have i Beredskab og søre hos sig, kunde følgende Recept anprises:

Man tager $\frac{1}{4}$ Pund gult Vov,
 $\frac{1}{4}$ Pund Harpir,
 $\frac{1}{2}$ Pund Terpentin.

Vovet og Harpiren lader man smelte sammen i en Leerpotte; men den tykke Terpentin maa særskilt gøres tyndflydende ved en sagte Kulild og derefter ydes til hine, hvorpaa det Hele røres og blandes vel i hinanden. For at kunne bruge dette Trævov i koldt Veirigt, og gjøre det bœrligt i Kulden; sætter man til ovenansførte Midler $\frac{1}{4}$ Pund Smør, som maa være usaltet og ei udblødt i Vand. Da alt Fedt er mere eller mindre skadeligt for Træerne, fordi det formedelsk Solens Varmer trænger sig ned i Træets Safterør og Porer, og forhindrer svigelig Saarets Tillukning; saa bringes kun Smørret i det Trævov, som allene bruges i koldt Veir. See mere om Trævov i Rafns Dannemarks og Holsteens Flora I Deel P. 199.

Siette Afdeling.

Almindelig Botanisk Fortegnelse over de Arter og
 Afarter, som kunne trives hos os i det Frie,
 og som udførligere ere afhandlede i den anden
Anden Deel af dette Werk i Hensyn til deres Kien-
 demærker, Opelskning og Anvendelse.

Føende Numer.	Slægts Numer.	Arter og Afarter Numer.	
1	I.	1	Acer Pseudo-platanus. Bals birk Lon.
2	—	2	— — — foliis variegatis. Buntet Bals. L.
3	—	3	— — — rubrum. Rod Lon.
3 a	—	4	— — — dasycarpum. Solblos det Lon.
4	—	5	— — — saccharinum. Suffer Lon.
5	—	6	— — — Platanoides. Tandblas det Lon.
6	—	7	— — — foliis variegatis. Buntet tandb. L.
7	—	8	— — — montanum. Bierg Lon.
8	—	9	— — — campestre. Mark Lon.
9	—	10	— — — hispanicum. Spansk Mark L.

10 s	I.	11	Acer monspesulanum.	Mon-
				spesulanus Løn.
11 s	—	12	- tataricum.	Tartarisk Løn.
12 s	—	13	- creticum.*	Kretisk Løn *).
12 a	—	14	- heterophyllum.	Forskiel-
				ligbladet L.
13 s	—	15	- Negundo.	Uffbladet Løn.
14 s	—	16	- floridanum.	Floridansk L.
				See No. 3 a.
15 s	—	17	- Opalus.	Italiensk Løn.
16 s	—	18	- laciniatum.	Fliget Løn.
17 s	—	19	- striatum.	Stribet Løn.
18 s	II.	1	Aesculus Hippocastanum.	Heste
				Kastanie.
19 s	—	2	- - - foliis luteo variegatis	Gulbuntet H. K.
20 s	—	3	- - - albo variegatis	Hvidbuntet H. K.
21 s	—	4	- Pavia.	Pavisk Kastanie.
22 s	—	5	- flava.	Gul Kastanie.
22 a	—	6	- parviflora.	Smaa blomstret
				Kastanie.
22 b	II. a	1	Ailantus glandulosa.	Kiertelbladet
				Skjærakker.
23 s	III.	1	Amorpha fruticosa o.	Buskartet
				Særfrone.
23 a	—	1 2	- pubescens.	Dunet Særfr.

*) Med † blive de Træsorter betegnede, som udkræve et Sted i Læ og udsat for Solen. De Sorter, som ere kun kielne i deres Ungdom, udmerkes med s, men de, som ere det altid, med *.

24	IV.	1	<i>Amygdalus persica</i> †. Fersten Mand.
25	—	2	— — — flore pleno †. Gyldt Fersten M.
26	—	3	— — — fructu interne ru- berrimo †. Rød F. M.
27	—	4	— — — communis. o Almindelig Mandel.
28	—	5	— — — sativa †. Storkiærnet almindelig Mand.
29	—	6	— — — amara †. Bitter als mindelig Mand.
30	—	7	— — — nana. Dværg Mandel.
31	—	8	— — — communis dulcis*. Lynde- skallet almind. Mand.
32	—	9	— — — pumila. Lav Mandel.
33	V.	1	<i>Andromeda polifolia major</i> . Stør- ste rosmarinbl. Androm.
34	—	2	— — — minor. Mellemste rosmarinbl. And.
35	—	3	— — — minima. Mindste rosmarinbl. And.
36	—	4	— — — mariana. Marylandsk And.
37	—	5	— — — foliis lanceolatis. Lan- cetbl. maryland. And.
38	—	6	— — — paniculata. Topbærende An- dromede.
39	—	7	— — — racemosa. Druebærende Andromede.
40	—	8	— — — calyculata. Tvebægeret An- dromede.
41	—	9	— — — ferruginea. Røstbladet And.
42	—	10	— — — axillaris. Arel Andromede.

- 43 : V. 11 *Andromeda axillaris angustifolia.*
Emalbladet Axl And.
- 44 : — 12 - - *ventriculata.* Bugfronet
Andromede.
- 45 : — 13 - - *globulifera.* Kuglefronet
Andromede.
- 46 : — 14 - - *pilulifera.* Pillebærende And.
- 47 : — 15 - - *ferratifolia.* Aspebladet Andromede.
- 48 : VI. 1 *Aralia spinosa ** Tornet Aralie.
- 49 : — 2 - - *nudicaulis.* † Røgstenglet
Aralie.
- 50 : VII. 1 *Arbutus Uva ursi.* Meelbær Klarb.
bund.
- 51 : — 2 - - *alpina.* Fjeld Klarbund.
- 52 : VIII. 1 *Artemisia Abrotanum.* Abrod
Synke.
- 53 : IX. 1 *Atragene alpina.* Fjeld Dobbel-
frone.
- 54 : — 2 - - *austriaca.* Østerrigst Dob-
belfrone.
- 55 : X. 1 *Azalea viscosa †.* Klæbrig Traadb.
bund.
- 55a : — 5 - - - *vittata.* Stribet klæb-
rig Traadb.
- 55b : — 6 - - - *fissa.* Smaafronet
klæbrig Traadb.
- 55c : — 7 - - - *floribunda.* Blom-
sterfuld klæb. Traadb.
- 55d : — 8 - - - *glauca.* Blaagraa
klæb. Traadb.

56	X.	2	<i>Azalea nudiflora.</i> † Røgenblomstree
			Trædbund.
56a	—	9	<i>carnea.</i> Rødsfarvet
			nøgenbl. Trædb.
56b	—	10	<i>alba.</i> Hvid nøgen-
			blomst. Trædb.
56c	—	11	<i>bicolor.</i> Tvefarvet
			nøgenbl. Trædb.
56d	—	12	<i>papilionacea.</i> Bunt-
			et nøgenbl. Trædb.
57	—	3	<i>coccinea.</i> † Skarlagen Træde-
			bund.
58	—	4	<i>tomentosa.</i> † Filtbladet Træde-
			bund. see No. 56.
58 5	—	13	<i>lapponica.</i> Laplandsk Træde-
			bund.
58 6	—	14	<i>procumbens.</i> Udstrakt
			Trædbund.
59	XI.	1	<i>Baccharis halimifolia.</i> † Meldeartet
			Bakkaris.
60	XII.	1	<i>Berberis vulgaris.</i> Almindelig
			Berberisse.
60a	—	2	<i>violacea.</i> Violet almin-
			delig Berberisse.
60b	—	3	<i>asperma.</i> Træløs alminde-
			lig Berberisse.
61	—	4	<i>canadensis.</i> Kanadisk Ber-
			berisse.
62	—	5	<i>humilis.</i> Lav Berberisse see
			No. 60.
62a	—	6	<i>sibirica.</i> Sibirisk Berberisse.

63	XIII.	1	Betula alba.	Hvid eller almindelig Birk.
63 a	—	2	— pendula.	Hænge Birk.
63 b	—	3	— alba macrocarpa.	Storrafset hvid Birk.
63 c	—	4	— fragilis.	Slør hvid Bk.
63 d	—	5	— saxatilis.	Flammet hvid Birk.
63 e	—	6	— hybrida.	Blandet hvid Birk.
64	—	7	— Broccemburgensis.	Blokbierst hvid Bk.
65	—	8	— quebecensis.	Quebeck Bk. (B. fruticosa Pallas.)
66	—	9	— lenta Linn.	Aunbladet Bk.
67	—	10	— nigra Linn.	Sort Birk.
67 a	—	11	— populifolia Aiton.	Aspebl. Bk. (B. acuminata Ehr.)
68	—	12	— nana.	Dværg Birk.
69	—	13	— pumila Linn.	Lav Birk.
70	—	14	— excelsa Wang.	Høj Birk. (B. davurica Pall.)
71	—	15	— papyracea Ait.	Papir Bk.
72	—	16	— lanceolata.	Lancetbladet Bk. (See No. 71.)
73	—	17	— Alno-Betula Ehrh.	Elleebær Birk.
73 a	—	18	— oblongata Ait.	Tyrkisk Bk. eller tyrkisk El.
73 b	—	19	— oblongata elliptica.	Ovalbladet tyrk. Bk. eller ovalblad. tyrkisk El.

- 74 *XIII.* 20 *Alnus.* Elle Birk eller al-
mindelig El.
- 75 — 21 *laciniata.* Fliget Elle
Birk eller fliget
almindelig El.
- 75a — 22 *quercifolia.* Egebla-
det Elle Birk
eller Egebladet
almindelig El.
- 76 — 23 *incana.* Graa Birk eller
graa El.
- 76a — 24 *angulata* Ait. Almbladet
graa Birk eller
almbladet graa
El.
- 77 — 25 *rugosa.* Hessel Birk eller
Hessel El. (B. fer-
rulata Ait.)
- 78 — 26 *Alnus pumila.* Floridant
Birk eller Flori-
dant El.
- 78a — 27 *crispa* Aiton. Kruusbladet
Birk eller Kruus-
bladet El.
- 79 *XIV.* 1 *Bignonia Catalpa* *. Almindelig
Bignonie.
- 80 — 2 *radicans* †. Rodflaaende
Bignonie.
- 81 — 3 *minor.* Liden rode
flaaende Bignonie.
- 82 *XV.* 1 *Buddlea globosa.* Kuglebærende
Buddleie.

- 83 : XVI. 1 *Buxus sempervirens*. ○ Almindelig
Buxbom.
- 83 a — 2 — — — suffruticosa. Buxs-
artet almindelig
Buxbom.
- 84 : — 3 — — — argentata †. Hvid-
buntet alminde-
lig Buxbom.
- 85 : — 4 — — — foliis ex aureo vari-
egatis †. Gul-
buntet alminde-
lig Buxb.
- 85 a — 5 — — — balearica. Balearisk Buxb.
- 86 : XVII. 1 *Calycanthus floridus*. ○ Karolinisk
Bagerfrone.
- 87 : XVIII. 1 *Carpinus Betulus*. Almindelig Nun.
- 88 : — 2 — — — quercifolia. Egebla-
det almind. Nun.
- 89 : — 3 — — — Ostrya. Humle Nun.
- 89 a — 4 — — — caroliniana Walch. Karo-
linsk Nun.
- 90 : — 5 — — — virginiana. Virginisk Nun.
- 91 : — 6 — — — orientalis Miller. Øster-
landsk Nun.
- 92 XIX. 1 *Ceanothus americanus* †. Amerikansk
Ceanoth.
- 93 XX. 1 *Celastrus scandens*. ○ Klattrende Cea-
laster.
- 94 — 2 — — — bullatus †. Blære Celaster.
- 95 XXI. 1 *Celtis australis* *. Italiensk Rødelved.

- 96 : XXI. 2 Celtis orientalis. * Østerlandst Nels-
deved.
- 97 : — 3 - occidentalis. † Virginiſt Nels-
deved.
- 98 : XXII. 1 Cephalanthus occidentalis. * Vir-
ginist Kronebold.
- 99 : XXIII. 1 Cercis Siliquastrum. * Skulptet Ju-
dasved.
- 100 : — 2 - - - - - flora albo. * Hvid-
kronet skulptet
Judasved.
- 101 : — 3 - - - - - canadensis. † Kanadist Ju-
dasved.
- 102 : XXIV. 1 Chionanthus virginica. * Virginiſt
Sneefrone.
- 103 : XXV. 1 Cistus Helianthemum. Almindes-
ligt Coelsie.
- 103 a — 2 - - - - - mutabilis. Foranderligt
Coelsie.
- 103 b — 3 - - - - - roseus. Rosenartet Coelsie.
- 103 c — 4 - - - - - salvifolius. * Salviebladet
Coelsie.
- 103 d — 5 - - - - - Fumana. Lyngartet Coelsie.
- 104 : XXVI. 1 Clematis Vitalba. Almindelig
Slynger.
- 105 : — 2 - - - - - crispa. Kruset Slynger.
- 106 : — 3 - - - - - Viticella. Skionkronet
Slynger.
- 107 : — 4 - - - - - flore pleno. Hysdt
skionkronet Slynger.
- 108 : — 5 - - - - - flore rubro. Rod
skionkronet Slynger.

- 109, XXVI. 6 Clematis Viorna. Laderfr. Slyngr.
 110, — 7 - Orientalis. Østerlandst
 Slyngr.
 110a — 8 - glauca Wild. — Blaaagraae
 Slyngr.
 111, — 9 - virginica. Virginist Slyngr.
 112, — 10 - dioica.* Tørbøe Slyngr.
 113, — 11 - Flammula. Bidende Slyngr.
 114, — 12 - maritima. Strand Slyngr.
 115, XXVII 1 Clethra alnifolia.† Elleblad. Kletthre.
 116, — 2 - - - nana (pubescens Ait)
 Lav Ellebl. Kletthre.
 117, — 3 - paniculata Ait.† Toppet
 Kletthre.
 118, — 4 - inundata. Vand Kletthre.
 119, XXVIII. 1 Colutea arborescens. Træarret
 Blærebælle.
 120, — 2 - aleppica (Pococki Aiton.)
 Aleppist eller Pos
 foks Blærebælle.
 121, — 3 - orientalis du Roi. Rød
 Blærebælle.
 122, — 4 - media Loddig. Den samme
 som Pokoks Blæreb.
 122a, XXVIIIa. 1 Comptonia asplenifolia Ait.† Ra-
 desøartet Komptone.
 123, XXIX. 1 Cornus florida. Ø Skionfronet Kor-
 neel.
 124, — 2 - mascula. Kirsebær Korneel.
 125, — 3 - - - foliis variegatis.
 Buntet Kirsebær
 Korneel.

126. XXIX. 4 *Cornus mascula* fructu cerei coloris.
Gul Kirsebær
Korneel.
127. — 5 *Foemina* Mill. Sortbærret
Korneel.
128. — 6 *sanguinea*. Rød Korneel.
129. — 7 *foliis variegatis*.
Buntet rød
Korneel.
130. — 8 *alternifolia*. Dævelbladet
Korneel.
131. — 9 *Amomum* Mill. Røstbladet
Korneel.
132. — 10 *alba*. Hvid Korneel.
133. — 11 *Novæ Belgicæ* eller *paniculata* L'Heritier.
Toppet Korneel.
134. — 12 *stricta* L'Heritier. Stiv
grenet Korneel.
135. — 13 *sibirica*. Sibirisk Korneel.
- 135 a. — 14 *circinata* L'Heritier.
Rundbladet Korn.
136. XXX. 1 *Coronilla* Emerus. — Panguæglet
Kronedrager.
137. XXXI. 1 *Corylus Avellana*. Almindelig
Hæffel.
138. — 2 *fructu rotundo maxi-*
mo. Celler al-
mindelig Hæffel.
139. — 3 *fativa*. Lambertsk al-
mindelig Hæffel.

140. XXXI. 4 *Corylus fructu oblongo rubente*
Rødkiærnet Lam-
bertsk Hessel.
141. — 5 - *arborescens.* Træartet
Hessel.
142. — 6 - *Columna.* o Tyrkisk Hessel.
143. — 7 - *cornuta Lodd.* } Langhaaret
rostrata Aiton. } Hessel.
- 143a — 8 - *Americana Walth.* Ameri-
kansk Hessel.
144. XXXII. 1 *Cratægus Aria Lin.* } Almindeligt
Pyrus Aria Ehrh. } Axlved eller
Axlbar Abild.
- 144a — 2 - *suecica Aiton.* } Svenskt
Pyrus intermedia Ehrh. } mindeligt
Axlved eller
Axl Abild.
145. — 3 - *uniflora du Roi* } Genblom-
parvifolia Aiton. } stret eller
smaaabladet
Axlved. Den
samme som Me-
spilus Xantho-
carpus Ehrh.
- 145a — 4 - *flava Ait.* Gulsbærret Axl-
ved. Den sam-
me som Mespi-
lus flexispina
Mönch.

- 146 : XXXII. 5 *Cratægus torminalis*. Tarmbrød Axl-
ved eller *Pyrus*
torminalis Ehr.
- 147 : — 6 - *Crusgalli* Lin. *Mespilus*
lucida. Hanespo-
ret Axlved eller
glindsende Mespel.
- 147a — 7 - *Crusgalli* *pyracanthifolia*.
Aflangbladet ha-
nesporet Axlved.
- 147b — 8 - - - *salicifolia*. Pilsbl-
det hanesporet
Axlved. Den
samme som *Me-*
spilus salicifolia.
- 148 : — 9 - *coccinea*. Rødt Axlved.
- 149 : — 10 - *Oxycantha*. Hvidtorn Axl.
- 150 : — 11 - - - *flore pleno*. Fyldt
Hvidtorn Axl-
ved.
- 151 : — 12 - - - *fructu luteo*. Gule
bærret Hvidtorn
Axlved.
- 152 : — 13 - - - *monogyna*. Enhun-
net Hvidtorn
Axlved.
- 153 : — 14 - *viridis*. Grønt Axlved.
- 154 : — 15 - *Oxycantha præcox* Aiton.
Rødblomsfret Hvid-
torn Axlved.

161	XXXIV.	1	Cytisus Laburnum.	Almindelig Stilkbælle.
162	—	2	- - -	foliis variegatis. Buntet almindelig Stilkbælle.
163	—	3	-	alpinus Mill. Fjeld Stilkb.
163a	—	4	-	divaricatus. Udsparret Stilk- bælle. Den samme som Spartium complicatum L.
164	—	5	-	nigricans. Sortblivende Stilkbælle.
164a	—	6	- - -	elongatus. Stump- bladet sortblivende Stilkb.
164b	—	7	-	wolgaricus Ait. Wolgarisk Stilkbæl. (Cyt. pinnatus Pall.)
165	—	8	-	fessilifolius. Italiensk Stilk- bælle.
165a	—	9	-	glaber. Glat Stilkbælle.
166	—	10	-	hirsutus. Stiwhaaret Stilk- bælle.
166a	—	11	-	purpureus. Jacq. Rød Stilkbælle.
167	—	12	-	supinus. Liggende Stilkb.
167a	—	13	-	biflorus. To-blomsfret Stilk- bælle.
168	—	14	-	capitatus. Snippeblomsfret Stilkb.
169	—	15	-	austriacus. Østerrigsk Stilk- bælle.

- 169 a XXXIV. 16 Cytisus argenteus. Solblad
Stilkebl.
170 , XXXV. 1 Daphne Laureola. † Laurbærbladet
Kielderhaals.
171 , — 2 - Mezereum. Almindelig
Kielderhaals.
172 , — 3 - - - foliis variegatis.
Buntet almindelig
Kielderhaals.
173 , — 4 - - - flore albo. Hvidblom-
stret almind. Ki-
elderhaals.
174 , — 5 - - - rubro. Rødblom-
stret almindes-
lig Kielderh.
175 , — 6 - alpina. Fjeld Kielderhaals.
176 , — 7 - Cneorum. Rosmarinbladet
Kielderhaals.
177 , — 8 - Tartonraira. * Solblad
Kielderhaals.
177 a — 9 - dioica. * Tvehoe Kielder-
haals.
177 b — 10 - altaica Pall. altaisk Kielderh.
178 , XXXVI. 1 Diospyros virginiana. † Virginisk
Persimone.
178 a — 2 - Lotus. † Europæisk Persimone
178 b XXXVI. a 1 Dirca palustris. Rør Lederved.
179 , XXXVII. 1 Elæagnus angustifolia. ⊙ Smal-
bladet Eleagn.
180 , — 2 - latifolia. * Bredebladet Ele-
agn.
181 , XXXVIII. 1 Empetrum nigrum. Sort Strefling.

182	XXXIX.	1	<i>Ephedra distachya.</i>	† Toraklet Lede
				riis.
183	—	2	—	monostachya. Enraklet Lede
				deriis.
184	XL.	1	<i>Epigæa repens.</i>	Krybende Jordved.
185	XLI.	1	<i>Erica vulgaris.</i>	Almindelig Lyng.
186	—	2	—	<i>Tetralix.</i> Skionkronet Lyng
187	—	3	—	<i>multiflora.</i> Blomsterrig L.
188	—	4	—	<i>ciliaris.</i> * Randhaaret Lyng.
188a	—	5	—	<i>cinerea.</i> Graaagtig Lyng.
188b	—	6	—	<i>mediterranea.</i> † Midlandsk
				Lyng.
188c	—	7	—	<i>herbacea.</i> Rødsfarvet Lyng.
188d	—	8	—	<i>arborea.</i> * Træartet Lyng.
188e	—	9	—	<i>australis.</i> Sydlig Lyng.
188f	—	10	—	<i>vagans.</i> † Løvetidig Lyng.
189	LXII.	1	<i>Evonymus europæus.</i>	Almindeligt
				Beenved.
190	—	2	—	<i>latifolius.</i> Bredbladet Been-
				ved.
191	—	3	—	<i>americanus.</i> Amerikansk
				Beenved.
192	—	4	—	<i>longifolius</i> Lodd. Langbladet
				Beenved.
193	—	5	—	<i>verrucosus.</i> Dørtet Been-
				ved.
194	—	6	—	<i>atropurpureus.</i> Mørkrødt
				Beenved.
195	XLIII.	1	<i>Fagus sylvatica.</i>	Almindelig Bøg.
196	—	2	—	<i>foliis atropurpureis.</i>
				Rødbladet al-
				mindelig Bøg.

- 197 : XLIII. 3 *Fagus latifolia* du Roi. } Breddblad
 L. W. } *ferruginea* Aiton. } det eller
 Røstfarvet Bøg.
- 198 : — 4 - *Castanea*. Kastanie Bøg.
- 199 : — 5 - - - *foliis ex aureo varie-*
 gatis. Gule
 buntet R. B.
- 200 : — 6 - - - *americana* Wang.
 Amerikansk R.
 B.
- 201 : — 7 - - - *pumila*. Lav R. B.
- 201 a XLIII. a 1 *Fothergilla alnifolia*. Ellebladet
 Fothergille.
- 201 b — 2 - - - *acuta*. Tilspidset
 ellebladet Fother-
 gille.
- 202 : XLIV. 1 *Fraxinus excelsior*. Høi Alf.
- 202 : I — 2 - - - *pendula*. Hæng-
 gende høi Alf.
- 203 : — IV 3 - *Ornus*. Manna Alf.
- 204 : — 4 - *rotundifolia* Wild. Runda
 blad Alf.
- 205 : — 5 - *americana* Wild. Ameri-
 kansk Alf.
- 206 : — 6 - *juglandifolia* Wild. } Bals-
 } *caroliniana* du Roi. } træ-
 blad Alf. eller
 høi Alf.
- 206 a — 7 - - - *foliis subinte-*
 gerrimis. Hele
 randet valnød-
 blad Alf.

- 216, XLVI. 8 Genista tinctoria. Gul Visse.
 216 a — 9 — sagittalis. Rødder Visse.
 217, — 10 — sibirica. Sibirisk Visse.
 217 a — 11 — candicans. † Hvidladen B.
 217 b — 12 — triquetra. * Trekantet Visse.
 217 c — 13 — anglica. Engelsk Visse.
 218, XLVII. 1 Ginkgo biloba. † Tolappet Ginkgo.
 219, XLVIII. 1 Gleditschia triacanthos. Ø Tretor-
 net Gleditse.
 219 a — 2 — monosperma.
 Enkornet tre-
 tornet G.
 220, — 3 — inermis. Ø Tornløs Gleditse.
 Er Mimosa
 Houstoni.
 221, — 4 — horrida Ø } Chinesisk
 chinensis Lamar. } Gleditse.
 221 a XLVIII. a 1 Glycine Apios. † Knollet Glycine.
 221 b — 2 — frutescens. Buskartet G.
 221 c XLVIII. b 1 Gnaphalium Stoechas. Ø Røstartet
 Soligfrands.
 222, XLIX. 1 Guilandina dioica. † Tveboe Gui-
 landine. Den
 samme som Hy-
 peranthera di-
 oica Vahl. Tve-
 boe Steennad.

- 222 a XLIX. a 1 *Gymnocladus canadensis*. Den sam-
me som 222.
- 223 L. 1 *Halésia tetraptera*. Fjerevinget
Halese.
- 224 — 2 *diptera*. † Fjovinget Halese.
- 225 LI. 1 *Hamamelis virginiana*. Virginisk
Hornnød.
- 226 LII. 1 *Hedera Helix*. Forstieiligbladet
Bedbende.
- 227 — 2 — — — foliis ex aureo varie-
garis. Gulbun-
tet forstieiligbla-
det Bedbende.
- 228 — 3 — — — foliis argenteis.
Hvidbunter for-
stieiligbladet Bed-
bende.
- 229 — 4 — — — quinquefolia. Fembladet
Bedbende. Den
er nu *Vitis hede-
racea*. Bedben-
deartet Viinstok.
- 230 — 5 — — — minor. — Liden fem-
bladet Bedbende.
- 231 LIII. 1 *Hibiscus syriacus*. † Syrisk Faver-
frone.
- 232 — 2 — — — — flore rubro. Rød
Syrisk Faver-
frone.
- 233 — 3 — — — — coeruleo.
Blaa Syrisk
Faverfrone.

- 234 : LIII. 4 Hibiscus syriacus flore albo. Hvid
Syrisk Faverfrone.
- 235 : — 5 — — — — variegato.
Bunter Syrisk Faverfrone.
- 236 : — 6 — — — — foliis variegatis argenteis. Hvidbroget Syrisk Faverfrone.
- 237 : — 7 — — — — — — — luteis.
Gulbroget Syrisk Faverfrone.
- 238 : LIV. 1 Hippophaë Rhamnoides. Sand Tidse.
- 239 : — 2 — — canadensis. Kanadisk Tidse.
- 240 : LV. 1 Hydrangea arborescens. Træarstet Hareved.
- 241 : LVI. 1 Hypericum Androsæmum. Bærret Perikon.
- 242 : — 2 — — Ascyron Mill. } Stortrocalycinum Lin. } net Perik.
- 243 : — 3 — — kalmianum. Kalmisk Perik.
- 244 : — 4 — — olympicum. Olympisk Perikon.
- 245 : — 5 — — prolificum. Topprenet Perikon.
- 246 : — 6 — — hircinum.* Ramlugtende Perikon.
- 246a : — 7 — — — — minus. Liden ramlugtende Perik.

- 247 : LVI. 8 *Hypericum inodorum* Mill. Luge
103 Perikon.
- 247 a — 9 - *elatum* Ait. Høi Perikon.
- 248 : LVII. 1 *Jasminum fruticans*. † Bustartet
Jasmin.
- 248 a — 2 - *officinale*. * Løge Jasmin.
- 248 b LVII. a 1 *Hyssopus officinalis*. Løge Isop.
- 248 c LVII. b 1 *Iberis sempervirens*. Randst Slip-
frave.
- 248 d — 2 - *sempervirens*. † Riilbladet
Slipfrave.
- 249 : LVIII. 1 *Ilex Aquifolium*. Almindeligt Ma-
reved.
- 250 : — 2 - - - *spinis argenteis*.
Hvidtornet al-
mindeligt Ma-
reved.
- 251 : — 3 - - - - *purpurascens*.
Rødtornet al-
mindeligt Ma-
reved.
- 252 : — 4 - - - *foliis aureo variega-
tis*. † Gul-
buntet almin-
deligt Mareved.
- 253 : — 5 - - - - *echinatis* eller *fe-
rox* Ait. Pig-
gebladet almin-
deligt Mareved.
- 253 a — 6 - - - *recurva* Ait. Smal-
bladet almindel-
ligt Mareved.

254	LVIII.	7	Ilex Aquifolium foliis inermibus.	Tornløst almin-
				deligt Mareved.
254a	—	8	crassifolia Ait. Tyf-	bladet alminde-
				ligt Mareved.
254b	—	9	heterophylla Aiton.	Forstkielligbladet
				almindeligt Ma-
				reved.
255	LIX.	1	Itea virginica. Virginitf Drueved.	
256	LX.	1	Juglans regia. Almindelig Valnød.	
257	—	2	- - - ferotina. Sildig al-	mindelig Valn.
258	—	3	- - - fructu maximo. Stor	almindelig V.
258a	—	4	- - - tenero: Tynd-	skallet almin-
				deligt Valnød.
259	—	5	alba. Hvid Valnød.	
259a	—	6	fulcata. Furet Valnød.	
260	—	7	illinoienensis * Wangenh.	Ryredannet
				Valnød.
261	—	8	nigra. Sort Valnød.	
262	—	9	oblonga du Roi. } Afsang	
			cinerea Linn. } eller graa	Valnød.
263	—	10	glabra Mill. Glat V.	
263a	—	11	angustifolia Ait. Smalbla-	det Valnød.

266 Almin. botanisk Forteg. over Art. og Afart.

- 264 * LXI. 1 *Juniperus communis.* Almindelig Ene.
- 265 * — 2 - *virginiana.* Virginisk Ene.
- 266 * — 3 - *caroliniana du Roi.* Karolinsk Ene.
- 267 a — 4 - *suecica.* Svensk Ene.
- 267 a — 5 - *bermudiana.* Bermudisk Ene.
- 268 * — 6 - *thurifera.* Røgelse Ene.
- 269 * — 7 - *Sabina.* Sevenbom Ene.
- 270 * — 8 - - - *foliis variegatis.* Bunter Sevenbom Ene.
- 271 * — 9 - - - *tamariscifolia.* Tamarisk E. E.
- 272 * — 10 - *sibirica Burg.* Sibirisk
- 272 * — 10 - *montana Ait.* almindelig
- 272 a — 11 - *nana Wild.* Ene.
- 272 a — 11 - *Oxycedrus.** Spansk Ene.
- 273 * — 12 - *canadensis Lodd.* Kanadisk Ene.
- 273 a — 13 - *phoenicea.** Phoenisk Ene.
- 274 * LXII. 1 *Kalmia angustifolia.* Smalbladet Kalm.
- 275 * — 2 - *latifolia.* Bredbladet Kalm.
- 276 * — 3 - *polifolia Wang.* Blaugraa
- 276 * — 3 - *glauca Ait.* Kalm.
- 276 a — 4 - *hirsuta.* Stibhaaret Kalm.
- 276 b LXII. a 1 *Koelreutera paniculata Ait. †* Toppet
- 276 b LXII. a 1 *Koelreutere.* Den samme som *Paulinia aurea.*

- 277 : LXIII. 1 Lavendula Spica. Almindelig La-
vandel.
- 278 : LXIII. 1 Laurus Benzoin. † Benzoin Laubær.
- 279 : — 2 - Sassafras. * Cassafra Laub.
- 280 : LXV. 1 Ledum palustre. Rør Rostblad.
- 280 a — 2 - - - decumbens. Dvarg
Rør Rostblad.
- 281 : — 3 - latifolium Ait. } Bredt
- groenlandicum. } Rostbl.
- 282 : — 4 - buxifolium Berg. } Glat
- thymifolium Lod. } R.
- serpyllifolium l'Her. } s.
- 283 : — 5 - palustre foliis variegati
Bunter Rør Rost-
blad.
- 284 : LXVI. 1 Ligustrum vulgare. Almindelig
Liguster.
- 285 : — 2 - - - foliis variegatis.
Bunter almin-
delig Liguster.
- 286 : — 3 - - italicum du Roi. Italiensk
Liguster.
- 287 : — 4 - - carolinianum Wangenh.
Karolinsk Liguster.
- 287 a LXVI. a 1 Linnæa borealis. Nordisk Linnee.
- 288 : LXVII. 1 Liquidambar Styraciflua. † Virgi-
nisk Ambraved.
- 289 : LXVIII. 1 Liriodendron Tulipifera. Tulie-
panartet Lillaved.
- 290 : LXVIII. 1 Lonicera Periclymenum. Almin-
delig Lonicer.

- 291 : LXVIII. 2 *Lonicera Periclymenum* foliis variegatis. Buntet almindelig Lonicer.
- 292 : — 3 — — — — quercifolia. Egebladet almindelig Lonicer.
- 293 : — 4 — — — — ferotina Ait. Gildig germanica. Tydsk almindelig Lonicer.
- 294 : — 5 — — — — Caprifolium. Gedeblad Lonicer.
- 294a — 6 — — — — rubra. Rødblomme-
fret Gedeblad Lonicer.
- 295 : — 7 — — — — sempervirens. † Høirød Lonicer.
- 295a — 8 — — — — minor. Liden høirød Lonicer.
- 295b — 9 — — — — grata Ait. Behagelig Lonicer.
- 296 : — 10 — — — — dioica Linn. Sveboe
media Mur. Blaagraae
parviflora. Smaafronet. }
Lonicer.
- 297 : — 11 — — — — Xylosteum. Dunbladet Lonicer.
- 298 : — 12 — — — — tatarica. Tartarisk Lonicer.
- 299 : — 13 — — — — alpigena. Fjeld Lonicer.
- 299a — 14 — — — — caucasica Pall. Kaukasisk Lonicer.
- 300 : — 15 — — — — coerulea. Blaabærret Lonicer.

- 301 : LXVIII. 16 *Lonicera pyrenaica*. Pyrenæisk L.
 302 : — 17 - *nigra*. Sort Lonicer.
 303 : — 18 - *balearica*. * Gord. Balearisk L.
 304 : — 19 - *coccinea* Lodd. Skarlag. L.
 Er 295.
 305 : — 20 - *glauca*. Blaagraa Lonicer.
 Den samme sort
 No. 296.
 306 : — 21 - *Symphoricarpos*. Rød L.
 307 : — 22 - *Diervilla*. Gaugbladet Lonicer.
 307a — 23 - *mongolica* Gmel. Mongo:
 list Lonicer.
 308 : LXX. 1 *Lycium barbarum*. Almindelig
 Buxketorn.
 309 : — 2 - *europæum*. Europæisk Bux:
 fetorn.
 310 : — 3 - *chinense* Mill. © Chinesisk
 Buxketorn.
 310a — 4 - *ruthenicum* Pall. Rusisk
 Buxketorn.
 311 : LXXI. 1 *Magnolia glauca*. † Blaagraae Mag:
 nolie.
 311a — 2 - *acuminata*. † Tilspidet M.
 311b — 3 - *tripetala*. † Skierm M.
 312 : LXXII. 1 *Menispermum canadense*. Kan:
 dist Maanefrøe.
 313 : — 2 - *virginicum*. † Virginisk M.
 314 : LXXIII. 1 *Mespilus germanica*. Tydsk Mespel.
 315 : — 2 - - - - - sine ossiculis.
 Steenløs Tydsk
 Mespel.

- 316 : LXXIII. 3 Mespilus germanica fructu maximo.
Storbærret Lydsp
Mespel.
- 317 : — 4 - - - - - diffusa Ait. Ud-
bredt Lydsp Mespel.
- 317a — 5 - - - - - Pyracantha. † Rødbærret
Mespel.
- 318 : — 6 - - - - - Chamæmespilus. Lav Mespel. Den er
Pyrus Chamæ-
mespilus Ehr-
hard. Mespels
artet Abild.
- 319 : — 7 - - - - - Cotoneaster. Smaaabladet
Mespel.
- 320 : — 8 - - - - - cuneifolia Ehrhard. Kile-
bladet Mespel.
Den samme
som Prikbærret
Nelsved 158 a.
- 321 : — 9 - - - - - Xanthocarpus Ehrh. Stif-
felsbærbladet Mespel. See smaa-
bladet Nelsved.
- 322 : — 10 - - - - - Calpodendron Ehrh. Urte-
Mespel. Den
samme som Pæ-
rebladet Nelsved.
- 323 : — 11 - - - - - acerifolia Burgsd. Lønblad-
det Mespel. See
157 a.

- 324 • LXXIII: 12 *Mespilus prunifolia* Burgsd. Kræ-
gebladet Mespel.
- 325 • — 13 - *falicifolia* Burgsd. Piis-
bladet Mespel.
See 147 b.
- 326 • — 14 - *pyrifolia* Burgsd. Pæreblas-
det Mespel.
- 327 • — 15 - *rotundifolia* Ehrh. Rundo-
bladet Mespel.
See Yret Arels
ved 157 c.
- 327 a — 16 - *arbutifolia* Linn. Klarbunds-
bladet Mespel.
Den er *Pyrus*
arbutifolia Ehr-
hard. Klarbunds-
bladet Abild.
- 327 b — 17 - *canadensis* Linn. Kanadisk
Mespel. Den
samme som *Pý-*
rus Botryapi-
um Ehrh. Drue
Abild.
- 327 c — 18 - *Amelanchier*. Ovalbladet
Mespel. Den
er *Pyrus ovalis*
Ehrh. Ovals-
bladet Abild.
- 327 d — 19 - *tomentosa* Mill. Filtbladet
Mespel.
- 327 • — 20 - *lucida* Ehrh. Glindsende
Mespel see 147.

- 328 = LXXIV. 1 Morus alba. † Hvidt Morbær.
329 = — 2 - - fructu rubro. † Hvidt
Morbær med
røde Frugter.
330 = — 3 - - - - nigra. † Hvidt
Morbær med
sorte Frugter.
331 = — 4 - - nigra. Sort Morbær.
332 = — 5 - - chinensis Lodd. Chinesisk
Morbær. Den
samme som ef-
terfølgende.
333 = — 6 - - papyrifera. † Papiir Morb.
334 = — 7 - - rubra. Rødt Morbær.
334a = — 8 - - tatarica. Tartarisk Morbær.
335 = LXXV. 1 Myrica Gale. Almindelig Vørs.
336 = — 2 - - cerifera. † Vør Vørs.
336a = — 3 - - - - latifolia Ait. Bred-
bladet Vør Vørs.
337 = LXXVI. 1 Nyssa aquatica. † } Vand
denticulata Ait. } Nyffe.
338 = — 2 - - sylvatica Lod. † } Heelrandet
integerrima Ait. } Nyffe.
339 = LXXVII. 1 Ononis fruticosa. Buskartet Heste-
plage.
339a = — 2 - - - - alba. Hvidkronet busk-
artet Hesteplage.
340 = — 3 - - spinosa. Torn Hesteplage.
340a = — 4 - - arvensis Retz. } Ramlugten-
hircina Jacqu. } de Hestep.
foetens Allioni }

- 340 b LXXVII. 1 Ononis rotundifolia. Rundbladet
Hesteplage.
- 341 LXXVIII. 1 Periploca græca. † Græsk Vinde.
- 342 LXXIX 1 Philadelphus coronarius. Bellugtende
Pibeved.
- 342 a — 2 — — — nanus Ait. Lav
bellugtende
Pibeved.
- 343 — 3 — — inodorus. Lugtlost Pibe-
ved.
- 344 LXXX. 1 Pinus sylvestris. Fyrre Gran.
- 344 a — 2 — — tatarica Ait. Tara-
tarisk Fyrre Gran.
- 344 b — 3 — — divaricata Aiton.
Udspærret Fyrre
Gran.
- 344 c — 4 — — maritima Ait.
Strand Fyrre
Gran.
- 345 — 5 — — rubra. Skots
landsk Fyrre
Gran.
- 346 — 6 — — montana Mill. Fjeld
Mughas Scop. } Gran.
- 347 — 7 — — virginiana Mill. } Virginisk
inops Aiton } Gran.
- 347 a — 8 — — resinosa Ait. Harpiz Gran.
- 348 — 9 — — echinata du Roi. Windfog-
let Gran.
- 348 a — 10 — — halepensis Mill. † Aleppisk
Gran

349	LXXX.	11	Pinus maritima du Roi	} See Gran.
			Pinaster Aiton	
350		12	Pinus minor du Roi.	} See Gran.
351		13	Pinus rigida Mill.	Stivskallet Gran.
352		14	Tæda.	Vestlugtende Gran.
352 a		15	- - -	variabilis. Lobladet vestlugtende Gran.
352 b		16	- - -	alopeкуроidea. Ræbehalet vestlugtende Gran.
353		17	palustris Mill.	† Rør Gran.
354		18	Cembra.	Cember Gran.
355		19	Strob.	Glatbarklet Gran.
356		20	Larix.	Ferste Gran.
356 a		21	- - -	repens Wilden. Krybende Larke Gran.
357		22	laricina du Roi	} Hænge pendula Aiton } Gran.
			Larix nigra Marshall	
358		23	Cedrus.	Ceder Gran.
359		24	Abies du Roi	} Edel Picea Linn. } Gran.
360		25	Balsamea.	Balsom Gran.
361		26	americana du Roi	} Kanadisk canadensis Linn. } Gran.
362		27	Picea du Roi.	} Almindelig Abies Linné. } Gran.
363		28	canadensis du Roi.	} Hvid alba Aiton. } Gran.
			laxa Ehrhard.	

- 364 LXXX. 29 Pinus mariana du Roi. } Sort
nigra Aiton. } Gran.
- 365 — 30 — — fibirica Lodd. — Sibirisk
Gran.
- 366 LXXXI. 1 Platanus orientalis. O Østerlandsk
Platane.
- 366a — 2 — — elongata Aiton.
Langstiget
Østerlandsk
Platane.
- 367 — 3 — — acerifolia. Løn-
bladets Øster-
landsk Platane
- 367a — 4 — — undulata Aiton.
Bølget Øster-
landsk Platane
- 368 { — 5 — — occidentalis. — Nordameri-
kanisk Platane.
- 369 { — 6 — — hispanicus du Roi. Spansk
Platane.
- 370 LXXXII. 1 Populus alba. Poppel Asp.
- 371 — 2 — — nivea. Sølv Poppel
Asp.
- 372 — 3 — — tremula. Bever Asp.
- 373 — 4 — — ampliori folio du Ha-
mel. Bred-
bladet Bever
Asp.
- 374 — 5 — — pendula Lod. Hænge
Bever Asp.
- 375 — 6 — — nigra. Sort Asp.

- 376 LXXXII. 7 *Populus italica* Ait. } Pyramide
 377 — 8 *carolinensis* Burgsd. } Udsparret Py-
 378 — 9 *canadensis*. } Kanadisk
 378a — 10 *ramis angulatis* Viborg }
glandulosa Moench H. }
 379 — 11 *cordifolia* Lodd. } Forstiel-
heterophylla Lin. } ligbladet
 380 — 12 *atheniensis* Lodd. } Græsk
 381 — 13 *balsamifera*. Balsam Usp. }
 382 — 14 *rotundifolia*. } Hier-
candicans Aiton. } teblad-
 382a — 15 *laevigata* Ait. } Glat Usp.
 383 — 16 *balsamifera major*. } Stor-
 384 — 17 *foliis variegatis*. } Buntet Bals-
 384a — 18 *angulata* Ait. } Karolinsk Usp.
 385 LXXXIII. 1 *Potentilla fruticosa*. Buskartet
 Potentille.

- 386 LXXXIV. 1 Prinos verticillatus. } Krandsæt-
 387 — 2 — glaber. } Glat Winterbær.
 388 LXXXV. 1 Prunus domestica. Blomme Kræge.
 389 — 2 — fructo oblongo. } Dattel
 Juliana Linn. } Bl. Kr.
 390 — 3 — fructu medio rotundo. }
 acinaria Linn. }
 cerasifera Ehrhard. }
 Kirsebærartet
 Bl. Kræge.
 391 — 4 — fructu viridi. Grøn
 Bl. Kræge (Rei-
 ne claudé).
 392 — 5 — magno glauco.
 Egge Blom-
 me Kræge.
 393 — 6 — magno purpura-
 scente. Mi-
 rabelle Blom-
 me Kræge.
 393 a — 7 — maliformis Linn.
 Aprifos Bl. Kr.
 394 — 8 — insititia. Tornet Kræge.
 395 — 9 — spinosa. Slaen Kræge.
 396 — 10 — Armeniaca. † Aprifos Kræge.
 397 — 11 — fructu maximo. †
 Stor Apr. Kr.
 397 a — 12 — dasycarpus Ehrh. Haaret
 Kræge.
 398 — 13 — sibirica Linn. — Sibirisk
 Kræge.

- 399 • LXXXV. 14 *Prunus avium*. Fuglebær Kræge.
 400 • — 15 - - fructu maximo. } Sort
 - - - - - nigricante. - } Fugle-
 - - - - - actiana Wild. } bær
 - - - - - Kræge.
 Den samme
 - som *Prunus*
nigricans
 Ehrhard.
 401 • — 16 - - fructu flavescente. }
 - - - - - dulcis Wild. }
 - - - - - Gul F. Kr.
 402 • — 17 - - fructu maximo }
 - - - - - flavescente Burgsd. }
 Spanst Fuglebær
 Kræge eller Spanst
 Kirsebær.
 402 a • — 18 - - *pensylvanica* Linn. • Pen-
 - - - - - sylvanisk Kræge.
 402 b • — 19 - - *pygmæa* Wild. Dværg
 - - - - - Kræge.
 403 • I — 20 - - *Cerasus*. Kirsebær Kræge.
 404 • — 21 - - *majalis*. Mai Kirsebær.
 - - - - - Kræge.
 405 • — 22 - - fructu maximo. } Pund-
 - - - - - austera Linn. - } Kirse-
 - - - - - bær Kræge.
 405 a • — 23 - - *caproniana* Linn. Mo-
 - - - - - rel-Kirsebær
 - - - - - Kræge.
 405 b • — 24 - - *Juliana* Linn. Hierte-
 - - - - - Kirsebær Kr.

406 : LXXXV. 25 Prunus Cerasus.

continue florens.

ac frugescent Burgs.

semperflorens Ehrh.

Altidbloms

strende Kir

sebær Kræge.

407 : — 26 dupliciflore. Hylde Kir

sebær Kræge.

408 : — 27 pumila du Roi. Lav

Kir. Kræge.

409 : — 28 paniculata Burgsd.

Toppet Kirse

bær Kræge.

410 : — 29 Mahaleb. Vælgstende Kr.

411 : — 30 Padus. Hægebær Kræge.

411a : — 31 rubra Ait. Rød Kræge.

411b : — 32 virginiana Linn. Virgi

nisk Kræge.

412 : — 33 virginiana du Roi. } Gildig

ferotina Ehrhard. } Kræge.

412a : — 34 lanceolata Wild. Lance

bladet Kræge.

413 : — 35 nana du Roi. Lav Kræge.

414 : — 36 caroliniana du Roi. Karo

linisk Kræge.

415 : — 37 stricta Wang. Pyramide

Kræge.

416 : — 38 Laurocerasus. * Laurbærbla

det Kræge.

417 : — 39 foliis variegatis. *

Buntet laurbærbl. Kr.

- 418 = LXXXV. 40 *Prunus canadensis* Lin. Kanadisk
Krage.
- 418a — 41 — *lusitanica*. * Portugisisk Krage.
- 418b — 42 — *Chamaecerasus*. Glatbladet
Krage.
- 419 = LXXXVI 1 *Ptelea trifoliata*. Trebladet Lader-
frone.
- 420 = — 2 — *pentaphylla* du Roi. Feni-
bladet Lader-
frone.
- 420a — 3 — *pinnata*. } Fine
Blackburnia pinnata. } neis-
derfrone eller
Glatburne.
- 421 = LXXXVII 1 *Pyrus communis*. Pære Abild.
- 422 = — 2 — *multiplex*. Fyldt
Pære Abild.
- 423 = — 3 — *Pyrausta* du Roi.
Elev af Ab.
- 424 = — 4 — *Polliveria* Linn. } Polstvil-
irregularis du Roi. } ler Ab.
- 425 = — 5 — *Botryapium*. Druer Abild.
Den samme
som *Mespil-*
us cana-
densis.
- 426 = — 6 — *ovalis* Ehrh. Ovalbladet
Abild. See oval-
bladet. Næstved
Mespilus Ame-
lanchier.

- 426 a LXXXVII 7 *Pyrus arbutifolia.* Klarbundartet
 427 — 8 — — — fructu rubro. Rød
 428 — 9 — — — nigra. Sort Kl. Ab.
 429 — 10 — — — sempervirens Lodd. † Altid
 429 a — 11 — — — Malus. Æble Abild.
 430 — 12 — — — Apetala. — } Grøn-
 dioica Wild. } blom-
 431 — 13 — — — pumila. Lav Æb. Ab.
 432 — 14 — — — fructu glaciato. Gien-
 433 — 15 — — — coronaria. Bellugten-
 434 — 16 — — — sylvestris. Skov Æ. A.
 434 a — 17 — — — spectabilis. † Stienfronet Ab.
 434 b — 18 — — — augustifolia Air. Smal-
 435 — 19 — — — Cydonia. † Quæde Abild.
 436 — 20 — — — maliformis. † Æble
 437 — 21 — — — sylvestris Skov Æ. A.
 438 — 22 — — — lusitanica † Miller.
 438 a — 23 — — — baccata. Kirsebær Abild.
 438 b — 24 — — — prunifolia. Blommebla-
 438

- 438 c LXXXVII 25 *Pyrus Aria* Ehrh. *Afsløbet* *Abild.*
See Crataegus
Aria.
- 438 d — 26 — *intermedia* Ehrh. *Flig-*
bladet *Abild.*
See Crata-
egus 144 a.
- 438 e — 27 — *torminalis* Ehr. *Tarmryd* *A.*
See 146.
- 438 f — 28 — *hybrida* Mönch. *Blan-*
det *Abild.*
- 438 g — 29 — *falicifolia*. *Pilbladet* *Abild.*
- 438 h — 30 — *nivalis*. *Snee* *Abild.*
- 438 i — 31 — *præcox* Pall. *Tidlig* *Abild.*
- 439 LXXXVIII 1 *Quercus Robur*. *Drue* *Eg.*
- 440 — 2 — *foemina*. *Stift* *Eg.*
- 441 — 3 — — *foliis variegatis*.
Bunter *Stift* *Eg.*
- 441 a — 4 — *pubescens* Wild. *Dunet* *Eg.*
- 442 — 5 — *Prinus*. *†* *Rastanie* *bladet* *Eg.*
- 442 a — 6 — *foliis oblongis* Ait. *†*
Uflang *Rast.* *Eg.*
- 443 — 7 — *rubra*. *†*
coccinea Wang. } *Rød* *Eg.*
- 444 — 8 — — *latifolia* Ait. *Bred-*
bladet *R. E.*
- 444 a — 9 — — *montana* Ait. *Bjerg*
rod *Eg.*
- 444 b — 10 — *discolor* Ait. *†*
nigra du Roi. } *Svæfar-*
velutina Lamarck. } *vet* *Eg.*
- 445 — 11 — *palustris* du Roi. *†* *Rør* *Eg.*

- 446 · LXXXVIII 12 *Quercus palustris minor.* Iden
Kær Eg.
- 446 a — 13 — *ilicifolia* Wang. † Mæved
bladet Eg.
- 447 — 14 — *alba.* Hvid Eg.
- 447 a — 15 — *Esculus.* * Grøft Eg.
- 447 b — 16 — *aquatica cuneata* Ait. } Vand
uliginosa Wang. } Eg.
- 448 — 17 — *nigra* Burgsd. }
aquatica heterophylla Ait. }
Forstielligbladet
Vand Eg.
- 448 a — 18 — *aquatica elongata* Ait.
Langbladet B. E.
- 448 b — 19 — — *attenuata* Aiton.
Smalbladet
Vand Eg.
- 449 — 20 — *marylandica* du Roi. } Sort
nigra Ait. } Eg.
- 450 — 21 — *Phellos.* } † Pæl Eg.
virens Ait. }
- 451 — 22 — — *angustifolia.* Smal-
bladet P. E.
- 452 — 23 — — *humilis.* } Lav P. E.
sericea Ait. }
- 453 — 24 — — *humilis* Mill. Lav Eg.
- 454 — 25 — — *stellata* Wang. † Stiern Eg.
- 455 — 26 — — *cuneata* Wang. † Riisbladet E.
- 455 a — 27 — — *Ægilops.* * Storkoppet Eg.
- 456 — 28 — — *Cerris.* ○ } Gal-
crinita Lamarck } æble
Eg.

- 460 f XC. 7 Rhododendron Chamæcistus. Soel:
dier Kroneved.
460 g — 8 - camtschaticum Pall. Kam:
statist Kroneved.
460 h — 9 - ponticum. † Ofterlandsk
Kroneved.
461 XCI. 1 Rhodora canadensis. Kanadisk
Rhodore.
462 XCII. 1 Rhus Coriaria. Garbe Sumak.
463 — 2 typhinum. Virginisk Su:
mak.
464 — 3 cecodendron Ehrh. Stor:
bladet Sumak.
465 — 4 glabrum. Glat Sumak.
466 — 5 canadense. Kanadisk Sumak.
467 — 6 Copallinum. Kopal Su:
mak.
468 — 7 Cotinus. Parok Sumak.
468 a — 8 elegans † Ait. Skion Su:
mak.
469 — 9 Vernix. Færisk Sumak.
469 a — 10 aromaticum † Ait. Færisk
ret Sumak.
470 — 11 radicans. Rodskydende Su:
mak.
470 a — 12 lucidum. Skinnen:
derodskydende
Sumak.
470 b — 13 Toxicodendron. Giftig
Sumak
470 c — 14 suaveolens Ait. Sød Sum.

471. XCIII. 1 Ribes rubrum. Almindelig Ribs.
 472. — 2 — — foliis variegatis.
 — — — — Buntet al.
 — — — — Ribs.
 473. — 3 — — fructu carneo. Røde
 — — — — farvet al.
 — — — — Ribs.
 474. — 4 — — fructu albo. Hvid al.
 — — — — mindelig Ribs.
 474 a — 5 — — petraeum. Rodfronet Ribs.
 475. — 6 — — alpinum. Fjeld Ribs.
 475 a — 7 — — fragrans Pall. Velsugtende
 — — — — Ribs.
 476. — 8 — — americanum Mill. }
 — — — — floridum Ait. }
 — — — — pensylvanicum Lamarck. }
 — — — — Pensylvanisk
 — — — — Ribs.
 476 a — 9 — — triste Pall. Mørktød Ribs.
 477. — 10 — — floridum fructo nigro. }
 — — — — Sore Pensyl-
 — — — — vanisk Ribs.
 477 a — 11 — — procumbens Pall. Udstrakt
 — — — — Ribs.
 478. — 12 — — glandulosam Web. } Vret
 — — — — prostratum L'Herit. } Ribs.
 479. — 13 — — nigrum. Soelbar Ribs.
 479 a — 14 — — oxyacanthoides. Hvidtorn
 — — — — artet Ribs.
 480. — 15 — — Uva crispa. Krusbar
 — — — — Ribs.
 480 a — 16 — — diacantha. Tværtornet Ribs.
 480 b

- 480b XCIII. 17 Ribes saxatile. Klippe Ribs.
 481a — 18 - Grossularia. Stikkelsbær
 Ribs.
 482a — 19 - - fructu rubro. Rød
 Stikkelsbær
 Ribs.
 483a — 20 - - fructu rubro maximo.
 Storsfrugtet
 Stikkelsbær
 Ribs.
 483a — 21 - reclinata. Tilbageboiet Ribs.
 483b — 22 - cynosbati. Piggebærret
 Ribs.
 484a XCLV. 1 Robinia Pseudo Acacia. Almindelig Robinie.
 485a — 2 - hispida. Rødblomstret R.
 486a — 3 - Caragana. Sibirisk Robinie.
 486a — 4 - altagana. Sand St.
 Sibirisk Robinie.
 486b — 5 - spinosa. Tornfuld Robinie.
 487a — 6 - frutescens. Buskartet Ro-
 binie.
 488a — 7 - pygmæa. Dværg Robinie.
 489a — 8 - Halodendron. Graa Ro-
 binie.
 489a — 9 - Chamlagu L'Heritier. Rød
 Skinnende
 Robinie.
 490a XCV. 1 Rosa Eglanteria. } Hyben
 chlorophylla Ehrh. } Rosa
 491a — 2 - rubiginosa Linn. } Drebler
 Eglanteria Mill. } det Rose.

492. ~~492~~ XCV. 3 Rosa Eglanteria i flore pleno. Gylde yrebl. Rose.
493. ~~493~~ 41 -- -- -- 41 semperflorens. altidblomstrende yrebl. Rose.
494. ~~494~~ 42 -- -- -- 42 incarnata. Rødt farvet yrebl. Rose.
495. ~~495~~ 6 -- -- -- 6 foliis variegatis. Buntet yrebl. Rose.
- 495a. ~~495a~~ 7 -- -- -- 7 muscifera. Mos yrebl. Rose.
- 495b. ~~495b~~ 8 -- -- -- 8 marmorea. Marmoreret yrebl. Rose.
496. ~~496~~ 9 -- -- -- 9 spinosissima. Tornesuld. Rose.
- 496a. ~~496a~~ 10 -- -- -- 10 scotica Ait. Skotsk landst. Rose.
497. ~~497~~ 11 -- -- -- 11 variegata. Ciphiana-Hudf. Buntet T. Rose.
- 497a. ~~497a~~ 12 -- -- -- 12 collina Jacq. Basse Rose.
498. ~~498~~ 13 -- -- -- 13 villosa. Laaden Rose.
- 498a. ~~498a~~ 14 -- -- -- 14 flore pleno Air. Gylde laaden Rose.
- 498b. ~~498b~~ 15 -- -- -- 15 mollissima Wild. Glatfrugtet laaden Rose.
- 498c

498 c	XCV.	16	Rosa lucida Ehrh.	Glindsende Rose.
499	—	17	- foecundissima Münchhaus.	Blomsterrig R.
				see 503 og 526.
500	—	18	- lutea	} Gul Rose.
			- foetida Herm.	
				Den samme som 490.
501	—	19	- lutea multiplex du Roi.	}
			- sulphurea Aiton.	
			- glaucophylla Ehrhardt.	
			- hæmispharica Herman.	
				Gulsgul Rose.
502	—	20	- punicea Mill.	} Ebe-
			- bicolor Jacq.	
				farvet Rose.
502 a	—	21	- blanda Ait.	Sød Rose.
502 b	—	22	- fluvialis Müll.	Elv Rose.
503	—	23	- cinnamomea.	} Rø-
			- collincola Ehrh.	
				neel Rose. Den samme som 499.
503 a	—	24	- - - - -	flore pleno. Dob-
				bel Røneel Rose.
503 b	—	25	- sylvestris Pall.	} Mark R.
			- arvensis.	
			- serpens Ehrh.	
504	—	26	- provincialis.	Provinds Rose.

504a	XCV.	27	Rosa provincialis y pallida Ait.	Bleg Provinds Rose.
505	—	28	— — — — —	3 alba Ait. Hvid P. R.
505a	—	29	— — — — —	flore pleno. Fyldt P. R.
506	—	30	— — — — —	basilica. Stribet P. R.
507	—	31	— holofericea du Roi.	} Skolel centifolia Ait. } Rose.
508	—	32	— — — — —	
				multiplex. centifolia Ait. }
				Fyldt P. R.
509	—	33	— virginiana du Roi.	} Karo carolina Linn. } lins
			corymbosa Ehrh.	
510	—	34	— carolina du Roi.	} Smaa parviflora Ehrh. } kronet pennsylvanica Wang. } Rose.
			humilis Marsh.	
511	—	35	— pimpinellifolia.	
				nel Rose.
511a	—	36	— — — — —	rossica. Kuest Pimp. R.
511b	—	37	— rubrifolia Villars.	Rode aaret Rose.
512	—	38	— sempervirens Linn.	} Ryn scandens Miller. } gende Rose.
512a	—	39	— — — — —	
			pumila Iacqu.	} Lav austriaca Poll. } Rose.
513	—	40	— canina.	
514	—	41	— alba.	Hvid Rose.

515	XCV.	42	Rosa alba flore pleno.	Fylde hvid Rose.
516	—	43	gallica.	Edike Rose.
516a	—	44	—	versicolor prænestina Mill. Mundi.
				Fleerfarvet Edike R.
517	—	45	belgica Mill.	Hollandsk damascena & Ait. } Rose.
518	—	46	centifolia.	Hauge Rose.
518a	—	47	—	pallida Ait. Bleg Hauge Rose.
518b	—	48	—	burgundiaca. Burs gundisk Hauge Rose.
519	—	49	moscosa Mill.	Mos Rose.
519a	—	50	moschata.	Mo- Opfostemma Ehrh. } skus Rose.
520	—	51	damascena.	Damascener R.
520a	—	52	—	β pallida Ait. Bleg D. R.
520b	—	53	—	γ eboracensis Ait Yortisk D. R.
520c	—	54	—	δ omnium calendarum. rubra Aiton. }
				Rød maaned- lig D. R.
520d	—	55	—	—
				alba Aiton. Hvid M. D. R.

- 520c XCV. 56 Rosadamaescena » regia Ait. Konge-
lig Damasc. R.
521. — 57 - pendulina. Hænge Rose.
522. — 58 - bicolor. Dvefarvet Rose
see 502.
523. — 59 - alpina. } Fjeld
pyrenaica Gouan. } Rose.
524. — 60 - - - multiplex. Fylde
F. R.
525. — 61 - marmorea. } Marmoreret
gallica? Ait. } Rose.
526. — 62 - majalis flore pleno Münch.
Fylde Maj
Rose. Den
samme som
499.
527. — 63 - hispida Münch. Etishaa-
ret Rose.
528. — 64 - pensylvanica. Den samme
som 510.
529. — 65 - versicolor du Hamel. See
516a.
530. — 66 - indica Lodd. } * Indisk
chinensis Linn. } Rose.
531. — 67 - meaux Lodd. } Lav Pro-
provincialis A. J. vinds R.
532. — 68 - germanica Lodd. } Hage-
turbinata Ait. } smaa R.
533. — 69 - francisca Lodd. Frantsisk R.
534. — 70 - uniea. } Pragt
centifolia alba. } Rose.
535. — 71 - pomponia. Pomponisk R.

536	•	XCV.	72	Rosa portlandica Gord.	Port-
					landsk Rose.
537	•	—	73	— stebonensis Gord.	Stebon-
					nisk Rose.
538	•	XCVI.	1	Rubus hispidus.	Stibørster Klynger.
539	•	—	2	— fruticosus.	Brambær Klyng.
539a	•	—	3	— — — — —	inermis. Torn-
					løs B. Kl.
539b	•	—	4	— — — — —	plenus. Fyldt
					B. Kl.
540	•	—	5	— — — — —	flore albo.
					Fyldt B. Kl.
					med hvide Fr.
540a	•	—	6	— villosus Ait.	} Laadden
				— ferratus.	
541	•	—	7	— odoratus.	Bellugtende
					Brambær Kl.
542	•	—	8	— occidentalis.	Nordameri-
					kansk Klynger.
543	•	—	9	— caesus.	Korsbær Klynger.
543a	•	—	10	— Idæus.	Hindbær Klynger.
543b	•	—	11	— — — — —	albus. Hvid Hind-
					bær Klynger.
543c	•	—	12	— — — — —	lævigatus. Glat
					Hindbær Kl.
543d	•	—	13	— saxatilis.	Steen Klynger.
543e	•	—	14	— canadensis.	Kanadisk Kl.
544	•	XCVII.	1	Ruscus aculeatus. †	Tornet Muse-
					værn.
545	•	—	2	— racemosus.*	Drue Musev.
545a	•	—	3	— Hypophyllum. †	Bredblad-
					et Museværn.

545 b	XCVII.	4	Ruscus Hypoglossum.†	Bladfronet Museværn.
546	XCVIII.	1	Salix triandra.	} Glat Pisl.
			amygdalina Reit.	
546 a	—	2	- - - - -	albida Schmidr. Hvidgrenet Glat Pisl.
547	—	3	- auriculata Mill.	} Stintak fet Pisl.
			- undulata Ehrh.	
548	—	4	- pentandra.	Laurbærbladet Pisl.
548 a	—	5	- - - - -	polyandra. Mangehannet laurbærbl. P.
548 b	—	6	- phyllifolia.	Bolgrandet Pisl.
548 c	—	7	- daphnoides.	Rielderhals P.
549	—	8	- vitellina.	Gul Pisl.
549 a	—	9	- - - - -	rubens. Rødt grenet gul P.
550	—	10	- amygdalina.	Mandel Pisl.
550 a	—	11	- hastata.	Spydart Pisl.
551	—	12	- fragilis.	Skior Pisl.
551 a	—	13	- decipiens Hofm.	Brækker lig Pisl.
552	—	14	- - - - -	babylonica. Babylonst. P.
553	—	15	- Helix.	Bække Pisl. Den samme som 568.
553 a	—	16	- caspica Pall.	Kaspisk Pisl.
554	—	17	- alba.	Hvid Pisl.
554 a	—	18	- excelsa. Gmel.	Høi Pisl.
555	—	19	- viminalis.	Baand Pisl.

555 a	—	20	-	Salix viminalis latifolia. Bredblad.	
					det Baand Piiil.
555 b	—	21	-	mollissima. Blød Piiil.	
556	—	22	-	capraea. Selje Piiil.	
556 a	—	23	-	conifera Wang. Rogle P.	
556 b	—	24	-	cinerea.	
				aurita Hofm.	} Graa Piiil.
				ulmifolia Vill.	
557	—	25	-	acuminata.	} Tilspid.
				appendiculata Vill.	
					set P.
558	—	26	-	- - - -	foliis variegatis
					Buntet tilsp. P.
559	—	27	-	arenaria Linn.	} Sand Piiil.
				helvetica Vill.	
559 a	—	28	-	- - - -	oblonga
					fibirica Pall.
					langbladet S. P.
560	—	29	-	hermaphrodica. Tvefion-	
					net Piiil.
561	—	30	-	glauca	} Blaagraa
				sericea Vill.	
					Piiil.
562	—	31	-	serpyllifolia. Timianblad.	
					det Piiil.
562 a	—	32	-	bicolor Ehrh. Tvefarvet P.	
562 b	—	33	-	ambigua. Tvetydig Piiil.	
562 c	—	34	-	retusa. Buttet Piiil.	
562 d	—	35	-	repens. Krybende Piiil.	
563	—	36	-	fusea	} Graarits
				arenaria Hofm.	
					Piiil.
563 a	—	37	-	- - - -	lanata. Ulden
					Graar. Piiil.

563 b	XCVIII.	38	Salix	incubacea.	} Liggende Piiil.
				depressa Hofm.	
				polymorpha Ehr.	
564 :	—	39	-	herbacea.	Dværg Piiil.
565 :	—	40	-	myrsinites.	} Myrtebladet Piiil.
				fusca Jacquin.	
				JacquiniHofst.	
566 :	—	41	-	reticulata.	Rætbladet P.
566 a	—	42	-	myrtilloides.	Bøllebladet Piiil.
566 b	—	43	-	cæsia Vill.	Blaaladen Piiil.
567 :	—	44	-	lanata.	Uldbladet Piiil.
567 a	—	45	-	depressa Linn.	} Guld- blomstret Piiil.
				chrysanthos Vahl	
568 :	—	46	-	purpurea.	} Rød Piiil.
				monandra.	
568 a	—	47	-	arbuscula.	Bustarter Piiil.
569 :	—	48	-	aurita Linn.	Dret Piiil.
570 :	—	49	-	rosmarinifolia.	Rosmarin- bladet Piiil.
570:26	—	50	-	virescens Vill.	} Klostnaas let Piiil.
				anglica.	
				rubra Hudf.	
				fissa Hofm.	
570 a	—	51	-	rhamnifolia.	Korsvedartet Piiil.
570 b	—	52	-	serotina Pall.	Gildig Piiil.
570 c	—	53	-	lapponum.	Laplandst Piiil.
570 d	—	54	-	tristis Air.	Mørk Piiil.
570 e	—	55	-	berberifolia Pall.	Berber- riisbladet Piiil.

571 =	XCIX.	1	Sambucus nigra.	Sort Hylb.
572 =	—	2	- - -	fructu albo. Hvid, bærret sort Hylb.
573 =	—	3	- - -	viridi. Grøn- bærret sort H.
574 =	—	4	- - -	eduli. Epise- lig sort Hylb.
575 =	—	5	- - -	foliis ex argenteo va- riegatis. Hvid- buntet sort H.
576 =	—	6	- - -	ex aureo varie- gatis. Gulbun- tet sort Hylb.
577 =	—	7	- canadensis.	Kanadisk H.
578 =	—	8	- laciniata.	Fliget Hylb.
579 =	—	9	- racemosa.	Drue Hylb.
579 a	XCIX a	1	Santolina Chamæ-	Cyparissus. † Cypresarter Santoline.
579 b	XCIX b	1	Smilax rotundifolia. †	Rundbladet Ranke.
580 =	C.	1	Solanum Dulcamara.	Bittersøde Natfrygge.
581 =	—	2	- - -	foliis variegatis. Bunter B. R.
582 =	—	3	- - -	flore albo. Hvid- frøet B. R.
583 =	CI.	1	Sophora microphylla. *	Smaa- bladet Sophore.
584 =	—	2	- tetraptera. *	Kirpinget Sophore.
584 a	—	3	- japonica. *	Japanisk Soph.

585	CII.	1	Sorbus aucuparia.	Fuglebær Ron.
586	—	2	- - - foliis	variegatis.
				Buntet Fuglebær Ron.
587	—	3	- domestica.	Storbæret R.
588	—	4	- hybrida.	Blandet Ron.
589	CIII.	1	Spartium juncenm.*	Sivartet Gysel.
590	—	2	- - - multiplex.*	Fylde sivartet Gysel.
591	—	3	- scoparium.	Kost Gysel.
592	—	4	- album.	Den samme som følgende No.
				593.
593	—	5	- dispernum*	Wild.
			- striatum	Lodd.
			- multiflorum	L'Herit.
				Blomsterfuld Gysel; den er Genista alba Lamarck.
594	—	6	- monospermum.*	Erkornet G.
594 a	—	7	- decumbens.	Liggende Gysel.
				Den samme som Genista paniculata. L'Heritier.
594 b	—	8	- patens.*	Udstaaende Gysel.
				Den samme som Cytisus patens og pendulinus.

594 c	CIII.	9	Spartium radiatum.†	Straalet Gysel.
594 d	—	10	- sphærocarpum.*	Rundfor- net Gysel.
594 e	—	11	- aphyllum.	Bladløs Gysel.
594 f	—	12	- supranubium.	Himmel G.
595 :	CIV.	1	Spiræa salicifolia.	Piil Spiree.
595 a	—	2	- - - minor	Pall. Lidet Piil Spiree.
596 :	—	3	- alba du Roi.	} Hvid Spiree.
			- paniculata Ait.	
596 a	—	4	- - - latifolia.	Bredbladet hvid Spiree.
597 :	—	5	- tomentosa.	Filtet Spiree.
598 :	—	6	- chamædrifolia.	Wrenpriis Spiree.
599 :	—	7	- hypericifolia.	Perikon G.
600 :	—	8	- crenata.	Rundtakket G.
601 :	—	9	- lævigata.	} Glatbladet Spiree.
			- altaica Pall.	
602 :	—	10	- opulifolia.	Qualkvedartet Spiree.
602 a	—	11	- ulmifolia Scop.	} Alm- bladet Spiree.
			- chamædrifolia Jacq.	
602 b	—	12	- forbifolia.	Røn Spiree.
602 c	—	13	- - - alpina	Pall. Fjeld Røn Spiree.
602 d	—	14	- alpina	Pall. Fjeld Spiree.
602 e	—	15	- thalictroides	Pall. Froses stjernet Spiree.
602 f	—	16	- triloba	Pall. Trefiget G.
602 g	—	17	- betulifolia	Pall. Birk G.

- 603: CV. 1 Staphylea pinnata. Finnet Blæ-
rened.
- 604: — 2 - trifoliata. Trebladet Blæ-
rened.
- 604a CVa 1 Styrax officinale. * Løge Storax.
- 605: CVI. 1 Syringa vulgaris. Almindelig Sy-
rene.
- 606: — 2 - - - purpurea. Rød al-
mindelig S.
- 607: — 3 - - - alba. Hvid alm. S.
- 608: — 4 - - - foliis ex luteo vari-
egatis. Gul-
buntet almin,
Syrène.
- 609: — 5 - - - foliis ex albo varie-
garis. Hvid-
buntet almin-
delig Syrene.
- 610: — 6 - - - persica. Persisk Syrene.
- 611: — 7 - - - alba. Hvid P. S.
- 612: — 8 - - - foliis laciniatis. Gli-
get P. S.
- 612a — 9 - - - chinensis Wild. Chinesisk
Syrène.
- 612b — 10 - - - capitata Gmel. Sibirisk S.
- 613: CVII. 1 Tamarix gallica. Fransk Tamarisk.
- 614: — 2 - - - germanica. Tydsk Tamarisk.
- 615: CVIII. 1 Taxus baccata. Bar Barlind.
- 616: CIX. 1 Thuja occidentalis. Nordameris-
kansk Kongebød.
- 617: — 2 - - - orientalis. Chinesisk Konge-
618: CX. 1 Tilia europæa. Almindelig Lind.

- 619 : CX. 2 *Tilia europæa viminibus rubris.* }
corallina Ait. }
 Madgrenet als
 mindelig Lind.
- 620 : — 3 — — — *hollandica.* Hollandsk
 almind. Lind.
- 621 : — 4 — — — *cordata du Roi.* Silskap
 Iet Lind.
- 622 : — 5 — — — *americana Linn.* } Sort
caroliniana du Roi. } Lind.
- 623 : — 6 — — — *americana du Roi.* } Hvid
alba Aiton. } Lind.
tomentosa Mönch. }
- 623a. — 7 — — — *pubescens Ait.* Dunet Lind.
- 623b CXa 1 *Ulex europæus.* † Europæisk Torns-
 blad.
- 624 : CXI. 1 *Ulmus campestris.* }
nuda Ehrh. } Almindelig
fativa Reit. } Alm.
- 625 : — 2 — — — *fativa Mill.* }
suberosa Mönch. } Kork
tetrandra Schkuhr. } Alm.
- 626 : — 3 — — — *foliis variegatis.*
 Buntet R. A.
- 626a — 4 — — — *arborea.* Træartet
 Kork Alm.
- 626b — 5 — — — *pumila.* } Lav
stricta Ait. } Kork A.
- 627 : — 6 — — — *scabra Mill.* }
campestris latifolia Ait. }
 Bredbladet A.

628. CXI. 7 *Ulmus angustifolia* Ait. Smal-
bladet Alm.
629. — 8 - *belgica.* }
 hollandica du Roi. }
 ciliata Ehrhard. } Lange
 octandra Schkuhr. } stilket
 glabra Mill. } Alm.
 campestris Reit. }
630. — 9 - *americana.* Amerikansk A.
- 630a — 10 - *nemoralis.* Runbladet A.
631. — 11 - *pumila* Linn. Lav Alm.
- 631a — 12 - *pubescens* Walth. Duns-
bladet Alm.
632. CXII. 1 *Vaccinium Myrtillus.* Blaabær
Bølle.
633. — 2 - - - *fructu albo.* Hvid
Blaabær Bølle.
634. — 3 - - - *foliis variegatis.*
Buntet Blaa-
bær Bølle.
635. — 4 - *uliginosum.* Almindelig
Bølle.
636. — 5 - *Vitis idæa.* Tyttebær Bølle.
637. — 6 - - - *foliis variegatis.*
Buntet E. B.
638. — 7 - *Oxycoccus.* Tranebær B.
639. — 8 - *tenellum* Ait. Porsbladet
Bølle.
640. — 9 - *frondosum.* Stumpbladet
Bølle.
641. — 10 - *virgatum* Ait. Ristartet
Bølle.
- 642.

642	•	CXII.	11	<i>Vaccinium amoenum</i> Ait.	Deilig B.
643	•	—	12	-	<i>dumosum</i> Lodd. Krat B.
644	•	—	13	-	<i>venustum</i> . Etien Bolle.
645	•	—	14	-	<i>elevatum</i> Lodd. Ophæiet B.
646	•	—	15	-	<i>turgescens</i> Lodd. Vov- nende Bolle.
647	•	—	16		<i>mucronatum</i> . Spidsbladet Bolle.
648	•	—	17	-	<i>corymbosum</i> . Rostarter B.
649	•	—	18	-	<i>stamineum</i> . Langnaalet B.
650	•	—	19	-	<i>angustifolium</i> . Smalbladet Bolle.
651	•	—	20	-	<i>hispidulum</i> . Stihaaret B.
651a	—	—	21	-	<i>macrocarpon</i> . Storbærret Bolle.
651b	—	—	22	-	<i>diffusum</i> . Udbredt Bolle.
651c	—	—	23	-	<i>fuscatum</i> . Mørk Bolle.
651d	—	—	24	-	<i>resinosum</i> . Harpiret B.
652	•	CXIII.	1	<i>Veronica decusfata</i> . *	Buxbom Grenpriis.
653	•	CXIII.	1	<i>Viburnum prunifolium</i> . }	Krægebla- Lentago du Roi. } det Qualk- ved.
654	•	—	2	-	<i>dentatum</i> . Tandbladet Qualkved.
654a	—	—	3	-	<i>pubescens</i> . Dunet tandbladet D.
654b	—	—	4	-	<i>davuricum</i> . Dauriff D.
655	•	—	5	-	<i>Lantana</i> . Pibe Qualkved.
656	•	—	6	-	<i>latifolium</i> Wang. } <i>grandifolium</i> Ait. } Bredbladet P. D.

- 657, CXIII. 7 Viburnum Lantana variegatum.
Buntet P. N.
- 658, — 8 - acerifolium Lønbladet N.
- 658a — 9 - orientale. Østerlandst N.
- 659, — 10 - Opulus. Fuglebær Qualkved.
- 660, — 11 - - - foliis variegatis.
Buntet F. N.
- 661, — 12 - - - roscum. Sneebold
F. Qualkved.
- 662, — 13 - - - - foliis variegatis.
Buntet S. F.
Qualkved.
- 663, — 14 - - - flore pleno. Fylde
F. Qualkved.
- 663a — 15 - - - americanum Ait.
Rødgrenet F.
Qualkved.
- 664, — 16 - Lentago. Krussilket N.
- 665, — 17 - pyriforme Gord. Pære-
bladet Qualk-
ved. Den
samme som for-
regaaende.
- 665a — 18 - nitidum Ait. Glindsende
Qualkved.
- 665b CXV. 1 Vinca minor. Riden Sindgrøn.
- 665c — 2 - major. Stor Sindgrøn.
- 665d CXV. a 1 Viscum album. Hvid Fugleslim.
- 666, CXV. b 1 Vitex Agnus castus.* Almindelig
Munkedyd.
- 667, — 2 - - - latifolia Mill. Bred-
bladet Munkedyd.
- 668,

668 : CXVI. 1 *Vitis vinifera*. † Almindelig Viin-
stof.

669 : — 2 - *laciniosa*. † Fligbladet V.

670 : — 3 - *vulpina*. † Stinkdruet V.

671 : — 4 - *Labrusca*. † Hiltbladet V.

672 : — 5 - *arborea*. † Træartet V.

672a : — 6 - *hederacca*. Vedbende Viin-
stof. Den sam-
me som *Hedera*
quinquefolia.

673 : CXVII. 1 *Zanthoxylum Clava Herculis* du R. }
americanum Wang. }
fraxineum Wild. }
Aftblader
Sandved.

Syvende Afdeling.

Alphabetisk Fortegnelse paa de botaniske
Kunsthord, som ere brugte til Træernes
Beskrivelse i anden og tredie Deel.

Aaret Blad (*Folium venosum*), naar flere tydelige
traaddannede Kar, som tage deres Udspring fra
Ribben, løbe sammen og danne ligesom et Net i
Bladet. S. Ex. Hessel-, Elle-, og Bøge-Blade.

Aarefrit Blad (*Folium avensium*), naar ingen traad-
dannede Kar sees i Bladet. Er modsat det forrige.

Afsbidt Rod (*Radix præmorsa*), naar Hovedroden er af-
stumpet og ender sig uden at løbe spids til.

Affældigt Bæger (*Perianthium deciduum*), naar det fal-
der bort strax efter Blomstringen. S. Ex. Lind.

Affældigt Blad (*Folium deciduum*), naar det gaar bort
ved Løvfaldet, som hos Bogen og de fleste Løvtræer.

Aflangt Blad, Støvknop, Arr (*Folium, Anthera,*
Stigma oblongum) betydelig længere end bredt med
tilrundet Grund og Spidse.

Affkortet Bæger (*Perianthium abbreviatum*), naar det
er kortere end Kronens Ker.

Affstumpet Blad (*Folium truncatum*), naar det ender
sig med en paa tværs ligeløbende Rand.

Afvejlende Blade (*Folia alterna*), naar de skifteviis ud-
springe paa Siderne af Grenene eller Stænglen.
S. E. de fleste Pilearter.

Arret (Stigma) den øverste Deel af Frugtbøren. See denne.

Ar (Spica) er en Samling af Blomster, som sidde tæt omkring en fælles Stilk, enten uden, eller dog med meget korte Stilke. S. Ex. Lavendel.

Axel (Axilla) kaldes Vinklen eller Sukken mellem Stengelen, Grenene eller Bladene. Heraf Bladaxel o. s. v.

Arlig Top (Panicula spiciformis), naar Blomsterne vise sig for Diet, som samlede i et Ar, men ved nøiere Undersøgelse findes at være stilkede som i en Top.

Arstilk (Rachis) er fælles Stilken i Ar, see dette.

Æble (Pomum) er en fiodet Frugt, som indslutter et Frøehuus. Æblet adskiller sig fra Bæret, som er inddeelt i Kamre, ved et med fiobartet Masse omgivet Frøehuus. Exempler paa Æble have vi i Pærer og Quæder.

Ægdannet Blad (Folium ovatum), naar det har lidet større Længde end Brede, bliver efterhaanden smalle mod Spidsen, men er ved Grunden mere tilrundet. S. Ex. Blaabær Bolke.

Æghiertedannet Blad (Folium ovato-cordatum), naar Indsnittene ved Grunden af et hiertedannet Blad ere meget svage eller næsten borte. S. Ex. almindelig Syrene.

Æglancetdannet Blad (Folium ovato-lanceolatum), naar et lancetdannet Blad ved Grunden er tilrundet. S. Ex. stor Piil.

B.

Bast (Liber) er Stammens tredie Lag udbendig fra. Den ligger mellem Barken og Splinten, bestaaer især

især af Spiralkar, og bliver med Tiden til Splint.

Bageret (Perianthium) er et Blomsterdække, som umiddelbar omgiver Kronen eller Frugtdelene. *f. Ex.*

Stilkballe, Syrene, o. f.

Bagerhannede (Icosandria) den 12te Klasse hos Linnée, med tyve eller flere Støvnaale, som sidde paa Randen af Bageret *f. Ex.* Kræge Abild o. f.

Bær (Bacca) er et saftfuldt Frøegiemme, som ikke springer op, men indeholder flere Frøe, der enten ligge uden Orden, eller indsluttede ved sine Hinder i Kamre. *f. Ex.* Ribs, Tyttebær Balle, Kræftling.

Balle (Legumen) er et toflappet Frøegiemme, hvor Frøene vexelvís ere heftede til Klapperens øverste Egm. *f. Ex.* Robinie, Blæreballe.

Biblade (Stipulæ) ere smaa Blade, som sidde paa Stengelen, Grenene, Kron eller Bladstilk i Nærheden af Bladet. *f. Ex.* Graarís Piil.

Bistottet Blad (Folium appendiculatum), naar det ved Stilkens Grund har Biblade. *f. Ex.* Selse Piil.

Blade (Folia) kaldes de Dele af en Plante, som i Almindelighed ere flade, udspringe fra Roden, Stenglen eller Grenene, og ere ved deres Bygning formedelsk Ribber og Aarer forskiellige.

Bladet (Foliosus, Foliaceus) bruges deels om Stengelen og andre Plantedele, naar de ere beklædte med Blade.

Bladspidse (Plumula), see Frøe.

Bladstilk (Petiolus) den Deel, som ene bærer Bladet, og hvorved det fastheftes til Roden, Stenglen eller Grenene.

Blad-

Bladoje (*Gemma foliifera*) er et Dje, som indslutter spæde Blade; see Dje.

Blomsteret (*Flos*) bestaaer egentligen af Bøgeret, Kronen og Frugtdelene, dog mangler undertiden enten Bøgeret eller Kronen, eller og begge tillige. F. Ex. Haverkrone, Tidse, Afsk.

Blomsterblade (*Bractææ*) sidde i Almindelighed under Blomsterne, og adskille sig fra de andre Blade ved deres Størde, Farve og Form. F. Ex. Lind.

Blomsterbund (*Receptaculum*) er den Deel, hvortil Kronen og Frugtdelene heftes; den høvner skindom op, bliver tiødet og bærer nogne Frøe paa Overfladen. F. Ex. Jørdbær.

Blomsterdække (*Calyx*) kaldes det eller de Blade, som omgive Kronen og Frugtdelene, og i Almindelighed ere usarvede; heraf gives flere Arter, som Bøger, Bælg, Svøb o. s. v.

Blomsterstand (*Inflorescentia*) kaldes den forstieffige Stilling, hvori Blomsterne sidde paa Planten, hvorved de danne en Skjerm, et Ayr, en Krands, en Top ic.

Blomsterøje (*Gemma florifera*) kaldes et Dje, som indslutter Blomster; see Dje.

Blødpigget Frøe, Bøger, Stengel (*Semen, Calyx, Caulis muricatus*) beklædt med spildannede, bløde Pigge eller Punkter.

Bøblet Blad (*Folium bullatum*), naar Substansen mellem Aarerne danner paa Overfladen udbredte Forhøininger, som paa Underfladen ere indtrykte.

Brænde (*Stimuli*) ere spidse Legemer, som paa den burskiste Hud frembringer en brændende Smer.

Brusket Blad (*Folium cartilagineum*), naar Randen er omgivet af haardere Materie end den øvrige Deel af Bladet.

Buget Top, Ux (*Panicula, Spica ventricosa*), naar det er tykkere i Midten og bliver tyndere mod begge Ender.

Bugtede Blade (*Folia sinuata*), naar de have vide, dybe og runde Udskjæringer. *F. Ex. Egen.*

Busktræer (*Frutices*) kaldes de Vexter, som have en vedvarende Stamme, der oftest neden til deler sig i Grene. *F. Ex. Gysel.*

Buttet Blad (*Folium obrusum*), naar det mod Spidsen er tilrundet.

Bølget Blad, Krone (*Folium, Corolla undulata*), naar de, i vandret Stilling tagne, med Randen bøje sig op og ned.

Børster (*Setæ*) ere korte, trinde, stive og skøre Haar.

Børstefuld Blomsterbund, Stengel (*Receptaculum, Caulis setosus*), naar den er beklædt med ovenfor nævnte Haar.

Børstedannet Svøb (*Involucrum setaceum*), naar Svøbets Blade bestaae af Børster.

D.

Deelt Blad (*Folium partitum*), naar det har Indsnit, som gaar til dets Grund.

Dobbelt finnet Blad, Løv (*Folium bipinnatum*), naar de smaa Bladstilke, som gaar ud fra Hovedstilkens af et finnet Blad, igien bære finnedede Blade.

Dobbelt saugtakket Blad (*Folium duplicato serratum*), naar de store Takker igien ere forsynede med mindre. *F. Ex. Alm.*

Dobbelte Støvknoppe (*Antheræ didymæ*), naar det synes som tvende Støvknoppe vare sammenvoxne med hinanden paa en Stift. *K. Ex. rød Piil.*

Dobbelt trefoblet Blad (*Folium biternatum*), naar Bladstilkens er deelt i 3de smaa Stilke, hvoraf enhver paa Spidsen har 3de Blade.

Dobbelt Tvilling Blad (*Folium bigeminum*) naar Bladstilkens er tvendeelt, og har paa Spidsen af hver Deel 2de Blade.

Dreiet Stak (*Arista tortilis*), naar Stakket er omsnoet som et Toug.

Dunet Blad, Stengel (*Folium, Caulis pubescens*), naar de ere beklædte med meget korte, bløde, og lidet fra hinanden staaende Haar. *K. Ex. hvid Piil, dunbladet Lonicer.*

Duff (*Thyrus*) er en Blomstertop, hvis Grene staa sa tæt paa hinanden, at det hele faaer en ægdannet Figur. *K. Ex. almindelig Liguster.*

E.

Eenbladet Krone (*Corolla monopetala*), hvor Kronen udgior et eneste Blad.

Eenblomstret Kronstilk, Stengel (*Pedunculus, Caulis uniflorus*), naar den kun har eet Blomster.

Eenboe Blomster (*Flores monoici*), naar Støvnaalene sidde i eet og Frugtbøren i et andet Blomster paa en og samme Plante. *K. Ex. Vire, Hessel.*

Eenboe Klasse (*Monoecia*) den 21 Klasse i det Linneiske System, og indbefatter Planter med Eenboe Blomster; see disse.

Eenhunnet Orden (*Monogynia*) har een Hundedel i en tvekønnet Krone.

Enligt Blomster (*Flos solitarius*), hvor der udgaar kun eet Blomster eller een Kronstilk fra et Sted paa Stenglen.

Enkelt Blad (*Folium simplex*), naar Bladstilkken bærer kun eet Blad. *F. Ex. Bøg, Eg.*

Enkelt Bæger (*Perianthium simplex*), naar det har kun een Rad af Blade. Modsat tveradet Bæger.

Enkelt Blomster (*Flos simplex*) naar Blomsterbunden kun bærer een Krone. *F. Ex. Rose.* Dette er ikke modsat fyldt Blomster (*Flos Plenus*), der er et Misfoster og hvormed Botanikeren egentligen intet har at giøre, men modsat sammensat Blomster (*Flos compositus*). See dette.

Enkelt Rod (*Radix simplex*), som har ingen Grene.

Enkelt Stengel (*Caulis simplex*) naar den har ingen eller faae Grene mod Spidsen.

Enkelt Skjerm (*Umbella simplex*) naar Kronstilkene, som alle udspringe fra eet Punkt, ikke dele sig mere.

Ensfidet Top, *År* (*Panicula, Spica secunda*), naar alle dens Grene eller Blomster vende kun til een Side. *F. Ex. almindelig Isop.*

Falskt Bær (*Bacca spuria*), naar Bægeret tæt indslutter Frøet og bliver tiædet, hvorved det faaer Udseende af et Bær. *F. Ex. almindelig Ene, Barlind.*

Fanen (*Vexillum*), kaldes det øverste Kronblad af et Sommerfugls Blomster. See dette.

Farvet Blad (*Folium coloratum*), naar det har enhver anden Farve end den grønne; dette gielder og om Stenglen og de øvrige Plantens Dele, Kronen undtagen.

Fælles Blomsterdække (*Calyx communis* Linné. *Anthodium* Ehrh.) er det, som indslutter flere Blomster paa en fælles Blomsterbund: det lukker sig hos nogle almindeligen strax efter Blomstringen, og aabner sig igien, naar Frøene ere modne. *F. Ex. Baffaris.*

Fælles Svøb (*Involucrum universale*) see Svøb.
Femhundet Orden har fem Hundele i en tværfionnet Krone.

Fiederet Inoß (*Pappus plumosus*), naar Inoßet bestaaer af fine Haar, fra hvis tvende Sider der udgaae andre Haar, som endnu ere finere.

Filtet Blad, Stengel (*Folium, Caulis tomentosus*), naar de ere tæt beklædte med fine formedelst deres Sammenvæving uadskillelige Haar. *F. Ex. Selje Pii.*

Fingret Blad (*Folium digitatum*), naar 5 eller flere Blade staae samlede med deres Grund paa een Bladstilk. *F. Ex. Heste Kastanie.*

Finne (*Pinna*) kaldes alle de Blade tilsammentagne, som i et dobbelt eller tredobbelt finnet Blad ere hæftede til en fælles Bladstilk, der har sit Udspring fra Hovedstilkten. Hvert enkelt Blad for sig paa den fælles Bladstilk kaldes en Smaaafinne (*Pinnula*).

Finnet Blad (*Folium Pinnatum*), naar en enkelt Bladstilk udslyder fra begge Sider flere Blade. *F. Ex. Robinie, Blæreballe.*

Firehannede (*Tetrandria*) den fjerde Klasse hos Linné. Med fire lige lange Støvnaale i et tværfionnet Blomster.
Firehundet Orden (*Tetragynia*), med fire Hundele i en tværfionnet Krone.

Gladkravet Krone (*Corolla hypocrateriformis*) er en eenbladet Krone, med et Rør, hvis Krave staar i en vandret Stilling.

Firemægtige (*Terradynamia*) den 14de Klasse hos Linné, med 6 Støvnaale, hvoraf de 4 længere, i forsdannede Blomster.

Glade (*Pagina*) kaldes begge Sider af Bladene, hvoraf Over- og Underlade (*pagina superior og inferior*).

Gladbørster (*Strigæ*) kaldes korte, skjøre, oftest hvide, ved Grunden brede Haar, som ligger tæt til Stenglen eller Bladet.

Gladbørstet Blad (*Folium strigosum*), naar det er beklædt med ovenfor nævnte tætliggende korte Børster; dette gielder og om andre Dele af en Plante.

Gladt Blad (*Folium planum*) naar det har en vandret Overlade. *F. Ex. glat Piik.*

Gladtoppet Skjerm, Stengel (*Umbella, Caulis fastigiatus*), naar alle Straalerne af Skjermen, eller Grenene, som udspringe paa forskjellige Steder af Stenglen, oventil opnaa en lige Høide.

Gladtrykt Bælle, Stengel (*Legumen, Caulis compressus*), naar den fra begge Sider er sammentrykt og har ligesom tvende Glader.

Fleerbladet Krone (*Corolla polypetala*) naar den bestaar af flere end eet Kronblad. *F. Ex. Rose, Kræge.*

Fleerboe Blomster (*Flores Polygamici*) have foruden tværfionnede Blomster ogsaa særskilte Han- eller Hunblomster paa en eller flere Planter. *F. Ex. Løn, Aft.*

Fleerboe Klasse (*Polygamia*) den 23de Klasse i det Linné'ske System, og indbefatter Planter med Fleerboe Blomster; see disse. Fleer-

Fleerdelte (Polyadelphia) den 18de Klasse hos Linné med Støvnaalenes Stifter sammenvorne i flere Lege-
mer.

Fliget Blad (Folium laciniatum) naar det har flere uors-
dentlige Indsnit. F. Ex. Fliget Løn.

Snok (Pappus) er en Art af Bæger, som findes især hos Planterne af den 19de Klasse. Det bestaaer af fine Haar eller Fjedre, som først ved Frøets Mo-
denhed lade sig tydeligen adskille; det findes da paa Spidsen af dette, med eller uden Stilk.

Foddannet Blad (Folium pedatum) naar Bladstilk-
en deler sig i tvende Dele, saaledes at et Blad staaer i Midten af Kløften, og paa hver af dets Sider to til tre.

Foldet Blad (Folium plicatum), naar det fra Grunden til Spidsen er sammenlagt i flere Læg. F. Ex. de unge Blade af Valdbirk Løn.

Frugtbælle (Folliculus) er et Frøegjemme, som er eenflap-
pet, aabner sig paa langs, og hvori Frøene ikke ere heftede til nogen Søm.

Frugtbøren (Pistillum) kaldes den Deel af Blomstret, som i Almindelighed findes i dets Midte, og omgives af Støvnaalene, hvor de ere tilstæde; den er en væsentlig Deel af Blomstret, da den indeholder Rimet til de vordende Frøe, hvilke den, efter at have optaget Støvet fra Håndelene, bringer til Mo-
denhed.

Den kaldes Hundelen, fordi den svarer til Avlings-
Redskaberne hos Hunddyrene. Almindeligen bestaaer den af 3 Dele, som faae følgende Navne:

Frugtknuden (Germen. Lin. Ovarium Gært.) er den nederste, almindeligen tyk-
feste Deel, der indeholder det Kiim, som
skal befrugtes.

Griffet (Stylus) kaldes det almindeligen tyn-
dere og finere Legeme, som sidder oven paa
Frugtknuden. Undertiden findes flere
Griffer paa een Frugtknude; dog ere de
ikke altid nødvendige til Befrugtningen,
da de undertiden mangle aldeles.

Acret (Stigma) er den øverste Deel af Griffet eller
Frugtknuden, som er beklædt med Borter
eller andre fremstaaende Smaadele, og er
fugtig, hvorved Støvet af Handelene
hænger sig derpaa. Hos Krage og
Abilden kunne alle disse Dele tydeligen
fiendes.

Frugtknuden (Germen) den nederste Deel af Frugtboren.
Se denne.

Furet Stengel (Caulis sulcatus), naar den har dybe paa
langs, løbende Udhulinger.

Frøedækket (Arillus) er et Overtræk, som enten tildeels
eller ganske omgiver Frøet, og heftes ene til Nav-
len; det kaldes i første Tilfælde ufuldkomment, i
sidste Tilfælde fuldkomment. F. Ex. Beenved.

Frøe (Semen) er Planternes Sæd, som igien kan frem-
bringe andre Planter af samme Art. Det bestaaer
i Almindelighed af 1, 2 eller flere Dele, som let
kunne adskilles og tydeligen sees hos Rug, Benner,
Erter, Gran o. s. v. Man finder hos Frøet føl-
gende:

Frøblade (Cotyledones) kaldes de Frøets Dele, som hos nogle Planter udflyde med de første Blade, og undertiden ligne disse. S. Ex. Bønneslægten. Man har forhen troet, at nogle Planter s. Ex. Tang, Lav o. fl. aldeles manglede disse Frøblade (Plantæ acotyledones), hvileket dog de nyere have afbevist. Hos andre findes kun eet Frøblad (Plantæ monocotyledones) s. Rug, Byg, Lillie, Horndrager. Hos den største Deel derimod deler Frøet sig i tvende Halvdele (plantæ dicotyledones) s. Ex. Bællefrugterne, de som bære Rødder o. fl. Endeligen have nogle flere Frøblade (Plantæ polycotyledones) eller rettere, de ere deelte i flere Flige, saaledes findes 5 hos Fyrre Gran, 10 hos almindelig Karse, o. s. v. Frøbladene maae ikke forveksles med Riimbladene (Folia primordialia) de første nemlig, som Bladspidsen fremsthyder.

Riim (Corculum Cæsalpin. Lin. Embryo Adans. Gært.) kaldes Spiren, som ligger imellem Frøbladene. Det inddeles i: **Rodspidsen** (Rostellum) den Deel, som stiger ned i Jorden og danner der Roden, og: **Bladspidsen** (Plumula) som stiger over Jorden og danner Stengel, Blade o. s. v. **Navelstrengen** (Funiculus umbilicalis) er den Tråd, hvorved Frøet, før det modnes, er fastheftet. Nogle ansee

Snoffet (Pappus) for et blot Tillæg til Frøet, som bestandigt det er et virkeligt Bæger, bestaaende af flere enkelte eller fiederdannede Haar, som findes hos flere af de smaa Blomster, der ere indsluttede i et fælles Blomsterdække. Derimod er

Frøehaaret (Coma) intet Bæger, men et virkeligt Tillæg til Frøet. Det bestaaer, som hiint, af fine Haar, og sidder paa Spidsen af Frøet; men adskiller sig derved, at det har sit Udspring fra Frøehuden og er indsluttet i et Frøegiemme. Det sees tydeligen hos Selje Pils o. fl.

Halen (Cauda) er et andet saadant langt traadedannet Legeme, som sees paa Spidsen af Frøet hos Dobbelfrone.

Frøegiemmet (Pericarpium) er Boligen for Frøet i Almindelighed.

Frøehinden (Membrana interna Gært.) kaldes Frøets inderste Hinde. Den mangler ofte.

Frøehuden (Tunica externa, Testa Gært.) kaldes den yderste af tvende Hinder, som omgive Frøet. Findes kun een, holdes denne selv for Frøehuden. Findes flere end tvende, betegnes den anden fra Kiernen med dette Navn. Frøehuden mangler aldrig.

Frøehuus (Capsula) er et tørt, hindet, læderagtigt eller træet Frøegiemme, snart med een, snart med flere Klapper, som aabne sig paa en bestemt Maade.

Frøefrand's (Coronula) er et lidet bægerdannet Legeme oven paa Frøet, som ogsaa antages for en Art af Bæger.

G.

Gabende Krone (Corolla ringens), naar en eenbladet Krone oventil er deelt i tvende uligedannede Dele, saaledes, at den omtrent ligner et Dyr's aabne Gab.

Den øverste Deel, som gierne er hvælvet, kaldes: **Hielmen** (Galea) den underste: **Stæget** eller **Underlæben** (Barba, Labellum). **G. Ex. Bignonie.**

Gabet (Rictus) kaldes Rummet imellem den yderste **Spids** af Hielmen og Underlæben paa ovennævnte Krone.

Ganen (Palatum) er den fremstaaende **Ophænging** paa Underlæben ved Stæget af en Krone

Giennemboret Blad (Folium perfoliatum), naar Stenglen eller Grenen gaar igiennem Bladet.

Glat Blad, Stengel o. s. v. (Folium, Caulis glaber) naar Overfladen er slet, og uden Haar.

Glindsende Blad (Folium nitidum), naar Overfladen har en lysende Glands, ligesom den var overtrukket med en Færnis. **G. Ex. almindelig Mareved.**

Gnabet Blad (Folium erosum), naar Kanten er saa uordentligen skaaren, som om Stykkerne vare afbidte.

Grene (Rami) kaldes de Fortsættelser, som udsprede fra Hovedstammen og Stenglen paa Træer og andre Planter.

Greenblad (Folium rameum), naar Bladet udspringer fra Grenene.

Grenet Stengel (Caulis ramosus), naar den har mange Fortsættelser.

Grund (Basis) kaldes den Deel af Stenglen, Bladet, Bladstilkene o. s. v., hvor de udspringe og tage deres Begyndelse; modsat **Spids** (Apex).

H.

Haanddannet Blad (*Folium palmatum*), naar det er indskaaet til ober Midten, og saaer derved flere, omtrent lige lange, og noget fra hinanden staaende Flige. *F. Ex. Østerlandsk Platané*

Haar (*Pili*) kaldes traaddannede, lidet tilspidsede, kortere eller længere Regemer, som bedække forskiellige Dele af Planterne, og staae tydeligen adskilte fra hinanden.

Haaret Stengel *ic* (*Caulis pilosus*) beklædt med ovenfor nævnte Haar.

Haardannet Snof (*Pappus pilosus*), naar det ligner en fælt Haar.

Hager (*Glochides*) kaldes stive Haar og Børster med een eller flere tilbagebøjede Spidser.

Halv Svøb (*Involucrum dimidiatum*) see Svøb.

Halvsinnet Blad (*Folium pinnatifidum*) med regelrette Indsnit, som gaae næsten til Bladets Ribbe. See almindeligt Nelsved.

Halvtrindet Blad, Stengel (*Folium, Caulis semiterres*) er næsten rund paa den ene og flad paa den anden Side.

Hanblomster (*Flores masculi*) kaldes de Blomster, hvori findes kun Støvneale. *F. Ex. Hantræerne af Asp og Pilearterne.*

Heelt Blad (*Folium integrum*), naar det aldeles intet Indsnit har. *F. Ex. dunbladet Lonicer, almindelig Liguster.*

Heelrandet Blad (*Folium integerrimum*), naar Randen af et Blad, det være heelt eller ikke, er aldeles fri for Taffer, Tænder eller andre lignende Dele. *F. Ex. Tørste Korsved, dunbladet Lonicer.*

Hindet Blad (*Folium membranaceum*), naar der findes lidet Selvevæs imellem Bladets Hinder, saa at disse ligge tæt til hinanden.

Hindet Stengel (*Caulis membranaceus*), naar den er fladeragt og tynd som et Blad.

Hierteddannet Blad (*Folium cordatum*) er mere langt end bredt, men ved Grunden bredest, og ved Stilkfen saaledes udfaaet, at de tvende derved fremkomne Flige ere tilrundede. F. Ex. Lind.

Hjulsdannet Krone (*Corolla rotata*), naar en eenbladet fladkravet Krone har et meget kort, ofte neppe fiendeligt Rør.

Honninggiemme (*Nectarium*) kaldes den Deel af Blomstret, som i Almindelighed affondrer eller opbevarer en Vædske, og hvis Dannelse er forskiellig fra Blomstrets øvrige Dele; alle de Blomster, hvori en saadan Saft virkelig affondres, kaldes af den nyere Sæftblomster.

Hoved (*Capitulum*) kalder man en Samling af Blomster, som staae saa tæt paa hinanden, at de staae omtrent en Form af en Kugle. F. Ex. Virginisk Kronebold.

Hoveddannet Nr (*Stigma capitatum*), naar det øventil er fugledannet. F. Ex. Jonicer.

Hunblomster (*Flores fæminei*) kaldes de Blomster, hvori der findes allene een eller flere Frugtbar uden Støbnaale. F. Ex. Huntræerne af Alsp og Pilearter.

Hvasshaaret Blad, Stengel (*Folium, Caulis hispidus*), naar de ere beklædte med korte, spidse, let brækkelige Haar.

Hylket Blad (*Folium lacunosum*), naar der paa Bladets Overflade ere Jordybninger, som danne Forhøininger paa Underfladen.

Hylster (*Spatha*) kaldes et hindet, oftest rhyket og næsten tørt Bæger, som ved Grunden omgiver Stenglen eller Stilkken, aabner sig paa langs, og staar paa nogen Afstand fra Blomstret.

Hylsterpille (*Spadix*) er en forlænget Blomsterbund i et Hylster.

I.

Jevn Stengel (*Caulis lævis*) uden Forhøininger, Furer og Striber, men undertiden beklædt med fine Haar.

Indboiet Blad (*Folium incurvum v. inflexum*), naar Spidsen af Bladet er bøiet ind mod Stenglen.

Indboiet Støvnaal (*Stamen incurvatum*), naar den er bøiet mod Midten af Blomstret.

Indrullet Blad (*Folium involutum*), naar Bladets Sider sammenrulles med Overfladen ind ad. *f. Ex.* de unge Blade af sort og Pyramide Asp.

Indtrykt Blad (*Folium retusum*) naar et buttet Blad er indtrykt mod Spidsen.

K.

Kappedannet Blad (*Folium cucullatum*), naar begge Siderne af et Blad ere indrullede mod hinanden saaledes, at de næsten danne en Tragt.

Kammer (*Loculamentum*) kaldes Rummet i et Frøehuus, som dannes ved Skjellebæggen og Frøehusets Omfærd. Heraf 1kamret *f. Ex.* Drueved, Tamarrisk, Bøg; 2kamret *f. Ex.* Syrene, Asp; 3kamret *f. Ex.* Buxdom; 4kamret, som Bølle; 5kamret, som Traadbund, Beenved &c

Kantet

Kantet Stengel (*Caulis angulatus*), naar der er flere end tvende fremstaaende Hjørner med indhulede Glæder imellem sig; heraf 3kantet, naar der er 3 Hjørner, 4kantet, naar der er 4 o. s. v. *J. Ex.* Blaabær Stille.

Kegledannet Blomsterbund (*Receptaculum conicum*) er trind, bredest ved Grunden, og hæver sig derfra efterhaanden smallere op ad. *J. Ex.* Hindbær Klynger.

Kjertel (*Glandula*) er et oftest rundt Legeme, som findes paa Overfladen af Stenglen, Bladene, ved Frugtboeren eller andre Steder, og tjener fornemmeligen til at affondre visse Vædsfer (see Honninggiemmet), eller, naar den findes paa Planternes Overflade, som uddunstende eller indsugende Kar.

Kiim (*Corculum*), **Kiimblad** (*Folium primordiale*), see under Frøet.

Kiledannet Blad (*Folium cuneiforme*), naar det har en bred Spidse, men bliver efterhaanden smalere, ligesom det nærmer sig Grunden.

Kjødets Blad (*Folium carnosum*), naar der mellem Bladets Hinder findes en selleartet, saftfuld Masse. *Sis.* ges ogsaa om visse Frugter.

Kjolen (*Carina*) kaldes det underste Kronblad af Sommerfugls Blomsterne. See disse.

Kjoldannet Blad (*Folium carinatum*), naar det paa Underfladen, langs med Ribben, har en fremstaaende Kant.

Klapper (*Valvulæ*) kaldes de udvendige Hinder eller Skaller af et Frøhus, som danne dets Hulhed og springe op, naar det modnes. Heraf 2klappet

Grøehuus f. Ex. Piil; 4klappet f. Ex. Bog, 5klappet som Beenved o. s. v. En anden Art af Klapper ere de Blade, hvoraf Græssenes Bæger bestaaer.

Klase (Racemus) bestaaer af en Hovedstilk, hvorpaa fra Grunden til Spidsen flere smaa Kronstilkke udspringe, som alle have een Længde, eller hvoraf dog kun de nederste ere lidet længere. F. Ex. røde Ribs, almindelig Stilkbælle.

Klæbrig Stengel (Caulis viscosus), naar den er overklædt med en sei Saft.

Kloftedannet Krone (Corolla campanulata), naar den er eenbladet, nedentil buget og udvider sig opad saaledes, at den faaer Formen af en Kloffe.

Kloftet Blad, Krone o. s. v. (Folium, Caulis fissus) med Indsnit, som gaae til Bladets eller Kronens Midte; heraf 2kloftet, naar de have 2, 3kloftet naar de have 3 Indsnit o. s. v.

Klyngende Stengel (Caulis scandens), naar den, for svag til at holde sig selv i Veiret, holder sig fast ved andre Legemer. F. Ex. Klattrende Celaster.

Knabøiet Stengel (Caulis flexuosus) antager ved hvert Led en modsat Stilling. F. Ex. Bittersøde Ratskygge.

Knæet Stengel, Straa (Caulis geniculatus) hvor der findes ringdannede Forhøininger eller Knuder paa Stenglen, som derved inddeles i flere Led.

Knippe (Fasciculus) kaldes en Samling af tætskæende og ligeløbende Blomster, som oventil naae omtrent eens Høide.

Knippedannet Rod (Radix fasciculata), naar flere afslange, næsten ligetykke Kern, ere forenede i et Knippe

Knippe ved deres Udspring, eller ved Grunden af Roden.

Knollet Rod (*Radix tuberosa*), naar store, runde, fjødede Legemer hænge fast ved Træoler af Roden.

Knudefrie Stengel (*Caulis enodus*), naar intet Led findes derpaa.

Knudret Skulpe (*Siliqua torulosa, torosa*) som ved fjødede Fremragninger er hift og her pufket.

Koblede Blade (*Folia binata*), naar tvende Blade med Grunden sidde fast paa een Bladstilk; hvoraf trekoblede, naar der findes tre, firekoblede, naar der findes fire Blade.

Kogle (*Strobilus*) kaldes et Frøegiemme, med træagtige Skæl, der ligge paa hinanden, som Tagstene paa et Huus. Under disse Skæl findes Frøene. Granen tiener til Exempel herpaa.

Korket Stamme (*Truncus suberosus*), naar Barken er blød og svampagtig, men tillige elastisk. *S. Ex.* Mark Lon, Kork Alm.

Korsarmet Stengel (*Caulis brachiatus*) med hinanden modstaaende Grene, som parviis krybse sig.

Korsdannet Krone (*Corolla cruciata*), naar fire omtrent ligedannede Kronblade, forsynede hver med en lang Negl, staae lige over for hinanden i Form af et Kors. *S. Ex.* Slipkrave.

Korsstaaende Blade (*Folia decussata*) kaldes modsatte Blade, som ere stillede omkring Stenglen i den Orden, saa at de, seete fra oven nedad, synes at danne et Kors. *S. Ex.* Korsbladet Vrenprtiis.

Korthaaret Blad, Stengel o. s. v. (*Folium, Caulis hirtus*) beklædt med meget korte, vidtstaaende Haar.

Rost (*Corymbus*) er en Samling af Blomster, der gaae saaledes ud fra Hovedstilk, at Kronstilkene tage af i Længde, jo mere de nærme sig Spidsen af denne; saa at Blomsterne tilhobe danne en jevn Glade oventil.

Krands (*Verticillus*) kaldes flere fortstillede Blomster, som danne en Ring omkring Stenglen.

Krandsdannet Ax (*Spica verticillata*), naar Blomsterne paa et Ax sidde i Kredse, og det saaledes, at der hist og her gives nogen Afstand mellem disse Kredse.

Kraven (*Limbus*) kaldes den øverste udbredte Deel af en eenbladet Krone

Krog (*Hamus*) kaldes en stiv, frumbøjet Epidse. Exempel giver Bægerskællene af almindelig Burre.

Kronen (*Corolla*) er i Almindelighed den farvede Deel, som nærmest omgiver Frugtdelene, sidder inden for Bægeret, hvor det findes, og bestaaer enten af eet eller flere Blade, som kaldes: Kronblade (*Petala*).

Hos de fleste Blomster findes, baade Bæger og Krone, hos nogle mangler derimod een af Dele. I dette Tilfælde bliver det undertiden vanskeligt at bestemme Navnet paa den tilstedeværende Deel. I de Blomster, hvor Tallet af Støvnaale er ligt med Bladene eller Fligene af den Deel, som er tilstæde, kan man rette sig derefter, og kalde den, Krone, dersom Støvnaalene staae afvejlende med Fligene, Bæger derimod, naar de staae lige over for. Kronen er og gjerne mere fin og tynd, og falder af, for Frøet modnes, da Bægeret derimod ofte er vedblivende. Nogle af de nyere Plantekyndige, s. Ex. Monch, antage den ene tilstedeværende Deel for Krone, naar den blot er farvet; for Bæger

ger derimod, naar den er ufarvet. Andre, som Necker, forkaste aldeles den Inddeling i Bæger og Krone, og benævne begge Dele med et sælles Navn: Frugtdække (perigynanda), som, i Fald der ere flere tilstæde, adskilles ved Tillægsordene: det udvendige og indvendige. Jusseu derimod antager ethvert saadant Dække, som paa dets Overflade er beklædt med Overhuden, for Bæger. Krone kaldes der han det, naar der paa Overfladen intet Spor findes til nogen Fortsættelse af Overhuden.

Kronedannet Bæger (*Perianthium corollinum*) hvis udvendige Flade er lig Bygningen af et Bæger, den indvendige derimod lig Kronens. F. Ex. almindelig Kjelderhals. Bægerdannet Krone (*C. cyathiformis*) kaldes derimod saaledes, blot for Ligheden af dets Figur med et Driskebæger. Det er nemlig et neden til trindt Rør, som efterhaanden udvidet sig opad, med en opret Rand.

Kronstilk (*Pedunculus*) kaldes den Deel, som gaaer ud fra Kronen og befæster den til de forskjellige Dele af Planten, undtagen til Roden, see Rodstilk.

Kruffeddannet Krone (*Corolla urceolata*), har et kort, men vidt Rør, hvis Giennemsnit over alt er omtrent lige stort, og hvis Krave er udstaaende.

Krumboiet Blad (*Folium recurvatum*) naar Bladet gjør en Bue, hvis opstaaende Deel vender opad.

Krumstigende Stengel (*Caulis adscendens*) hvor Stenglen gjør en Bue med Spidsen opad.

Kruset Blad (*Folium crispum*), naar Bladet, formedst Randens meget vide Omfærd, ikke blot er bølget, men lægger sig i mange uordentlige Folder.

Kugledannet Rod, Bæger, Krone o. s. v. (*Radix, Perianthium, Corolla globosa*), naar den er videst i Midten og tilrundet ved begge Ender.

Krybende Rod (*Radix repens*) er lang og løber, næsten vandret, under Jordens Overflade, hvor den udskyder smaa Træoler, i nogen Afstand fra hinanden.

Krybende Stengel (*Caulis repens*) ligger paa Jorden og udskyder hist og her Rodder. *F. Ex.* Liden Studegrøn.

Rolledannet Ar, Griffel (*Stigma, Stylus clavatus*), som efterhaanden bliver tykkere mod Spidsen.

Rolledannet Krone (*Corolla clavata*), naar Kronens Rør bliver efterhaanden videre, men har ofte en snever Åbning.

L.

Laaðent Blad, Stengel (*Folium, Caulis villosus*) er tæt beklædt med korte, bløde tydeligen adskilte Haar. *F. Ex.* Laadden Rose.

Langspidset Blad (*Folium acuminatum*) ender sig med en lang fremtrukken Spidse. *F. Ex.* Aspebladet Birk.

Lappet Blad (*Folium lobatum*) er deelt indtil Midten i noget fra hinanden staaende Flige. *F. Ex.* Løn Arterne, forskielligbladet Vedbende. Heraf 2lappet, 3lappet o. s. v.

Lanzetdannet Blad (*Folium lanceolatum*) kaldes et aflangt Blad, som efterhaanden bliver smalere ved Grunden og Spidsen. Hvidpiil.

Læbedannet Bæger (*Perianthium labiatum*) er et eenbladet Bæger, som har et dybt Indsnit, hvorefter

hvorved fremkomme tvende fra hinanden staaende Læber.

Læderagtigt Blad, Bæger (Folium, corolla coriacea) er almindeligen tykt og sejt. *F. Ex. Læderkrone.*

Ledet Rod, Stengel (Radix, Caulis articulatus) synes at være sammensat af flere Dele, som enten udmærke sig ved en ophøiet Linie, blive smalere ved Foreningen, eller modtage hinanden. *F. Ex. Pederis.*

Ligebredt Blad (Folium lineare) kaldes et smalt Blad, som ved Spidsen og Grunden hverken taber eller tiltager mærkeligen i sin Brede.

Ligefinnet Blad (Folium abrupte-pinnatum), naar et finnet Blad hverken endes med en Snirkel eller en enkelt Smaaefinne.

Liliedannet Krone (Corolla liliacea) er en oftest 6, eller 3bladet, eller 6, eller 3kloftet Krone uden Bæger.

Linieret Blad (Folium lineatum), naar det har flere forskellige Linier paa Overfladen.

Linsedannet Frø (Semen lenticulare) er rundagtigt med 2de glatte, ophøiede Flader.

Liredannet Blad (Folium lyratum) er deelt paa tværs i flere Klige, hvoraf de nederste ere mindst og staae videst fra hinanden; men ender sig med en stor rund Klige i Spidsen.

Lodret Rod (Radix perpendicularis), naar den stiger lige ned i Jorden. *F. Ex. Eg.*

Ludende Blomster (Flos cernuus) har en, tæt under Blomstret, saa stærk bøiet Stilk, at det med den øverste Deel vender ned mod Jorden.

Løsfylt Stengel, Stof (Caulis inanis), naar den enten er næsten tom, eller dog kun fylt med en meget hulrig, aaben Masse.

M.

Maanedannet Blad, Skæl (Folium, Squama lunulata); naar det mod Spidsen er rundagtigt, men mod Grunden udhulet og løber ud til begge Sider med et spidst Hjørne. F. Ex. Skællene i Raklerne af Pers.

Maanedannet Kronblad (Petalum lunatum) er udhulet mod Spidsen og løber ud til hver Side med et spidst Hjørne, lignende et Horn.

Mangehannede (Polyandria) den 13de Klasse hos Linné, med 20 eller flere Støvnaale, som sidde paa Frugt- bunden.

Mangehunnede Orden (Polygynia) med Kroner, hvori flere end 6 Hundele.

Maskedannet Krone (Corolla personata) er en gabende Krone, med en høvnet og fremstaaende Gane, som tilslutter Svælget.

Mellembrudt Ayr (Spica interrupta), naar der hist og her findes nøgne eller blomsterfrie Steder paa Ayr.

Mellembrudtfinner Blad (Folium interrupte pinnatum) hvor Smaafinnerne, i et finnet Blad, ere afvejlende større og mindre.

Modsatte Blade, Grene (Folia, Rami oppositi), naar tvende Blade eller Grene staae lige over for hinanden. F. Ex. Alf.

Muurskædannet Blad (Folium deltoideum) er et firsidet Blad, hvoraf de tvende øverste Sider ere meget længere end de underste, hvis Hjørner ofte ere stump. F. Ex. sort Asp.

N.

Naaleddannet Blad (*Folium acerosum*) er ligebredt, i Almindelighed stift og overvintret. F. E. Barsind, Gran.

Navlen (*Hilum*) see Frøet.

Nedboiet Stengel, Green (*Caulis, Ramus declinatus*), naar den først stiger i Veiret, og siden mod Jorden gjør en Bue, som Kielen af en Vaad.

Nedhængende Grene, Ar (*Spicæ, Rami penduli*), naar disse Dele hængende næsten lodrette ned mod Jorden. F. Ex. babylonisk Pils.

Nedkrummet Stengel, Green (*Caulis, Ramus deflexus*), naar den bøier sig ned i en Bue, saa at Spidsen vender mod Jorden.

Nedliggende Stengel (*Caulis decumbens*), naar den ved sit Udspring fra Roden er opret, men siden hviler paa Jorden. F. Ex. Dværg Kær Rostblad.

Nedløbende Blad (*Folium decurrens*), naar begge Sider af Bladets Grund give en Fortsættelse ned paa Stenglen, eller Grenen.

Nedtrykt Blad (*Folium depressum*), naar et fladt Blad i Midten er noget udhulet, saa at det er høiere ved Randene end ved Ribben. Siges ogsaa om Frøet.

Negl. (Ungvis) den nederste Deel af Kronbladet hos de flørbladede Kroner.

Nervet Blad (*Folium nervosum*), naar flere Kar eller Nærer løbe fra Grunden til Spidsen af Bladet uden at frydse sig.

Nervefrit Blad (*Folium enerve*) uden ovennævnte Kar. Modsat det forrige.

Netdannet Frøehinde, Rod, Hat (*Arillus, Radix, Pileus reticulatus*), naar disse omgives af en fint-hullet

hullet Hinde, eller have fordybede Rum imellem ophoiede Linier.

Rihannede (Enneandria) den 9de Klasse hos Linné, med 9 Handele i en tvefisnnet Krone.

Riffende Top, Blomst (Panicula, Flos nutans) hvor Kronstilkken er saa svag, at Blomstrets Vægt bøier den ned i en rund Bue.

Ryredannet Blad (Folium reniforme) er et mod Spidsen rundagtigt Blad, som ved Grunden saaledes er udstaaret, at det faaer tvende runde Flige.

Rød (Nux) er en Frugt, omgivet af en haard beenagtig Skal, som ikke springer op; det indsluttede Frø kaldes Kjerne (Nucleus), og det haardere omgivende Legeme: Skallen (Putamen). Hos nogle Planter indsluttes Frøet meget tæt af Bægeret, som voxer sammen omkring det og giver det aldeles Dannelsen af en Rød. Man kalder saadanne de falske Rødder (Nuces spuriae).

Røgen Stengel (Caulis nudus) uden Blade.

Røgent Blad (Folium nudum) uden Haar og Børster.

Røgen Blomsterbund (Receptaculum nudum) uden Haar og Avner.

Røgent Blomster (Flos nudus) hvor Bægeret, men ikke Kronen, mangler.

Røgledannet Ar (Spica glomerata) bestaaer af faaer, uordeneligen sammenhobede mindre Ar.

D.

Oddet Blad (Folium mucronatum), naar det ender sig med en kortere eller længere naaledannet Spidse; et saadant Blad er oftest buttet mod Enden, hvorfra den naaledannede Spidse løber ud.

Om:

Omkringskaaret Frøehuus (*Capsula circumcissa* Lin. *Pyxidium* Ehrh.), som er ridset rundt om paa Midten, hvor det i moden Tilstand springer op.

Ombendt Krone (*Corolla resupinata*), naar dens underste Deel vender opad, den øverste derimod ned mod Jorden.

Ombendte Blade (*Folia obversa*) kaldes de Blade, hvis bredeste Ende vender udad og hvis smalere Deel derimod er heftet til Stilk, tværtimod hvad der er almindeligt. Heraf:

Ombendt ægdannet Blad (*Folium obovatum*), hvor den smaleste Ende af et ægdannet Blad (see dette p. 307.) er ved Grunden, og den brede mod Spidsen. F. Ex. almindelig Bølle.

Ombendt hiertedannet Blad (*Folium obcordatum*), hvor Spidsen af et hiertedannet Blad er heftet til Bladstilk, og Indsnittet, som paa hiint var ved Grunden, indtager Spidsens Sted.

Oplæst Bæger (*Perianthium inflatum*) er vidt, huult og ligner en oplæst Blære.

Ophøiet Blad (*Folium convexum*), naar det i Midten er rundt og fremstaaende, formedels det's knebne Rand.

Opret Blad, Stengel (*Folium, Caulis erectus*), naar den stiger næsten lodret i Veiret.

Ottehannede (*Octandria*) den 8de Klasse hos Linné, med 8 Handele i en tværføttet Krone.

Ovalt Blad (*Folium ovale, ellipticum*) er kun lidt længere end bredt, men tilrundet baade ved Spidsen og Grunden. F. Ex. Graaflis Pils, ovalt bladet Arelved.

Overbladet Biblad (*Stipula suprafoliacea*), naar det
 staaer lidet oven over Bladstilkens Udspring.

Overflade (*Superficies*) see Glade.

Overhud (*Epidermis*) er den yderste tynde Hinde, som
 omgiver alle Plantens Dele, men synes at fattes
 paa Arret. Den kan afløses, er undertiden dobbelt,
 tredobbelt, farvet eller ufarvet, sammensat
 af meget fine Fibre, og er forsynet med Nabninger,
 hvorigiennem Uddunsningsløber.

Oversædig Blomst (*Flos superus*) hvor Bægeret eller
 Kronen, eller begge tillige, sidde oven paa Frugt-
 knuden. *S. Ex. Rose.*

P.

Parrede Blade (*Folia conjugata*), naar den fælles Blad-
 stilk har paa hver Side kun et eneste Blad; heraf
 2parrede, naar der ere 2 Blade, 3parrede, naar
 der ere 3 Blade paa hver Side o. s. v.

Pæredannet Bæger, Krone (*Perianthium, Corolla*
turbinata), naar det har Figur af en ombendt Kægle,
 og er oven tilrundet. *S. Ex. Asp.*

Penseldannet Nr (*Stigma penicilliforme*) kaldes et
 Nr, som er besat med korte, tætsiddende fisdagtige
 Trævler, i Form af en Pensel.

Pibet Stengel (*Caulis fistulosus*), naar den indtil er
 uden Marv og aldeles hult.

Pigge (*Aculei*) kaldes spidse, skarpe Fortsættelser af Bark-
 en, som lade sig afstige tilligemed den. *S. Ex. Rose.*

Pigget Stengel (*Caulis aculeatus*), naar den er forsynet
 med de ovenfor beskrevne Dele.

Pilbdannet Blad, Biblad (*Folium, Stipula sagittata*)
 har trende spidse Flige, hvoraf de tvende gaae fra

Grunn

Grunden nedad, den 3die derimod i modsat Stilling.

Pille (Columella) kaldes et oftest traaddannet Legeme, som gaaer midt igiennem Hovedhuset, og hvorved Skielle væggene forbindes.

Pricket Blad, **Blomsterbund** (Folium, Receptaculum punctatum) med flere smaa fordybede Punkter paa Overfladen. F. Ex. Tyttebær Balle.

Puflet Blad (Folium gibbum), naar begge dets Glader ere ophoiede, formedelt en tykkere Substant i Midten.

D.

Qvast (Cyma) bestaaer af flere Hovedkronstilk, som vel udspringe fra eet Punkt, men hvis Smaastilk sidde uden nogen vis Orden, dog saa, at de oventil opnaae en lige Hvide. F. Ex. Hylde.

R.

Rakle (Amentum) kaldes en enkelt, forlænget, traaddannet sælges Blomsterbund, som gaaer ud af et Die, og hvorpaa Blomsterne sidde, oftest under Skæl, sieldnere uden disse. F. Ex. Nun, Piit, Hessel.

Randhaaret Blad (Folium ciliatum) hvis yderste Rand er beklædt med lige lange, lidet fra hinanden staaende Haar. Dette gielder og om andre Dele af en Plante.

Ranket Stengel (Caulis sarmentosus) er en svag Stengel, som i det den skyder i Veiret støtter sig til andre Legemer, uden dog at slynge sig om disse, og uden at skyde Rodder.

Raslende Bæger, Blad (*Perianthium, Folium scariosum*), naar det er tørt og giver ved Berørelsen en Lyd fra sig.

Regelret Krone (*Corolla regularis*), naar Dannelsen, Størrelsen og Forholdet af dens Dele ere hinanden lige.

Rendet Blad (*Folium canaliculatum*), naar Randene bide sig saaledes mod hinanden, at de i Midten danne en Kanal.

Ribne Blade (*Folia lacera*), naar de ere deelte i større eller mindre Flige med mellembørende Bugter, hvorved de faae et Udseende ligesom Stykker hist og her være udrøbne af Randen.

Ribben (*Costa*) kaldes udmærkede og fremstaaende Knipper af Kar, som især løbe langs paa Bladets Underflade. *S. Ex. Lind, Hessel.*

Ridende Blad (*Folium equitans*) er et sammensfoldet Blad, som omfatter det andet. De unge Blade af den almindelige *Syrene*.

Riim (*Pruina*) kaldes et hvidladent Støv, hvormed nogle Frugter ere overdragne. *S. Ex. Blomme Kræge.*

Ring (*Annulus*) see *Slør*.

Riisdannet Stengel, Green (*Caulis, Ramus virgatus*) bærer lange, svage, ulige og tæt tilsammen staaende Grene. *S. Ex. Baand Pils, Rost Gyl.*

Ridset Stamme (*Truncus rimosus*), naar Barken har Sprækker, som gaae paa langs.

Rodblad (*Folium radicale*) som kommer umiddelbar fra Roden.

Rodsfædende Stengel (*Caulis radicans*), naar den er svag, og i det den stiger i Veiret hester sig fast til andre Legemer ved sinaa Rødder, eller, om den er opret,

opret, naar ved Grunden skyder Rodder ned til Jorden. Rodskydende Sumak.

Rudedannet Blad (*Folium rhomboideum*) har Figuren af en stiev Firkant. F. Ex. Sort Birk.

Rue Blad, Stengel (*Folium, Caulis asper*) med smaa hvasse Forhøininger, som tydeligen kunne sees. Naar disse Forhøininger blot kunne føles, kaldes Bladet eller Stenglen: Hvas (scaber).

Rundt Blad (*Folium orbiculatum*), naar Omfregdsen er saaledes, at dets Giennemsnit paa alle Kanter bliver lige.

Rundagtigt Blad (*Folium subrotundum*) afsiger fra forrige kun deri, at det enten har større Brede end Længde, eller omvendt.

Rundbugtet Blad (*Folium repandum*), naar Randen afvæxler med svage runde og næsten ukiendelige Udskjæringer og fremstaaende Dele, uden derved at tabe sin jevne Overflade.

Rundtakket Blad (*Folium crenatum*), naar Bladets Takker ere stumpe og vende hverken mod Spidsen eller Grunden af Bladet.

Rynket Blad (*Folium rugosum*), naar Rummet inderlem Narerne er for lidet, i Forhold til de derimellem værende Dele, at disse derved indknibes i deres Omfregds og blive ophængte.

Rordannet Blad (*Folium tubulosum*) er et trindt Blad, som, naar det overskieres, indentil har en Høulhed.

Rordannet Krone (*Corolla tubulosa*) er en eenbladet, trind og høul Krone, som foroven udvider sig lidet, og hvis Flige staae oprette. Man kalder ogsaa de smaa høule Kroner i de sammensatte Blomster med

dette Navn, uagtet de stundom afvige fra den her beskrevne Form.

Røret (Tubus) kaldes den nederste hule Deel hos en eensbladet Krone.

S.

Sammenfoldet Blad (Folium conduplicatum), naar det er lagt sammen paa langs med Overfladen af dets halve Dele mod hinanden. F. Ex. de unge Blade af Kirsebær Kræge, Alm og fl.

Sammenhæftede Blade (Folia coadunata), naar to eller flere indbyrdes hænge sammen ved Grunden. F. Ex. Frøbladene af den unge Bøg.

Sammenhobede Blomster (Flores aggregati), naar flere smaa Kroner, hvis Støvknoppe ikke ere sammenvoxne, staae paa en fælles Blomsterbund.

Sammenrullet Blad, Nr (Folium, Stigma convolutum), naar Bladets ene Rand vikler sig omkring den anden. F. Ex. Blomme Kræge.

Sammensat Blad (Folium compositum) er Slægtsnavnet for de Blade, som staae flere samlede paa en fælles Bladstilk. F. Ex. de parrede, finnedede o. fl. **Dobbelt sammensatte** (Folia decomposita), kaldes Bladene, naar der paa en fælles Bladstilk staae flere sammensatte Blade. Herunder høre: f. Ex. dobbeltparrede, dobbeltfinnede Blade. **Fleerdobbelt sammensatte** (Folia supradecomposita) ere Bladene, naar der paa en fælles Stilk staae flere dobbelt sammensatte Blade.

Sammensat Blomster (Flos compositus), naar flere smaa Kroner hvis Støvknoppe ere sammenvoxne, sidde i et fælles Blomsterdække. F. Ex. Bynke.

Sam:

Sammenvorne Blade (*Folia connata*), naar tvende modsatte Blade ved deres hele Grund ere sammenvorne som til eet. *F. Ex. Gedeblad Lonicer (Lonicera Caprifolium).*

Sammenvorne Klasse Linnées 16 Klasse med Støvsnaalenes Stifter sammenvorne i et Legeme. *F. E. Faverkrone.*

Saugtaffet Blad (*Folium ferratum*), naar det er udskaaret i spidse, tætstaaende Takker, som vende mod Spidsen af Bladet. *F. Ex. Alf, rød, glat, laurbærbladet Pil.*

Silkhaaret Blad (*Folium sericeum*) med fine, tætte og glindsende Haar. *F. Ex. Graariis Pil.*

Skæget Ar (*Stigma barbatum*) hvor der paa Aret findes en Tot Haar. *Siges ogsaa om Bladene.*

Skede (*Vagina*) kaldes et trindt Rør, som omgiver Stengelen, heraf:

Skedende Blad (*Folium vaginans*), naar det danner et Rør omkring Stenglen.

Skærsgaugtaffet Blad (*Folium runcinatum*) er et halvfinnet Blad, hvis Flige paa den forreste Rand ere tilrundede, paa den bageste noget indhulede, og vende med Spidserne nedad.

Skierm (*Umbella*) er en Samling af flere Kronstilk, som alle udspringe fra eet Punkt, og hvoraf hver enten bærer kun eet Blomster, og kaldes da enkelt, eller der fra disse udspringe mindre Kronstilk ligeledes fra eet Punkt, som da kaldes **Smaaskierme**, og den hele Skierm sammensat. *F. Ex. Aralie.*

Skievt Blad (*Folium obliquum, verticale*), naar den yderste Deel af Bladets Underflade vender skievt opad, saaledes at Randene vende op og ned.

Skillevæg (*Dissepimentum*) kaldes den Hinde, som i nogle Frøehuse gaaer fra den ene Side til den anden, og deler dem i Kamre. Denne Skillevæg kaldes ligeløbende (*parallelum*), naar den i et toflappet Frøehuus vender sin Flade mod Klapperne, og er omtrent af lige Brede med dem. Er det toflappede Frøehuus derimod sammentrykt saaledes, at Skillevæggenes Glader vende mod Klapperne skarpe Kant, kaldes det modløbende Skillevæg (*dissepimentum contrarium*).

Skinnende Blad (*Folium lucidum*), naar dets Glader have en blændende Glans,

Skjoldddannet Blad, **Støvknop** (*Folium, Anthera peltata*), naar Stilken, som almindeligen staar ved Randen, er trukken ind under Bladets eller Støvknoppens Underflade. F. Ex. Barlind.

Skiven (*Discus*) kaldes den midterste Deel af et sammensat Blomster, som bestaaer af smaa, oftest regelrette, rørdannede Kroner. Heraf:

Skivedannet Blomst (*Flos discoideus*) som bestaaer af blot rørdannede Kroner. F. Ex. Bynke.

Skjor Stengel (*Caulis rigidus*), naar den er saa stiv, at den ikke lader sig bøie uden at brækkes.

Skulpe (*Siliqua*) kaldes et langt Frøehuus, som bestaaer af tvende Klapper, til hvis tvende Samme Frøekornene væxelviis ere hestede. Er dette Frøehuus mere bredt end langt, eller omtrent af lige Længde og Brede, hedder det: **Smaaskulpe** (*Silicula*). F. Ex. Flipkrave.

Slattet Stengel (*Caulis laxis v. flaccidus*), naar den bøier sig, eller giver efter for enhver svag Kraft.

Slyngende Stengel (*Caulis volubilis*), naar den er
 svag og dreier sig i Skruegang omkring andre
 Legemer, fra Osten til Vesten, eller ombendt. *F. Ex.*
Maanefroe.

Smaaar (*Spiculæ*) kaldes de særskilte Aar, som heste sig
 til en fælles Aarstilk.

Smaablade (*Foliola*) kaldes de særskilte Blade, som
 heste sig til en fælles Bladstilk hos de enkelt sammens-
 satte Blade. *F. Ex.* almindelig Stilkballe. I de
 dobbelt og fleerdobbelt sammensatte, betegnes deri-
 mod alle de Blade, hvis fælles Stilk heste sig til
 Hovedstilkken, med dette Navn.

Smaasinner (*Pinnulæ*) kaldes de særskilte enkelte Blade
 hos et enkelt, dobbelt eller fleerdobbelt finnet Blad.
 Dog er der endnu megen Forvirring hos de Planter
 fyndige med disse tvende Benævnelser, og de for-
 vexles ofte.

Smaakroner (*Flosculi*) kaldes enhver Krone for sig i de
 sammensatte Blomster. *F. Ex.* Bakkaris.

Smaakronstilk (*Pedicellus*) fremkomme naar en Kron-
 stilk deler sig i flere, saasom paa almindelig Robinie.

Smaaskierm (*Umbellula*) see Skierm.

Smaaskulpe (*Silicula*) see Skulpe. Heraf Smaaskul-
 pede; den 15de Klasse's 1ste Afdeling med Frøehuse,
 som ere Smaaskulper.

Smaasvøb (*Involucellum*) kaldes Blomsterdækket under
 de enkelte Skierme.

Smaaborter (*Verrucæ*) kaldes smaa buttede Forhøin-
 ger, som vise sig paa Overfladen af Frøene eller an-
 dre Plantedele.

Snablet Frøe (*Semen rostratum*), naar det ender sig
 med en lang og tyk Spidse.

Sneg:

Snegledannet Frøe, Balle (Semen, Legumen cochleatum), naar Frøet eller Ballen er omdreiet i Form af en Vindelstrappe.

Snirkel (Cirrus) kaldes et traaddannet Legeme, almindeligen dreiet i en Skruengang, eller lig Fiedereren i et Uhr, som slaaer sig om andre Ting, der staae i Nærheden.

Snirklet Blad (Folium cirrhosum), naar det ender sig med ovennævnte Snirkel.

Commerfugls Krone (Corolla papilionacea) bestaaer af 4 uregelrette Kronblade, hvoraf det øverste kaldes:

Fanen (Vexillum), det er størst og bredest, ligger ovenpå, og vender med sin Glade mod de øvrige skarpe Kant.

Ringerne (Alæ) kaldes de tvende hinanden modsatte Sideblade.

Rislen (Carina) kaldes det Blad, som ligger imellem Ringerne, har Figuren af Rislen paa et Skib, og indeslutter Frugtdelene. Dette underste Blad er stundom deelt i tvende; i saa Fald bestaaer Kronen af 5 Blade. Exempler gibe Hestesplage, Stilkballe o. fl.

Spædedannet Blad (Folium spathulatum), naar det ved Spidsen er tilrundet, bliver med eet smalere midt paa, men beholder derfra lige Brede til Grunden.

Spidsvinklet Blad (Folium strictum), naar det gaar næsten lodret ud fra Stenglen.

Splint (Alburnum) kaldes Stammens Lag, som ligger inden for Basten, har et haardere Lag af Har end denne, tager derfra sin Oprindelse, og bliver med Tiden til Weed, see dette.

Spyd:

Spyddannet Blad (*Folium hastatum*) har trende spidse Flige, hvoraf de tvende ved Grunden staae lige ud til Siderne. *F. Ex. bitterføde Ratskygge.*

Staf (*Arista*) kaldes en syldannet Spidse, som findes paa de fleste Græsarters Klapper; paa Spidsen af adskillige Blade og paa nogle Støvknoppe. *F. Ex. Lyng.*

Stamme (*Truncus*) kaldes den Deel hos Planterne, som enten bærer Grene, Blade, Blomster og Frugt, eller kun nogle af disse Dele. Den deler sig igien i forskellige Arter og faaer forskellige Navne efter dens særegne Bessaffenhed, saasom: Stengel, Straa, Rodstilk m. fl.; men i Almindelighed bruges denne Benævnelse til Træerne.

Steenfrugt (*Drupa*) er et fædet Frøegiemme, som indslutter en Rod. *F. Ex. Kræge.*

Stengel (*Caulis*) er en Art af Stamme, som bærer Grene, Blade og Blomster.

Stengelblad (*Folium caulinum*) udspringer umiddelbar fra Stenglen.

Stengelfattende Blad (*Folium amplexicaule*), naar Grunden af Bladet heelt omgiver Stenglen. Heraf: halv stengelfattende, naar den kun omgiver den halve Deel af Stenglen.

Stiernede Blade (*Folia stellata*) kaldes flere Blade, der danne en Krands omkring Stenglen.

Stiften (*Filamentum*) see under Strønaal.

Stilket Blad, Fno (*Folium, Pappus petiolatus*) som ved Grunden er forsynet med en Stilk. *F. Ex. Lind.*

Stilk:

Stilkloft Blad (*Folium sessile*) det modsatte af det forrige.

Stibhaaret (*hirsutus*) siges om en Deel af Planten, som er besat med lange Haar; der vanffeligen boies.

Straaale (*Radius*) kaldes den yderste Omkreds hos de sammensatte Blomster, oftest dannet af tungenannede Kroner. Heraf:

Straxfaldende Bøger (*Perianthium caducum*) som falder bort, strax efter Kronens Udfoldning.

Stribet Stengel (*Caulis striatus*) med fordybede paa langs løbende Linier. F. Ex. guul Vissé.

Stroede Blade, Kroner (*Folia, Corollæ sparsæ*), naar de sidde paa Stenglen uden nogen vis Orden. F. Ex. almindelig Kielderhals.

Støtter (*Fulcra*) kaldes de Dele paa Planten, som synes at tiene den til Understøttelse og Forsvar. F. Ex. Bibrade, Blomsterblade, Torne, Pigge, Snirkel, Haar.

Støbnaale (*Stamina*) kaldes almindeligen langagtige Løgemer, som indtage et Sted i Blomstret, hvoraf de udgiøre en væsentlig Deel, da de ere uundværlige til Forplantelsen. Man kalder dem Handele, ligesom Frugtborene Hundele, fordi hine udkaste et Sædstøv, som optages af disse, uden hvilket de ikke bære Frøe. Støbnaalene ere fastheftede enten til Kronen, Bøgeret, Frugtbunden eller til Frugtfnuden selv. De bestaae i Almindelighed af følgende de trende Dele:

Stiften (*Filamentum*) kaldes den nederste Deel, som er heftet fast til et af de 4 ovenfor nævnte Steder; den er undertiden

den borte, og er saaledes ikke væsentlig fornøden til Befrugningen.

Støvknoppen (Anthera) er et indentil huult Legeme af forskiellig Dannelse, som almindeligen sidder paa Spidsen af Stiften. Hvor Støvknoppen fattes, kaldes Stiften gold.

Støvet (Pollen) kaldes det fine Meel, som indeholdes i Støvknoppen. Under stærk Forstørrelse synes det huult, og opfyldt med flere runde Legemer, eller med en klabrig Vædske.

Sværddannet Blad (Folium ensiforme), naar et tveægget Blad efterhaanden tager af i Brede og ender sig med en skarp Spidse.

Svælget (Faux) kaldes den Åbning imellem Fligene af en Krone, hvor Kåret ender sig.

Svøbet (Involucrum) kaldes en Art af Blomsterdække, som især er egen for Skiermblomsterne, og bestaaer sædvanligen af flere smaa Blade, der sidde i nogen Afstand fra Blomsteret. Svøbet er enten:

Fælles (Universale), naar det omgiver alle Kronstilke og sidder under en fælles Skierm; eller:

Enkelt (Partiale), naar det omgiver Smaaskiermen, eller:

Halvt (Dimidiatum), naar det kun omgiver den halve Skierm.

Sylbannet Blad (Folium subulatum), naar det ved Grunden er ligebredt, men bliver efterhaanden; især mod Spidsen, meget smalt.

Som (Sutura) kaldes en Fure hos Frøehusene, som viser sig uden paa, hvor Klapperne ere samlede.

L.

Taglagte Blade, Skæl (Folia, Squamæ imbricatæ) kaldes Blade eller Skæl, som bedække hinanden halv, som Tagstenene paa et Huus, eller Skællene paa en Fisk.

Tandet Blad (Folium dentatum), naar det har større eller mindre spidse Tænder, som staae i nogen Afstand fra hinanden og vende hverken mod Spidsen eller Grunden. F. Ex. Tandbladet Løn.

Tæpdannet Rod (Radix fusiformis), naar den er tyk foroven og bliver efterhaanden smalere nedad mod Spidsen, saaledes, at den omtrent har Figuren af en omvendt Kegel. F. Ex. Eg.

Tæt Blad (Folium compactum) har en tæt Masse mellem Hinderne.

Tætsfyldt Stengel, (Caulis solidus), naar den indvendig har en fast og tæt Masse. F. Ex. Hylb.

Tætstaaende Blade (Folia conferta), naar de ere saa tæt samlede paa Stenglen og Grenene, at de næsten ingen Plads lade ubesat tilbage.

Tihannede Klasse (Decandria) med 10 Handede i en toekionnet Krone.

Tilbagerullet Blad (Folium revolutum), naar Raudene ere rullede ind mod Bladets Underflade. F. Ex. Tyttebær og Tranebær Bølle, rosmarinbladet Andromede.

Tilbagebøiet Blad (Folium reflexum), naar Bladet er saaledes bøiet nedad, at dets Spidse er nærmere ved Jorden end dets Grund.

Tilgroet Støvknop (*Anthera adnata*), naar Støvknoppen er voxen fast til Siden af Stifterne. Dette skeer paa forskiellig Maade.

Tilrundet Blad (*Folium rotundatum*), naar Spidsen af Bladet er rundt afslaaen.

Tilsmamentrukne Grene (*Rami coarctati*), naar Spidserne ere trykte ind mod Stammen og nærme sig hinanden. *S. Ex.* Pyramide Asf, Rost Gyl.

Tiltrykte Blade (*Folia adpressa*), naar de ligge langs op til Stenglen, uden dog at staae hinanden.

Tobladet Snirkel (*Cirrhus diphyllus*), naar Snirklen gaaer ud fra en Bladstilk, hvorpaa der sidde 2de Blade.

Todeelt Blad (*Folium bipartitum*) see deelt Blad.

Tohunnet Orden (*Digynia*) kiendes ved 2 Hundele i en Krone.

Tolappet Blad (*Folium bilobatum*) see lappet Blad.

Tomægtige (*Didynamia*) den 14 Klasse hos Linné med 4 Støvnaale, hvoraf 2 ere længere, i gabende Blomster.

Top (*Panicula*), naar der fra en Hovedstilk udgaar flere langstilkede Grene, som igien dele sig i mindre. *S. Ex.* Topbærende Andromede.

Toparrede Blade (*Folia bijuga*) see parrede.

Topgrenet Stengel (*Caulis prolifer*) naar den fra Midten af Spidsen udkyder Grene. *S. Ex.* Gyrr Gran.

Torne (*Spinæ*) ere spidse Fortsættelser af Basten eller Veddet, som ikke kunne borttages uden disses Beskædigelse. *S. Ex.* Slagen Kræge, Hvidtorn Axlved.

Tornet Blad (*Folium spinosum*) er forsynet med tornarte Udvorninger paa Randen eller Gladen. *S. Ex.* almindelig Mareved.

Tosidede Blade (*Folia bifaria*), naar de kun udspringe paa 2 modsatte Sider af Stenglen.

Toradet Ar (*Spica disticha*), naar Blomsterne gaae ud fra 2de modsatte Sider af Arstilkken. *f. Ex.* toradet Byg.

Toradede Blade (*Folia disticha*), naar de vel udspringe hist og her paa Stenglen, men vende dog kun til 2de Sider. *f. Ex.* Toradet Cypressen. Almindelig Gran.

Traaddannet Blomsterbund (*Receptaculum filiforme*) er tynd, noget lang og overalt omtrent af lige Brede. *f. Ex.* Pilearterne.

Tragtdannet Krone (*Corolla infundibuliformis*) er en eenbladet Krone, hvis Rør oventil efterhaanden udvides, og hvis Krave er opstaaende.

Trævlet Rod (*Radix fibrosa*) bestaaer af mange tynde Traade.

Tredobbelt finnet Blad (*Folium tripinnatum*), naar Bladets Hovedstilk udslyder Smaaastilke, og disse igjen bære andre Smaaastilke med finnedede Blade.

Tredobbelt trefoblet Blad (*Folium triternatum*), naar Bladstilkken er deelt i 3de Dele, hvoraf enhver Deel bærer 3de Smaaastilke, som hver have 3de Blade paa Spidsen.

Trefladet Green (*Ramus triquetrus*) med 3 flade Sider og lige saa mange skarpe Kanter.

Trehunne (*Trigynia*) med tre Hundele i en tværfionnet Krone.

Trehjørnet Stengel (*Caulis trigonus*) med trende tilrundede Kanter.

Trehobede Blade (*Folia terna*), naar trende Blade staae sammen i en Krands omkring Stenglen, *f. Ex.* almindelig Ene.

Tre-

Trefantet Stengel (*Caulis triangularis*) med 3de fremstaaende skarpe Kanter og indhulede Glader.

Trefobblede Blade (*Folia ternata*) see fobblede.

Trefornet Frøehuus (*Capsula tricocca*) er trefamret med 1 Frøe i hvert Kammer, og danner udvendig 3de fremstaaende Dele.

Trelappet Blad (*Folium trilobatum*) see Lappet.

Trenervartet Blad (*Folium triplinerve*), naar 3de Nerver forene sig oven for Grunden af Bladet.

Trenervet Blad (*Folium trinerve*), naar 3de Nerver forene sig just ved Bladets Grund.

Trenervigt Blad (*Folium trinervatum*), naar 3de Nerver forene sig paa Ribben neden for Bladets Grund.

Tungedannet Blomster (*Flos ligulatus*) bestaaer af tungedannede Kroner.

Tungedannet Krone (*Corolla ligulata*) har en bred, ligesom halv affskaaren, Krave.

Tveboe Blomster (*Flores dioici*), naar en Plante i alle dens Kroner har lutter Støvnaale, og en anden Plante, af samme Art, lutter Frugtbore. S. Ex. Asp, de fleste Pilearter.

Tveboe Klasse (*Dioecia*) er Linnées 22 Klasse, som fiendes ved Tveboe Blomster, see disse.

Tveegget Stengel (*Caulis anceps*) har 2de modsatte skarpe Sider.

Tvedeelt Klasse (*Diadelphia*) er Linnées 17 Klasse, med sammenvoxne Handele, i Sommerfugls Blomster. S. Ex. Blæreballe.

Tvedeelt Stengel (*Caulis dichotomus*), naar den bestaa-
dig, selv til de yderste Ender af Grenene, deler sig
i tvende Dese.

Tvektionnet Krone (*Corolla hermaphrodita*) indslutter
baade Han- og Hundese.

Tveradet Bæger, sælles Blomsterdække (*Perianthi-
um, Anthodium calyculatum*), naar der ved Grun-
den af disse findes endnu en Række smaa Blade. F.
Ex. Tverkrone.

Tvilling Blad (*Folium geminum*) siges om tvende
Blade, som gaae ud fra et Sted paa Stenglen eller
Grenene ved Siden af hinanden.

U.

Udhulet Blad (*Folium concavum*), naar Bladets un-
derste Flade, formedelst dets knebne Rand, er hval-
vet, den øverste derimod huul.

Udseende (*Habitus*) kaldes Planternes udvortes Dannelse,
i Henseende til Størrelsen, Bladenes Figur og Stil-
ling, Maaden at blomstre paa m. m.

Udskaaret Blad, *Ur* (*Folium, Stigma emarginatum*),
naar det er tilrundet og har paa Spidsen et lidet
runt Indsnit. F. Ex. Bladet hos Mark Løn.

Udspærrede Grene (*Rami divaricati*), naar Grenene,
ved deres Udspring fra Stammen, bøies meget
stærk ud derfra, som om de vare hentrufne med
Magt. F. Ex. almindelig Gran. Siges og om
Toppen (*Panicula*).

Udsprebte Grene (*Rami divergentes*), naar de blot i Toppen staae ud fra hinanden.

Udspilet Blad (*Folium squarrosum*), naar Fligene paa et finnet Blad ikke udgøre en plan Flade, men staae uordentligen op og ned.

Udspilet Bæger (*Perianthium squarrosum*) hvis Skæl eller Smaablade ere udstaaende, og bøje sig tilbage med Spidsen.

Udstaaende Blade, Grene (*Folia, Rami patentes*), naar de gaae saaledes ud fra Stenglen, at de dermed gjør en spids Vinkel.

Udstrakt Stengel (*Caulis procumbens*) er en svag Stengel, som ligger vandret hen ad Jorden, dog uden at skyde Rødder.

Uld (*Lana*) kaldes lange, bløde, bøiede, tætstaaende Haar. De findes paa Stenglen, Bladene, Bægeret m. m. *F. Ex. Uldbladet Piil.*

Ulig Samboe (*Polygamia superflua*) den 19de Klasse 2den Afdeling, med Hanfroner og tvefænnede Kroner, paa en Blomsterbund, som begge sætte Frøe.

Uligedannet Krone (*Corolla inæqualis*) hvis Dele, i Henseende til deres Figur og indbyrdes Forhold, ere hinanden lige, men i Henseende til Størrelsen forskellige. *F. Ex. Slipkrave.*

Uligefinnet Blad (*Folium pinnatum cum impari*) har et enkelt, uparret Blad i Spidsen. *F. Ex. Almindelig Robinie.*

Underbladet Biblad (*Stipula extrafoliacea*), naar det staaer lidet neden for Bladets Udspring.

Undersædigt Blomst (*Flos inferus*), naar Bageret og Kronen, eller en af disse, indeslutter og omgiver Frugtknuden. F. Ex. Syrene, Dobbeltkrone. eensædigt med oversædig Frugt (*Germen v. Fructus superus*).

Uregelret Krone (*Corolla irregularis*), hvis Dele baade i Henseende til Dannelse, Størrelse og indbyrdes Forhold ere forskellige. F. Ex. Lonicer.

B.

Babler (*Papillæ*) kaldes smaa, bløde Forhøininger paa nogle Planter's Overflade.

Bandgrene (*Stolones*) kaldes krybende Skud, som udskyde fra Roden, og frembringe nye Planter. F. Ex. Sindgrøn.

Bandrette Blade, Grene (*Folia, Rami horizontales*) hvis Underflade er lige løbende med Jorden; eller: som giøre tvende rette Vinkler med den lodrette Stengel.

Bed (*Lignum*) fremkommer af den forhærdede Splint. Det har Kar, som, skjønt nogle deraf tillade Safterne Giennemgang, ere ved de udvendige Lags Tryk, saa tæt pakkede paa hinanden, at de antage en større Haarhed end Splinten og Basten.

Bedblivende Bager (*Perianthium persistens*) som ikke falder af, før Frugten modnes. F. Ex. Abild, Perikon, o. fl.

Bed=

Bedblivende Blad (*Folium persistens*) som bliver Vinteren over paa Planten.

F. Ex. almindeligt Mareved.

Bedbarende Rod (*Radix perennis*) som først dør bort efter flere Aars Forløb. F. Ex. Trær og Buske.

Vidtspredt Stengel, Top (*Panicula, Caulis difusus*), naar Stenglerne eller Kronstilkene i Toppen ere lange og sprede sig vidtomkring fra Hovedstilkene. F. Ex. Stikkelsbær Ribs.

Vidtstaaende Blade, Smaablade (*Folia, Foliola remota*), naar der er betydelig Afstand imellem hvert Blad.

Vingefrugt (*Samara*) kaldes et Frøehuus, hvor et eller to Frøe ere indsluttede i en tynd næsten giennemsigtig Hinde. Da Frøet ikke optager det hele Rum, lægger sig en større eller mindre tynd Rand uden om det. F. Ex. Alm, Aft, Løn o. fl.

Vinget Green (*Ramus alarus*) har paa Siderne en nedløbende Hinde. F. Ex. Beenved.

Vinger (*Alæ*) kaldes de to yderste Kronblade paa Siderne af Sommerfuglsblomsteret; see dette.

Vippende Støvknoppe (*Antheræ incumbentes*), naar de ligge paa tværs og ere heftede med deres Midte til Stifterne.

D.

Oredannet Blad (*Folium auriculatum*), naar de tvende Blige, som sidde nærmest Grunden paa et sinnet

eller anderledes deelt Blad, ere betydeligen større end de øvrige.

~~Denne~~
Die (Gemma) er det knoppende Legeme hos Planten, hvilket har et udvendigt Dække af Skæl eller smaa Blade, og indslutter dens spæde Dele, som skulle udvikles. Diet kan saaledes omgive Blade eller Riendele eller begge tillige, og faae da i de tvende første Tilfælde Navn af Bladdie og Blomsterdie, see disse. Bladene, som indsluttes i Diet, kunne være indrullede, tilbagerullede, sammenrullede, ridende, sammenfoldede, foldede m. m. Bladdiet adskilt fra Moderplanten er ogsaa i Stand til at blive en nye Plante, og har denne Egenkab tilfælles med Grøet.

F o r k l a r i n g

over

Kobbertavlen.

Første Figur viser Træskolen.

Anden Figur er Planteskolen.

Tredie Figur lærer, hvorledes man bør binde et Træ fast
til Pæle.

Fjerde Figur viser, hvorledes man bringer et skievtskæens
de Træ til at ståe lige.

1841

1842

1843

1844

1845

Trykfeil og Rettelser til første Deel.

•	Pag.	VI	8	Linie.	virke læs virker
•	—	XVI	18	—	dem l. de fremmede
•	—	—	20	—	, for at l. da vi
•	—	XLI	12	—	Lilliodendron l. Lilliodendron
•	—	LI	15	—	Hauge-, Bægge l. Hauge-Bægge
•	—	LV	10	—	anden l. anden og tredje
•	—	—	13	—	anden l. anden og tredje
•	—	110	23	—	naar l. indtil
•	—	156	31	—	udbrede l. udbedre
•	—	176	26	—	Prinos l. Prinus
•	—	190	19	—	Sibirisk l. almindelig
•	—	197	6	—	Kastanie l. Kastanie
•	—	207	14	—	Lav l. Lav
•	—	213	27	—	Insekten l. Insekten
•	—	216	22	—	Sambacus l. Sambucus
•	—	—	24	—	Øble l. Pære
•	—	—	29	—	Rundbladet l. Tandbladet
•	—	235	30	—	Roskastanien l. Roskastanie
•	—	242	4	—	anden l. anden og tredje
•	—	306	20	—	Perianthum l. Perianthium
•	—	320	15	—	Pinnatifidum l. Pinnatifidum
•	—	354	3	—	knoppende l. knopdannede

TABLE OF CONTENTS

1. Introduction	1
2. The History of the Book	2
3. The Author's Intent	3
4. The Structure of the Book	4
5. The Language of the Book	5
6. The Style of the Book	6
7. The Content of the Book	7
8. The Conclusion of the Book	8
9. The Appendix of the Book	9
10. The Index of the Book	10
11. The Bibliography of the Book	11
12. The Glossary of the Book	12
13. The List of Figures of the Book	13
14. The List of Tables of the Book	14
15. The List of References of the Book	15
16. The List of Acknowledgments of the Book	16
17. The List of Dedications of the Book	17
18. The List of Prefaces of the Book	18
19. The List of Afterwords of the Book	19
20. The List of Endnotes of the Book	20
21. The List of Footnotes of the Book	21
22. The List of Appendices of the Book	22
23. The List of Indexes of the Book	23
24. The List of Bibliographies of the Book	24
25. The List of Glossaries of the Book	25
26. The List of Figures of the Book	26
27. The List of Tables of the Book	27
28. The List of References of the Book	28
29. The List of Acknowledgments of the Book	29
30. The List of Dedications of the Book	30
31. The List of Prefaces of the Book	31
32. The List of Afterwords of the Book	32
33. The List of Endnotes of the Book	33
34. The List of Footnotes of the Book	34
35. The List of Appendices of the Book	35
36. The List of Indexes of the Book	36
37. The List of Bibliographies of the Book	37
38. The List of Glossaries of the Book	38
39. The List of Figures of the Book	39
40. The List of Tables of the Book	40
41. The List of References of the Book	41
42. The List of Acknowledgments of the Book	42
43. The List of Dedications of the Book	43
44. The List of Prefaces of the Book	44
45. The List of Afterwords of the Book	45
46. The List of Endnotes of the Book	46
47. The List of Footnotes of the Book	47
48. The List of Appendices of the Book	48
49. The List of Indexes of the Book	49
50. The List of Bibliographies of the Book	50
51. The List of Glossaries of the Book	51
52. The List of Figures of the Book	52
53. The List of Tables of the Book	53
54. The List of References of the Book	54
55. The List of Acknowledgments of the Book	55
56. The List of Dedications of the Book	56
57. The List of Prefaces of the Book	57
58. The List of Afterwords of the Book	58
59. The List of Endnotes of the Book	59
60. The List of Footnotes of the Book	60
61. The List of Appendices of the Book	61
62. The List of Indexes of the Book	62
63. The List of Bibliographies of the Book	63
64. The List of Glossaries of the Book	64
65. The List of Figures of the Book	65
66. The List of Tables of the Book	66
67. The List of References of the Book	67
68. The List of Acknowledgments of the Book	68
69. The List of Dedications of the Book	69
70. The List of Prefaces of the Book	70
71. The List of Afterwords of the Book	71
72. The List of Endnotes of the Book	72
73. The List of Footnotes of the Book	73
74. The List of Appendices of the Book	74
75. The List of Indexes of the Book	75
76. The List of Bibliographies of the Book	76
77. The List of Glossaries of the Book	77
78. The List of Figures of the Book	78
79. The List of Tables of the Book	79
80. The List of References of the Book	80
81. The List of Acknowledgments of the Book	81
82. The List of Dedications of the Book	82
83. The List of Prefaces of the Book	83
84. The List of Afterwords of the Book	84
85. The List of Endnotes of the Book	85
86. The List of Footnotes of the Book	86
87. The List of Appendices of the Book	87
88. The List of Indexes of the Book	88
89. The List of Bibliographies of the Book	89
90. The List of Glossaries of the Book	90
91. The List of Figures of the Book	91
92. The List of Tables of the Book	92
93. The List of References of the Book	93
94. The List of Acknowledgments of the Book	94
95. The List of Dedications of the Book	95
96. The List of Prefaces of the Book	96
97. The List of Afterwords of the Book	97
98. The List of Endnotes of the Book	98
99. The List of Footnotes of the Book	99
100. The List of Appendices of the Book	100

Fig. 2 & 46.
Planterkole af 270. □ R.

Frøeskole af 90 □ R.
Syd

Nörd
Fig. 1. 27.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Handwritten text below the header, possibly a date or location.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text, possibly a list or table header.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a footer or signature.